

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՐՑԸ

ՍԱՆ ՖՐԱՆԶԻՍԿԱՆ

ԽՈՐՀՐԴԱԺՈՂՈՎԻՆ ՄԷՋ

Սան Զարաթիսիայի խորհրդածոցովին մէջ ներկայ չէր, թէեւ Ուկրաինայի եւ Պոլոնիայի ընդունուելէ վերջ, ան եւս իրաւունք պիտի ունենար ներկայ գտնուելու: Չէ՞ որ Ս. Հայաստանի դերքն ալ Ս. Միւրեմեան մէջ նոյնն է ինչ որ Ուկրաինային ու Պոլոնիային: Յուսանք, որ ապագային Ս. Հայաստանը եւս տեղ կը գրաւէ Միացեալ Ազգերու անդամներու շարքին, որպէս դերձիւման պատու: Թիւն մը: Առ այդքան ան ներկայացուած է Ս. Միւրեմեան պատուիրակութեան միջոցով, որու կազմին մէջ կան նաեւ երկու Հայեր — Համապատասխան Յարուսթեան եւ Աւետ Բաղդասար — ոչ իբրեւ Հայաստանի ներկայացուցիչներ, այլ որպէս ընդհանուր խորհրդային պաշտօնեաներ: Երկուքն ալ Հայ մակերէյի Հայ երկրապարտներ: Յարուսթեանը իբրեւ պատուիրակութեան խորհրդական, կարեւոր դեր կը կատարէ խորհրդածոցովին յանձնարարներու աշխատանքին մէջ: Հետաքրքրական էր իր յայտարարութիւնը, Յունիս 11ին, երբորդ յանձնածոցովին մէջ, յանուն խորհրդային պատուիրակութեան: Ան ըսաւ, ի միջի այլոց, «խորհրդային պատուիրակութիւնը բոլոր ամէն ինչ թէ՛ բարեկամութիւն համար ծրարաբէրն Օթիկ առաջարկները: Ան թէ ուժեղացնելու ընկերային - սոցիալական համագործակցութիւնը: Առանձնապէս կ'ուզեմ ընդգծել կարեւորութիւնը այն փաստի, որ Ս. Միւրեմեան մէջ մտցուեցաւ ժողովուրդներու հաւասարութեան եւ ինքնորոշման իրաւունքի սկզբունքը, այլեւ համալսարանային ընդհանուր յարգանքը դէպքի մտորակային իրաւունքները եւ միւս ազատութիւնները, առանց ցեղի, լեզուի, կրօնի եւ սեռի խտրութեան»:

Եթէ Հայաստանը պաշտօնապէս չի մասնակցիր Սան Զարաթիսիայի ժողովին, ինչպէս արդէն դրած եմ, անպայտօն կերպով Հայերը ներկայ են եւ նկատելի կերպով կը զգացնեն իրենց դաշմնակցները: Հայաստանը ունի այստեղ իր լուսազէտ «դեպի» յանձին ձորն Միւրեմեանին, որու կատարած դերը Հայկական փրկարկանտի մարզին մէջ արժանի է առանձին ներկայացման: Հայ ժողովուրդը բազմազան պարտ, սկիզբէն իսկ, ներկայացուցեալ Հայ Դատի Յանձնախումբի կողմէն — Armenian National Committee, որու կեդրոնը կը գտնուի Նիւ Եորք եւ որ յատուկ պատուիրակութիւն զրկած է Սան Զարաթիսիոյ, խորհրդածոցովին առկա պաշտպանելու համար Հայկական պաշտպանները:

Հայ Դատի Յանձնախումբը պատրաստած էր ընդարձակ Յուշագիր մը, որուն յետոյ կցուեցաւ նախագահ Ռեյչլիի Որոշմանգիրը: Հայաստանի սահմաններու մասին, քարտէսով միասին, տպագրուած առանձին գործիքով: Յուշագիրը ներկայացուցեալ խորհրդածոցովին եւ բոլոր պատուիրակութիւններուն Մայիս 7ին, ինչպէս դրած եմ արդէն, այլ չափազանցով Հայ Դատի Յանձնախումբը կը ներկայացնէ բոլոր Հայերու միահամուռ բազմանգր միացնելու խորհրդը: Հայաստանին թրջահալակեալ հողերը եւ տարազգի հայու թեան վերադարձը Հայաստան: Իբրեւ յաւելում Յուշագրին կցուած է The Frontier between Armenia and Turkey մեծագիր գրքիկը, որու մէջ ամփոփուած են նախագահ Ռեյչլիի նամակի բնագիրը Դաշնակց Գերագոյն խորհրդին: Հայաստանի սահմանագծման իրաւարարութեան մասին, նա խափան Ռեյչլիի Որոշմանգիրը, որու մէջ հանգամանորէն դրուած է Հայաստանի սահմանը եւ մեծագիր քարտէս մը: Հայաստանի սահմանագծում, պաշտօնապէս վաւերացուած Ռեյչլիի ստորագրութեամբ եւ Միացեալ Նահանգներու պետական կնիքով: Յուշագիրը ներկայացուած է առանձին նամակով մը, ստորագրուած Հայ Դատի Յանձնախումբի ատենապետ Տոքթ. Ա. Ալիխանեանի եւ Սան Զարաթիսիայի պատուիրակութեան քարտուղար փաստաբան Սուրէն Սարոյեանի կողմէ: Օրինակ մը Յուշագրին դրկուած է քուրք պատուիրակութեան:

խորհրդածոցովին ընդհանուր քարտուղարութիւնը եւ գրեթէ բոլոր պատուիրակութիւնները սիրալիկ նամակներով պատասխանեցին Յուշագրի ստացման մասին՝ յայտնելով, թէ իրենց պիտի ներկայացնեն իրենց կառավարութեան Հայկական Յուշագիրը: Ամերիկեան պատուիրակութեան կողմէ պատասխան նամակը ստորագրած է արտաքին նախարար Սթեյքինսը: (Մնացեալը յաջորդով)

ՓԵԹԵՆԻ ԴԱՏԸ

ՆՈՐ ԳԱՆՏԵԻՔՆԵՐ

ՊԻՏԻ ՅԱՅՏՆՈՒԻՆ

Երկուշաբթի օր վերջացան Փէթենի դէմ եղած վկայութիւնները: Վերջին վկան էր նախկին երեսփ. ժողովին նախագահը, Պ. Էնթո, որուն յայտարարութիւնները կ'ամփոփենք ստորեւ: Վկայութիւններէն վերջ, ընդհ. դատախազը, Պ. Մոռնէ, հարցումներ որ պատասխանելով ըսաւ թէ ատեանին առջեւ պիտի կարդացուին շարք մը դաղանի փաստաթուղթեր որոնց պիտի ապացուցանեն թէ Փէթեն յանցապարտ է առանց որ եւ է ատեանի խօսքին բան վկայներէն ու եւ է վէպը: Այդ փաստաթուղթերը կ'ենդանի պատմութիւնը կը ներկայացնեն»:

Ընդհ. դատախազը տեղեկութիւններ չտուաւ փաստաթուղթերու լեզուին մասին: Կը կարծուի թէ մէկ մասը գտնուած է այն սնտուկին մէջ զոր մատչելով ձգած էր Վիշիէի անասպարանով հեռացած ատեն: Հաւանական է որ ընդհ. դատախազը կարդայ նաեւ քաղուածքներ Անկիլոյ արտաքին նախարարութեան դաղանի փաստաթուղթերէն որոնք կը պարունակեն Փէթենի, իր ներկայացուցիչներուն եւ անոց, կառավարութեան միջեւ փոխանակուած գրութիւններն ու խօսակցութիւնները: Ընդհ. դատախազը աւելցուց թէ վկայներ պիտի կանչէ նաեւ այն ազգայնականներէն որոնք Գերմանիայ դրկուած էին, իբրեւ հետեւանք Փէթենի գործակցութեան եւ որոնք շատ կարեւոր յայտնութիւններ պիտի բնեն տիրապէս արգելադրանքներու մէջ գործուած բարբարոսութեանց մասին:

Վերջին լուրերու համաձայն, դատախազութիւնը հետզհետէ աւելի կ'ընչէ մատչելի վերայ: Երկուշաբթի օր իր ոտքերն ալ սկսան դողալ ինչպէս ձեռքերը: Թերթ մը կը դէք թէ երբ Էնթո կը խօսէր, մատչելի իր երկու ձեռքերը տարածեց առջեւ: Գրառեղանին վրայ, իսկ ոտքերը կը շարժուէին սեղանին տակէն, կարծես դաշնակ կը պարկէր: Իր առողջական վիճակին ալ խանգարուած էր եւ նախագահը յայտնեց թէ թեթեւ ցնցադատապէ կը տառապի, համաձայն բժշկական վերջին տեղեկագրին:

Էնթոյի յայտարարութիւնները

Պ. Էնթոյի վկայութիւնն առաջ, միջադէպ մը պատահեցաւ: Երբեք օր իբրեւ վկայ լուսած էր լրագրող մը, Ռեյնքէյթ, տնօրէն Ալման Մունտին՝ գործակալութեան: Այդ, Փէթենի փաստաբանները դիտել տեսին թէ Սուր Դաշնակցութեան գործակալ է, յաճախ Պերլին դաշնակցութեան է, իր գործակալութիւնն ալ հիթլէրական լուրերը կը տարածէր Ֆրանսայի մէջ եւ: Այս ամբաստանութիւնը հիմնուած էր ոստիկանական տեղեկագրի մը վրայ: Վկան ներս կանչուելով, յայտարարեց թէ մեղադրանքը վերէն վար սուտ է, թէ Տրդ դուռը սողուններ է ոստիկանութեան շարքերուն մէջ եւ կարգ մը վարկաբեկիչ տեղեկագրիներ պատրաստած:

Ի վերջոյ կարելի եղաւ միջադէպը փակել եւ լսել Պ. Էնթոն, որ աւելի ծերացած, յոգնած երեւոյթ մը ունէր եւ շատ կամայ կը խօսէր, ձայնը բարձրացնելով, տաքնալով միայն այն ատեն երբ կը վիճէր ամբաստանելին փաստաբաններուն հետ: Լինի քաղաքացիները երկարօրէն պարզեցին քաղաքային զարդանքները: Ինչ եւ Պ. Ժանընէ, Մերակոյտին նախագահը, միշտ համաձայն են եղած թէ մատնումով եւ թէ գործով: «Ձօրըր յոգնած է եւ չի կրնար կուռել, կ'ըսէին: Մենք բռնէ չէինք դիտել: Զօրականներուն գործն էր այլ: Մենք կ'ուզէինք որ փրկուէր ինչ որ կարելի էր փրկել,— մեր նաւատորմը, մեր Ալ-ժերիան, կայարանները, իր բոլոր հարստութիւններով: Մենք կ'ուզէինք պաշտպանել Հանրապետութիւնը: Միայն, կ'ըսէինք, կ'ըսէինք, մարբեր էր 1870ին: Այն ատեն Ֆրանսան միայն էր: 1940ին Ֆրանսան իրեն հետ ունէր իր զինակցը՝ Մենն Բրիտանիան: Եւ Ռուզվելթ մեր արամադրութեան տակ կը դէժեր Մ. Նահանգներու Նիւ Յորկան հարստութիւնները: Ես կը նախընտրէի հրացանի բրո-

նոյն Գերմանիայէն կողմէ քան թէ արեւմտեան ուղի Ֆրանսայէն:

Երկու նախագահները Փէթենի անունը տուած չեն 1940 Յունիսին: Բայց արդէն նախարարութիւն մը կազմուած կ'երեւայ: Երկու նախագահները Հանրապետութեան նախագահին կ'երթան, եւ չորսը միասին կը խորհրդակցին: Փէթեն կը յայտարարէ թէ պիտի չհեռանայ Ֆրանսայէն: «Լաւ, բայց», այն ատեն իր կառավարութիւնը հեռանալ երեսփ. ժողովին եւ երկու նախագահներուն հետ: Այդպէս ալ որոշուեցաւ: Համաձայնութիւնը կատարուելէ քան ատեն: Սակայն չարախառնեցաւ: Վկային յայտարարութեան համաձայն, «Խաղաղ պարզ էր: Այդ միջոցին բանակցութիւններ կը կատարուէին զինադադարի համար, եւ կը ձգէր ձգէին կառավարութեան միջնումը, «մինչեւ որ զինադադարը կ'ընտելէր, մինչեւ որ Գերմանիայը Պոտոս Նոսած ըլլային: Ինչ որ իրապէս եղաւ: Այն միջնումը որ պիտի փրկէր ինչ որ կարելի էր փրկել, տեղի չունեցաւ: Գերմանիայը Պոտոս հասան եւ Յունիս 29ին երեք նախագահները ամօթն ունեցան Պոտոսի չհռանալու դերման ստիճանը պաշտպանութեան տակ»:

Այստեղ Պ. Էնթո յուզումով լիչէ կը թափան նախարարին՝ Ժան Զէյի սպանութիւնը, եւ ջերմապէս զանաւորեց իր հակառակորդին, Ժոզֆ Մանտելը: Հայրենասիրութիւնը: Յետոյ պատմեց Յունիս 10ի Ազգ. ժողովին անցուդարձը:

ՄԵՔԵՆԱՆ ԼԱՐՈՒՄԸ ԻՐ ԱՐԴԵՆ...

— Բայց մեքեան լարուած էր եւ կը բանէր: Պետական հարուածը տեղի ունեցաւ ասանաւորապէս: Օրէնքով իսկ Փէթեն լորթեց լրագրողներուն եւ հանրապետութեանը մեռաւ: Դիպատուութեան դրոշմ հանուած էր: Ինչի եւ Պ. Ժանընէի հարցումներն հրեայ երեսփոխաններու անունները: Մենք հրեայ երեսփոխաններ չէինք ճանչնար: Կը ճանչնայինք միայն ազգին ընտրաւորները... Առտու մը ալ արձակուեցանք մեր պաշտօններէն: Այն ատեն էր որ նամակ մը խմբագրեցինք, նամակ մը զոր կարելի էր հրատարակ հանել եւ որ հաղորդուեցաւ միայն ըսելի մը բարեկամներուն: Այն թէ իրաւունքները կը սահմանափակուէին, այլ պարզապէս կը ջնջուէին անհատական եւ հաւաքական ազատութիւնները: Իրարմէ բաժնուելէ տուաւ, Ժանընէի հետ ստորագրեցինք քաղաքացի մը Հրեաներու դէմ սարքուած հալածանքներուն առթիւ: Վերջապէս միջադէպ մը տեղի ունեցաւ: Ինչպիսիք քակին մէջ, Նախօրէնի դատարանին մօտ: Պատուոյ Լեգէոնի շքանշաններ կը բաժնէին այն Ֆրանսացի սպաններուն որոնք կուտած էին պարմանական համադրեցումով: Ֆրանսական կուրծքերու վրայ կ'ըզարկայինք Պատուոյ Լեգէոնը եւ դերմանական Երկաթեայ խաչը: Խորհրդային թէ մեր խաղաղասիրութեան հրապարակային նուիրագործումն էր այս: Քաղցի հանցի իմ պատուանշան: Իմ հայրը Պատուոյ Լեգէոնը չաճած էր պատերազմի դաշտին վրայ: Քանի որ օր վերջը կը ձերբակալուէի:

Պատասխանելով նախագահին հարցումներուն, Էնթո պատմեց իր հանդիպումը Լալայի հետ, 1942 Օգոստոս 12ին:

— «Լալայ տեսնելով որ Գերմանիան կը կորսնցնէ պատերազմը, եկաւ դուստր քան տեսնումս, ինչպիսի փաթեթեղանակ եւ աւանդ թէ ազատ եմ: Յետոյ, երբ մեր թեքի իր առաջարկները, նորէն ձերբակալուեցայ:

Ուրիշ վկայութիւններ

Նոյն օրը լուսեցաւ նաեւ հաղաբարակտ Լուսթանո Լաբո, երբեմն անդամ մատչելի սպայա-կոյտին, որ ըսաւ թէ «Փէթեն կրնայ պատասխանատու ըլլալ Ֆրանսայի փրկուածին, բայց ուրիշներ այլ պատասխանատու են: Ես որ եւ իմ ջանքը պարտի իրեն, բայց կը դանիմ տեսնելով որ բոլոր մեղքերը կը բեղցնեն դրեթի հարկաբանային ծերութիւն մը վրայ: Կ'ըսեն թէ Փէթեն անգամ էր «Վեդարաւորներու» կազմակերպութեան (Քաղու-լար): Ինչպիսիք ծիծաղելի է այդ ամբաստանութիւնը: Ռեյնքէյթ մատչել մը, Ֆրանչէ տ'Էլիէն, կը մատնէր միայն Վեդարաւորներուն շարժու-մին, որովհետեւ կը հաւատար թէ այդ է մէկ միջոցը Ֆրանսան մաքրագործելու: Բայց մատչել Փէթեն կապ չունէր այս գործին հետ»:

Վկան ծանրապէս ամբաստանեց Լալայը: Զինադադարէն վերջ ինչն ալ ձերբակալուած եւ Գերմանիայ աքորտուած էր: Այդ առթիւ նամակ մը գրած է Փէթենի, բայց պատասխան չէ ստացած: Լուսեցաւ նաեւ մայր մը, Տիկին Անոնիթ Փոիքար, Ռեյնքէյթ թոճուհին, որ իր 25 տարեկան զաւակը կորսնցուցած է Հիւս. Ամերիկէի մէջ, ուր կուռելու դրկել էին Փէթենի համանունով: «Ես կ'ըսեմ թէ բոլորը յայտնաւ 11.000 գոհեղութիւն, ըսաւ տիկինը հեռակալով: Մեր զաւակները մեռան կուռելով Գերմանիայ համար: Կառավարութեան պետ մը որ դէպի միայն առաջնորդած էր 11.000 Ֆրանսացի երեսփոխաններ, ծառայելու համար Գերմանիայ, չի կրնար լաւ Գերմանացի մը ըլլալ: Պատուին Պէօնէյ, Ֆրանսայի Բողոքական Դաշնակցութեան նախագահը, յայտարարեց թէ վեց անգամ Փէթենի ներկայացած է, «անոր ու շարքովիները հրաւիրելու համար ծանրակշիւ հարցերու մասին», մասնաւորապէս ցեղային օ-

Թուրքիա եւ Պալստիններ

(Բ. և վերջին մաս NouvellesSoviétiquesի յօդուածին)

Վերջին դէպքերը Թուրքիան պալստինեան Ժողովուրդներուն յայտարարած զէջ-հարապետութիւնը եւ յայտարարած մը: Ան ինքն իր ձեռքով վարկաբեկութեան տնտեսական, պատերազմային ընթացքին իր զարգացման, իր ինքնիշխանութեան իր սպաս զգոյնով նախա-յարձակներուն: Պէտք է յիշել որ, պատերազմէն առաջ իսկ, Թուրքիան ինքզինքը կը ներկայացնէր «ամբողջ պալստինեան խաղաղութեան» եւ եղաւ դիմադրող կարգապահներէն մէկը Պալստինեան Համաձայնութեան» որ պալստինեան Ժողովուրդներուն միացեալ ճակատ մը պիտի կազմէր նախապարձակներուն դէմ: Ան զինակցութիւններ կընդգրկէր Յունաստանի, Անգլիոյ եւ Ֆրանսոյի հետ: Թուրքը քաղաքացիները մէկէ մեկը անկէ անկէ անդալուստը հաղթանակաւ հաւատարմեան թէ կարելի է լիովին վտանգել Թուրքիոյ որ, վտանգան պահուած, պիտի կատարէ, իր լիակշիւ, իր պարտականութիւններ: Բայց, երբ հիմնական հորդաններ Պալստիններուն վրայ խոչարդան, Թուրքիան, բարեկամութեան եւ ոչ-յարձակման դաշինք մը ստորագրելէ վերջը, համակերպեցաւ պալստինեան երկիրներուն զերման զաղուրթներուն վերածման: Թուրքը լրագրողները, որոնք այսօր այնքան եռանդով կ'արտայայտուին Թուրքիոյ «տիրական դեր» մասին Պալստիններուն մէջ, այն ատեն չէին համարձակուիր բաւ մը իսկ արտասանել այդ յաւակնութեան մասին:

Պատերազմի միջոցին, Թուրքիա ճկով մասն իսկ չչարժեց ի նպատակ պալստինեան Ժողովուրդներուն: Ան ամենայն հանդարտութեամբ թող տրուաւ որ Գերմանիան իր իրաւունքները իր իրաւունքներուն առջեւ հաստատուած յունական կողմէն: Թուրքը մամուլը խոր լուծութիւն կը պահէր հիթլէրական վարչապետութեանց եւ բուլղարական պալստինեան երկիրներուն մէջ: Ան երբեք չէր հետաքրքրուիր պալստինեան հայրենասիրներուն հերոսական պայքարով: Իսկ այսօր այնպիսի յաւակնութիւններ կը բանաձեւէր որ, կարելի չէր հաւատարմութիւնը դուրսը վճարական դեր մը կատարած է Պալստիններուն ազատագրութեան մէջ: Այս տարօրինակ

նակ ժամանակը բնականաբար օրինաւոր կապակցութեան կը յարուցանէր իրաւունքները քաղաքականութեան իրաւունքները նպատակներուն մասին:

Ուրիշ պերճաբան վկայութիւն մը Թուրքիոյ նպատակներուն մասին, — Թուրք քաղաքագետները առաջարկել Թուրքիոյ յունական խմբակներուն մը ստեղծելու, զոր կը խորհին հակադրել պալստինեան միւս Ժողովուրդներուն: Թուրքիոյ այս յունական հակամարտ (օրիւնք-սարսփ) շատ մը հակադրել է: Անշուշտ խնդիրը չի վերաբերիր Թուրքիայի յունական երեւակայական «բարեկամութեան», դարձաւ «բարեկամութեան», որոն մասին կը խօսին այսօր Թուրք լրագրողները, բոլոր եղանակներով:

Ամէն մարդ դիմէ որ Թուրքիայի յունական յարաբերութեանց պատմութիւնը դրուեցաւ յունական արեւմտ: 1941ին Թուրքիա փառաւորապէս յայտնեց իր ջերմ «բարեկամութիւնը» մոնախով իր յոյս զինակցները եւ դառնալով ստան հանդիսատեսը յոյս Ժողովուրդին մէծ ողբերգութեան: Բայց Յունաստանի իսկ պալստինեան երկիրն է ուր զերման լուծէն ազատագրուած նշանակելի դարձաւ ինքնիշխանութիւնը: Հայրենասիրներուն վրայ է Ժողովուրդավար տարրերուն ջարդով: Ասիկա կը բաւէ դրամալու ճակատներուն եւ հետեւողներուն համակարգը, Յունաստանը հռչակելու տարկածը «բարեկամութեան Ժողովուրդակցութեան»: Անշուշտ որ, յոյսին թրակայ խմբակներ իրենց պիտի ըլլայ պալստինեան յետադրութեան խմբակները: Այնպէս որ, յոյսին թրակայ խմբակներ իրենց պիտի ըլլայ պալստինեան յետադրութեան խմբակները: Թուրքը մամուլը միւսին յայտնէ իր յոյս յաւակնութեան իր իրաւունքները: Անշուշտ որ, յոյսին թրակայ խմբակներ իրենց պիտի ըլլայ պալստինեան յետադրութեան խմբակները: Թուրքը մամուլը միւսին յայտնէ իր յոյս յաւակնութեան իր իրաւունքները: Անշուշտ որ, յոյսին թրակայ խմբակներ իրենց պիտի ըլլայ պալստինեան յետադրութեան խմբակները:

Յօդուածագիրը եզրակացնելով, կը թելադրէ որ Թուրքիա եւս եկեալ այնպիսի պայմաններու շահերն ու իրաւունքները, եւ խաղաղիկ յառաջիկայ անցքը որոշելու ունիմը դաշինակից մեծ պետութեան անհամաձայնութեամբ մէջ:

րէնքները, Հրեաներուն դէմ սարքուած հարձակումները, քաղաքական աքսորները, բռնի աշխատանքները եւս: Ըստ թէ Փէթլէն կը յուզուէր, կը դարձանար, բայց տեղեկ չէր իր ստորապատկերներուն զործունէութեան: ՎԱյն տպաւորութիւնը կընցի թէ անկարող էր խաղաղեալ շարքերը դուրսը խլանալ կը դատաւարարէր առանց վերապահութեան:

Ինչպէս կը տեսնէք, արդէն սկսած են լսել այն վկայները որ պիտի խօսին ի նպատակ ամբաստանեալ մոտեցումին:

Փոքրամի վերջին օրերը

Երեք Մեծերու Ժողովին 13րդ օրը (երկու-չարթի), յայտարարեցաւ թէ, զխաղաղ հարցերը կարգադրուած են եւ Ժողովը շուտով պիտի փակուի: Մասնաւորապէս լուծուած են այն խնդիրները որ կապ ունին Գերմանիոյ պալստինեան եւ Նուրաթի կազմակերպութեան հետ եւ որոնք պիտի ներկայացուին խաղաղութեան խորհրդակցութիւն: Իրազեկներ կը հաւատան թէ քուրը հիմնական որոշումները տրուեցան անցեալ չորեքշաբթի, երբ Զորքը ներկայ էր Ժողովին:

Անգլիոյ ընկերակցական վարչապետը, Պ. Էթլին, Լոնտոն պիտի վերադառնայ այսօր, լրացնելու համար իր դաշինքին կազմը: Ֆրանսացիները կը շարունակեն բաժնի պահանջել Ռուսի շրջանէն: Որոշումներ տրուած են ստատիկայներու համար ձախուի ուղղութիւնները, քանի որ մեր-ժողովներուն անձնատարութեան կողմ: ձախուի վարչապետը յայտարարեց թէ «տեսնելիք ունին»: — Երեք Մեծերը խիստ յայտարարութիւն մը պիտի հրատարակեն, Ֆրանքոյի կառավարութեան դէմ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԼԱՎԱՆԱՆ ԽՈՐԻՍ օր օղանաւ մը նստելով ճամբայ ելած է անկախ ուղղութեամբ, սակայն մեքենան խաղաղաւորութեան է եւ ստիպուել է նորէն Սպանիա վերադառնալ, ուր կը մնայ հակադրութեան: Խաղա: Իրեկ թէ Ֆրանսա պիտի զար: Դատական իշխանութիւնը ազդ մը փակցուցած է Լավալի Փարիզի ընկալարանին վրայ, որպէսզի դատարան ներկայ-յանայ մինչեւ տարած, ալ, այլապէս պիտի գտնուի ի բացակայութեան: Նոյնիմաստ ազդ մըն ալ փակցուած է Դատական Պալատին մէջ ուր կը դատուին Փէթլէն:

ԱՆԳԼՈՒՅԹ Թագաւորը ասպետութեան ամենաբարձր պատուանշանը, Մերայիայի չքանչանք առաջարկեց Զորքին, բայց նախորդ վարչապետը հարկ դադարեց մերթիւն, ճնշելով պարագայներուն մէջ: Այս պատուանշանը հաստատուած է 1348ին: ՍԱՀԱՄԱՆԱՐՈՒԹԱՆ ԶԱՐՅԻ ՄԱՍԻՆ ՈՒՐ - հրապարակական Ժողովին տուած որոշումը, որով որ մերթիւն կառավարութեան ծրագրերը, լրջօրէն

կը զարդեցնէ քաղաքական շրջանակները: Հակա-ռակ տրուած Ժառանգան որոշումին, ու եւ չհասնել, նոյնիսկ համայնապիտեան շին ուղիք որ զօր. տու Կոյ հրապար: Երբեք պալստին բարձրացած չէր զօրավարին վարկը: Մնաց որ, ոչ մէկը կըրնայ բռնել իր տեղը: Տաղանայր ծանր է մասնաւորապէս Թուրքիոյ մը: Թուրքիայի պալստինեան Ժողովը պիտի փակուի ուրբաթ օր եւ այլեւս պիտի չընտարուի, մինչեւ յառաջիկայ հոկտեմբերի ընտրութիւնները: Հաւանական է որ զօրավարը ի վերջոյ ընդունի ընկերակցականներուն բանաձեւը:

ԱՆԿԵՐԻՆՈՅ քաղաքականութեան ընտրութեան մէջ միջամտութիւն չանցան ձախուի: Բայց հաղաւորները ձեռնպահ մնացին: Միայն Ալֆրէ մէջ 30.000 Եւրոպայիկներ եւ 60000 աւելի ընկերներ չմասնակցեցան ընտրութեան:

ԴԻՍԿՈՒՄԻՆՈՅ ՏՈՒՐԻՖԻ օրինագիծը բուէ-արկուեցաւ խորհրդակցական Ժողովին մէջ: Այս առթիւ մամուլին թուրքի խնդիրն ալ յուզուեցաւ: Տեղեկատու նախարարը յայտարարեց թէ այժմ Ֆրանսայի մէջ կը հրատարակուին 924 թերթեր, ամենօրեան եւ չաքանակաւ: 1939ին յայտնի 1468 թերթեր: Կը քննուին արտօնութեան 2400 խնդրա-դիրներ: Նախարարութիւնը ունի ամսական միայն 6000 թերթ, մինչդեռ պատերազմէն առաջ մամուլը կը սպառէր 26.000 թերթ:

ԱՄՈՒՆԻ ԱՐՏԱԳՐԱԹԻՒՆԻՆԸ հետզհետէ կը բարձրանի, այնպէս որ պատկան նախարարութիւնը կը յուսայ յառաջիկայ ձմեռ 900 էջի (կարգ մը թերթի եւ գրքի) 400 էջի լրամիջ իւրաքանչիւր ընտանիքի: Պատերազմէն առաջ Ֆրանսան ունէր 5 միլիոն թերթ ամօռ, այժմ ունի միայն երկու միլիոն, ուրեմն 3 միլիոնի բաց մը կայ:

ՎԻԵՆՆԱՆ մինչեւ հիմա կը գտնուէր Ռուսերուն ձեռքը: Քաղաքը շրջաններու բաժնուած ըլլալով, երկուշաբթի օրվէնիսկ մասն անկախական, Ֆրանսական եւ ամերիկեան զօրագնացները:

ԱՄԻՍԸ 100 ՀՈԳԻ ԿԸ ՄԵՆՆԻ ականներու պայքարէն: Կիրակի օր հինգ հոգի զոհ դացին Տովիլի մէջ, ծովափը այցելած ըլլալով, հակա-ռակ բոլոր ազգաբարոյութեանց:

ԱՅՐԻ ՏԻԿԻՆ ԱՆՏՈՆԵԱՆ կը զաւակները եւ Պ. Մահական կը ծանուցանեն թէ՛ յառաջիկայ կիրակի 5 Օգոստոս, ժամը 10ին, հատուան Ս. Կարապետ մատուան մէջ հողահանդիստ պիտի կատարուի իրենց ամուսնին, հօր եւ ընտրողներ, ողբացեալ ՈՐՈՒՆ ԱՆՏՈՆԵԱՆի մահուան երկրորդ տարեկիցի առթիւ: Կը հրապարակեն հանդուցեալին յիշատակը յարգողները, ներկա գտնուելու Ս. Պատարագի արարողութեան:

ՈՒՆԱՍՈՐԻ ՏԱՐԵԴԱՐՈՒՆ ԱՌԹԻ Զ. Յ. Գ. Վալանի Գրիտապոր ակումբը կազմակերպած է դաշնահանդէս մը կիրակի, 5 Օգոստոս, Soyons, ընկեր Եւրոպայի ազգաբար, կը խօսի ընկեր Միւսաք Միւրգէ: Գեղարուեստական ճոխ բաժին:

ԿԻՆ ՈՒՋՄԻԿԵՆԵՐԸ ԿԱՐՄԻ ԲԱՆԱԿԻՆ ՍԷՋ

Ամերիկացի Թղթակից մը կը գրէ. — Պատերազմին սկիզբէն ի վեր կրեմլը մեծ թիւով ծառայեցին անգլիական եւ ամերիկեան բանակներուն մէջ: Բացի հրահրապարակներէն, անոնք կը գործէին ճակատին ետին, բայց նոյնը չէ կարծիք բանակին մէջ, հոս ոտն կրեմլը պատերազմող կրեմլն են բառին իսկական անուամբ:

Ջինուորներու պէս, անոնք զէնք կը կրէին եւ դիմէին զէնքը գործածելու: Հետախույզ զինուորներուն հետ, յառաջապահ զինեղբրք իր թիւային եւ ճամբան կը կտրէին անգլոյ զինուորներուն, որոնք ոտնակալ զօրքերուն շարժումները կը հետապնդէին: Հրապարակները վրայէն հրամաններ կը փոխանցէին, փոխադրութիւնները կը ղեկավարէին, եւ իրերէն զինուորական ստանկան, անոնք հրամաններուն կը հնազանդէին:

Այդ մարտը նման դժուարութիւններուն կը տոկային կին զինուորները եւ իրենց կին ու եւ ատանազանները չունէին: Եթէ պէտք ըլլար դիմել իր պառկէին եւ կ'ուտէին շրջուն խոհանոցէն: Այս կին զինուորներուն մէծ մասը Ամազոններէն էին, այլ 20—25 տարեկան երիտասարդուհիներ, նուրբ եւ միջահասակ: Յարկանդաւմ կրեմլն ալ կը գտնուէին լայն ուսերով ինչպէս Սոնան որ 24 տարեկան էր եւ 24 դերման զինուոր սպաննած, կուրծքին վրայ շքանշաններ ունէր: Պերմանները բնականոն կանգն ապրելու առիթէն զրկեցին մեղ: Ամուսնացած եւ ընտանիք կազմած պիտի ըլլային փոխնակ հոս ինչպէս: Լնտանիքս ոչ ոք մնացած է, Գերմանները պալստինի բոլորը:

Մոսկուացի տեղակալ Մառիան Բուրովին տարբեր փիլիզական կազմ եւ մտաւորական պատրաստութիւն ունէր, 20 տարեկան նուրբ խառնաշաղկի մըն էր: Վեց թեթեւ հրապարակներ կը հրամայէ: Նպատակն էր ուսուցչուհի ըլլալ, յետոյ որոշած էր կարող ընտանիքին մէջ մտնել, եւ 20 տարեկանին վաստակաւոր վեթերան մըն էր: Իր զինուորներին ոչ ոք կը կապակցէր իր հրամաններուն իմաստութեան:

Այս կին զինուորները կնոջական անդուգար-դերը չէին մոռնալ իրենց անաչառ պահերուն, ինչպէս դէպքէն ներկերը, իսկ իրենց մազերը իրենց ուղածին պէս կը յարգարէին:

Անոնք համադրեցան որ այդ մարդը տարալին նման աշխատէր, պէտք չէր որ սիրէին եւ հագուանները զոյգ գործ եւ կապոյտ էին: Ամէն ալ իրենց շքանշանը կը կրէին:

ՀԱՅ ԲԱՆՈՒՈՐ ՄԸ ՍՊԱՆՆՈՒՄՈՒ

ԿԱՐՍԱՆ (Յապաղաւ) — Երկու բանուորներ, մէկը Հայ, միւսը Լեւ, իրենց աշխատանքի պահուած վէճ մը կ'ունենան կէս օրէն առաջ եւ իրար լաւ մը կը ծնեն: (Հայը, Արամ Համալեան, 24 տարեկան): Լեւը՝ 17 տարեկան, Արամին կ'ըսէ թէ կէս օրէն իմըրը քեզ պիտի սպաննեն: Եւ իսկապէս ժամը 2ին առնենք իմըրը: Լեւը ստորձանակ մը գրպանը կ'ընթացի իր գործին տեղը ու ամենակովոր Համալեանը իրմէ առաջ եկած էր եւ միւս երկու ընկերներուն քով նստած, իր վերջին դաշինքը կը փաթէր, ամիշկապէս ստորձանակ հանելով կ'ըսէ Արամին. — Տեղէջ չարտիս, իսկ միւս տղա ներուն կ'ըսէ. — Տեղացե՛ք: Եւ իսկոյն երկու հարուած կը պարգեւ: Հայ երիտասարդը դիմել կը տապալի, իսկ Լեւը կը փախչի հեծեալներով: Երկու ժամ վերջ Արամը Էքսի հրահանգը կը փոխադրեն, բայց կը մեռնի:

× Հայ գերիներէն վերադարձած է նաեւ Պ. Սարգիս Եսայանը (Պրոսպեր) որ Իտալիա կը գտնուէր: — Լրատու

ՀԱՅ ԶԻՆՈՒՈՐՆԵՐՈՒ ԿԵԱՆՔԷՆ

ՏԷՄԻՆ. — Երկար սպասումներէ եւ դառն օրերէ վերջ հայ զինուորները վերադարձան իրենց ընտանեկան բոյնները՝ յոյնաւ ու մոստանալ: Փոխուած չեն: Գերիներէն երկուսը տարիները չեն ընկճած զիրենք: Վկայ իրենց Միւրթիւնը: Կուզեն համախմբուիլ, խօսիլ, գործել, պատմել ու եղարարական սերով կապուիլ իրարու, քանի որ միասին եղած են իւրամենքուն մէջ եւ գերութեան ծանր յուճիկն առի:

1939—40ին Հայ զինուորները, Յուլիս 22ին ունեցան իրենց առաջին ընդհ. Ժողովը եւ ընտրեցին վարչական մարման մարմին մը՝ հետեւեալ նախկին Հայ զինուորներէն. — Կ. Պատուան, Օ. Իսրայէլեան, Թ. Հերոյեան, Վ. Մէֆէրեան, եւ Թ. Կէնճոյեան: Նախկին Հայ զինուորներէն անոնք որ բացառու էին զորքի կամ այլ պատճառներով, թող փութան արձանագրուել: Դիմումը կարելի է ընել վարչութեան որեւէ մէկ անդամի միջոցաւ: Կոչ կ'ուղղենք նաեւ մեր զոյգ Միւրթիւնը (զինուորական), որ յարաբերութեան մէջ մտնեն մեզի հետ: — Վարչութեան կազմէ՛ք. Թ. Հ.

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՐՑԸ

ՍԱՆ ՅԲԱԼԶԻՍԿՈՅԻ

ԽՈՐՀՐԴԱԺՈՂՈՎԻՆ Ս Է.Զ

(Բ. ԷԼ ՎԵՐԶԻՔԻ ՄԱՍ)

Հայ Դատի Յանձնախումբի ներկայացուցիչները միաժամանակ թէ՛ տասնձին տեսակցութիւններով զանազան պատուիրակներու եւ, մասնաւոր ներկայացուցիչներու հետ, թէ՛ ճաշկերով թէ՛ ներով եւ թէ՛ այլ կարգի յարաբերութիւններու վանացին արժարձիկ ու հիմնադրել հայկական շահանշները։ Յունիս 13ին, նոր Յուլիանով մը ուղղուած Խորհրդածոցովին եւ 50 պատուիրակներուն՝ Հայ Խառն Յանձնախումբը նորէն ներկայացուց Հայկական Հարցը։ Այդ ժողադրէին մէջ Յանձնախումբը հիմնուած Խորհրդածոցովի կողմէն արդէն իսկ ընդունուած սկզբունքներու վրայ՝ հը ընչեւ, որ Թուրքիան 1920ին յարձակելով Հայաստանի Հանրապետութեան վրայ եւ խլելով անկէ հոգրամոխ՝ ինքնիւք դրած է aggression (նախայարձակ) պետութեան մը դրէքին մէջ՝ նման նայլ Գերմանիոյ եւ Զափոնի, հետեւաբար, Խորհրդածոցով Թուրքիան պէտք է նկատուի Գերմանիոյ եւ Զափոնի համաւաւաւաւար յարձակողական պետութիւն մը։ Միացեալ Ազգակր իրենց իսկ հռչակած սկզբունքներուն հիման վրայ պէտք է պարտադրեն, որ Թուրքիոյ վերադարձնեն Հայաստանին ըսնի ուժով գրաւած հողերը եւ տարալիւ Հայ յերը հնարաւորութիւն պէտք է օտանան մերջող զանալու հայրենիքը՝ նացի Գերմանիոյ արտաքսած ժողովուրդներուն պէս։

Հայ Դատի Յանձնախումբի ներկայացուցիչները աշխատեցան նաև, որ Հայկական Խնդիրը ներկայացուցն հանրային ուշադրութեան, և մամուլի ու ճառատախօսի միջոցով։ Մամուլի ներկայացուցիչները, փնջալիս ելան Խնդիրը պատուիրակելու վերաբերումը դէպքի Հայքերի ու հայկական պահանջները տեխիքան բարեացակից է։ Եւստեմի է, սակայն, պարագայ մը. մասնաւոր, Խորհրդածոցովի առարկայ ըլնանի Խորհրդը Միութեան հանդէպ ընդհանրապէս կասկածաւոր եւ վերապահ դիրք կար։ Միւս կողմէ, անիւրեւ կը հովանաւորուէր Թուրքիան որոշ ուժերու կողմէ։ Ամերիկեան մամուլը՝ հատաւորիք՝ իր կողմաւորութեան ընդհանուր զարգաւանդութեան, կըզուշանար այդ զարգաւանդութեան հակառակները դիրքը։ Այդ է պատճառը, որ հայկական պահանջներու մասին միայն Հըրաթի թերթեր պարտութի պարտաւորեցան։ San Francisco Examiner իշխ ընչըրտի մարտաբար յօդուածէն յետոյ երկու անգամ նպատաւոր կերպով ներկայացուց հայկական պահանջները, իսկ այս կիրակի օրուս թիքին մէջ տարի հանգամանօրէն կ'անդրադառնան Հայկական Խնդրին։ Վերջին օրերը, մասնաւորապէս, մամուլի ներկայացուցիչները առանձին հետաքրքրութիւն ցոյց կուտան դէպքի Հայ Դատն ու Հայ Դատի Յանձնախումբի գործունէութիւնը կարգ մը մեծ թերթերու թղթակիցները յօդուածներ զրկած են իրենց լրագրողիքներէն։ Մամուլի գործաւորութիւնները կուզան Յանձնախումբի ներկայացուցիչներէն տեղեկութիւններ գողտելու։ Գահէթի «էլ Աւրամ» թերթի թղթակիցը ընդարձակ հեռագրի մը տուած էր իր թերթի եւ արաբական թերթերու Միութեան՝ Հայկական հարցի եւ Հայքերու Սան Ժորանէիկոյցի մէջ կատարած աշխատանքներու մասին։ Կարգ մը անթիւ վրայ խօսողներ, ինչպէս Բալթըրնպորն, Քէնէտ Եւսայն, իրենց խօսած հաւերու մէջ անդրադարձան եւ Հայաստանի ու հայկական պահանջներու միշտ համակրական վերաբերումով, Հետաքրքրութիւնը հայաստանի ու հայկական Հարցի շուրջ նկատելի կերպով կ'անէ։

Բնորոշ է հայերդային մամուլի վերաբերումը: Թատա հայերդային հեռագրական գործակալությունն անբկայացուցիչը մէկէ աւելի անգամնէ հետաքրքրուած է Հայ Դատի Յանձնախումբի գործունէութեամբ եւ եկած է մանրամասն լուսարարութիւններ ստանալու: «Իզլիստիստայի» յատուկ քրտակից ծուկով բնդարակ յօդուած մը դիկա է իր քրքրիկ մտնկում, Հայ ԴատիՅանձնախումբի կողմէ հայերդաժողովին անբկայացուցած Յնշարքի եւ, առ հասարակ, հայկական պահանջնրա մասին:

Կը Հարցնէք, անշուշտ, ի՞նչ է Թուրքերու
դէրքը: Թուրքերը այս Խորհրդածողովին մէջ
բենք գիրենք կը դգան դող կատուի դիրքին մէջ

ԼԱՎԱԼ ԶԵՐԲԱԿԱԼ ՈՒԵՑԱԻ

ԱՄԵՐԻԿԱՅԻՆԵՐՈՒՆ ԿՈՂՍ Է

ԵՒ ՅԼԱԶՆՈՒԵՑԱԻ ԿՐԱՆՍԱՑԻՆԵՐՈՒՆ

Դատական նախարարութիւնը երէկ պաշտօն
նապէս հաղորդեց թէ Լավալ Ծրանստ կրնայ
հասնիլ որ եւ է առին: Հաւանաբար պիտի փոխա-
դրուի Ֆրէնի բանտը, սպասելով դատաւարու
թիւնը: -

Նախկին վարչապետը ձերբակալությունցաւ ամերիկեան դիտարկերու հոգմէն, Լինքոլն՝ Վաշ (Աւստրալիա), Յուլիոս 31-ի առաջին եւ ամերիկացի փոխադրուեցաւ Փրանսական շրջանը։ Առաւուն հաջորդ օրը օդանաւէն մեկնեալ էր Պարսեդեմոնէն, իր կնիշը հետ։ Ժամորդութիւնը տեւած էր երեք օրէս։ Երբ օդանաւէն վար իջաւ, Լափալ ունէր 3000 աւել, ոսկի արծողութեամբ ամերիկեան թղթադրած, 14 պաշտուի եւ չորս մտուռի, որոնք երկուքը Վիշիի շուր կը պարունակէին։ Ամբողջ իշխելը Պարսեդեմոնի օգտակարան անցուցած էր Զապադուռուած վիճակը եւ ունէր, երբ իջաւ օդանաւէն, եւ անդադար կը խօսէր։ Ինչպէս ի գերեւապալանական կառավարութիւնը բաղաժամարի վրէտարած էր, երեք ամիս պահելէ վերջ։ Փոխադրուողանաւ դերմանական էր, երկու գերման օդաչուներով, որոնք պատմեցին թէ Սալցպուրի պետի ինչէն, բայց փոթորիկէ րմունքով ճամբաւ կորսնցուցին եւ ստիպուեցան վար իջնել։

ինչպես կը յեռուէ, Լավալ մաւռուռն դառաւ
պարտաւորեմէ չարէն, Մարտիկի մէջ, ուրիշ աւ
բաստանութեան մը: Բուն թաղաքական դառաւ
վարութիւնն ալ անշուշտ մահալճելոյ պիտի լսն
էր: Իր երբայկալութեան տախիւ, Փէթճէն փառ
տաքանները պիտի պահամընէր որ մատչալին չա
տը յետամզուէ: Միայն Հարցաքննութիւնը երկու
ամիս կընայ տեսել, ինչպէս եղաւ մատչալին
Համարը:

Զերբադարած ատեն, Լավալ կ'ուզէր քաղաքականութեան մասին խօսիլ, բայց ամբերկաց զինուորայններ չուզեցին լսել: Ճիւն. Երբքի կամ ուրիշ բանի մասին խօսեցէք, բայց ոչ քաղաքականութեան»: Լավալ ըստ թէ նիւ Երբք եղած է կ'ուզէ նորէն երթալ:

Անբնան առաստօրէն օգտագործելով Խորհրդային բարեկամութիւնը եւ նիւթական ու բարդակաւ աշխատութիւնը՝ այժմ փաստօրէն երես դարձուցած են Ռուսերէ եւ ապաւինած ուրիշ ուժերու հո փաստաւորութեան՝ նորէն իրենց զիրենց դնելով Կախուտու պատառարկ մը գլխահին մէջ։ Գէշք հոս Սան Ֆրանչիսկայի մէջ, Թուրքերը եւ Ռուսներ տարբեր խմբաւորումներու մէջ կը գտնուին։ Լազանի օրերը սրտակցի մակբոլորեցնէն հետո՝ ալ գտնուէ մնացած։ Թուրքերը կասկածով ու վախով կը նային իրենց հիսուխային դրացիի շարժումներու վրայ։

Բնակամարք, Թուրքերը հաշտ աչքով չեն դիտեր Հայերու դործունեութիւնը: Պատշաճօրէն ա եւ չէ արտայայտութիւն չեն ունեցած միջին աշխարհ, բայց յայտնի է, որ հայկական պահանջները դիրքին շատ երկրպագանին: Զանազան հակադիրութիւններ միջնորդուող եր դիմին, բայց պէտք է բռնել, որ հանրային համակրանքը աւելցուի: Կողմով Թուրքերը աւելի ջաղախուած «համակրանք» կը մայրեն միշտ այն շնորհաւորութիւն դորաւոր Թուրքիա մը ապահովութեան երախիք մըն է ուսուկան եւ անդլիական ախարանը: Բռնման, Մերձաւոր Արեւելիք մէջ: Թուրքերը յոյսը այն է, որ Միացեալ Ազգերու կազմակերպութեան հաստատութիւնը կըրէ, Ռուսերը այլեւ իրաւունք չեն ունեցած չողային պահանջներ յայտնու, քանի որ Միացեալ Ազգերու կազմակերպութեան ուխտը կ'ապահովէ անդամ պետութիւններու սահմանային անձեռնմխելիութիւնը:

Այսպէս թէ՛ այնպէս, Սան Ժորանչիսկոյի Ծո-
հրդատոգրով նշատաւոր տախթի ու եղաւ. նորեւ
հրապարակ զնեւ. ոմոցուած Հալիպահա Հայրցոյ
Ասիիս առաջին քայլն է: Արտոնահմանի հայու-
թիւնը ըրօրէն պէտք է առաջ տանի սքըմուած դո-
ծր եւ պատրաստու ըլլայ ներկայացնելու ու պաշ-
պանելու Հայ Դատը նաեւ իտպաղանթեան իտրք-
դատոգրով առջեւ:

(Հայրենիք, 23 Յունիս)

ՁՄՐԱՆ ԱՌԹԻԻ բաժնուկի քաճուխը 400 ք
լո պիտի ըլլայ եւ ոչ թէ 900, ինչպէս գրած է
կարդ մը թերթեր:

ቀጥቶ ነፃ ገላጽ

200. ՎԷԿԱՆ ԿԸ ՄԵՂԱԴՐԷ
1940Ի ԴԱՆԼԻԾԻՈՒ ԱՆԴԱՄՆԵՐԸ

Երեւաթի օր լսուեցաւ նախկին ապարայկո-
ց, զօր-վէհաս, որ թէ ամառասանաւ է ու թէ
վիպ: Եր դաւանանքիներէն առաջ, ասուեալ
ներկայացան երկու վիպներ, Պ. Մարտէլ Փօր եւ
Փաստաբան Արեւիկ: Առաջինը, բանտարկուած է
լիտայ արքունւոյ, կ՛ուր քաղաքով մեղադրեց Վե-
շիկ ոստիկանութիւնը, «որ փախուցաւ Եր-
եւան քաղաքէն» Եւ Երեւան չափաւոր էր
զորդապաններ: Երկրորդը, նոյնպէս բանտ
բանտ ինկած, նկարագրելով քանի տխուրանքի
եւ տարբեր զարարներէր, «միտխախտ չարիքե-
ր եւ ուրիշ դաւան իրողութիւններ, մեղադրեց մտե-
շալը: «Պատուականները կ'ըսեն թէ մն կը տատայե-
րայ իրողութիւններէն: Բայց ինչո՞ւ չբարուեցաւ
Փոնէ իր պատիւը փրկած կ'ըլլար»:

Զօր. Վէկան աստեան մտաւ զաւազանի մը
լախնամ: Տկար կ'երեւարէ եւ յոռնմ: Յարշանքով
տարտերէնէս, առաջ չալլին ասէն, յետոյ ողջունեն
Աթոռ աստեան, բայց չուզէն նստի: Սրահին մէջ էր
տեղը գրաւած էր 1940ի վերջին վարչապետը, Փո-
մէնէն: Զօրավարը էր աստջին խօսքերն ուղղէր ա-
նոր, Հատու. քաղաքով .

— «Պ. Փօլ Ռէնօ քսեր է. «Իմ սխալս եղաւ պատճառի հաւերելի մտւելայ Փէթէնի եւ զօր պէկանք որոնք Հայրենասիրութեան կը հաստատու ապականել եւ սպիայն տեսայ որ անոնց զաղաւաղական տտելութիւնները եւ փտաւարիտութիւնները կ'ընդէն Հայրենասիրութեան վրայ»: Ի՞նչ իրաւունք տուաւ իրեն այդպէս խօսելու: Այն անվերական հեռագրողը զոր նախագահ Ռէնօ ինձի կ'ընդդէր առնուարացիի օրը, Սոյիս 17ին, խմբագրուած էր արտաքինախարարութեան պարտեզին վրայ փառուած թղթաճարտերու ծախան էմբլ: Զիկը մեղադրեցն որ դատարանութիւն մը սարքած եւ Հանրապետութեան դէմ, Տիրիքի Փէթէնի հետ Ստաւշակ Ստորիտ էր, եւ Պէշնոքէն է: Ի՞նչպէս կ'ընայինք Համաձայնելի: Եթէ եւ ուզէի դատարանի կը մերժէի ինձի առաջարկուած պայտօնը եւ ինքեզ որ ուրիշները խրին այն անդունդին մէջ զոր լրէնք իսկ փորած էին: Իմ կենսա շնորհալի եւ դամ: Ոչ ոք կրնայ պատիւի դատ տալ ինձի. իսկ պատիւի արժեքներու համար պէտք է թափ լլլայ եւ նշմարտութիւնը խօսելի»:

Զօրավարը աւելի բացուելով, պարզեց այն
ճակատագրական դէպքերը որ յանդեցան Թրան

ԹՎ ՍԵՏԱԾԱՆԻՅՑ «ԶԻՆԱՂԱՂԱՐ» ԲԱՌԸ

— Մալին 22ին փոխ Ռեյնիդի քովն էին: Մառէշաւն ալ հոն էր: Զորքիւի կը սպասէին: Գերազայն խորհուրդքն փողովը տուցին ունեցան իմ գրասենեակին մէջ, Վէնանէ: Պարտիզի կացոյցները Մալին 25ին զինուորական խորհրդակցութիւն մտելի ունեցան ելիլէնի պալատին մէջ: Եերկայացոցի ծրարդիր: Հաւանութիւն յայտնեցին: Կացութիւնը կ'ուսումնասիրէի եւ զանազան ելքեր կ'աշխատեայի, եթէ աւելի ծանրանար: Լրբագոն եւ Ռէշո Հարցումներ կ'ուղղէի իննի: Առային մարդը որ զինավարարի խօսք բրաւ, ոչ ես էի, ոչ աֆէթէրն, այլ հանրապետութեան նախարարն, զլրբագոն: Ահաւայելի ատենադրութիւնը.— «Հանրապետութեան նախարար Հարցոց որ եթէ Գերմանիա նպատակաւոր պայմաններ առաջարկէ, կարելի՞ է ընդունիլ»: Այսպէս, առային անգամ է, որ կ'ըլլէին զինավարար քառը: Եւ չարտադրեցայն: Եւ առային անգամ լսեցի այն պահուն երես վերադաժ էի երկու ճակատաւարներով, մէկ հնչարին, միւր Պելփոյ մէջ»:

Վկան յետոյ արագօրէն պարզեց ղէպը եր
ւնթացը: «Յոռուսի 5րդ տեղի ունեցաւ զերման
կան զորհը մեր նոր ճակատին վրայ— Սոմ — էն
Մայիս 10էն ի վեր բանակները անդգնատ կ'
կուռէին: Այս ճակատամարտը սկսաւ ծանր պը
մաննեղաւ մէջ: Պիտիական 22, բրիտանական 9
Ֆրանսական 30 զորաբաժիններ կ'ընտանւոյն
Հուսիսի ճակատաբաւտին մէջ, ուր մնացած է
մեր արդիական սպորտգլխութեան երեք չորրոր
դը, Թերեւս 4)5ը: Մեր բանակին լաւագոյն մաս
ըերի բռնուած կամ ոչնչացուած էր: Մենք կ'ուի
սկսած էինք 450 որսկան (հետապնդէի) եւ 6
մեծամիդր օդանավներով: Առաջին օրը ես զոհ էի
Յենակտաները կը զիմարդէին ճորտաբար: Յա
ջորդ օրը զերմանական քրահապառ զօրաբաժին
ները յորաւը իր խաղալիի դէպի Ստորին Ան
Տեսայ իր բանակատեղի մը յանկարծ հաղորդակ
ցութիւնը դրկուած է: Յունիս 9ին զեկոյց մը իւր
բազրեցի, տեղեակ պահելու համար վարչապետը
Ամէն յոյս կորսնորցած չէի: Վարչապետը պա
տաախանք միայն Յունիս 13ին: Այն տպաւորու
թիւնը կրեցի թէ այլ եւս ինծի չէր հետեւեր: Ա
կը խառն Պրըժնիսեան ամբօցի, Մ. Կահանդեան
օգնութեան մասին: Եւ կը դառնուէի իրակուսեա
հետ ղէմ դիմաց:

ԴԱՆԱԿԻ ՄԸ ՇԵՂԲԻՆ ՎՐԱՑ

— « Յուշիս ի ին թշնամին կ'անցնէր Սէնը :

ՍՄԱՐՏՈՆ ԽԱՆ (Ս. Թադևոսյան)

Հսկաներին մէկն ալ ինչու, Սամսոնը :
« Սամսոն խանն անուշով ծանցեցում էր ան
ամբողջ Պարսկաստանի ու հարեւան երկիրներու
մէջ : Գիւղատէր մը էր, ոչ ալ պետական պաշ-
տօնեայ մը որ « խան » մականի կը կրէր :

Յանցաւորը ինք էր, այդ անունը կրելուն
համար : Ժողովուրդը ինք էր ասում ալ տիպոս-
տը, արն ալ պարսիկ ժողովուրդը : Յւսնանեակ
տարիներ, Սամսոնը « խան » կոչուած էր նաեւ
պարսիկ բարձրաստիճան պաշտօնեաներու, խանե-
րու, մաւորապետութեան եւ յեղափոխական
կազմակերպութեանց կողմէ :

Մնած էր Ալուրիս : Իր մտերիմները կ'ըսէին
որ՝ Բրիտանիոյ Միջագետքի քրոջ տղան է,
բայց ինքը լուր էր այդ մասին :

Գիտեմ սակայն որ մնած էր Բրիտանիոյ
յեղափոխական լուծելով, իրացնելով միաժամա-
նակ Ռուսոմովի եւ Զաւարեանի առանձնայատկու-
թիւնները :

Գանի մը տարի հետեւած էր արհեստագիտա-
կան դպրոցի մը : Յետոյ, դեռ շատ երիտասարդ
տարիքի մէջ Հ. Յ. Գալանկոյի Թեմի տնօրէն
դերակրելով, անցած էր Պարսկաստան, ուր եւ մնաց,
տընեցաւ, ծառայեց անձնուիրաբար : Զոհաբերու-
թեան տիպար մը դարձած, սերունդներ պատրաս-
տեց, յեղափոխական բազմութիւն ձեռնարկներու
իր գործուն մասնակցութիւնը բերաւ եւ վճռական
դեր կատարեց, եօթնամեակ հազար հայ եւ ասորի
պաշտօնակիցներ թրջեցին ստոյգ կոտորածէն
ազատելու համար : Այս առթիւ կորսնցուց իր երե-
տասարդ կիներ, Համասփիւ, զոյգերը եւ ամբողջ
հարստութիւնը :

Վերջին տարին հիւանդկախ վիճակ մը ունէր :
Խնայողութեամբ արշաւանքի պատրաստութեան օ-
րերուն, Սամսոնը Հ. Յ. Գ. Թեմի գլխավոր զինուոր-
գրանի կարեւոր աշխատակիցներէն մէկն էր, Գա-
լանկոյի Ալուրիս, Մարգի Մարտիանեանի մօտե-
րիմ ընկերներէն : Այն միայն զինքնուրոյն նորոգու-
թեան եւ նոր հրացաններու շինութեամբ կը զբա-
ղէր, այլեւ կազմակերպական աշխատանքներու
մէջ ծանր բաժինը իր վրէն էր փաթեցում :

Զինագործարար Սամսոնը Պարսկաստանի գիւղը
տեղափոխուելէն ետք, Սամսոնը դարձեալ զինա-
գործարարին սիրէն ու ղեկավարը կը հանդիսա-
նար, միաժամանակ Սամսոնացիները մղելով
ստեղծագործ աշխատանքի :

Շատ չանցած Սամսոն այդ շրջանին մէջ մեծ
ժողովրդականութիւն ձեռք բերելով, առաջնա-
կարգ հայ յեղափոխականներէն մէկը կը դառնար,
ենթակաթ Թուրքիոյ զանազան դաւադրութեանց :
Սակայն « Երկաթէ մարդ », քաջ հոգի, Սամ-
սոն ամէն վտանգ յանձն առած, կը մնայ եւ ամ-
բողովին կը նստի իրեն վստահուած գործին :
Իր համարի եւ տարածուի Պարսիկներու,
Թաթարներու եւ Բուրսեի մէջ, որոնք կը սկսին
« խան » կոչել զայն :

Գանի կը հիննայ Սամսոն այդ շրջանին մէջ,
այնքան կը բազմանան եւ կը ծանրանան իր պար-
տականութիւնները :

« Միտքից » կոմիտէի մնացուն անդամն էր,
եւ կարեւոր դերակատարը :

Խնայողութեամբ արշաւանքէ վերջ, ան ամէն բան
էր շրջանի հայ եւ տարբերակութեանց համար :

Եկող զանոց նահանգապետ թէ՛ դաւաճապետ
Սամսոնին կ'ակնաժէպէին եւ շատ անգամ անոր խոր
հուրաններուն կը դիմէին :

Յաճախ, ծանրակշիւ խնդիրներ տեղական
դատարաններու մէջ անդոյժ մնալով, ենթականե-
րը Սամսոնի արդարադատութեան կը դիմէին :
Անոր վճիռը յօդարութեամբ կ'ընդունուէր եւ
կուտակէր եւ անբեկանելի էր :

Սամսոնին էր մեր հայրենակցին խոսքերը,
զինամթերքը երկիրը զրկողը, երկրի հետ կենդանի
եւ օրինակելի կապ պահպանողը : Սամսոնին
Թադևոսյան Պարսկաստանի կամ Սամսոն — խան
փառքի տարիներուն Սամսոնին էր հայրենի, գործիչ
կամ սուրհանդակ զմայլութիւն, երախտագիտու-
թեան բաժին ունի Սամսոնի հանդէպ, ինչպէս եւ
հարուստ յուշեր :

Սամսոնի դերը մեծ է նաեւ Պարսկաստանի
սահմանադրական պայքարին մէջ :

Դեռ 1909ին միջուած ազատագրական կռիւնե-
րուն երբ ճակատներու վրայ կը զոհուէին մեր
Զուլումաթները եւ շատ մը թանկարէն ընկերներ,
ամենամասն եւ կարեւոր դերը Սամսոնին վերա-
պահուած էր :

Գաղտնիք չէ այլեւ, որ Հ. Յ. Գալանկոյի
թիւնը Երեւանի մէջ, Նիկոլ Դոմանցիով ու
Սամսոնով կատարուած աշխատանքին շնոր-
հիւ, մեծ զարկ տուաւ միապետութեան տապալ-
ման եւ Պարսկաստանի սահմանադրութեան հաս-
տատման :

Օրինակելի յեղափոխական գործիչ, վարչա-
գէտ Հայ մը ըլլալէ զատ, Սամսոն կրթական,
մշակութային գործիչ էր :

Սամսոնի տասը հայկական գիւղերէն Դա-
լասար, Գալանկոյի եւ Հաֆթվան գիւղերը ունէին
սեփական թատերասրահներ եւ հարուստ գրադա-
րաններ, իսկ տասը հայկական գիւղերը ունէին ի-
րենց կանոնաւոր երգիչներ, երգչախումբ պոլո-
ներ :

Ժողովուրդի եւ ուսուցչական կազմերու զօ-
րաւոր կապը Սամսոնին էր, իսկ 1909ին ան արդէն
շրջանային տեսուչ էր :

Ինք օրով վաթսունէ աւելի ուսուցիչ — ուսուց-
չուհիներ կը պաշտօնավարէին տասը դպրոցներու
մէջ, ուր կը տիրէին մանկավարժական առողջ
սկզբունքներ :

Բազմաթիւ են այդ դպրոցներէն դուրս եկած
երիտասարդները որոնք իրենց ազգօրում աշխա-
տանքով ուշադրութիւն գրաւեցին : Իր աշակերտ-
ներէն էր ի վերջոյ իր շուշին տակ փորձառու
դարձած ուսուցիչներէն էին խորհրդային Հայաս-
տանի երբեմնի գործադիր Ա. Գուրոյան եւ ու-
րիշներ :

Սամսոն ջերմ կողմնակից էր նաեւ հայ-քրտա-
կան բարեկամութեան :

Սոմալի շրջանի ճիւղերը յաճախ կ'ար-
շաւէին Սամսոնի եւ իրենց գիւղերու վրայ : Օր
ցերեկով կը զէնէին նախիրներ եւ հօտեր, կը կո-
ղարէին տուններ եւ կը սպաննէին բնակիչները :
Պարսիկ կառավարութիւնը անգործ էր զսպելու այդ
ցեղերը :

Սամսոնի հետեւեալ եւ խոհեմ աշխատանքնե-
րով, այդ ցեղերը բարեկամ դարձան եւ հայ ու
պարսկաբնակ գիւղերը ընդմիջ ազատեցան քրո-
տական մղձաւանքէն : Պարսիկ եւ Բուրսե արշաւ-
տանակ մը երգեք կ'երգէին, նուիրեալ Սամ-
սոնին :

1917ին երբ Ալի — Իհսան փաշան Վանին, Նու-
րի փաշան Ռեւանդուզէն Պարսկաստան մանկելով,
հրամայեց ստացան կոտորել հիւսիսային Պարսկա-
ստանի քրիստոնէական եւ յառաջանալ զէպի Յրե-
ւան ու Վէրիպ փաշայի հետ պաշարել կովկաս-
այ շրջաններ եւ բնաջնջել Հայերը, Սամսոնի նա-
խաձեռնութեամբ Սամսոնի եւ Ռեւանդուզէն մէջ կազ-
մակերպուեցան հայ — ասորական վաշտեր : Հայ —
ասորական բարեկամութեան եւ համագործակցու-
թեան ամենագործող կապը դարձեալ Սամսոնն էր :

Այս հարեւանցի տղերը հազիւ թէ գաղափար
մը կուտան որդաբեւոյ ընկերով կենսիքի եւ գործի
մասին :

Ա. Մ. ՏՄԻՐԳԻՐ

Խանստորի սարկարձը

Մէկ ՇԱՄՈՆ, 31 Յուլիս — Հ. Յ. Գ. Վարու-
ժան կոմիտէին զաշտահանդէս մը սարքած էր, կի-
րակի օր, խանստորի տարեդարձին առթիւ, Փոն
Նանիթին ընդարձակ դաշտին մէջ : Մօտ երկու
հարիւր Հայեր, խումբ խումբ իրենց տեղերը դա-
ւած էին, ուռնիներու եւ բազմաթիւ պողպատե-
ծառերու շուրջին տակ : Հանդէսին նախագահը,
ընկեր Աճմեան բացուելու կատարեց « Կարգիւս
տեղացեալ » Օրումս բանաբանն էր ընկեր
Արմ. Գուրումեանն որ քանի մը գեղեցիկ խօսքե-
րով փառաբանեց խանստորի սարկարձը եւ մեր հե-
րոսներուն քաջագործութիւնները :

Գաշտահանդէսին թիւորոտը աւելի տաքցաւ,
երբ յայտարարուեցաւ թէ՛ մեր մէջ կը գտնուի
Շաւարշ Նարդուշին, « Զափահաս » ներքին Ա. Գա-
րիկիանի հետ : Ներկայներու փափաքին վրայ, երի-
տասարդ դրապէտը երկու խօսք ըրաւ, ծափերու
մէջ — « Ես բանաբան չեմ, բայց խանստորի տունին
առթիւ, կ'ուզէի որ բոլոր դաղթապետներ, մեր
հերոսներուն յիշատակը աւելի լաւ պահելու հա-
մար, Հայոց լեզուին պիտի փարին, լաւ սովին,
որովհետեւ լեզունքներ թաղուհին է, Հայոց լե-
զուն » Օր. Ընտրիկեան երգեց քանի մը ժողո-
վրդական երգեր եւ « Պրճիկի » Ուղիւ մը կար-
դաց ընկեր Ա. Տէմիրճեան, եւ գեղեցիկ ձայնով
« Հայաստան » երգեց Պ. Ստեփան Գորոսեան, Գա-
րիկեան : Գաշտահանդէսը դարձած էր կատարեալ
խանստոր : Իրիկունը ուստեան ժողովուրդը զեռ-
չէր ուզեր բաժնուել :

Մաթ

Նախկին վարչապետը, որ Աւստրիոյ մէջ Ամե-
րիկացիներուն անձնատուր ըլլալէ վերջը յանձ-
նուած էր Փրանսական իշխանութեանց, Պուսթէի
օդակայանէ հասաւ շոբըքաթի իրիկուն, իր
կիտըր հետ : Առաջին անգամ օդանաւէն դուրս ե-
լան երկու Փրանսացի սպաններ, եւ դիմէր բռնեցին
դրան երկու կողմերը : Յետոյ դուրս ելաւ Տիկին
Լավալ, աչքերը արցունքէն կարմրած, թէն կը
ժպտէր : Իր հետեւէն իջաւ Լավալ, կրարամակ,
նիւստեցած, դաւադան մը ձեռքը : Գլուխը կախ, աչ-
քան չէր նայեր : « Տէյլի Մէյլ » թղթակիցը, որ
իրբեւ ականատեսն էր նկարագրէ այս անցուղա-
քը, կը գրէ թէ իր կեցած տեղէն ու եւ մէկը կը-
նար սպաննել կաշմանաւորը եւ փախչել : Նախկին
վարչապետը, տեսնելով որ չըլլապատուած է բազ-
մաթիւ դադարի ոստիկաններով եւ լրագրողնե-
րով, հարցունք ոստիկանի մը թէ կառքը պատ-
րաստ է : Այդ պահուն վայելչօրէն հարուած մարդ
էր իր դիմացը կանգնելով, յայտարարեց — « Եր մեր-
բակայիմ ձեզ յանուն օրինաց » : Հարցաւորին դա-
տաւոր Պէթէյն էր, ան որ առաջին անգամ հար-
ցաւորեց իր ֆէթէնը :

Յետոյ տէր եւ տիկին առաջնորդուեցան կառ-
քի մը տղիւ, ուր պաշտօնեաները յայտնեցին թէ
իրարմէ պիտի բաժնուին : Տիկին Լավալ հրաժեշտ
առաւ հարաւորելով իր ամուսինը : Եւ երկուքը մէկ
քըռեցան Փրէնի բանդը, ուր Լավալ կը գտնուի
մասնաւոր հակողութեան տակ :

Շատ հաւանական է որ Լավալ հրաւիրուի Փէ-
թէյնի դատաւարութեան, իրբեւ վկայ : Դատը յե-
տաճգուն խնդիր չկայ :

Սպանիական թերթերը կը գրեն թէ Լավալ
մեկնէին առաջ յայտարարելէ որ Ֆրանսա կ'եր-
թայ « Երբեք չեմ պաշտպանելու եւ ամբաստանու-
թիւններ ընելու համար » : Ըսել է նաեւ որ երբ
Գերմանները ձերբակալեցին Պուսթէ, Տայտիկն
եւ Ռէնոս, պիտի զննակահարէին, եւ Փէթէյն
չընդգրկուեցաւ, այլ « Ես էի, միայն ես էի որ գըն-
դակահարել չտուի » :

ՓԷԹԷՆԻ ԴԱՏԸ

ՎԷԿԱԼ ԵՒ ՌԷՆՈ ԿԸ ԶՈՒՄԻՆԸ

Երբ գիւնադադար չկնիսին...

Զօր. Վէկան շարունակելով իր յայտարարու-
թիւնները, ըսաւ թէ 1940 Եռուսիսի այդ ճակատա-
դրական օրերուն, երբ ինք գիւնադադար կ'առա-
ջարկէր, հինգ — վեց միլիոն ժողովուրդ կը խուժէր
զէպի հարու, ահաւոր անկարգութեան մը մէջ,
խառնուելով բանակին :

« Յունական Լծին իրիկունը, Փօլ Ռէնո հրաժե-
րելով, կ'առաջարկէ հանրապետութեան նախա-
դահին որ Փէթէյն յանձնէ կառավարութիւնը :
Այս պահանջը դրած ատեն զիտէր թէ զալքէ իշ-
խանութիւնը գիւնադադար պիտի խնդրէ : Պարս-
ներ, ես բան չեմ հասկնար այս անցուղադէս :
Հաւատացե՛ք, ինծի համար շատ աւելի տաճանելի
էր գիւնադադար խնդրել քան ուրիշ մը համար,
ես որ 1918ին զինադադարի պայմանները կարգա-
ցած եմ Գերմաններուն, Լոթիւնի մէջ : Պատիւն
մասին կը խօսին եւ անձնատուրութիւն կը պահան-
ջեն : Բաց դաշտի վրայ անձնատուրութիւնը անպա-
տիւ գործ է բանակին համար, ազգի մը համար որ
գիւնադարական փառքը պարզեւած է Ֆրանսայի :
Մեր գիւնադարական արդարադատութիւնը մահա-
պատիւ կը սահմանէ այն համաձայնագրին որ
անձնատուր կ'ըլլայ բաց դաշտի վրայ : Ըսել թէ
արտօնութիւն տրուած էր ինծի : Խօսեցան նոյնիսկ
թէ մտաւալ Փէթէյն փորձած է համոզել զին : Այդ
փորձը չէ եղած, այդ արտօնութիւնը չէ տրուած :
Բայց եթէ մտաւալ Փէթէյն կատարած ըլլար այդ
փորձը, եթէ այդ արտօնութիւնը ինծի տուած ըլ-
լային գրաւոր եւ ստորագրեալ, ես պիտի մեքէի :
Երբ Դաշնակիցները որդեգրին հարթիկ Գերմա-
նիան, ինչպէս սահմանեցին բանաձեւը, — ան
պայման անձնատուրութիւն :

Մնաց որ, անձնատուր ըլլալէ կը նշանակէր
մէկ անգամին թշնամիին յանձնել երկիրը. գեր-
ման մարզապետ մը կամ Ֆրանսացի մը միեւնոյն
բանը պիտի ըլլար — գերման վարչութիւն, այլ
ես ոչ բանակ, հետեւաբար ոչ մէկ հնարաւորու-
թիւն սպանելու պահելու, ռազմական ծածկելու.
բոլոր մարդկային եւ տնտեսական աղբիւրները
թշնամիին ձեռքը, անմիջապէս ուրիշ խօսքով
Լեհաստանի համ ձորանտայի վիճակը : Մինչդեռ
գիւնադադարին չնորհին — նաւատուր մը եւ կայս-
րութիւնը յանձնելու պայմանով — ազատ շրջան
մը կ'ունենայինք, փրանսական կառավարութիւն եւ
վարչութիւն, 100.000.000 բանակ մը որուն շնորհիւ
կրցանք ծածկել ռազմավարները, պահել առաւ-
ճանները, ամէն միջոց պատրաստել զօրաշարժի
համար, ի նախատեսութեան ապագայ դէպքերուն :

30.000 զինուոր ունեւոր Սուրբոյ մէջ, 120.000 Հիւս. Ափերիկէ մէջ: Յամաք ելած ատեն Դաշնա- կիցները զտան ազատ Արիւնքի մը եւ ափերիկեան բանակ մը որ պիտի կուտէր մինչեւ Դաշնուր: Գեր- մանները յետոյ շատ փորձեցին ձեռք զարնել Հիւս. Ափերիկէի կառավարութիւնը կըրցաւ դիմա- գրել յետոյ զինադաշնարի վրայ: Մատչելի մեր- ժեց ստորագրել ճարտանի պայմանագիրը (1941 Մայիս) որ կարգ մը խարխիւներ կը տրամադրէր եւ զոր եւս ալ պիտի չգործադրէի, իբրեւ ընդհ- պատուիրակ:

Զօրավարին յայտարարութիւններէն վերջը, նախագահը հարցուց թէ զինադաշնարին ատեն չէ՞ ըսած: «Անպիտոյ վերջ պիտի ուղորտի վստեակի մը պէս, երեք ամիսէն»:

Զօր. Վէկամ.— Երբեք այդպիսի բան չեմ ը- րած: Բայց չեմ ալ յայտարարած թէ անգլիական յաղթանակը ստոյգ է:

Նախագահը.— Երբ 1942 Նոյ. 11ին Գերման- ները անցան օստմանագիծը, ինչպէս կը բացատ- րէք որ մատչելի կը բաւականանար գրելով Հիթլերին.— «Վերջինս գրեց. կը խոստանայ ձեր որդիսն առնել»:

Փեքէն բերանը կը բանայ

Մատչելի.— Ես չեմ ըսած «կը խոստանայ»: Այստեղ պաշտպան փաստարաններէն մէկը դիտել տուաւ թէ հարաւ. Ֆրանսայի դրաման ղէմ բողոք եղած էր անթիւով:

Զօր. Վէկամ.— Ես Գան էի մէկ տարիէ ի վեր, Հիւս. Ափերիկէի պաշտօնէն արձակուած: Ըլլալով Գերմաններու պահանջին վրայ: Մատչելի կան- չեց եւ կարծիքը հարցուց. թիւագրեցի որ բողոքէ, ինչ որ եղաւ. բայց Լաֆայ, մատչելի չար ոգին, վերադառնալով Պէրիթէսկալուրէն, դարեցուց իրորքին տարածումը անթիւ միջոցաւ: Այն ատեն ես պահանջեցի որ դարեցնեն Ամերիկացիներուն ղէմ բացուած կուր: Այս հրամանը արդէն տը- ռուած էր ծովակալ Տարային որուն հետ կը թղ- թակցէր մատչելի դադարի պայմանագրով մը: Թշնամութիւնները իբրեւ թէ կը շարունակուէին, մոլորեցնելու համար Գերմանները: Ես պահանջի- ցի նաեւ որ նաւատորմը ծովուն բացըրէ ելէ. բայց մտիկ չըրին, չեմ դիտել ինչու:

Նախագահը.— Մատչելի ձեր պատիւը որ - ռուած էր «չար ոգին» (Լաֆայ: Յետոյ ինչու՞ նորէն կանչեց ն. իր համաձայնութիւնը յայտնեց անոր: Զօր. Վէկամ.— Ես կառավարութիւնն մէջ մը- նացի միայն ինը շաբաթ: Չեմ կրնար որ եւ է բա- ցատուութիւն տալ:

Երրորդայ մը.— Դուք նամակ մը ստացա՞ք զօր. ալ Կոլէն:

Վէկամ.— Այո, ստացայ եւ պահեցի (ծիծաղ- անք): Նամակը կը վերջանար հետեւեալ բառերով. «Յարգանքներս ձեր, իթէ՞ ձեր պատասխանը «այո» ըլլայ: Արդ, այսպէս չեմ գրեր ինծի»:

Ուրիշ երդուալի մը հարցումին պատասխա- նելով, զօր. Վէկան պատմեց թէ ինչպէս 1942 Նոյեմբեր 11ին մատչելին բաժնուելէ եւ Լաֆայի հետ տեսակցելէ վերջ ձերբակալուեցաւ Խալանտ - ռու կողմէ, Վիլիսի ըսանք մը մղոն տեղէն: Եւ ան- միջապէս Գերմանիա փոխադրուեցաւ:

Հարց - պատասխանները շարունակուեցան: Երրորդայ հայադարպետ մը հարցուց.

— Ինչ կը խորհրդէք մատչելին ահալի դաւա- ճանութեան մասին. ան չէ՞ որ հրաման տուաւ կուրի մեր զինակիցներուն ղէմ Սուրբոյ մէջ, Հիւս. Ափերիկէի մէջ: Որովհետեւ այս է ամբողջ դատը:

Զօր. Վէկամ.— Ամբողջ դատը հետեւեալն է, — զինադաշնար կամ անձնատուութիւն, Ամէն պա- րագայի մէջ, չէք կրնար ինծի բռն տալ թէ մա- տչելի դաւաճան մըն է: Իմ խիղճը կը մերթէ ըսել այդ բանը:

Մատչելի փեքէն.— Երբեք այնքան ցաւած չեմ որքան այսօր՝ ականջս ծանր ըլլալուն համար: Երբեմն կը լսեմ որ իմ անունը կ'արտասանուի, կը լսեմ պատասխանի պատճառներ, բայց չեմ կր- նար ամբողջովին կապել խօսակցութիւնը: Հետեւ- ւաբար չեմ կրնար մասնակցել: Սակայն, որքան կըրցայ հետեւի զօր. Վէկանի, որովհետեւ շատ մօտեւ եմ, կը թուի թէ ամբողջովին իմ վարձապե- տութեան կը հետեւի: Հետեւաբար, կրնայի ուժ տալ անոր, իթէ՞ կարենայի խօսք տանել: Շատ կը ցաւեմ որ այսպէս չըրի: Զօր. Վէկան փաստեցի ոգի մըն է. ան վերադարձան խնդիրները կը քննէ ճշգրտօրէն:

Մատչելիը երկու անգամ եւս խառնեցաւ խօսակցութեան, նախ հարցում մը ուղղելով զօր. Վէկանին՝ կրակը դարեցնելու մասին, յետոյ, իբր ֓ Փոլ Ռէնոյ կը ինչեցնէր 1940 Մարտ 28ի դաշնար Անգլիոյ հետ:

Մատչելի փեքէն.— Պ. Զորի մէկ չըսա՞ւ. «Պրանսան չեմք մեղադրել իթէ՞ զինադաշնար խնդրէ, չեմք ուղեր որ քարեկամ երկիր մը այս վիճակին մէջ իյնայ», կամ ասոր պէս բան մը: Լաւ չեմ ինչի:

Ետայ վերադառնալով մենամարտը զօր. Վէկանի

եւ Փոլ Ռէնոյի միջեւ, ինչպէս եւ նախկին վարչա- պետին եւ պաշտպան փաստարաններուն միջեւ: Այս առթիւ բաւական կ'ուր բառեր փոխանակուե- ցան եւ զօր. Վէկան յայտնապէս բարկացաւ, եր- բեմն կ'ընելով զինադաշնար, երբեմն քրքիշներ ար- ձակելով.— ֓ Փրօֆփ... Ինչո՞ւ կ'ուզէր պաշտպա- նել թէ զօր. Վէկան պարտապետութիւնը ստանձ- նեց, քաղաքական խաղեր սարքելու: Պրանսան անձնատուութեան մղելու եւ հանրապետութիւնը կործանելու համար: Այս անկարգներուն ղէմ բո- ղըները եղան Փէթլէի կուսակից ունկնդիրներու եւ փաստարաններու կողմէ: Վէկան բացառանչեց բարկահամայն:

— Փոլ Ռէնոյ մատչելի Փէթլէն պաշտօնի հը- րաւորեց անձնակցութեան պահու մը, երբ իր վստի- ուսերը անկարգել էին տանելու իշխանութեան ծանր բեռը. իշխանութիւն մը զոր տանձնած էր անյաբօրէն: Երբ մարդ անյապ է իշխանութեան համար, պէտք է անյապ ըլլայ նաեւ պատասխա- նատուութեան համար: Ամենամեծ ոճիւրը զոր կա- ռավարութեան պետ մը կրնայ գործել եղբարկան պարագաներուն մէջ, հաստատակամութեան պա- կան է: Փոլ Ռէնոյ խուսափեցաւ պատասխանա- տուութենէ եւ հիմա կ'ուզէ դաւաճան ներկայա- ցնել մեզ, մեղի պէս մարդիկ...:

Բարի վկայութիւններ եւ ծանր մեղադրանք մը

Այս մենամարտը վերջը, լուսեցան այն վի- ճակներ որ պիտի խօսէին ի նպատակ Փէթլէի: Նախ կարգադրուեցաւ Վիլիսի ամերիկեան դեսպանին՝ ծովակալ Լէֆայի յունիս 22 թուականը նամակով, ուղղուած մատչելին եւ դեռ նոր անոր ձեռքը հասած: Նախկին դեսպանը կ'ըսէ թէ 1941 Յուն- տարին մինչեւ 1942 Ապրիլ, երբ ինչ Վիլի կը գտնուէր, Փէթլէն միշտ «այն ջերմ յոյսը կը յայտ- նէր թէ նացի արշաւողը պիտի շահախախտի եւ, զանազան առիթներով, կը գործէր Առաջնորդի բողոքանքներուն ղէմ եւ Դաշնակիցներուն նպաս - տաւոր եղանակով»: Յետոյ կ'ըսէ թէ մատչելին ջանքեր կը ջլատուէին, որովհետեւ կը վախճար որ իթէ ընդգրկուեցաւ Գերմաններուն, կրնան աւե- լի մեծ ներդրութիւններ պատճառել: Խոստովանելով հանգրեմ թէ մատչելին «գլխաւոր նպատակն էր Պրանսայի լքուած ծովափը դիմադրելու», դիտել կուտայ թէ «նապաշտպանի զինուորներ ընկու» դիմա- մը ի վերջոյ նպատակաւոր պիտի ըլլար Պրանսայի:

Յետոյ խօսեցաւ զօր. Հէրիսի, (Փարիզի զին- ուորական հրամանատարը զօր. Տէնցէն առաջ), որ փաստարանեց մատչելին հայրենասիրութիւնը, ուղղամտութիւնը, գինեւորական արժանիքները, մարդասիրութիւնը եւայլն, քրքրելով 40 արի ա- ռաջուան իշխանները, գինեւորական վարձարա- նէն մինչեւ ռազմադաշտ: Վիլիս կէս ժամ խօսեց վերջ կերակրուեց թէ մատչելի ըրաւ ինչ որ կրնար, փութացնելու համար Պրանսայի ազա - տագրումը:

Երկրորդ վկան, զօր. Ժոսֆ, Վէկանի աջ թեւը որ հրամանատարն էր Հիւս. Պրանսայի բանակին եւ որ յետոյ միացաւ Դիմադրական շահախախտ, նոյնպէս զնախնի Փէթլէի քաղաքականութիւնը եւ հաստատեց Վէկանի կարծիքը թէ «անկարելի էր» կուրի կամ որ եւ է իրական զինադաշնութիւն կատարել Հիւս. Ափերիկէի մէջ, 1940 Յունիսի եղբարկան օրերուն: Վիլիս խոստովանեցաւ թէ երբ Դաշնակիցները զօրք հանեցին Ափերիկէ, ինչ ջանաց համոզել Փէթլէի որ հետանայ Պրանսայէն եւ Դաշնակիցներուն միանայ, բայց մատչելի յամարտին մերթեմ, ըսելով թէ իր պարտականու- թիւնն է Պրանսա մնալ:

Երրորդ վկան եկած էր Դիմադրական շահա- տէն, զօր. Գընդապետ Կալկուտոն, բուն անու - նով՝ Պլէրուտ Ետտէ, որ ցցուելով մատչելին ղէմ՝ պարկեկաց:

— «Այս մարդը Գերմաններուն յանձնեց բա- նակի ռազմիկները առանց համապագետի, որոնք բոլորն ալ ինքնակալ էին մահապատիժի: Կրնա՞ լորանալ ինչ որ կը կատարէին իր անունով: Ան կը շնորհակալէր այդ արարքներուն հեղինակնե- րը: Եթանշաններ կը բաժնէր անոնց դահլիճներուն: Թուրքի նաւատորմը կրնար ծովուն բացերը ելլել եւ ապստալ: Հրաման տուա՞ւ: Նաւատորմը ոչնչա- ցաւ պարագայ տեղի: 1943ի Ելմտացոյցին մէջ 80 միլիոն ֆրանք սահմանուած էր յեղեղականներ - րուն, 90 միլիոն ալ ծովիկան: Աւելի քան 232 միլիոն դաղորդի վարկ է՛նչ բանի համար: Բայց ասոնք Փէթլէի մտէնէն մեծ ռաճիւրներ չեն: Իմ կարծիքով, իր ամենէն ծանր ոճիւրն եղաւ իր հը- մայրով, իր փառապաշտով կուրցնել Պրանսայի - ները որոնք փառաբերով դարձան օժանդակները թշնամիներուն: Այս մարդը այսօր պէտք է ծանկի գայ եւ անբաղաժիր ինքզինքը Պրանսայէն, իր Կուր- իր վրայ տալէ առաջ...»

× Ընդհ. դատախազը մէկդի դնելով պետա - կան ապահովութեան ղէմ դաւադրած ըլլալու մե- ղադանքը, յայտարարեց թէ պիտի գրադրի Յու- լիս 11էն առկն գործունեւ յանցանքներու քննու - թեանը:

Հայ Արիւնքու Զանգար

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՅՈ — Հայ Արիւնքու Զանգար կազմակերպած էր հանդէս մը, անցեալ կիրակի կէսօրէ վերջ ընկեր Ս. Եղիազարեանի «Ազատ» սրահին մէջ: Եկած էին նաեւ Փարիզէն եւ Շալի- լէն Արիւնք: Ժամը 3ին շրջանապետ Փանոսիկ խօսեցաւ բանակումի նախապատրաստական աշխատանքներու մասին: Օգոստոսին Փարիզի շրջանէն կը մեկնին 40 Արիւնք: Ամիս մը մօտնա- լով քաղաքի ծխարը, պիտի ապրին բոլորովին ի - ընց միջոցներով, աշատ անտոններու մէջ: Թեւեւ շատեր կ'ուզեն բանակումի երթալ, բայց երկա - թուղիք ընկերութիւնը 405 աւելի տոմսով չիտար: Յետոյ սկսաւ հանդէսը «Մարդիկ աշատ իմ հայրենիք»ով: Յաջորդաբար երգուեցան «Ականջը բացել իմ զայրուի», «Ակառառ Նուրհան», Յա- կոր եղբայրը, «Ենթեմ ծանկիկ են».: Տեղի ունե- ցաւ հայկական պար մը որուն մասնակիցեան նաեւ ծնողները: Ներկայացուեցաւ զուգեղ տը Արիւնք - րու կողմէ: Նիւթն էր երեք Հայի որ Պրանսա կուտան եւ բառ մը ֆրանսերէն չեն գիտեր:

Շրջանապետ Փանոսիկի արինքը մեղ պահ մը փոխադրեց անտոններու մէջ: Տեղին Դարաճեանի «Օյ պըճիկներ», ընկեր Ս. Միտքեանի «Փոփըն Հայաստանին», Օր. Թ. Օգոստեանի «Վաթանի երգը» (Արիւնքներ), եւ Օր. Եւգենի Կովկասեան պարը հանդիսին փայլ տուին: Խմբապետ Ա. Ռ. - զունեան աճուրդի դրաւ բառ մը, ձմերուկ մը եւ երկու կարկանդակ որմէ դուրացաւ 7755 ֆրանք: Բաղը նտրեւած էր Տիկի Սարգիսեան, ձմերուկը նուէր դրկուած Մարտիկի Արիւնքու կողմէ, իսկ երկու կարկանդակները ծնողներու կողմէ: Սոյն զոմարով վրան մը պիտի դնեն բանակումի հա - մար.— Լրատու:

35,000 ՖՐԱՆԿ ԴՊՈՌՑԻ ՀԱՄԱՐ

ՍԵՎՈՒՄՆ — Անցեալ կիրակի տեղի ունեցաւ խանդավառ զինեծօն-հանդէս մը ի պատիւ Պ. Հրայ Սարգիսեանի, որուն անխնայ ջանքերուն շնորհիւ համեմալայ միջոցով մը սակեղծուած էր մեր դի- ղին մէջ: Աղբ. Միտքեան մասնաճիւղը բոլոր խաւերը անխնայ հրաւիրած էր իր առաջին հան- դէսին: Մարտը անբաւական կուտան եւ շատեր ոտ- չի մնացած էին մուտքի դրան մօտ: Խօսք առին յալորդարար՝ մասնաճիւղի նախագահ Պ. Նշան Արաւմեան, Պ. Հայկ Աղաբեկեան, Շրջ. վարչու - թեան կողմէ Պ. Պ. Դարակիւրեան եւ Ազատ Կեղը- վարչուեան կողմէ, Տիկի Սարգիսեան նախա- դահ Տիկիանց Միտքեան եւ ի վերջոյ Պ. Հրայ Սարգիսեան որ խանդավառ ճառով մը շնչեղ հա- մեքախոսեցան պահանջը եւ բաւա թէ Աղբ. Մի- տքեանը մենաշնորհ էր որ եւ է կուսակցութեան, այլ կը ներկայացնէ ուժերու համագործակցու - թեան ոգին:

Գիտարուեստական բաժինը ճոխ էր եւ այլա- ցան: Տիկի Սարգիս Սարգիսեան իր անուղա- կան արտասանութիւններով յուզումի եւ խանդա- վառութեան անմոռանքի պահեր ստեղծեց: Օր. Բրիս Պիլպիլեան զեղեցիկ ձայնով ծմալեց բո- լորը: Յաջող արտասանութիւններ ըրին Պ. Հրանդ Բէճեան, Կարգիկ Ռօպէն Եահանեան: Թառախ Սեպալ մէջ ընդ մէջ կը նուազէր: Հանդէսը վեր- ջացաւ ուշ ատեն եւ ներկաները մեկնեցան դո- տպատուութեան տակ: Նորարաց դպրոցի պէտ - քերուն համար Պ. Հրայ Սարգիսեանի կողմէն շնոր- հիւ բացուած հանգանակութիւնը մեծ ընդունե - լութիւն գտաւ եւ գոյացաւ 35 հազար ֆրանք: Հանդէսին ընթացքին կազմուեցան մասնաճիւղեր Տիկիանց Միտքեան, Երիտասարդաց Միտքեան: ՍԵՎՈՒՄՆ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՓՈՅՏԱՄԻ ԺՈՂՈՎԸ վերջացաւ չորեքշաբթի օր: Արդիւնքը մասին պայտօնական գեղեցիկ մը պի- տի հրատարակուի միաժամանակ Առաջին թիւին, Լոնտոնի, Մոսկուայի եւ Պիլիինի մէջ: Նախա- դահ Թրուման Փորթմութի զնաց, անհանգիստ համար Անգլիոյ թագաւորին հետ: Առաջին անգամ է որ Անգլիոյ թագաւոր մը ունկնդրութեան կ'ըն- գուին մայրաքաղաքէն եւ իր պալատի դուռը: ՍՈՒՐԻՆՈՅ ԵՒ ԼԻՔՆԱՄԵՆԻ կառավարութիւն - ները Օգոստ. 1ին պաշտօնապէս ընդունելով «մասնաւոր գործառնութեան» (քնիկ զինուորների), զորահանդէս մը կատարել տուին Պէրլուքի մէջ: Ուրեմն երկու երկիրները կ'ունենան իրենց յատուկ բանակները:

ՊԵՐՏՈՒԹԻՆ Եւրոպիան Բէլէշեան կը փոք - տալ իր աղականը՝ Յակոր Դալփաքեան, Կեսա- րիոյ Էֆէնքէ գիւղէն որ 1939ին Թուրքի կը դուռ - նուէր: Հասցեն.— Haroutune Kéléchian, 129, Rue Gouraud, Beyrouth (Liban):

ԹԵԼԱԴՐՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

ԳՐԱԿԱՆ ՎԱՐՈՒՑԱՆ

Անկախ Հայաստան ազգային, մերժեցին: Կիսաանկախ Կիրիկիա մը ձեռք բերին, իսկուցաւ Հայկական Սոցիալիստական, չլուրտ առեւին: Մեր աննշան Հայաստանով դուրսացան եւ ներքին պայքար տարին: «Երկրորդ նշող է» ըսին մեզին: Իսկ Հայր աննշանը չի գրտեր: Էօյս մը ծագեցաւ մեր աննշանը գլխուն մէջ, կուտ հաւաքել: Հայ Ազգ. Տուն մը հիմնեցաւ Հայաստան: Երկրին մը գործին վերածեցին զայն:

Անա՛ թառաւոր չէնք իր, Փարիզի պորտին վրայ, երկաթէ զոյգ դռներով, ներսը ընդարձակ բակ մը՝ ուր, կրնայ Հայոց ժողովուրդը խմբուիլ ու բարձրանալ վրէժի...

Սրահներ, սենեակներ, առատ եւ ընդարձակ Առի՛կ ետք, մեր խնդիրներուն մէջ փոխանակ «կեցցէ՛» Հայաստանը, կրնանք պոռալ «կեցցէ՛» Հայոց անկախ եւ անխորակաւ Տունը»...

Իրը Հայ ժողովուրդի համեմատ մէկ անգամը, կուգիմ ես ալ քանի մը թելադրութիւն ընել այդ Տան օգտին, ի՞նչեւ մամոնայէ զուրկ եմ (կը խնդրեմ, որ ներդրածիս ըլլան հիմնադիրները)...

Ա. — Ենթերին վրայ քանի մը յարկ եւս աւելցնել, որպէսզի Հայոց բոլոր կազմակերպութիւնները կարենան իրենց ուրոյն խնդիրները աննշալ հոն, օրինակ, կուսակցութիւնները՝ իրենց ալ եւ ձայն թելադրով զատ - զատ, կուսակաւ յարանուանութիւնները, թերթները, խմբակները, խմբակները, բոլոր մշակութային միութիւնները, ինչպէս նաեւ «Ես Հայ չեմ» ըսող, եւ ազգին դէմ դառնացածներու խմբակները իրենցը...

Բ. — Կեց խոշոր սենեակներ, ամէն մէկը մեր վեց նահանգներու անուաներով վերտառւած, իրենց թուրքի խոցերով՝ յատկացուելու համար նոյն դաւաններու եւ իրենց գիւղերուն Հայրենակցա - կան Միութիւններուն...

Գ. — Զարայ կամ ջրհամակ (տաշ) զինուած սենեակ մը՝ ժողովներու մէջ գլուխը բռնկած վերահսկող հանդիսարաններու համար...

Դ. — Զգալարան մը, ուր նստին, «ապառ - ներն ալ խոյ՛ Ես» մը, «Սեր ազգային կազմակերպութիւններու մէջ, անկախ եւ համեմատ մար - զիսի ալ ազգային ըլլալու նշի պէս ծխուած միտքեր յայտնողները, «այստիպական» բառին յուր արժէք տուողները եւ մասնաւոր» «խոյ՛ Ես» ըսողը քանը գլխուն մէջ է» ըսողները: Անոնք հոն, այդ զգալարանին մէջ, լսողք է ստիպին թէ՛ խոյ՛ Ես ու արժէք ոչ թէ գլխուն, այլ խաղին եւ ազգարարութեան մէջ եւս...

Ե. — Առաջիմ, քանակաւ մը պարապ սենեակներ պարարտորդ ունենալու է, ի նախատեսութիւն հաւու ծնունդու պէս հաւելիմէ դուրս դալիք Միութիւններուն...

Զ. — Գէշ ջրլար, եթէ մատուց մըն ալ կանգնեն հոն: Անոնք: Անուշ: Մ. Փրկիչ:

Է. — Բոլոր ժողովապետները հաստ պատե - ըով եւ ամբարիակ գոնելով պարզապէսուած ըլլա - լուն են՝ որպէսզի ժողովապետներուն ձայններն ու բարձրակներն ազատորէն գործեն...

Ը. — Ենթերին վարիչ մարմինը «նախարարութիւն», իսկ սենեակապետներն ալ «քաղաքապետ» անունով կընելու է...

Թ. — Դռնապանի եւ վարիչի պաշտօնը, անպայ - ման ոչ - հայախօսի մը յանձնելու է, որպէսզի մարդիկ չհամարձակին ելուցիներ սարքել, մըր - մուշով: Անշարք մենք ալ Հայ ենք, զեղէ մը ըրէք վարձեն վրայ:

Մէն պարագայի մէջ, Հայ Ազգ. Տունի ձեռ - նարիք, կարգ մը առաւելութիւններէ զատ, մեզ կրնայ փրկել, ներգաղթի կամ միջպաշտին խոր - հնդաժողովներու դիմելու տաղուովին: Յետոյ, շատ մը պարապ միացած ժողովապետներու ալ, ա - թոռի մը տիրանալու պատահութիւն կ'ընծայէ: Գ. ԳԵՏՈՒՄ

որ 1921 թուին յանձնել է Լուսժողովմասին, իսկ վերջինն էլ նորակազմ թանգարանին: Այս ձեռա - գիր հիման վրայ է պատրաստուած մենք բանա - տեղծի խաղերի դիտական հրատարակութիւնը:

Թանգարանի հիմնական փոփոխելիք մէկն է Ա - ըովապետի արխիւը, որ շնորհիւ Ժառանգելի հո - դատար վերաբերմունքի, մեզ է հասել համարեա լիակատար եւ անխորտաւ վիճակով: Զեռարդելի ալ խոշոր հաւաքածոյում առանձնակի տեղ է դրուած «Վէրք Հայաստանին» երկու ինքնադիր օրինակներով (սեւագիր եւ մարգարի), «Տիգրա - նի պատմութիւնը», «Նախաշաղկունքը», գեղար - ուեստական, մանկավարժական, ազգագրական բազմաթիւ ալ ձեռագրեր, տարբեր լեզուներու անգլանի, փաստաթուղթի եւայլն: Երկրորդ - բուստ ալը ինքիւրի հիման վրայ է, որ այժմ գրադարութեան Ինստիտուտը ձեռնարկել է Արդի - եանի երկրի լիակատար ժողովածուի աղագը - մական հրատարակութեանը՝ ուժի հատարով: Արդիեանի արխիւի զարդերից մէկն է մենք գրողի գեղարուեստական պորտրէն՝ նկարուած Դուրպա - տում, անյայտ նկարչի կողմից: Զ. ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ (Մանգեպալ յաջորդով)

Արտասահմանի թղթատարը կանոնաւորուած չէ տակաւին, եւ թերթերը կը հասնին կիսկատար, կամ շատ ուշ: Ամերիկայի «Հայրենիք» (արա - թերթ) կը հասնի մէկ ամիսէն, Պէյրութի թեր - թերթը՝ քիչ մը աւելի ուշ, եւ միշտ պակաս: Եւրոպ - տան հետ ուղղակի կապ դեռ նոր հաստատուե - ցաւ եւ կը սպասենք թերթերուն:

Թղթատարով պատահաբար հասած թերթերը, ամէնուն մէջ ալ կը տեսնենք աղբիւր նոր հրատա - րակութեանց մասին: Գրական վարդապետը ամէ - նէն աւելի ճոխ կ'երևայ Սուրբա - Լիբանանի եւ առ հասարակ Միջին Արեւելքի մէջ, — Երկրպոստ, Երուսաղէմ, Իրան:

Ամերիկայի մէջ ալ բեղուն է գրական անդա - տանը, դատելով անցեալ տարուան ընթացքին հասած թերթերու աղբիւրէն կամ պարտահաւան գրախօսականներէ: «Արամանի» (Բ. գիրք) Ժա - մանակին ծանուցած էր Կ. Զարեանի նոր վէպը, «Նաւը լեռան վրայ», 550 էջ, ինչպէս եւ Լ. Կլէրտանի վերին գործը, «Մինարէներէն մինչեւ երկնասլացները» (Des Minarets aux Gratte - Ciel), տեսակ մը ինքնակենսագրութիւն՝ վիպական տար - րերով: Երկու վերջերի ալ չենք տեսած տակաւին: Եւ յոր չունինք ուրիշ բազմաթիւ հրատարակու - թիւններ: «Հայրենիք» վերջին թիւերուն մէջ, տպուած աղբիւրէն կ'իմանանք հետեւեալ նորու - թիւնները: —

Քրիստոնէութիւնը եւ ինքն հեքսագաւառ կրօններու քաղաքները: Հեղինակ՝ Մ. Գ. Զեքահան: 539 էջ: Աղբը կ'ըսէ թէ «գիրքը հեղի - նակին 50 տարիներու ուսումնասիրութեան ար - դիւնըն է»:

Անուան Արամ է, Ուիլիամ Սարոյանի (Թարգմ. անգլիէնէն): Նոյն հեղինակին՝ Մարդկային կառավարչութիւնը (որ Թարգմանուած է նաեւ թուրքերէն, Պոլսոյ մէջ):

Հակատաղիր, 19 պատմուածքներ պարակ - կան եւ պարզապէս կեանք: Գրեց՝ Հեղինէ Դաւթեան: Պատկերազարդուած նկարիչ Սարգիս Սալաւրեանի կողմէ:

Սոցալմանի եւ Գմբաշտարումը եւսլմանկաւ հայ տանարներին: Գմբաշտարումը կըրգմնր եւ երազը եմգիտակաւ արժէքը հայ արաւեստի պատմութեան համար: Գրեց՝ Գարեգին արք. Յովսէփեան:

«ԴԱՐՆՈՒՅԵՐԻՆ»

Ինչպէս ամէն տեղ, Սուրբա - Լիբանանի մէջ ալ առատ էրանատեղծական հունձը: Թերթերուն մէջ կ'երևան ցերեցան աղբը՝ շարք մը գեր - թուաններու:

Այդ հատորներէն մէկն է «Դարերու երգը», հեղինակը՝ Արմէն Անուշ, որ ունի ուրիշ հրատա - րակութիւններ ալ: «Աղագի» դրախտականին կը քաղենք հետեւեալ հատուածը, գրքին բովանդա - կուութեան մասին: —

Արմէն Անուշ ուզած է 16 երգերով, մօտ 75 է - յերով մէջ գծել համայնապատկերը քանի մը հա - դարմանական ընդգրկող Հայոց ալիկոծ պատմու - թեան, որ կը սկսի Հայկէն եւ կը հասնի մինչեւ մեր օրերը:

Ներկայ պատերազմին արձագանգող մտաւէն եւ Հայաստանի փառք ու անոր զաւակներուն ան - խորտակելի կամքը պանծացնող Համանուագէն յետով կը սկսի բուն իրերը: Ա. երգը կը պատկը - րացնէ Հայի Դիւանը, որ «հաւաքեց իր ցեղի դաւակներն խորտու ու զնաց գէպի հիւսիս, բարձ - րացաւ կատարներին յաղթանակ: Բ. երգը՝ կը պատմէ զաղբալութիւնը նորահաստաւ Հայ տունե - րուն եւ չէնեւուն, ինչպէս նաեւ Հայկի խաղաղ մահը եւ կտակը: Գ. երգը կ'ամփոփէ Հայաստանի զաղկուալ կեանքի տարիները, որոնց ընդմէջէն կ'անցնի Քանեթոն: Դ. երգին մէջ՝ «գարբը կը բերին նոր պատգամ ու ոգի եւ հաւ կը ծնի Ար - տաշէս մենք Արեան»: Ե. երգը Տիգրան Մեծի եւ իր կայսրութեան ջատագովութիւնն է: Զ. երգով հե - ղինակը կ'ընդունա՞ծէ Սասանեան արքաներու դէմ Հայաստանի մղած հերոսական կռիւները եւ Մա - միկոնեան սպարապետներու դիւցազնութիւնը: Է. երգը նուիրուած է դրերու դիւտի անձա՛ փառքին ու հրաշքին: Ը. երգը երկարաշունչ գերթուածքն է, ուր կը պատմուի Վարդանանց պատերազմը: Թ. երգով կը սկսի Բաղարատեանց պատմութիւնը անոնց ռազմապետ եւ նոյն ատեն շինարար հանա - րին զովքը եւ Ժ. երգին մէջ մենք կը տեսնենք Քարմանական վտարանդի հին դուռը փառալուք բարձրացած Կիրիկիայի լեռներուն վրայ: Այնու - հետեւ, ԺԱ. երգով կուգան «Դարեր խաւար, որ - պէս ծանր մղձաւանջ», «Արական տափերէն կու - գան ձէնիկը ու թիմուր», բայց եւ այնպէս «այդ - անձեւ ջառանջ» հայ մաքին յուրը կը ճանաչէ՛ երբեմն Քուչակի մը կամ Մայաթ Նովայի մը տա - րերէն: ԺԲ. երգը կը բանայ մեր ազգային վերա - ճնունդի նորագոյն արշալոյսը, երբ կը ծնին Նա - պանեաններ, Քրիստափորներ, Հրայրներ եւ Մա - կարներ իբրեւ յարութիւն առած նոր Սասունցի Դաւիթ: «Արարտապատ իաշ - Ապարանի կը -

երանի՛» սար լինէր իմ առաջ, — Բարձրագահ, Ե՛ւ - ձիւնոտ, Ե՛ւ դժուար, — ձակաւս իր աշխարհին դէմ պայք: Կնիւն ու ակօսով յետաշար: Եւ ուխտով ընկելու ես ճամբայ, — Դէպի վեր՝ յանգիստով սարն ի վեր, — Վեհ սիրով ու կամօք հեզ, անպարծ: Մոտս քոյգ փշերի գարնաւէր: Երբ յոգնած լինեմ ես կամ տկար, — Կանգնեմ ու ետ մայեմ դէպ մերկեւ, — Ու քէկուզ իղձերս անկատար: — Եւնէջ հաշիւ — յաջորդին ակ - նարինս:

Երանի՛ քարձարեւրձ սար լինէր, — Եւ ճամբաւ անվերջ ու սիրածից, — Ելմէի անտրուոյց յար, մին էլ, — Տեսնէի արեւը երաժժագ... ԼԵՍ՝

Վ Ե Ր Զ Ա Լ Ո Յ Ս Ի Ն

Վերջապային մեղմ, վշտագին, Սոխայի մրգեց վարդի սէր - վարդը մտառող ննջեց խաղաղ Սրբանաբին անտարիքը...

Կարօտակեց, ետք, քէ գտնեմ Տիրիմա աշայտ ու հեռու Սոխայի պէս արժան երգես: Ա՛յ, վարդը չի գտրքնելու...

Բայց ունեւազ գնիլի մի քան Ու մի բաւ հոգ կ'աւանդեմ երբ ընդերս վրաս խնկես, Օ՛, ես խնկեմ կ'արքնեմ:

ԳՈՒ ԱՌՈՒՐԵԱՆ

Լան Զիրաւ, Նոր Աւարայք: ԺԳ. եւ ԺԴ. երգերը կը պատկերացնեն օտարութեան մէջ ներկայիս առաւելող տարաբն սերունդին վիշտը, կարօտը եւ վեհազարգի տենչանքը: ԺԵ. եւ ԺԶ. երգերը կը դառնան վերջաբան հատորին, իբրեւ հաւատ - քի աղօթք եւ կամքի վճիռ:

ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ ԵՒ ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ

ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Աղատադրութեան ի վեր, փարիզեան մամուլն ալ ամբողջ էջեր կը նուրբ, ծանօթացնելու հա - մար խորհրդային դրախտութեան թափի ու զար - զացումը՝ պատերազմի ընթացքին: Այս առիթիւ կ'ուսումնասիրուին, նաեւ, խորհրդային ժողո - վուրդներու թուր ու զայրենասիրութեան դադա - նիքները:

Ուրիշ առիթիւ մը վերապահելով այդ նիւթը, արձանագրենք շարք մը կարեւոր իրողութիւններ: Ինչպէս կը հաստատէ՛ դրական ամսագիր մը, 900 խորհրդային դրողներ դառնուած են ճակատին վրայ: Միայն պարտադրական թղթակցները չեն եղած ատոնք, այլեւ ռազմիկներ: Կուռած, դրած, եւ յաճախ մեռած են: Այսպէս, Ա. Պոլիակով, երիտասարդ վիպագիր Նուրի Կայրով, որուն ա - ռաւին գործը, «Դերբենաի Քարիդաւառ», Փը - րանսերէնի թարգմանուած է 1938ին եւ որ ան - մաղաչային վրայ ինկաւ 1941 Նոյեմբեր 20ին, «մինչեւ արեան վերջին կաթիլը կուռէ՛ վերջը» (Հայերէն ալ՝ երիտասարդ բանաստեղծ մը, Թա - թուլ Հոլմեան, եւ թերեւս ուրիշներ որոնց մասին յուր չունինք):

«Հայրենական պատերազմ»-ին մէջ, ինչպէս կը կոչեն 1941—1945ի զենհանարարը, խորհրդա - յին դրողները կը շօշափեն ռազմաթիւ խնդիրներ, որ կապ ունին իրենց ստիպած եւ քաղաքացիական պատմութեան հետ: Անոնք մասնաւորապէս կը նկա - րագրեն կարմիր զինուորին հայրենասիրութիւն - նը, եւ իրաժամանակաւ ատեղութիւնը՝ ֆաշականե - ռուն դէմ, ապա ուրեմն կը փառաբանեն անոր ժո - լեպին վրէժխնդրութիւնը: Այս տեսակէտէն, մենք ժողովրդակառուութիւն շահած է Սիմոնով, բանա - տեղութեան մը որ կը կոչուի «Սպաւ» ինքն: Եւ որուն համար եղանակներ չընած են 40 երա - ժիշները: Բոլոր կարմիր զինուորները իրենց դրպարը կամ պալտապետին մէջ ունին այս երգը, ինչպէս եւ նոյն հեղինակին ուրիշ մէկ բանաստեղ - ծութիւնը, «Ազարնիկ՝ զայն»:

Եթէ չես մագիք Գեորգիանիս եւ Բեքեմ զգիլ — այն տուր ուր ծնած ես, — Մեր մայրիկը եւ տղ - քաղ, — Եւ սիրականը, կեանքիդ անուշ ընկերը, — Եւ ամէն ինչ որ պատիլ կըլեզուի, — Եւ ամէնինչ որ Հայրենիք կը կոչուի, Գիտցի՛ր, ոչ մի պիտի փրկէ գանձի, Եթէ դուն ինքը չփրկես:

Եստ մը բանաստեղծութիւններ եւ վէպեր նուիրուած են «դրժարանային ճակատորն», փա - ռաբանելու համար երկրին ռազմական ար - տադրութեան ճիգը եւ ճարտարադրական յաղ - թանակները: Այս շարքին մէջ կը գտնուի նաեւ հայադղի դրապիտուէն: Մարիկտաւ Ծափնեան, վէպով մը, «Պատերազմի ճիգերը Ուրալի մէջ» (Տիկինը Երեւան զնաց վերջերս, ուսումնասիրու - թիւները կատարելու համար): Քանի մը խորա - դիրներ զաղափար կուտան այս պատերազմական - ճարտարադրական գրականութեան մասին: — Եւ պոպուլար միտեցաւ (Նիկոլայ Օստրովսկի) , Աւանդ շունչ ամսիւն (Ռիյա Էրէստրով), Սրա - յինեան աշխատանքին վարպետները (Աննա Կարա - վայուն), Զէմբերը մեզի հետ եմ (Նաթան Ռի - պակ), Ժորձը (Արգաւոր Պրիւկնեւ) եւն:

ՓԵԹԵՆԻ ԴԱՏՐ

ԻԱՎԱԼ ԿԸ ԽՕՄԻ ԳԵՐԱԿՈՅՆ ԱՏԵԱՆԻՆ ԱՌՋԵՒ

Իր կապերը մատչելի են

Ուրբաթ առտու ժամը 6ին Լավալը արթնցուցին Ֆրենչի բանտին մէջ: Ժամը 1.30ին պիտի լրտուէր Գերագոյն Ատենին առջեւ, բայց առտուն ժամը 7.10ին բանտային կառք մը դուրսեցաւ, փոխադրուելու համար Դատական Պալատը: Ետեւէն ուրիշ կառք մը կուգար, որպէսզի տեղը բռնէ, եթէ առաջինը խանդարտուի: Հինգ աստիճանական կառքեր ալ կը հետեւէին թափորին: Ժամը 7.25ին արդէն հասած էին Դատական Պալատը, ուր նախկին վարչակազմը անմիջապէս փոխադրուեցաւ խցիկ մը եւ քիչ մը հանգստանալէ վերջ, սեղանի մը առջեւ նսնջելով, սկսաւ նիշեր առնել:

Կէս օրէն փերջը, դատարանէր բերնէ բերն լեցուած էր: Ինչպէս դիտել կուտայ թերթ մը, եթէ մուտքի տուրմանները սեւ շուկայով ծախելէն, անհատատի դումարներու պիտի հասնէին: Երբ դատարանէր բացուեցաւ, լուսանկարի գործիչները լարուած էին արգէն:

Նախագահը — Բարապան, հաճեցէր ներս կանչել վկայ Փիէռ Լավալը: Կաղաքարարմ թէ թոյլ պիտի չտամ որ եւ է ցոյց: (Դատարանը շարտասանեց «նախագահ» բառը որ կը տրուի նախ - կին վարչակազմներուն):

Երջայատուած պահանջներով, Լավալը սրտաւ մտաւ կորաքանակ, բերեալ ձէթի դոշն, յատկեր փոսացած, մարդիկ ճերմակ, խոտաւորմ, աչ - քերը բացախելով: Արագորէն անցաւ մատչելի լրտուելու, եւ յառաջացաւ դէպի ատենը, մինչ ներկաները կը խորտկէին բուն հետաքրքրութեամբ եւ զանազան շշուկներով:

Վկան յայտարարեց անուշը... — Լավալ Փիէռ, ծնած 1883 Յունիս 28ին Եաթիլյունի մէջ:

Նախագահը — Երգում ընել չեմ տալ: Ընդ կը լսեմ միայն ի տեղեկութիւն: Պէտք է պատասխանէ՞ք շատ կարճ, առանց վիճարկութեան եւ չեղումի: Ձեր հարցաքննութիւնը չէ որ կը կատարուի, այլ մատչելի դատը: Ե՞րբ պիտի հերքաւ զազաւան յարաբերութիւնները մատչելին հետ:

Լավալ — Հաւանաբար 1936ի վերջերս:

Նախագահը — 1934ին չէ՞ր, լաւ յիշեցէ՞ք:

Լավալ — Արդարեւ, դադարէին նախարար էի Տումէրէի դահլիճին մէջ, յետոյ եղաւ արտաքին նախարար, այսպէս վարչակազմ: Յամարտօրէն կը պայքարէի պատերազմին դէմ որուն զարկ կը զգայի եւ ուր կը տանէր մեր արտաքին քաղաքական - նութիւնը: Ես երբեք չեմ զբաղած ուրիշ երկիրներու ներքին վարչաձեւերով: Մեր երկիրը երջանիկ էր: Որ եւ է վիճելի խնդիր չունէր մէկուն հետ...

Լավալ կը խոսէր խուլ, անստոյգ ձայնով մը, որ հետզհետէ կ'աւելանար եւ կը բարձրանար: Սկսաւ մանրամասնօրէն պատմել այն տեսնուած քաղաքական կացութիւնը, իր բանակցութիւնները Իտալիայ հետ Թուրքիոյ մասին: Այստեղ նախա - դահ ինքնուրոյն, բայց վկան շարունակեց, պատմելով թէ կամէնի միջոցաւ դադարէին զինակցութիւնը մը կը կնքած էր Մուսոլինիի հետ, ի հարկին պաշտպանուելու համար Գերմանիոյ նախարար - ձեռնարկէր, պատմեց Եթովպիայի գեպերը, ստեղծագործիչը Վալլէիսի իշխանին հետ... Եւ... Եւ... Եւ... Անգլիացիները համաձայնեցին էրեք որ առանձին բանակցութիւններ պիտի չկատարենք Գերմանիոյ հետ - երբ իմացայ թէ Մեծն Բրիտան - նիս նաւապետ համաձայնութիւն մը կնքած է Գերմանիոյ հետ...

Նախագահը — Նորէն կը յիշեցնեմ, խնդրեմ կը վերաբերի Փէթինի դատին:

Լավալ — Կը հրահրեմ անդլիական դեսպանը (ազմակերպ)... բայց պարտններ, անհրաժեշտ է որ պարզեմ թէ ինչ էր կացութիւնը այն պահուն երբ սկսած իմ յարաբերութիւններս մատչելին հետ: Մնաց որ, ինձի համար դժուար է պատասխանել, միայն նախագահ, որովհետեւ չեմ դիտեմ թէ ինչն է հիստա ինչ իստուած է այստեղ: Ես լրագիր չեմ տեսած: Ամէն պարագայի մէջ, ինչ որ կ'ընեմ կը շահադրողէ Թրանսպիւնները (ազմակերպ): Պարոն նախագահ, կ'ընեմ խնդրեմ որ դաւաթ մը ջուր բերեմ տալ:

90 ԱՌԻ ԶԱՐԻԻՐ ԶԱՄԱՋԱՐՆ

Նախագահը հրամանով բարապան մը շէշ մը վիշիւր ջուր բերաւ, դժուարաւ կըցաւ բանալ եւ դաւաթ մը ջուր հրամցուց Լավալի, որ շարունակեց իր պատմութիւնը:

— Կը մտածէի թէ մատչելի կընար դորացնել մեր դիրքը ամէն գետնի վրայ, կարգի կանոնի դնել մեր դորները: Ըսած եմ այն տանն ալ, դաւ մը չէր որ կը պատրաստուէր: Ես քիչ անգամ կը տեսնէի մատչելի:

Նախագահը զանազան հարցումներէ վերջ,

խնդրեմ բերաւ զինազարդին, յիշեցնելով Լավալի թէ տրեւան դեր կատարած է այսպիսի մէջ: Լավալ — Ես խորհրդարանին անդամ էի: Պոտտոյի մէջ զլխատար մտահազուրկները զինա - զարդարի մը կնքումն էր:

Նախագահը — Պոտեցէք այն ձեռնարկներու մասին որ կատարուեցան որպէսզի հանրապետու - թեան նախագահը Հիւս - Ափրիկէ չերթայ:

Լավալ — Ես այդ մանրամասնութիւնները իմացայ պարզապէս իբրեւ ծերակուտական: Ես կառավարութեան անդամ չէի, բայց անոնցմէ էի որ կը կարծէին թէ կառավարութիւնը պէտք է ձրանաւ մնար, եւ չէի հաստատար թէ պատերազմը Ափրիկէի մէջ երկարաձգուել փորձ մը կընար յաջողիլ: Ես ըսի թէ կարելի չէ երկիր մը պաշտպանել ձգել երթելով: Երեսփոխաններ եւ ծերակուտականներ էին որ պահանջեցին պատուիրակու - թիւն մը զրկել Հանրապետութեան նախագահին: Ես խոսեցայ միայն անոնց անուշով: Մնաց որ, խորհրդարանի անդամներուն 90 աւ հարիւր հա - մաձայն էին որ կառավարութիւնը Թրանսա մնար: Այս պատերազմը յայտարարուած էր ապօրինա - բար: Ես համոզուած եմ որ եթէ խորհրդարանը կարենար զգալուն նիստ դումարել, թերեւս պա - տերազմը չէր յայտարարուէր: Մենք պատերազմի մասին առանց արդիական ուժաձիգ օգնանա մը ունենալու, եւ, երբեք ամիս վերջը, միայն ինը ուժաձիգ ունէինք: Ձեմ դիտեմ Գերմանիան քանի հարիւր կամ քանի հազար հատ ունէր: Այս պայ - մաններուն մէջ սկսած պատերազմը կանխաւ կոր - սուած էր: Խորհրդարանը միշտ քուէարկած է վարկերը, բայց...

Նախագահը — Խոչ է մատչելի պատասխա - նատուութիւնը զինուորական վարկերու յուր - դործութեան մէջ:

Լավալ — Այնպէսզի վիտի ըլլար մա - տչելի միայն ձեռն ալը պատասխանատուութիւ - նը: Պատերազմական նախարարներ կային, սպա - յակալտի պետեր կային...

Այս տեղ պաշտպան փաստարան մը դիտել տուաւ թէ մատչելի ըլլաւ բոլոր պաշտօններէն հրաժար - ւած էր 1931ին, 75 տարեկանին հասած ըլլալով: Ունեցողութիւնը տեւեց չորս ժամ եւ շարու - նակուեցաւ երէկ, շարաթ: Մնացաւ կ'ամփո - փենք յաջորդով:

Ինչպէս պիտի հասնուցանեն Յրանալի կուռսները

Կառավարութեան մասնաւոր յանձնաժողովը, որ կազմուած էր անցեալ Հոկտեմբերին, ներկա - ցուցեց իր տեղեկագիրը, Թրանսալի կուռս կո - րուտներու եւ պահանջելու հաստատուած մա - սին, որոնց դումարը կը հասնէ 4893 միլիոն Փր - ի (24.480.000.000 անդլ. ոսկի): Տեղեկագիրն համա - մայն, Թրանսալի կորուտներէն են. սպանալ զին - ուոր՝ 200.000, քաղաքացի՝ 450.000: Վիրտուր - ուած զինուոր՝ 230.000, քաղաքացի՝ 355.000: Տե - կիկագիրը մանրամասնութիւններ կը պարունակէ նաեւ դրաման ատեն Գերմանիոյ վարչական դու - մարները, հողագործութեան, շինութեանց ճար - տարագործութեան կրած վնասներու եւն. մասին, թէ թշնամի դրաման եւ թէ Դանիակիցները դոր - ժողութեանց հետեւանքով: Կը հայտնէ նաեւ վի - բուրաններու եւ արկիւնաւորներու վճարելի դումար - ները: Այս առթիւ կը բացատրուէ թէ Թրանսալի ազգ. հարստութիւնը մեծապէս նուազած է իբրեւ հետեւեալ ժողովուրդին ֆիզիքական վիճակի տկարացման, որ իր կարգին հետեւանք է աւրա - ւարթ անդաւաճութեան եւ ուրիշ պատճառներու: Այս տարւան հունձը օտարականէն 45 առ հա - րիւր պակաս պիտի ըլլայ ցորենի համար, 60 առ հարիւր պակաս՝ ուրիշ արմախիւններու համար:

Միայն արտաքին խորհուրդի վերջին նիս - տին մէջ, վերաշինութեան նախարար յայտարար - ւեց թէ 370.000 հէկթար տարածութեան մէջ ա - կանները մաքրուած են 110.000ի վրայ, այսինքն հաշիւ մէկ երրորդ: Յուլիան մաքրուած են 1.500.000 ակններ եւ մինչեւ տարուան վերջը - ա - մէն ամիս պիտի մաքրուի 3 միլիոն, իսկ 1946ի ընթացքին՝ հինգ միլիոն: Կը յուսանք որոշ ակն - ները մաքրել 1947ի ամառէն առաջ: Գերմանները իբր հարիւր միլիոն ակն ցամած են Թրանսալի մէջ:

ՎՐԱՅԱԿԱՆ ԿԵՍԹԱՓՈՅԻ անդամներէն վեցը մահուան դատապարտուեցան, զեղանին էլէն տը Թրանզլ ցիկանս թիապարտութեան, միւսներն ալ զանազան պատմութիւններ: Անպիտար արձակուեցաւ միայն մէկ հոգի, Վիլբոր Բիլթովալ: Միւսներն ալ դատապարտուեցան զանազան պատմութիւններ: Խուճը կը բաղկանար քանի հոգիէ, իսկ խմբա - պետը, — Չալկա Օտիլարիա, փախած է եւ կը կարծուի թէ Գերմանիա կը դադարէ: Թերթերը կը գրեն թէ Կէսթափոն ոչ միայն քրտեսութիւններ եւ ձերբակալութիւններ կը կատարէր, այլ առեւտուր ընելով ի հաշիւ Գերմաններու, 150.000.000 Փրանք շահած էր: Էլէն տը Թրանզլ, «խմբապետ»ին սի - բուէն, այսօր 20 տարեկան, 14 տարեկանին տու - նէն փախելով զգաւորաւ մը զրկուած, արձա - կումէն վերջը խումբին միացած էր իբրեւ քա - տուար:

ԼՈՒՐԶ ԽՄՈՐՈՒՄՆԵՐ ԹՈՒՐԿԻՈՅ ՄԷՋ

ԽՄԻ — Պէյրաթի մէջ զարարաբէն կ'ամփո - փենք հետեւալ յօդուածը, որ գաղափար մը կու տայ Թուրքիայ մէջ կատարուած խնդրանքներու մասին: Յօդուածագիրը, որ մօտէն կը հետեւի քրիստոնէական անցուղաւորմ, կը գրէ քեզ պար յայ - տարարութիւնները քարգամուած են Անգարայի կիսապաշտօնական օրկանիք՝ «Սուրուս»ի Մայիս 22, 23 եւ 25 քիւրէն...

21 Մայիսի պիտուէի վիճարանութեանց ըն - թացքին, բուն բախումներ տեղի ունեցած են ընդմէջ երեսփոխաններ Մազար Միւֆտի, Պերճ Թիւրքի (Դերեթի ձեռն), Էմին Սազաքի, Հիւ - մէթ Պայուրի եւ վարչակազմ Երեքի Սարաճ - օղլուի:

Գիտելի է, որ վարչական մեքենան կը լրդայ Թուրքիոյ մէջ, ինչ «ազգայնախոր» երեսփոխաններ աղէտ մը կը նախատեսին այս առիթով: Ֆէրիտու Ֆիլթիթ իրաւունք ունի, երբ կը պոստ Ժողովի բեմէն. — «Ջարմանայի է, որ չըլարեւոր դրամը կ'աւելանայ հետզհետէ, իսկ պիտուէն բաց կ'ունե - նայ: Կազմակերպութեան պակաս է այս, եւ կըս - կծալի իրողութիւն: Կազմութիւնը սկսած է լուրջ ազդեցութիւն ունենալ մեր հանրային կեանքին վրայ, յոռի հակազդեցութիւն: Մեր վարչական մեքենան կը կարգաւ, ու պէտք ունի իմանալ ճո - րոգութեան: Երկրին վարչութիւնը պէտք է վերա - կազմի, պէտք է զեղչիլ տուրքերը՝ որոնց բնուան տակ կը հետալ Ժողովուրդը: Պէտք է զարկ տանք անհատական ձեռնարկներու, ու օգտագործենք տնտեսական մեր բոլոր ազգիւրները: Պէտք է զե - ղելիլ այլեւս, ու պետական մեքենայի դարձնել ամէն բան»:

Աւելի բերտ է Էմին Սազաք, երբ կը մոլորէր. — «Պատերազմէն վերջ, ինչ պիտի ըլլայ մեր վիճակը: Կառավարութիւնը պատասխանատու է նիւթապէս եւ բարձրապէս: Պէտք է այլեւս, բու - տարանի այս Ժողովուրդը, դործնականորէն, թուականներով: Տնտեսական կացութիւնը հետո - է զոճանակութիւն պատճառել: Պէտք է սուտ խուլ հեռանալ այլեւս: Գիտէք թէ ինչն էր խոս - տին կառավարութեան մասին: Ետալիականին մեծ դաճութիւններ պիտի կրենք: Մի՛ մոռնաք, որ շահաղէտ մը պոստացած էր, քանի մը օր առաջ, դատարանի մէջ. — Ձիւ մահուան կը դատապար - տէ: Բայց զիստ՝ թէ իմ շահախաւարտիս հա - րիւրիս 400 է միայն կառավարութեան շահագի - տութիւններուն: Մենք մեղ չիտարենք. Ուղղակի կաշկաղած ենք վաճառականը՝ առանց խորհելու թէ ան ալ հաց պիտի ուտէ: Գիտեցա՞նք տասա - նորդ կ'առնէինք. շնչեցինք, բայց նոյնքան եւ ա - լելի ծանր տուրքեր հաստատեցինք: Անտուային օրէնք ունինք. բայց ո՞ր է հոյամշակութիւնը, արքայադուռութիւնը: Իբրեւալ գորաշարժէ կը ճառենք, բայց Գիւղական էնաթիթիւն չըլանա - ւարտներ՝ իրենք զրեւեւ Աթմաթիւնը կը նկատեն: Ո՞ր է դատախազութիւնը ու կըթուրենք: Կըմա՞նք լաւ թէ սերունդը կը պատրաստենք: Պե - տական կազմակերպութիւնները պէտք է հակա - կըլուտին Ժողովուրդի աչքին տակ: Տախաղիտու - տութիւն ո՞՞ր գնծում, գողութիւն ու անաւան գեղ - ծարարութիւն՝ իրենց գլուխ տաւ՝ կը փայնէ: Չպիտի՞ ղարմիր»:

Հիմէթ Պայուր — Երկրին մէջ տարբ մը կայ որ կը պաշտպանուի. ան ալ շահաղէտ ու զողն է միայն: Կենքը հարիւրին 500 սոցի: Թը - ուտութիւն, հիւանդութիւն ու աղետալութիւն համատարած են: Հապա՞ր ԿԱՌԱՄԱՐԱՆՈՒ շրջա - մակներու մէջ կատարուած գողութիւնները, գե - ռութիւնները, կապալները: Ժողովուրդի բերին մէջ՝ ինչն էր, ինչն էր կը պատին: Կառավարու - թիւնը ինչ կ'ընէ՞ ինչ կը խորհէ: Իրեւ շարու - նակէ՞ն ակնն խցել՝ Ժողովուրդին դէմ»:

(Վերջը յաւարդով)

700 ՕՐԱՆԱԿԻ Թուրքի մը պիտի կատարեն այսօր, Կերակի, Էն օրէն վերջը ժամը 3-4ին, ա - մերիկեան օդանաւային ցուցահանդէսին առթիւ (Շան տը Մարս): Թուրքի կարգադրուած էր չոր - բնեղարկի օրուան համար, բայց յետաձգուեցաւ, օդը անպատու ըլլալով:

ՃԱՓՈՆԸ կատարելապէս պաշարուած է այ - ժմ, Դանիակիցներու նաւակն եւ օդանաւային ուժերուն կողմէ: Այլիւս ոչ ուտեստ կընայ փո - խաղիւր, ոչ ալ փառնակիւթ: Նաւատորմն ալ գրեթէ ոչինչացած է: Իմարիտութիւնները կը շար - րուանակուին անընդհատ եւ անխնայ:

ԱԶԳ. ՄԻՈՒԹԵՆԱՆ Պանէօ - Գալանի մաս - նահելիքի դատապարտուէր՝ այսօր, Կերակի, առ - տուան ժամը 10ին մինչեւ իրիկուն, Փառք տիւ Պարի: Գեղարուեստական հոյս բաժին: Մուտք 25 Փրանք:

ՔՐՈՑ Ե ՀԱՅՈՍԱՆԻ ԺԱՄԸ

ԻՄԲՐ.—Անտի տը Բորապ, փառիգեամ աշխարհաշրջիկ երապայտակազիրը, որ երեւի Սան Ֆրանցիսկո ալ հանգիստէ է, ուշագրաւ յօդուած մը կը երատարակէ «Paysage» շաբաթաթերթի վերջին քիւլին մէջ (5 Օգոստոս), ետեւեալ դիւանագիտական խորագրով.— «Երբեք նախարան Տարուանէն չարցին, Շամիրամի երկիրը ընդհարման դէտին մը կը ներկայացնէ Բուսիոյ եւ Թուրքիոյ միջեւ»։ Անելի կամ ետագ վաւերական տեղեկութիւններու հետ, քիչ մը պատմութիւն, քիչ մը ալ Բաղաւադականութիւն խաղաղով, եղբիւնակը կ'ենթադրէ՝ թէ հայկական հարցը տեղանի վրայ պիտի գայ մտերմութեամբ։ Կանխիկեմք հիմնական մասերը։

Մտն է Հայաստանի ժամը։ Գանի մը շարաքէն շատ քիչերուն ծանօթ այս երկիրը, այս մարտիրոսացած ժողովուրդը որ խորհրդաւոր անցեալ մը ունի, առաջնակարգ տեղ պիտի դրուեն։ Ոչ թէ անոր համար որ մարդիկ շափազանց կը հետաքրքրուին անով, այլ որովհետեւ այս երկիրը սքանչելի նախաստուած մը կը կազմէ, սկսելու համար լայն նախաւոր խնդիրներու կարգադրութիւնը։ Անոր միջոցաւ Մուսուլու կը ցանկալ շոշափելի առաւելութիւններ տաւալ մաս թուրքիայ, յետոյ Իրանի մէջ։ Տակաւին համառօտ եւ ցանցաւ հետաքրքրներ կը յայտնեն այդ մարտիրոսները։ Այսպէս, զերջերս նորընտիր Կաթողիկոսը (այս բառը կը դրէ, փակագծի մէջ ալ՝ պատրիարք) իր անհուն երախտալիտութիւնը յայտնած է մտնէլայ Միսիւնի, քաղաքացիական վերջ տալ այն վիճակին որ երեւի երկիրներու միջեւ բաժնուած կը պահէ Հայաստանը։ Նոյնիմաստ ցոյցեր եղած են Անատոլիոյ(?) եւ Իրանի մէջ, իրենք արձագանգ ունենալով հայկական փորձած դադուլները որ ցրուած են ի սփիւստ աշխարհի։

Աշխարհագիրներու համաձայն հայկական պետութեան դաժնաններն էին Կովկաս, Կասպից ծովը, Միջագետքը եւ Եփրատ։ Շատ պարտած է այս։ Միջագետքի մէջ, մարդիկ շատ բան չեն դիտել այդ մասին, ինչպէս այսօր չեն դիտել թէ ուր կը սկսի եւ ո՞ւր կը վերջանայ արդի Հայաստանը ազգապահան տեսակետով, այնքան յստակ տակաւնաւոր եղած քիչքիւ հեծելազօրքերու շահատակութիւններով։ Բայց նպատակաւոր է այս անորոշութիւնը, քանի որ թողի կուսակ հնուն է պարագային յարմար խաղ մը, որուն ճարտարութիւն կ'աջակցեն արտադրութիւնը Հայքը, մանաւանդ Մ. Նաւանդեմը «Հայ Ազգ. Խորհուրդ»։

Այստեղ յօդուածագիրը կը ցատկէ Լիով (Լէմպիլ), որ այցելելով հայկական մայր եկեղեցին, զարմացել է տեսնելով այնքան ճորտութիւն եւ բարձրութիւն։ Եւ կաթողիկոս արքեպիսկոպոսը պատասխանէ ինչպէս։

«Կը գտնուիք արեւմուտքի կարաւաններու չորս ճամբաներու վրայ։ Այս ճամբով է որ, դարերու ընթացքին, մեր հայ վաճառականները Արեւելքի ընդերքէն դուրս եկան թափեցին զգալի հանգիստեան քաղաքները (Հիւս. Արեւմտեան Գերմանիա) եւ մինչեւ Միջադարձին։ Ուստի մեծ թիւով մնացին այս շրջանին մէջ»։

Յետոյ կը յիշէ զանազան քաղաքներ, Մարտիկ, Սեւանիկ, Պոլիս, Պրուս, Անտան, Բուրս, համար թէ «ամէն տեղ կը վիտային անհամար հայ առեւտրականներ, արհեստաւորներ, լուծա՝ յափորներ։ Բոլորն ալ, մեծ թէ փոքր, կ'ապրէին ազգային անդալտեան համարաշխուրթներով։ Այսպէս կը յիշէ Հայքու եւ Յունիքու վտարումը եւ զողթն, բայց թուականը սխալմամբ կը հաշուէ 1925-ին, ինքը Մ. Քէմալ միեւնոյն հարուածով արդի չեց քաղաքը (Փէս) եւ քրիստոնեայ վաճառականները։ Ինչէն խառնաշփոթութիւն։ Երբ 1929-ին նորէն Անտան զացի, չէրցայ նորէն դանդաղողը քանի մը անհայտ առարկաներ զոր չղցնաւին խցիկը մոռցեր էին։ Գրեթէ ըրտը խառնութիւնը փակուած էին, տախտակներով զածուած, եւ անոնց տէրերը, Հայեր կամ Յոյներ արտաքուստ»։

Այս նոյն պատմագիրը, Գոնեայի մէջ երբ ակրայի սաստիկ ցաւ մը կ'ունենայ, առաջնորդ միսիոնար տաք զուգ. զարնելէ վերջ, վհատելով, կը յայտարարէ ձայնադժոբէն։

«Այս առաւելագոյններու փախուստէն վերջը, պէտք է համակերպիլ տառապելու։

Անտի տը Բորապ զուգարայի բանիւր ալ կը պատմէ, խորապէս ազդուած ըլլալով մեր աւանդաբանութենէն «Երբ խոսք բանայի Հայաստանի մասին, մանկ կը պակնորով այս փոքր արհեստաւորները անմիջապէս կը ներշնչուեն, մշտաճոս

ՎԱՆՈՒԱՆ ԹԻՒՆՈՂ ՇԱՀԵԿԱՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ ԷՃՄԻՄԱՆՆԵՐ ԱՅՏ. ԺԱՂՈՎԻ ՄԱՍԻՆ

ԵՐԵՎԱՆԻ ԿՐԱԿԱՆ ԹԱՆԳԱՐԱՆԸ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Յաջորդ խոշոր արխիւը, որ համարեա սպառնում է հեղինակի՝ մեր սերնդին հասած ձեռագիր ողջ ժառանգութիւնը, Միջաշէլ Նախարաններն է։ Թանգարանում են գտնուած մեծ հրապարակախօսի կարեւոր աշխատութիւնների ինքնագրերը։ Նրա «Հեղեղը եւ նոր ժամանակ» փիլիսոփայական դործը, «Աշխարհաբար Քերականութեան ներածութեան» հատուածները, նրա բազմաթիւ նամակները՝ դրուած Պետրոպոլիսի քերդի, լուսնակարները, անհնական դործածութեան անհանդիմ մի քանիսը, հարուստ գրադարանը եւ այլն։ Հարուստ է նաեւ Ռաֆայէլ Պատկանների արխիւը, այստեղ են կենտրոնացուած դորդի դեղարուեստական բոլոր գործերը իրենց վարկանշերով (տարբերակ), նրա գրած բաղմամբիւ նամակները ժամանակակից անուանի գործիչներին, դիտականներին եւ գործիչներին։ Անմիջապէս նամակները մեծ արժէք են ներկայացնում բանաստեղծի աշխարհահայացքը, նրա արդած ժամանակը ուսումնասիրելու տեսակետը։

Գարեթէլ Սունդուկեանի արխիւում կենտրոնացած է այն ամէնը, ինչ միեւնոյն դարձատուրկը անհրաժեշտ է համարել պահել։ Նրա ձեռագրերի մէջ մի առանձին տեղ է դրուած «Պէպոն»։

Հարուստ եւ ամբողջական է համարեա նաեւ Յովհաննէս Թումանյանի արխիւը։ Թանգարանի սփականտութիւնն են այժմ բանաստեղծի մեզ հասած բոլոր գործերի ինքնագրերը իրենց տարբերակներով, «Անուշէր», «Առեւիք Սաղոյի», «Աստուծոյ Դուրիթի» ինքնագրերը, բանաստեղծութիւնները, մէկ ամբողջ ճառարարութեամբ նոտիւրները, յօդուածները եւն։

Հարուստ եւ ամբողջական են նաեւ Յ. Յովհաննիսեանի, Յ. Յակոբեանի, Վ. Տէրեանի եւ այլ անուանի գործերի արխիւները։ Տէրեանի արխիւում են գտնուած բացառիկ թանկարժէք երկու դիտմաններ։ Դրանց առաջինը վկայական է Լենինին ինքնագիր ստորագրութեամբ արուած Տէրեանին, այն մասին, որ նա ժողովուրդի հիմքից լիարժեք է որպէս կոնսուլտանտ մասնակցելու Բրեստ - Լիտուսկոյ հաշտութեան բանակցութիւններին, երկրորդը, ընկեր Ստալինի իսկական ստորագրութիւնները կըրող մի գրութիւն է, ուղղուած Մարինիկ Պալատի կոմիսարին, Տէրեանին ամէն տեսակ աջակցութիւն ցոյց տալու մասին։ Թանգարանում է գտնուած նաեւ «Պէպոն»՝ Տէրեանի կտարած ուսուցիչ թարգմանութիւնը՝ Մարտիկ Գորգու բազմաթիւ ուղղումներով, Ե. Մարիկ նամակները այլեւայլ անձանց, Վ. Բրիւսովի նամակները ու ձեռագրերը, Վ. Հիւրդի եւ Ա. Դիւմայի նամակները Սուղեկներին՝ Նապոլեոնի Քրանսական զահեց հրամարուելու ակտի ինքնագիր սեւաւրդութիւնը, դրուած հասարակ թղթի վրայ՝ բայց լաւ պահպանուած դիտմաններ ակնաւոր պետական, գրական եւ հասարակական գործիչներից եւ այլն։

Արտասահմանց ստացած արխիւներից պէտք

ինչպէս միջնադարեան աշուղները։ Կը յիշեմ Պրուսայի սա ծերուկ ժամագործը որ ժամացոյցս ընենա՞ծ ատեն, մանրադէտը աչքին մէջ մխրձած, կը քաղաքանչէր։

«Ընդունեցէ՛ք որ առանց Հայաստանի մարդկութիւնը գոյութիւն պիտի չունենար։ Մեր Արարատ լեռնի շնորհիւ է որ Նայ լուսաւոր կը ցամաք իջնիլ անվնաս։

«Գիտեմ, բայց, բարեհաճութեամբ՝ կարդացած եմ Աստուածաշունչը»։

«Բայց բան մը կայ որ թերեւս չէ՛ք գիտեր, — Նոյնի թուրը, Հայկ, մեր առաջին թաղաւոր եղաւ։ Ան արքայական տուն էր հիմնը որ երկու հազար տարի տեւեց եւ 60 թաղաւոր տոււա՛ն մեզի։ Իսկ մեր Շամիրամը աշխարհի ամէնէն զեղեցիկ իշխանուհին էր»։

Մանրանկար տալէն հանց, որպէսզի կարեն նայ հանդիստ հառաչել։

«Ախր՛ս, մեր վերջին թագաւորը, Տիգրան, կարծեմ չափապանութեան գնաց։ Ինքզինքը արքայից արքայ հռչակեց։ Ասիկա հանելի չեկաւ։ Կղճկապարտայի որ վախճանը ուսուց զայն։

«Մնացեալ»՝ եղբիւնակի ըսմ Բաղաւադական տնտեսիւնը՝ վաղուամ քիւնով։

Թուրքիա լուրեր նոր տալ

Ամառ Ռիւսեր կը ծանուցանէ թէ առաւել, քաղք բանակցութիւններ անելի մը յանգած են ի շարքերէն ի վեր դարձած, երկու պատճառներով։ 1. Թուրքիա բացարձակապէս անկարելի կը գտնէ որ եւ հոգ ձգել, յառաջիկայ Սեպտ. 1-ին (Հինգշաբթի Խորհուրդը կը բաղկանայ Անգլիոյ, Ֆրանսիայի, Յունաստանի, Մ. Նահանգներու եւ Զինուորային արտաքին նախարարներէն)։

Հինգ Մեծերու առաջին ժողովը պիտի զբաղի Ռուսաստան, Կուլիւրիոյ, Իտալիոյ, Հունգարիոյ եւ Եւրոպայի հաշտութեան դաշնագրերու խմբագրութեամբ։ Օրակարգին վրայ կը գտնուին նաեւ հաստատել չորս կարեւոր հարցերը։ 1. Ինչպիսի պատասխանը թուրքիայէն։ 2. Մասնագրութիւն ճարտարաւոր հսկողութեամբ։ 3. Գանձաւաւ կարգ մը հազարաւոր (ՊՄԲ. կարս, Արտանալ, առաւ գրքումներ զաւաճանք մէջ, ի կայստ Պալկարիւն)։

2. Ժողովուրդային կարգաւորք արեւելեան Եւրոպայի եւ Կասպիանեան զանազան երկիրներու մէջ։ 3. Անտրիոյ ապագան։ 4. Խաչակից վերածառնակի յանձնաժողովը Հարաւային - Արեւելեան Եւրոպայի նախկին իշխանի պետութեանց մէջ։

Նայա աղբյուրին համաձայն, Փոքրասիի մէջ Ռուսերը յաջողեցան խափանել առաւելաւ հարցաւ ծնաւորներ։ Անոնք կ'ուզեն այդ խնդիրը կարգադրել ուղղապէս բանակցութեամբ, ինչ որ չի համապատասխաներ անվարկաւ կամ ամերիկեան տեսակետին։ Ետեւեալը, անվարկաւ տալի մը պիտի գտնուի, ինչպիսի Հինգշաբթի կամ Երեւեան ժողովին ներկայացնելու համար։

Գալով Հարաւ-Արեւելեան Եւրոպայի երկիրներուն մէջ դաշնակից վերստուգել յանձնաժողովներու կազմութեան, խնդիր այն է որ մինչեւ հիմա զերթի մամբողջովին իրենց են որ կ'իջնեն այդ երկիրներուն մէջ (Ռուսաստան, Պուլկարի, Հունգարիա եւն.), եւ միւս Դաշնակիցները երկրորդական դիրքի մէջ կը գտնուին։ Մինչեւ անգամ անոնց թղթակցները զեւ նոր արտոնութիւն պիտի ստանան այդ երկիրները մանրելու։

Ք թրքական դատարան մ'առնաւ դատաւ պարտք 15 հոգի որոնք ամբաստանուած էին թէ լրտեսութիւն կը կատարէին ի նպատակ Գերմանիայ (Լը Փոփիլէյ)։

Նախապէս Թուրքիոյ թեւադարձ է որ երեք Մեծերու յառաջիկայ ժողովը զուարթուի Ռուսիկ-

է յիշատակել Լոնդոնից նուէր ստացուած Լինչի արխիւը, Փարիզից ստացուած Կոմիտասի եւ Տիգրան Զուհանեանի արխիւները, Թովմաս Թերզեանի եւ Միսաք Մեծարեանի արխիւները Եւային։ Չնայած դրան, պէտք է ասել, որ արեւմտային դրականութիւնը թողի է ներկայացուած մեզ մօտ։ Թանգարանի առաջ խնդիր է դրուած հարստացումն այդ բաժնի, գտնել եւ ձեռք բերել Պարոնեանի, Զուհայի, Վարուժանի, Օտեանի եւ այլ մեծանուն արուեստագէտների ձեռագրերն ու արխիւները։

Թանգարանի զգալի գործ է կատարել նաեւ սովետական գործիչների նախնար գործերի հաւաքման եւ պահպանման ուղղութեամբ։ յիշատակութեան արժանի են «Երբեք», «Գրական Դիրքերու», «Միջադարձի Գրականութեան», ինչպէս նաեւ այլ արխիւները։ Հէնց միայն վերջերս Թանգարանը ձեռք բերեց Դ. Գեմիլեանի «Վարդա-նանք» եւ Սո. Զորեանի «Պապ Թագաւորը» վէպերի ինքնագրերը։

Ձեռագրեր հաւաքելու եւ դրանք ամենայն խնամքով պահպանելու հետ միասին՝ Գրական Թանգարանը զղալի գործ է կատարել նաեւ այդ նիւթերը ցուցադրելու, մասսայականացնելու ուղղութեամբ։ Թանգարանը քիչ ցուցահանդէսներ չի կազմակերպել, որոնք լուրջ դիտական նշանակութիւն են ունեցել, արժանանալով մեր մամուլի բարձր գնահատականին։

Գրական Թանգարանը հայ Հոգեւոր կուլտուրայի գանձարաններից մէկն է։ Մինչեւ այժմ նրա ուշադրութիւնը դիւստրապիս կենտրոնացուած է եղել հաւաքման աշխատանքի վրայ, որի շնորհիւ եւ ձեռք է բերուած հսկայական քանակութեամբ մատերիալ (նիւթ)։ Այժմ, դրա հետ միասին, նրա առաջ խնդիր է դրուած ամէն կերպ առաջ մղել եւ դիտականացումն աշխատանքը, օգնելով մեր հարուստ գրականութեան մշակմանը եւ ուսումնասիրութեանը, նրա հրապարակմանը։

Հ. ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ

Le Gérant : H AGONEYAN
Imprimerie DER-AGOPIAN 17, Rue Dussane 17

ԷԶՐԱԽԱՆԻ ԵԿԵՂԵ ԺՈՂՈՎԻՆ
Աշխատանքները եւ հոգսերը

ՄԵՐՄԱՐԻՆԻ ՆՈՒՆԵՐԵՆԻ
ՆՈՒՆԵՐԵՆԻ — Իրազեկ աշխատանքը սր հետեւեալ տեղեկութիւնները կը հաղորդէ, սեղը, էջմիածնի Եկեղեցի. Համագումարի մասին.

— Ժողովը ունեցած է հորը նիստ, Յունիս 16ին, 16ին, 17ին, 20ին, 22ին եւ 25ին:

Բացման նիստին ներկայ եղած են 28 կղերական եւ 14 աշխարհական պատգամաւորներ, ինչպէս եւ 10 Սրբաբնիկներ եւ 10 Հայաստանի Հոգեւոր Պաշտամունքի Որհնորդներուն նախագահները, Ի. Վ. Պոլեոսակի եւ Սուրբ Յովհաննէսն:

Դիւանին անդամ ընտրուած են բանաստեղծ Աւետիք Իսահակեան, Ակադեմիկոս Ստեփան Մալխասեան, Պ. Ճանիկ Զաքար (Ներկայտանքի պատգամաւորներէն) եւ չորս քարտուղարներ:

Երկրորդ նիստին Ժողովը որոշեց ծափերու մէջ կարգադրել Սրբաբնիկ շնորհաւորութիւններն ու բարեմաղթութիւնները: Յետոյ անդադարէր (այժմ կաթողիկոս) առած է ընդարձակ դեկլարացիոն մը էջմիածնի քառամեայ աշխատանքներու մասին: Մեն խորհրդակալութիւն ստեղծած է Հայ Եկեղեցւոյ պահանջներու մասին Սրբաբնիկ մատուցուած է մասէ լային կողմէ մակաբերուած յուշաւրի մը ընթերցում:

Երրորդ նիստին շնորհակալութեան նամակ մը ուղղուած է Հայաստանի Գերագոյն Որհնորդին նախագահ Մայան Պապեանին: Յետոյ Ժողովը մենք պահանջներու մասին լսած է թէ խորհրդային իշխանութիւնը հասանած է որ էջմիածնին ունեցած իր սեփական տարարներ: Ճեմարանին համար նախատեսուած է անդրեկան մէկուկէ միլիոն ըրուրիի նախահաշիւ մը:

Նկատելով որ Մայր Աթոռին էջմիածնին փոխարկութեան 500ամեակը լրացած է 1941ին, Ժողովը միաձայնութեամբ որոշած է յառաջիկայ տարին «Յօրհանդէսի Տարի» հռչակել եւ պատշաճ հանդիսութիւններ կատարել Հայաստանի եւ Արտասահմանի մէջ:

Զորքորդ նիստին պատգամաւորներուն ընդհանրեց իր 104 հոգի, 319 կղերական, 739 աշխարհական: Ներկայ եղած է նաեւ Քէմիքայրիի գահակէց, Տոբ. Հիւրիք Ժամբան, իրեն ներկայացուցիչ անկիւնի եկեղեցւոյ:

Գերագոյն Ճեմարանի մատակարարութեան համար հաշիւ եղած է որ իւրաքանչիւր տարի համար տարեկան 500 տոյր պէտք է: Պատգամաւորներէն շատերը անհնապէս կամ իրենց ներկա - յացուցած զաղութիւններուն անուշով յաման առած են նիւթապէս օժանդակել: Սպալէս, եղած են հետեւեալ խոստումները. — Քալիֆարմի 10 տան, Սպալեան 4, Վրաստան 6, Հայկ Գալաֆեան (Ամերիկայի պատգամաւորներէն) 3, Ճեմիկ Զաքար 2, Միկոյիկ Մարիան 1, Ստեփան Մալխասեան 1, Խոփէ Գալաֆեան 1 (Եկեղեցւոյ) եւ: Յետոյ կիլիկիայ Արքայ խոստացած է միլիոնաւոր 5000 տոյր, Եկեղեցւոյ 3000 տոյր, Պոլիսի 5000 լարի:

Միաձայնութեամբ ընդունուած է որ աւել եւ կեղեցիկ իր հաշիւին հարկերին ինքզին յառաջիկայ Մայր Աթոռին: Նոյնպէս ուժ պիտի ստուի Մատենադարանին ճոխացման:

Գալով էջմիածնի մայր տաճարին նորոգման, կիլիկիայ կաթողիկոսը յայտնած է թէ այդ նպատակին համար 37.114 տոյրի գումար մը հաւաքուած է Ամերիկայի մէջ:

Հիմնարկը նիստին պատգամաւորներուն թիւը բարձրացած է 106ի: Ամերիկայի առաջնորդը Տիրան վարդապետ (այժմ եպիսկոպոս) յայտնած է թէ իրենց պատուիրակութիւնը 30.000 տոյր մօտ ընթաց է էջմիածնին:

Կարգիլիկայի ընտրութիւնը կատարուած է վեցերորդ նիստին, Յունիս 22, կէս օրէ վերջ: 113 պատգամաւորներէն երկուրդ վերջին պահանջներու ընտրութիւնը, ընտրութեան մասնակցած են 111 հոգի: Տեղապահ՝ Գեորգ արք. Զօրէք - ճանն ստացած է 110 քուէ, իսկ կիլիկիայ կաթողիկոսը՝ մէկ քուէ (անդապահին քուէն):

Երրորդը եւ վերջին նիստը գումարուած է նախագահութեամբ նորոգման կաթողիկոսին: Միաձայնութեամբ որոշուած է եկեղեցական նոր սահմանադրութեան վերջնական խմբագրութիւնը յետագի ազգ. եկեղեցական նոր համագումարի մը որ պիտի հրաւիրուի յառաջիկային: Այս նիստին մէջ ընտրուած է Գերագոյն Հոգեւոր Որհնորդը:

Մակաբայի կառավարութիւնը նորոգման կա -

ՄՕՏ Է ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԺԱՄԸ

ԽՄԲ. — Երեկ հրատարակեք էինք Անդի արք. Բորայի յօդուարման առաջին տարը, ցերեցաւ տեղեկութիւններով: Անտարի վերջըս տարը որ կը շարունակուի առաջնական խորհրդարանը:

Մի կարծիք է թէ այս պատմութիւնները պատմելով ձեզի, որոնք միշտ Զրահեղ կը հասնին, կը հետաձուտ օրուան կեանքին: Ամենեւին. Եթէ ձեզի կը խափի անոնց մասին, պատճառը այն է որ այդ պատմութիւնները օրակարգի վրայ են Մոսկուայի մէջ, հանդէսները եւ ակումբները մէջ: Անտարի պարտը կը սեպեն յիշեցնել թէ Հայաստանը այնքաւ ազգ. թան է, քանի մը անգամ հազարամեայ, եւ արժեքի իր միութեան, անուշտ հայկական խորհրդային Հայրապետութեան շրջանակին մէջ որ միշտ հիմա կը պարունակէ միայն Երեւանի շրջանը: Այդ նախաձեռնող ցարկան օրով եւ նոյնիսկ աւելի վերջը, մինչեւ 1930 վարած է թըրուաւ զոյգութիւն մը: Բայց, անկէ ի վեր, կը հաստատեն ինքի, ապշեցողիչ յառաջիկութիւններ կատարած է, որոնք եզակի հակապատկերը կը կազմեն թրքական եւ իրանեան Հայաստաններու եղիկի ճակատագրին: Այս պարագան արդէն պիտի կազմէր փաստ մը ի նպաստ Ռուսիայ: Բայց աւելի լաւ կայ:

«ԹԻՌԻՌԻՆ ԵՄԵՐ ԱՆՈՂԵՄՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ԳՈՐԾԵՑ»

Անտարիքին է որ Թուրքիան ծանր անխոհ - մութիւն մը գործեց շահագործելով Պրէսթ - Լի - թովըի անձնատարութիւնը, 1918ին, եւ իր յայտնական դիմակցին՝ Գերմանիոյ ձեռքին ընդունելով Պրիսթը, Գարի, Արտանի եւ Արզուի հայկական գաւառները: Ժիւլէ, 1921ին Ռուսիան շուտ առած ըլլալով, — թէ եւ տակաւին շատ տկարացած — եւ ստացաւ Պրիսթը, Գարի գաւառները: Սակայն հարկադրուեցաւ լքել մնացեալը: Այսօր Ռուսիա կը պահանջէ իր տակնիքը եւ նոյնիսկ շատ հաւանական է թէ կանգ պիտի չառնէ կէս մասըս եւ պիտի չգոհանայ, հայկական շրջանին մէջ, վերագրուած միջին 1878ի Պրիսթի գաւառը: Եւ առաջին վիճակը: Պէտք է մտնել ար 1914ին պատերազմի մտած տանք, ռուսական կայսրութիւնը վնասալէս որոշած էր իր մէջ առնել ման իրքուրը, վաճը, նոյնիսկ Տրապիզոն:

Բայց, պիտի հարցնէք իրաւամբ, իսկապէս ռուսական կարեւոր պահանջը մըն է այս, արձանագրութիւն համար իր ծրարին զուլի: Եւ կամ, քանի որ այս շարժումը նորոգի է հիմա, Հայաստանը քարկոյ ունի իր ծոցին մէջ: Արքան դիտեմ, ոչ. եւ ինչպիսիք այդ է: Ինչ որ Ռուսիան կը հետապնդէ, սկսելու համար, սա է, — միայն կողմին կերպով կառնիլ դեռնի մը, ապա՝ Փոցատի իր բաժնիկներուն անդադրուած հայկականներէն: Արդ, ոչ Անգլիան, ոչ ալ Ամերիկան կապ չունին Արաքսա լեռան այս գործերուն, թերեւ ջարդարարներու, եւ պզտիկ մասնաորոշներու կամ մասնատարութիւնու հետ որոնք խառնէն զարգացողութեան են, եւ տարածութեան կողմէ կ'ընեն իր Միութեան պաշտպանութեան: Անկէ զատ, անդէստեսնել պետութիւնները որ եւ է մասնակցու - թիւն ունեցած էին Գարի եւ Կարսի միակողմանի դաշնադրին մէջ:

Ուրեմն օր մը Ժողով պիտի գումարեն զուլի գլխի — Անգարա երբեք հնարաւորութիւն չունի խուսափելու բացօթեւորութեամբ — խոսելու համար Հայաստանի մասին: Բայց երբ Հասան Սաքա, Թուրքիոյ արտաքին նախարարը, զէմ դիմաց գտնուի Պ. Մոյրիթովի հետ, Գրէմիլի մտերմական արհեստներէն մէկուն մէջ, կ'ընա՞ք երբեք թէ:

Երբեք թէ ինչպիսիք եւ չէիք իմանալար մը: Նոյն նիստին մէջ կարդացուած է միաձայն - մութեամբ ընդունուած է պատմելը յաւաքի մը՝ ազգաւոր Սրբային: Այս յայտնարով Ժողովը իր երախտագրութիւնը կը յայտնէ կառավարու - թեան, ինչպէս ման յոյս՝ թէ շնորհիւ Խ. Միւս - ետան, պիտի սրբազրուի այն ամառադարձիւնը որուն ենթակիցութեան հայ ժողովուրդը մտաւոր անցեալին: Թուրքիոյ հայ պատուիրակութիւնը, որ շատ ուշ հասած էր, չէ ստորագրած այս յայտարարութիւնը, հասկնալի պատճառներով:

Պատգամաւորներու վերջնական թիւն է 119: Կաթողիկոսը եպիսկոպոս ձեռնադրած է ինր վարդապետը:

Կ'ընտարուի թէ կաթողիկոսը բաժն է որ Սրբային խոստացեր է «Երբեք մեր երկրին սահմանները»:

ՎԵՐԶԻՆ ԺԱՄ

ՍԱՐՍԱՓԵԼԻ ԶԵՆԻՄԸ
ՃԱՓՈՒՆ ԶԱՌԶԱՆԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

Հիւսիսկան ուսմը = 20.000
քան ուսմանակ

Երկուշաբթի օր նախագահ Թրումըն պաշտոնապէս յայտարարեց թէ այսօր հայաստանի մէջ առաջին անգամ ըլլալով գործածուեցաւ սարսափելի զէնք մը: Զափոնի Հիւսիսկան խաբիսին զէնք: Այս զէնքը, Հիւսիսկան ուսմը (bombe atomique), որ Խաչակիցներուն առաջին պատերազմէն պիտի ըլլար Գերմանիոյ դաշնակի զէնքերուն զէնք, այսօր առնէ աւելի գործողութեան քան 20.000 քան սահագործարար պայթուցիկ: Մէկ անգամ երկու հազար վրիլարի օգնակարար — «Երբեք ինչպիսիք» — անգը կը բռնէ:

Նախագահը բացատրեց թէ այս զէնքը արդիւն է Մ. Նազանդեանի եւ Անգլիոյ դիտական միացեալ հետազոտութեանց որոնք սկսած էին 1940ին: Նկատի առնելով Անգլիոյ սպառնացող օդանավային վտանգները, հետազոտութիւնները շարունակուեցան Մ. Նազանդեանի մէջ:

«Այժմ երկու մենք գործարաններ եւ քանի մը հաստատութիւններ ունինք որոնք կը զբաղին Հիւսիսկան ուսմի արտադրութեամբ: Անկէն գործուն շրջանին կը բանէին 125.000 հոգի, եւ աւելի քան 65.000 բանուորներն ալ մէկ կը շարունակեն աշխատել գործարաններու մէջ: Երկու միլիոն տոնարար (500 միլիոն անգլ. ֆունտ) ծախսեցինք եւ միւսմեն վտանգին ենթարկուեցանք, պատմութեան ամենամեծ զիւտին համար, եւ շահեցանք: Ծառեր աշխատեցան մինչեւ երկուքուկէս տարի: Ծառ քիչներ զիւտէին թէ ինչ կը շինեն: Անոնք կը տեսնէին որ մենք քանակութեամբ նիւթեր կը մտնեն գործարաններէն ներս, չէին տեսնել ռուս երաշխ, որովհետեւ շատ փոքր է նոր պայթուցիկին ֆիզիկական չափը: Այժմ ի վիճակին են աւելի արագորէն եւ կատարելապէս ոչնչացնելու Զափոնի թուր արտադրական ձեռնարկները որ եւ է քաղաքի մէջ: Պիտի քանդակէ անոնց նաւարանները, գործարանները եւ հազարաւորութիւնները: Պիտի քանդակէ Զափոնի պատերազմական թուր կարողութիւնը»:

Նախագահը աւելցուց թէ Զափոնի Ժողովուրդը կատարեալ կործանուած փրկելու համար էր որ ուղղուեցաւ Յուլիս 28ի վերջնադիրը:

— «Զափոնի վարիչները անմիջապէս մերժեցին այս վերջնադիրը: Եթէ այժմ չընդունին մեր պայմանները, կ'ընեն սպառնալի կործանարար տն - զատարարի մը որ պիտի քափի երկինքէն եւ որուն յանկարծակեան շրջանով մը (ուղեգործ), վիճարանութիւնը պիտի զոհանայ Տարտանիկ վրայ:

Բաւական ծանօթ է երկու երկրներուն դիրքը՝ այնպէս որ իրենց օտանց գոտարութեան երկուսկայիլ թէ այն տեսն ինչ ընթացք պիտի առնէ խոսակցութիւնը:

Դիտել տալ վերջ թէ ինչպիսիք արձանագրութեամբ չէ օրակարգին վրայ, Պ. Հասան Սաքա անուշտ հետեւեալ ընդգրկեց պիտի բարձրացնէ:

— Ուրեմն թիւնի երկրի տեղ կը դնէք մեզ: — Թիւնի: Բառն իրաւագիտական առումով թերեւս ոչ. բայց, փաստօրէն, անշուշտ է: Զեր ընթացքը անհաշուելի կորուստներ պատճառեց Ռուսիոյ: Անկէ զատ, փակելով Նեղուցները, դուք անուղղակի ընդմեջեք բազմաթիւ անգլիական, նորվեգական, չեխոստական, յունական եւ յեւհական նաւեր որոնք մեզի հասնելու համար հարկադրուեցան ճամբու անաղին շրջաններ կատարել ծովերուն վրայ:

— Ինչպիսիք գերազանցապէս միջազգային է, պիտի պատասխանէ Հասան Սաքա, եւ դուք շատ լաւ դիտեք որ 150 տարէն ի վեր Անգլիա վճարուեցաւ հակառակ է...

— Հակառակ ինչ բանի, պիտի հարցնէ զարմանալով Պ. Մոյրիթով, եւ զգրկելու պիտի շանէ դաշնադիր մը որ պարտապարտաւ ձեռնով կ'ընտանէ, 1915ին, Ճորձ Ե. Ե. Նիւրա Բ. ի կողմէ, նախարարուած՝ Պ. Մազանովի եւ Սըր Է. Կրէյի կողմէ եւ որով Ռուսիոյ կը արուին ոչ միայն Նեղուցները, այլեւ Պոլսը:

— Զիչը է որ, պիտի աւելցնէ Պ. Մոյրիթով, այս դաշնագրի բախտ չըբաւ. խեղճ Նիւրա կայսեր: Բայց աւելի լաւ է այդ մասին բան չխօսիլ: Անգլիացիներուն: Անոնք չեն սիրեր այդ պատմութիւնը:

Որովհետեւ, հակառակ բոլոր հերքումներուն, չար իշուները կ'ընեն թէ Սըր Ճորձ Պրէնչն, Փեթրիկոսի բրիտանական դեսպանը 1917ին, դեր մը ունեցած է այս գործին մէջ:

Ասա թէ ինչ տաժանիկ խոսակցութիւն կ'ընեն յարեցանել, անուղղակի, Թուրքիոյ սկզբնական տարիներէն — այն է 1918ին իւրացնել Ծամբի քաղաքի երկիրը: (Ծանոթ. — Անգլիոյ է քան թէ դրամին բառարանը մըն է որ կը փորձէ հեղինակը, այս բացատրութեամբ):

HENRY DE KORAB

Գնանք չէ տեսնուած երկրի վրայ : Այս դեպքերը նոր դարարկի մը կը բանալ բնութեան դադարներէն ետք իմանալու համար : Պիտի առաջարկէր խորհրդարանին յանձնաժողով մը կազմել հիւլէական ուժի արտադրութեան եւ գործածութեան համար, ուժ մը որ կրնայ հզօր գործիչ մը դառնալ աշխարհի խաղաղութեան պահպանումին համար :

Նոյնիմաստ յայտարարութիւններ արեւ. Մ. Նահապետեան պատերազմական նախարարը, իսկ Անգլիոյ վարչապետն ալ՝ երեսփ. ժողովին մէջ : Առ այժմ դադարի կը պահուին շատ մը մանրամասնութիւններ :

Թուրքիա պիտի ձանձնալ

ՍՈՒՐԻՅԱՆ ԵՒ ԼԻԲԱՆԱՆԻ ԱՆԿԱՌՈՒԹԻՒՆԸ

Թուրքիոյ արտաքին նախարարը, Հասան Սաֆա, Պէյրութ հասնելով, տեսակցութիւններ ունեցաւ Լիբանանի եւ Սուրիոյ վարչապետներու հետ : Ինչպէս յայտնի է, յարաբերութիւնները լաւ չեն Թուրքիոյ եւ երկու երկիրներուն միջեւ : Սուրիա-ցիները կը կասկածին թէ Անգարա աչք ունի Հալէպի շրջանին վրայ, իսկ Թուրքերն ալ դժգոհ են որ Սուրիա ետ կը պահանջէ Ալէքսանտրէի Սահմալը : Թուրքիա արմատաւոր է ձանձնալու Սուրիոյ անկախութիւնը, պայմանաւ որ հրաժարին Սահմալը : Լիբանանի անկախութեան ճանաչումը դժուարութիւն չի պատճառեր :

Սուրիոյ եւ Լիբանանի համայնափայլ կուսակցութիւնը յայտարարութիւն մը հրատարակելով, կ'աղաքարէ թէ «Սուրիոյ եւ Լիբանանի ժողով-ականները որ եւ պարագայի մէջ պիտի չընդունին որ իրենց անկախութեան ճանաչումը ձեռք բերուի վերջնապէս հրաժարելով Ալէքսանտրէի Սահմալը : Թուրքիոյ ունեցած իրաւունքն էր ընդունալ :»

Սահմալը դադարեցանք, որոնք 80.000 կը հասնին Սուրիոյ եւ Լիբանանի մէջ, իրենց Կոմիտէին միջոցաւ հեռագիր մը ուղղած են մեծ պետութեանց, միտքելով 1938ին ստորագրուած Կանադա-Լիբանանի պահանջներով միջամտելու : Սահմալը Սուրիոյ միացնելու համար :

Անգարայի քաղաքական շրջանակներուն մէջ կը հաւատան թէ Ռուսերը առաջարկած են զինակցութիւն մը կնքել, պայմանաւ որ պատերազմի ատեն խորհրդային իշխանութիւնը զորակաւ կարգ մը խաբարներ «Նեղուցներուն մէջ» : Նիւ-Եորք Թայմզ «Լիմանայ թէ Երեւ Միծերը չեն կնքած լուծել շարք մը կարեւոր խնդիրներ» : Նորս պետութեանց ժողով մը, կարգադրելու համար Սուրիա - Լիբանանի խնդիրը — 2. Նեղուց-ներու խնդիրը — 3. Ռուսիոյ առաջարկը՝ խաղաղական կարգ մը ստացուածքներ, մասնաւորապէս Երկուստան կղզիները խնամակալութեան տակ առնելու համար — 4. Անգլիոյ առաջարկը՝ խորհրդային եւ անգլիական զօրքը Իրանէն քաշելու մասին :

ՓԵԹԵՆԻ ՂԱՏԸ

ԶԱՐԲԱՆԱԶԱՆ

ՊԱՏԱՐԱԹԻՒՆՆԵՐ

Վիշիի կառավարութեան վերադրուած մեղքերէն մէկն ալ՝ արիւնի օրէնքն է (փոխանորդ բանուորները զրկել, որպէսզի գերիներ ապստին) : Լափալ այս առթիւ հետեւեալ բացատրութիւնները տուաւ .

— Պատերազմէն առաջ Յրանսան կը սպառէր 390.000 միլիոն թոն ածուխ : Պիտաղաքարին ունէինք միայն 3 միլիոն : Հիւսիսային նահանգը (Նոր) եւ Փարտ Գալիէ կցուած էին Պիլիժիոյ : Պատերազմէն առաջ կը սպառէինք ամիսը 360.000 թոն պողպատ, զինադադարին զերթէ բան չուէնէինք : Յետոյ, զինադադարին ունէինք երկու միլիոն գերիներ : Կերպակ միլիոններու ունէինք մէկ միլիոն գործադուրի եւ բացարձակապէս չէր կըրնար գործ տալ այն բոլորին : Երկիրը հինգ մասի բաժնուած, չէր կրնար ապրիլ, եթէ կառավարութիւնը չբանակցէր : Գաղաքային բնակչութիւնները դէպքի հարաւ փախած էին : Պէտք էր վերադառնալ տեղաւորել զանոնք : Բան մը չէինք կրնար ընել առանց Գերմանիոյ : Անկարիի էր նաեւ ապրանք, զբաղաւորել փոխադրել մէկ շրջանէն միւսը : Գերմանիան գրաւած էր 52 նահանգներ որոնք կը ներկայացնէին Յրանսայի ճարտարապետական կարողութեան 80 առ հարիւր : Հարաւային շրջանը չէր կրնար առանձին ապրիլ, չունէնայով ոչ ցորեն, ոչ դարի, ոչ ածուխ, ոչ շաքար : Կրնար միայն գինի եւ երկրորդականութիւն տալ : Գերմանիան կը ճնշէր մեր վրայ : Թերեւս միայն երկու ամսուան ուտելիք ունէինք, եթէ չբանակցէինք : Եթէ զինադադարը լաւ մը չարարէր տեւեր... բայց չորս տարի տեւեց : Գերմանները վարպետութեան կառավարած էին երկիրն ամբողջական շնչահեղձութիւնը : Միւս կողմէ երկիրը պաշարուած էր : Հարկ էր ապրեցնել Յրանսան : Գերմանները բան-

ուոր կը պահանջէին. ես ալ փոխարինարար մեր գերիները պահանջեցի : Մարտիցի լսելով թէ գերիները կ'աշխատին : Կրցայ 50.000 գերիներ արձակել, 150.000 բանուոր տալով, թէ եւ մէկի տեղ մէկ կը պահանջէին : Պիտիան կառավարութիւն չունէր եւ բանակցութիւն չկատարեց, բայց 80 առ հարիւր բանուոր տալու ստիպուեցաւ, իսկ Յրանսան միայն 16 առ հարիւր : Երբ ես ձեռնարկուեցայ Գերմաններուն կողմէ 1944 Օգոստոսին, տեսայ որ Լիւռնի բոլոր այրերը աքաղած էին :

Լափալ կրկնեց թէ մատչելու տեղեկ էր իր կատարած գործերուն : Երբ հարցուցին թէ ցեղային օրէնքները աւելի չխտացան 1942 Յունիսին, պատասխանեց թէ մատչելաւ ալ, ինքն ալ բողոքեցին :

Նախագահը. — 1942 Օգոստոսին, երբ Դաշնակիցները զօրք հանեցին Տիէփ, մատչելու հեռագիր մը չուղղեց չէթիք, պատրաստակաւութիւն յայտնելով Յրանսայի զինուորական ավիացութիւնը բնաջարկելու :

Լափալ պատասխանեց թէ տեղեկութիւն չունի այդ գործին : Ինք միշտ հակառակ եղած է Յրանսայի զինուորական մասնակցութեան : Թեր ուղիմ վրձարարութիւններէ վերջ կարին չեղաւ ստու. զեւ թէ այս հեռագիրը, որ Փարիզի չեղուած էր, իսկապէս յարեաւած է եւ մատչելաւ ստորադրած է :

Մատչելաւ յաճախ կը քննարկ, եւ երբ Լափալ ձայնը բարձրացնէր, աչքերը կը բանար, առանց բառ մը արտասանելու : Վկան պէ՛տք բարկացաւ, երբ լուսանկարէ մը իր առջեւ ցցուելով՝ կ'ուզէր ստուկեր քաշել : Նախագահը ուղեց հասկնալ թէ մատչելաւ ինչ զէրք ունի, երբ Դաշնակիցները ցամաք ելան Հիւս. Աֆրիկէ, իսկոյ՝ երբ Յրանսայիցները իրենք խորանկցին Թուրքիի նաւաբաժինը : Լափալ պատասխանեց թէ կառավարութիւնը հրամայած էր զիմադրել նախարարական, որո՞ւմ կողմէ ալ լայն : Գալով նաւատորմին խոր-տակման, ճիշդ այն ժամուն երբ գերմանական զինուորներ իրեն կը հաղորդէր թէ գերման. զօրքը Թուրքիի նաւահանգիստը մտած էր մեր մարտնաւերք դառնելու համար, նաւերը կը խորտակուէին համաձայն իրենց տրուած հրամանին :

Վկան երկար խօսեցաւ պարտաւորիչ աշխատանքի մասին : Ըսաւ թէ երբ դերման արգելաւ, 20.000 Օգոստոս 20ին հրամանագիր մը կը ներկայացնէր պարտաւորիչ աշխատանքի ենթարկելով զբանակը հողամասերու ամբողջ բնակչու-թիւնը, ինք պատանգ հրամարիլ : Ասոր վրայ Գերմանները թող տուին որ ինք պատրաստէ օրէնքներ. որով կարին կ'աւ ապտել բազմաթիւ Յրանսայիցներ, մասնաւոր կիները, որոնք տեղին վրայ պիտի աշխատէին, ոչ թէ Գերմանիոյ մէջ : Նախարարական խորհուրդին մէջ մատչելաւ նոր մեղքագրութիւն պահանջեց էր :

Այստեղ Լափալ յանկարծ բողոքեցով աղա-ղակեց թէ պէտք էր ապրեցնել Յրանսան :

— «Տրամաբանական չէ այս դատը, վիճաբանութեան չի դիմանար : Մատչելաւ եւ ես լման չորս տարի մնացելիս ժողովուրդը պաշտպանելու համար : Ես ինքզինքս զոհեցի : Եւ ահա մեր առ-ջեւ հանուած ենք...»

Նախագահը. — Կ'ուզենք ճշդել թէ ձեր բրածը քաղաքականութիւն էր թէ ո՞րն :

Յետոյ հարցումներ եղան Մարտի Տէպի, Ֆիլիքի Ամիոյի (սպաննուած) եւ Տարնանի մասին : Ամիոյ բացատրեց թէ մատչելաւ 1940 Դեկտեմբերին ձեռքարկելու տուած էր Տէպի, թէ ինք ալ հակառակ էր անոր խախտութեան կոչու-լուն, եւ ամիսներով պայքարած էր, բայց ի վերջոյ պարտադրեցին : Ուղիւրդ այն է որ Մարտի Տէպ երբեք Վիշի չեկաւ, եւ Փարիզի մէջ կը դա-րար «Էլիօլի» ամենօրեայ խմբակներու գրիւղ : Տարնանի մասին ըսաւ թէ մատչելաւ աւելի լաւ կը ձանձնար գալ, եւ կ'ուզէր օգտագործել իրեն կողմի մարդ, թէ եւ ան հաւատարմութեան երգումը քած էր Հիթլերի, երբ նշանակուեցաւ բարեկարգութեան կամ ներքին գործերու նախարար :

Պատասխանելով Վարիքի դէմ կատարուած գործողութեանց եւ զինուորական ատակներու գործունէութեան մասին եղած հարցումներու, վկան ըսաւ թէ Տարնանի զինուորական կառարարական խորհուրդին, թէ բողոքներ կը լսուէին «միլիտարի» արարքներու մասին, թէ ինք ալ «ժամանակը կ'անցընէր բողոքելով, եւ յաճախ կը յաղորդէր ապստին արդէն իրականացանք» : Իր կարծիքով, Գերմանական շնակետին մէջ գտնուած են անկեղծ արեւիստներ, բայց, երկու կողմէն ալ, կատարուած են նաեւ զարգելի գործեր :

— «Մասնաւոր դատարաններու անդամները կը սպաննուէին : Ուրիշներ կը հրաժարէին : Տարնան հեղհեղեղ գետին կը շահէր : Օր մը ինծի ներկայացուցին օրէնք մը որով զինուորական ատակներ կը կապուէին, որովհետեւ համար ահա-բեկցական են : Համայնափարական քարոզութեանց դէմ : Չունեցի «Համայնափար» բառը որ կրնար դուռ բանալ գեղծումներու, եւ պահանջեցի պատ-ժել միայն անոնք որ կը բռնուէին զին ի ձեռքին : Մատչելաւ տեղեկութիւն կուտայի միշտ : Ինծի համաձայն էր երբ կը պաշտպանէի մեր երկիրը : Կատարելապէս համաձայն էինք իրարու հետ» :

Այստեղ ընդհ. դատախազը կարգաւ մատչեալ

լին մէկ նամակը ուղղուած Լափալի, նամակ մը որ հաւանցութիւն յայտնելով զինուորական ատակներու, կ'աւելցնէր թէ «աւելի լաւ է քանի մը հրապարակային մահապատիժներ քան խռովութեան եւ խաբար» :

Վկան յայտարարեց թէ ինք ու եւ մարդ չէ մատնած, որ եւ է ձեռնարկութիւն չէ դերապա-ցած, նոյնիսկ մառնալը : Յետոյ երկար մանրա-մասնաւորութեան պատմեց, երբ հարցումներ ուղղեցին Պ. իտիոյի հետ ունեցած տեսակցութեան մասին, (աղաատարութիւն սկսած էր արդէն) : Յիշեց թէ ինք Փարիզէն հեռացած էր քանի եւ փոխա-դրուած Պէյրութ : Ուղեք էին Հիթլերի բանակապետ-ղին տանիք, մերժած էր : Ինք չէ մասնակցած նոր կառավարութեան կամ յանձնաժողովին որուն նախագահն էր ար Պիլիոն, վերջապէս տարեր էին Սիլվաքրիսկէն եւս :

Լափալ վկայութիւններ եւ հեռացումէն վերջը, ընդհ. դատախազը կարգաւ մատչելալին մէկ ձեռա-գիրը որ վարկաբեկիչ յայտարարութիւններ կը պարունակէր աղաատարական պաշտարին, զոր. առ Կոլի եւ անոր գործակիցներու մասին : Պաշտպան փառաքանները դիտել տուին թէ եղածը. պարզ անաղարտութիւն մըն է, եւ ոչ թէ արտասանուած ճակալալ պատրաստ : Ընդհ. դատախազը պատասխանեց թէ այս կարգի գործիւնները արարքներ են :

ՆԱԿԱՏԱՐԱՆՈՐ ԺԱՅԻՆԵՐ

Երկուշաբթի օր (13րդ նիստ) լուսեցան չորս դատարաններ եւ իշխան մը, որոնք հրաւիրուած էին պաշտպան փառաքաններուն կողմէ : Իտիոյն ալ ջանացին ապացուցանել թէ մատչելաւ երկու չուանի վրայ կը խաղար, թէ Հիթլերները պատ-մելով Գերմանացիներուն, զաղտնաւալ ուժ կու-տար Դիմադրական շարժումին, թէ անոր շնորհիւ էր որ կարելի եղաւ զաղտնի բանակ մը կազմել եւս : Այս վկայութիւնները որոշ լաւատեսութիւն ներշնչեցին. ֆէթիշի բարեկամներուն, որոնք այն կարծիք ունին թէ ամբաստանեալ պիտի ազատի մահապատիժին :

Առաջին վկան, զօր. Լաքայ, յայտարարեց թէ գրաւման շրջանին կանոնաւոր գաղտնի բանակ մը կազմելու Ժաղիքի մշակուած էր «մատչելալին զինուորական եւ հաւանութեամբ» : Յետոյ ըսաւ թէ 1943ին Վիշիի կառավարութիւնը վանակաւ մը միջոցաւ կապ հաստատած էր զօր. ժիոյի հետ, որ այն ատեն Դաշնակիցներուն համար կ'աշխատէր Ալիէի մէջ : Նոյն տարուան Հոկտեմբերին մատչելաւ լսեւ է իրեն. — «Համաձայնութիւն զո-թացած է Յրանսայիցներու միտքեան համար» :

Երկրորդ վկան, իշխան Գալիէ ալ Պուպոն-Փարմ, Դիմադրական, որ ամիսներով տառապած է զերմանական արդէնարաններու մէջ եւ մահուան դատապարտուած իրեն անդլիական գործակալ, ուժիցներ պաշտպանեց մատչելալ : Իշխանը, որ ներս մտած ատեն յարգանքով խնայուած էր մա-տչելալին առջեւ, ըսաւ թէ շարունակ կը րանսէր ֆէթիշը, ձեռքարկուելէ առաջ :

— «Մատչելաւ մեծապէս օգնեց ինծի, քա-ղաքական կախարարները ազատելու համար : Հա-րիւրաւոր մարդիկ մահուան դատապարտուած էին զերմանական արդէնարաններուն մէջ, եւ պատիժի թնթեկացած ստացան, իբրեւ արդիւնք ֆէթիշի անձնակալ միջամտութեան : Իր քաղաքականու-թիւնն էր դիմանալ մինչեւ որ Դաշնակիցները հասնէին եւ բացորոշապէս կ'ընէր ինծի թէ կ'ուզէ որ Յրանսան վերադառնայ հանրապետական կար-դուստրին, խաղաղութիւնն վերջ : Նախկինը իր արդէնարանին մէջ մահուան դատապարտուած էին 231 Յրանսայիցներ : մահէն աղաւթեցան շնորհիւ ֆէթիշի միջամտութեան : Միայն է թէ արդէնարան-ներուն մէջ խորին ալ ֆէթիշի դէմ կը խօսէին : Անոնք կ'անէին զործակիցները, բայց շատ քիչ անգամ կը յարձակէին ֆէթիշի վրայ» : (Այս իշխանը թեկնածու է Սպանիոյ դահուան, իբրեւ յա-ջորդ Յրանսայի) :

Երրորդ վկան, զօր. Փիլանտաու, երկարօրէն պատմեց Գրանական դատարի բանակի մը ստեղծումը 1940 Յունիսէն վերջը, Յրանսայի հարաւա-յին շրջանին մէջ :

— «Ահապէս քանակութեամբ ուղղմանիւթ եւ զէնք պահուած էր, եւ այս բոլորը մատչելալին բարոյական անակցութեամբ : 1941ի վերջը այն քան ուղղմանիւթ պահուած էր որ կը բաւէր 24 զորարարութիւն համար : Կային հազարաւոր ձեռնա-ռուսներ հրապարկուող դէմ, ստորիկիկայ գործա-բան մը զրահապատ կաշեքի շինուած համար : Երբ Գերմանները աղաւ շրջանը մտան 1942 Նոյեմբե-րին, մեծ քանակութեամբ գրաւեցին այս ուղղման-իւթները, բայց մաս մը պահուած մնաց եւ օգտա-կար եղաւ Դիմադրական շարժումին » :

Չորրորդ վկան, զօր. Ամֆարի, որ գործօն բանակին մէջ կը գտնուէր, նոյնպէս խօսեցաւ գաղտնի բանակի կազմակերպութեան մասին, չեւ-տելով թէ այս բոլորը կարելի եղաւ շնորհիւ մա-տչելալին որ կը քննարկէր թնթեմին : Հինգերորդ վկան, զօր. Ռիւպի, երկար պաշտպանողական մը դրած էր, որ կը վերաբերէր 1916ին առաջ եղած դէպքերու եւ ցանց առնուեցաւ : Միջանկալ կար-դացուեցաւ մատչելալին մէկ նամակը ուղղուած Հիթլերի, 1942 Դեկտ. 5ին :

ՕՐԵՐԵՐԸ

ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ

ՎԵՐԱԿԱԶՄՈՒԹԵԱՆ ՓՈՐՁԵՐ

Միացեալ Նահանգներու Մերակոյտը 20 Յուլիսին քուէարկեց, եւ Սրեայի Կոնգրէսը ալ անշուշտ էր կարգին պիտի վաւերացնէ, այս օրագիրը՝ զոր ճիշդ մէջ տարի տալով Պրէքըն - Լուստրի մէջ Սրացեալ Ազգերու Հարաբերութեան ներկայացուցիչներուն ստորագրութեանք տեղի ունեցած համա-ժողովը ընդունած էր:

Այս օրագրին առաջին նպատակն է՝ միջազգային բաժանորդութեամբ դրամապլուր մը հաւաքել տեղաւոր դրամները ամբարանելու, եւ ոսկի կամ յարդի թղթադրամ (սկզբնական) արժանաւորելու կարօտ երկրներուն, որոնցմէ արտասահմանի մէջ իրենց դնած ապրանքներու փոխարէքը կարենան վճարել: Երկրորդ նպատակն պիտի ըլլայ Սիլազիայի իրաւունքուն մը հիմնելով վարչական պատերազմի միջոցին քանդուած երկրներուն, դիւրացնելու համար անոնց վերաշինութիւնը:

Այս կերպով, ծրագրին հնգիւնակները կը յուսան զարգացնել միջազգային փոխանակութիւնները, մէկը ստեղծել հսկողութիւն մը որ թէ՛ իր կազմով եւ թէ՛ իր դրամական միջոցներուն մեծութեամբ (երկու հաստատութիւնները միասին պիտի ունենան 20 միլիարտ տոլարի մօտ դրամա - դրոշմ մը) իրապէս անսխալելից հիմնարկութիւն մը պիտի ըլլայ համաշխարհային տնտեսական պատմութեան մէջ, ինչպէս, իր ժամանակին, անտիլիանցի նկատուեցաւ Պաշտին մէջ հաստատուած Սիլազիայի վճարումներու իրաւունքները: Միւսին, սակայն թան յարաբերակներն է. 1914-1918-ի կռիւներու ու ատենի հետեւանքներն ալ իրենց նախընթացը չունենէ, բայց անշուշտ ներկայ պատերազմին ընթացքով՝ որ իր պատմութեամբ տակնու - վրայով իրենցով անհաճեալ աւելի անհաւար է:

Չենք մտալ զոր Պրէքըն - Ուոշինգթըն մէջ ծրագրուած առաջին Կազմակերպութիւնը ունենայ Պաշտին իրաւունքները անշուշտ գոյութիւնը: Միայն, դիտել կուտանք թէ, ինչպէս անցեալի փորձը ցոյց տուած է, նման հաստատութիւններու յաջողութիւնը կախում ունի ունենալ յաւանքներ ընդհանուր հաշտութեան հանդիմանքին: Եթէ աշխարհի քաղաքական վիճակը կտրուած է տնտեսական կայունութեան, տնտեսական բարօրութիւնն ալ կտրուած ունի քաղաքական կայունութեան: Արդ, առանց քաղաքական մնայուն հաշտութեամբի, զորն է յուսով ներթափանց բարօրութիւն: Այսպէս հաշտութիւնը պիտի կրնայ հաստատուել տեսական կայունութեան: Խնդրական է:

Երկրորդ եւ աւելի կարեւոր պայման մը կայ - կանոնադրութիւնը տեղաւոր տնտեսական յարաբերութիւնները, որոնք խօսքով, հաստատուել մաքսային այնպիսի դրութիւն մը որ արդէն չըլլայ օտար վաճառքներու ներածման:

1914-1918-ի պատերազմին առաջ, տակաւին կային ազատ վաճառականութեան սկզբունքներն հետեւող քանի մը երկրներ, ինչպէս Անգլիա, Բելգիա, Վերլին 20-25 տարիներու ընթացքին, այս երկրներն ալ սկսեալ մաքսատուրը դնել ներածուած շատ մը ապրանքներու վրայ: Ուրիշ պետութիւններ ալ, որոնք, մեծ մասով մաքսապաշտ էին արդէն, աւելի բարձրացուցին ներածումներու տուրքերը: Այսով ալ չզոհանալով՝ արդիւնքին նոյնիսկ կարգ մը ապրանքներու մուտքը, կամ պարտքը բաժնեկապի (սկզբնական) ինքնակրկին, այսինքն շատ օտարմանական քանակութեամբ միայն ընդունելու իրենց երկրներն են:

Այս սեղմումներուն պատճառով՝ միջազգային տնտեսական փոխանակութիւնները իրենց նուազագոյն քանակին վերածուեցան: Եւ այս պարմանային չէր, քանի որ ամէն երկիր ծախել կ'ուզէր միայն եւ ոչ գնիլ: Անհատական կենսի մէջ, վաճառական մը այնքան շատ գործ կ'ընէ որքան բարձր ըլլայ իր յաճախորդներուն գնելու կարողութիւնը: Նոյնն է նաեւ միջազգային յարաբերութեան մէջ: Երկիր մը որչափ շատ վաճառէ, այնքան շատ դրամ կը ստանայ, եւ այս դրամով վիճակի կ'ըլլար, ինչեւ ալ իր կարգին, գնելու իր պէտք ունեցածը:

Ուրեմն, դրամական կայունացման՝ զլխաւոր եւ արժանաւոր միջոցն է կարելիութիւնն առել երկրի մը որ բաւականաչափ ոսկի կամ արծեղուրդ չենթա թղթադրամ ունենայ իր արժանաւորութեան տակ: Իր արտադրութիւնը պարտքեր հատուցանելու համար: Իսկ ոսկին եւ արծեղուրդը թղթադրամները ազգային արտադրութիւնները արտածելով միայն կարելի է ձեռք բերել առաւելաչափ: Երբ

ՓԵԹԵՆԻ ԴԱՏԸ

Նախկին նախաարեւել
կը վկային

Դատաւարութեան 14րդ նիստը կէս ժամ ուշացաւ, որովհետեւ երդուեալներէն մէկը մեթրո-յին մէջ մտնած էր: Մեթրոն ալ կէս ժաման կանգ առած էր, յուսահատ մը ինքնիքը կառա-խումբին տակ նետած ըլլալով:

Այս նիստին մէջ խօսեցան երեք նախկին նախարարներ, ծովակալ մը եւ նահանգապետ մը - Բոլորն ալ բանտարկուած, իրենց մեղադրանքը: Ինչորն ալ շանցին արդարացի Վերլին, հետեւա-բար մատչելի քաղաքականութիւնը:

Առաջին վկան, Փէրաթ-Օն, ներքին գործերու նախարար եղած էր Վերլին մէջ, (1940) Սեպտեմբեր եւ Լափլի ձերբակալութիւնը կատարած էր (1940) Դեկտ. 13): Երդուեալները հարցուցին թէ ինչու լուծեց քաղաքականութիւնները, ինչու ձերբակալեց Վիշուս Սոփիոյ, Ժիւլ Սթըր, Մաքս Զորման: Վկան խուսափողական պատասխաններ կուտար ներքին գործերու հարցումներուն, — «Ձեռք իջել, չեմ գիտեր»: Ներքին նախարարը որ եւ է իրաւասութիւն չունէր, միայն գործակալաւոր մըն էր: Հրամանը դատական նախարարին կուգար, իսկ որոշումը կը տրուէր նախարարական խորհուրդին մէջ, նախագահութեամբ մատչելիին:

Երկրորդ վկան, Ժակալ Բուրձէ, երբեմն ընդհ. քարտուղար Վերլին վարչապետութեան, աւելի շատ ծանրացաւ նոր սահմանադրութեան նախագծի մասին, զոր յօրինած էր մատչելի Փէթին: Ըսած թէ երբ Լափլի վերադարձաւ, աշխատանքը ընդհատուեցաւ, բայց մատչելի վերսկսաւ 1943-ին եւ վերջացուց 1944-ին: Իր կարծիքով Փէթին արժանի է արդարեւ Կառավարութեան:

Միջանկեալ վկայ մը, Ռուալ, անգամ Պետական Խորհուրդի, որ եղած է նախագահ Հայտա-կութեանց վերաբնութեան յանձնաժողովին, ըս-սաւ թէ իրենց աշխատանքն մեղմացնել օրէնքն է: Կը պահանջուէր 80 առ հարիւր ջնջել, 900.000 հայա-տակութիւններ ներկայացուցած էին, իբրեւ կառ-կաններ, մեծ մասով Հրեաներ:

Երրորդ վկան, Պրանսուա Մարթին, նահանգապետ թորն - Է - Կորսիէ, ջանաց համոզել թէ իրենց ամբողջ զօգն էր աղանալ Պրանսուայի, պաշտպանել Ֆրանսական շահերը: Ինչ հակառակ է եղած դրամակցութեան:

Օրումն ամէնէն կարեւոր վկան էր Ժաք Եր-վալիէ, 63 տարեկան, նախկին կրթական նախա-րար, մանրէք բարեկամ Անգլիայ արտաքին նա-խարար Լորտ Զըլիֆաքսի, որ փաստերով պնդեց թէ բանակցութիւններ կատարուած էին անգլ. կառավարութեան հետ, եւ տեսակ մը գործակցու-թիւն հաստատուած էր: Երբ նախագահ հարցուց թէ Զըլիէ չհրեմք երեւի. Ժողովին մէջ, վկան բարձրաձայն յայտարարեց. — «Ո՛րք: Եւ մանրա-մասնութիւններ հաղորդեց: Ինչ փորձեցէ՛ք էր Կրնոպիլ համալսարանին մէջ: Եւ 1940 Դեկտ. 4-ին ժամը 10.45-ին, երբ եւ Կրթական նախարար էի, ինչի այցելեց Փիէր Տիփիէի, քանոնական դե-պարտ, որ բաւ թէ անհնական նամակ մը բերած է լորտ Զըլիֆաքսին: Վկան կարողաց լորտին նամա-կը, որ կը թելադրէր ռուսաւորութեամբ քաղաքը մեր փափակ վիճակը: Պէտք է այդպէս ձեռագրենք Պրէթըն - Ուոշինգթըն, երկրի մը դրամը կայունացնելու համար այդ երկրի վաճառքներու կշիռն (balance des paiements) բացը փոխառու-թեամբ կ'ուղէ զոգնը, սակայն հիմնական լուծում մը չի կրնար ըլլալ:

Միացեալ Նահանգներէն կը ուղարկուէ որ այս ուղղութեամբ աշխատին աւելի: Երբեւ, որ անց - եալ Յունիսին Մերակոյտը եւ Սրեայի Կոնգրէսը ար-տօնութիւն տուին նախագահին մաքսատուրքեր զերելու: Բայց, սակայն սկզբունքի որոշում մըն է միայն. անոր կիրառական ընդարձակութիւնն կախում ունի խնդրին լուծումը: Ամերիկա պիտի ուղէ՞ վճարական զայլ մը աւելի եւ բարձր օրինակ ըլլալ միւս երկրներուն: Եթէ այո՛, Պրէթըն - Ուոշինգթըն ծրագիրը ամենամեծ օգուտը պիտի ու-նենայ աշխարհի տնտեսական վիճակին համար:

Այնպէս, ամէնէն հնարամիտ եւ մեծագործ ծրագիրները անգոր պիտի ըլլան իրադրուելու հե-տագնորած նպատակը:

Հ. Ն. ԹՈՐՈՍԵԱՆ

Ամբողջ խաղախն

պիսի խաղախն

Ամբողջ միջազգային մամուլը սիւնակներ կը նուիրէ, նկարագրելու համար նոր դիւանի գլուխ-գաղին հետեւանքները: Գիտականները կը յայտարարեն թէ՛ իրենց հիւշական հումար, նոր դիւանը կրնայ ամբողջ քաղաքներ փոխարինել: Բայց իբրեւ քանակաւ անսահման ուժ՝ օրհնութիւն մը դառնալ մարդկութեան համար: Թերթները զարմա-նազան գուշակութիւններ կ'ընեն, այս առիթով, հիմնուելով վրաստաններու յայտարարութեանց վրայ: Կենսաբաններ թէ հափոնական Հիբոլիթա-քաղաքին վրայ արձակուած առաջին հիւշական ուժը մէկ երկվարկեանի մէջ շատ աւելի մեծ վնաս պատճառած է քան Լոնտոնի օդանավային հաւաքը ռմբակոծութիւնները մէկ տարուան ըն-թացքին: Զափոնական զինուորը կը խոստանան թէ յարձակուելու ծանր վնասներ պատճառած է: Նախարարական խորհուրդը բացատրել նիստ մը գտ-մանց, որոշում տալու համար: Ամերիկացիները մէկ միլիոն թուցիկ ձգած են Զափոնի մէջ, Թե-լաքերիով որ անհետաւոր ըլլան, այնպէս ամբողջ երկիրը պիտի զանդի:

Երկու շաբթի օրն էր որ արձակուեցաւ առաջին ուժը: Հրամանատարը կ'ըսէ թէ իր նստած օդա-նավը կը ցնցուէր տարւ մոյն հետուէն: Զափոնի-ները նախ կարծեւ են թէ քաղաքիւ պայթուցիկ-ները նետուած են, յետոյ հասկցեր են որ նոր տե-պակ ուժը մըն է:

Պայթած առան, հիւշական ուժը ճիշդ երկրաշարժի տպաւորութիւն կը գործէ: Թղթակցե-ք նկարագրելով ռմբակոծութեան պատկերը, կ'ըսէ թէ հիւշական ուժը պայթեցաւ կուր-ցիով փայլատակումով մը, ծուխի եւ փոշիի ան-թափանցելի ամպեր բարձրացնելով: Գոյն - գոյն կազեր կը ծածկէին քաղաքը, որուն մէկ մա-կը, եթէ ոչ մեծ մասը պարզապէս անհետացած կը թուէր: Զափոնը սարսեղմ մղոններով տարածու-թեան վրայ, ինչպէս պիտի ըլլար սովորական երկրաշարժի մը տեսիլ:

Զափոնական զինուորը կ'ըսէ թէ կառավարու-թիւնը հակամիջոցներ կը խորհէ: Բայց, մասնա-գէտներու կարծիքով, անօդուտ է որ եւ է միջոց՝ այս ահալի զինուորի դէմ, որուն երկրորդ հաւա-նական է որ արձակուի Թոքիոյ վրայ, նոր վեր-նորէ մը հոգ: Այս նկարագրը 48 ժամ պայ-մանաւոր պիտի տրուի, անհետաւոր ըլլալու հա-մար, առանց որ եւ է պայման:

Զիտորական մասնագէտներ դիտել կուտան թէ նոր գնդին առիւ, այնչա իրենց արժէքը կը կորսնցնեն Փոյոյամի, Եւրոպայ եւ Թէհրանի մէջ տրուած ռազմապետական որոշումները: Ամերի-կացի ռազմապետ մը կը յայտարարէ թէ նոր ուժ-երն զործածութիւնը պիտի ինչպէս ամերիկեան կենսերը, անշուշտին համեմատութեամբ, եւ ի վերջոյ պիտի ինչպէս նաեւ Զափոնիներուն կեն-սեր, կարծ կապով պատերազմը: Հիմա կը հա-կցուի թէ նախագահ Թրումբն ինչու աճապարեց Ամերիկա վերադառնալ:

Գիտականները այժմէն կ'աւետեն թէ նոր վրայտ պիտի յեղաշրջէ մարդկութեան ապագան, հարեւրապատիկ աւելի արդիւնք տալով քան ա-ծուի, բարիւրդ, նոյնիսկ երկարապիւն ուժը:

Հիւշական ուժը առաջին անգամ փոր-ձուած է Նոր Մեքսիկայի մէջ, 1945 Յուլիս 16-ին: Երբ ուժը արձակուեցաւ, ահապէս կայծ մը թափ-ւեց:

Թէ լարուած են մեր յարաբերութիւնները: Եթէ Գերմանացիները կապիւմին մեր մտնութիւնն, զինադաշարին Զրդ եւ 10րդ յօդուածները պիտի դործադրուին: Բայց անհամաձայնութիւն ձեւա-ցնելով իրար կը հակադրեն: Դեպքերու ուրիշ տե-ղեկութիւններ ալ հաղորդած էր, որոնց համա-ձայն Անգլիոյ միակ ուղանք այն էր որ Պրանսա Գերմանիոյ չլանձնէ օդակայանները, նուազա-յանները եւ նստատուրը: Երբ երկու թոքեր ու-նիք, զաղթաւորները եւ նստատուրը: Եթէ Գեր-մանները ձեռք անցնեն զանոք, այն առան ու-ժաթափ կ'ընեն: Վկան յայտարարեց թէ այս բանակցութեանց մասին անմիջապէս խօսեցանք մա-նչալին: Կը հաստատութիւն յայտնեց, յետոյ տե-նուեցաւ դեպքանին հետ եւ համաձայնութիւն մը կ'ընեցին որ զաղտել միայ Գերմաններէն: Այս դադարին համաձայնութեան շնորհիւ կարելի եղաւ քիչ շատ տանելի վիճակ մը ստեղծել:

Վերլին վկան, երմական նախարար Պոլթի-լիէ, ճառ մը կը խօսէր երմական կայսրութեան վր-այ, երբ նախագահ ինքնիք որ Փէթէնի մասին խօսի: Գրանց կը հարցումներէ վերջ նիստը փա-կուեցաւ: Կը կարծեւ թէ վիճու պիտի տրուի յա-ռաջիկայ երեքշաբթի:

« Փօփիլիք » կը գրէ թէ երդուեալները մե-քնանադրուած դրութիւն մը տոյգած են որ դերինը պատասխանատու կը հռչակէ Գրանսային Ժողո-ւրդին առիւ: Ընդհ. դատախազը եւ ոստիկա - նութիւնը կը զննեն խնդիրը:

Ընկերվարական աննախընթաց յաջողութիւն մը

Անցեալ երեքշաբթի, ընկերվարական կուսակցութիւնը Սորբոնի ամփոփաբանումին մէջ սարքած էր հանդէս մը, ի յիշատակ ժամ ժողովարի եւ Ժիւլ Կէմպի։ Ուսանողները միմեկին դէմ դրանք Ժիւլ Կէմպիին և չէին համարում որ հարուստը, բաւարարող ու զործատէրը, ընկերվարական համայնութեան ընկերներէն մէկն է։ Գրեթէ ուրիշ քաղաքական ու գիտական միջոցներով ժողովուրդի բոլոր խաւերուն ներկայացուցողները եկած էին իրենց յարգանքի արտայայտութեամբ ընկերվարական մեծ դէմքին անմահ ալիքները։

Նախ քան այդ հանդէսը ունենալու համար մը կատարուած էր Պանթէոնի եւ Ժողովարի սրահներէ միմեկին վարդի վրայ ալ յիշատակի խոսքեր ար - սանուած էին, վեր հանելով ընկերվարական մեծ դէմքին անմահ ալիքները։

Եթէ Յուլիոն 31 (Ժողովարի սպանութեան տարեդարձը) դարձած էր ընկերվարական կուսակցութեան յանդէսը եւ յիշատակի օրը, այս կիրակի ալ (Օգոստոս 5), կարելի է անուանել «Քաղաքացիական օր»։

Առաւել խառնուած քաղաքական մը կը հոսէր Parc de Sceaux, աւել քան 50.000 հոգի։ Երիտասարդ ընկերվարական ինչպէս երեքը ցնծութեան մէջ էին։ Դիւր հաղթանակաւ տառապանքով ճամբա ընթացքին, որ անհասնում կարողանաին մը տպագրութիւնը կը ձգէր, ընկերվարական պայքարներին, «Le Populaire» կարողացաւ եւ տարեկաններէ կանչէր էր որ կը լսուէր։ Ամէն հանդիսատես ունէր գրեթէ իր նշանակը, ընկերվարական կուսակցութեան «երբեմնի նշան»-ը չխորհրդանշուի։

Չսկայ պարտէր կը ծիար մարդկային ալիքները, որ կը շարժէր անընդհատ։ Կային նաեւ քաղաքական Հայեր դասական շրջաններէ։

Պրաւասկան դրօշն ու կուսակցութեան խորհրդանշանը կը ծածանէին ամէն կողմէ։ Տոնակաճաճութիւն ընկերվարականին։ Այդ հսկայ հասարակութեան ճաշակին մէջ պատկերներ հոգեւոր տալու համար, կային խմբիկներ եւ ուսուցիչներ մասնաւոր երեք կայաններ, պարի սրահներէն տարածուող ընկերվարական տակ իրենց նշանաւոր նուագախումբներ, անուրիկ եւ խաղի զանազան կրպակներ, ըմբշամարտ եւ կռիվամարտ, զինուորական նուագախումբ, բոլորն ալ բացօթեայ, ինչպէս նաեւ հսկայ բեմ մը՝ ճառարարներու եւ զեղարուեստական բանի մը համար։

Առաւել որ եւ է անկիւնին, կարելի էր լսել բեմի վրայ կատարուածները։ Ուսուցիչ ճաշան սփռուած լսելի կողմէ։ Հակառակ ասոր, քաղաքացիներ կրկին խնդրած էր բեմին առջեւ։ Երբ, արտասանութեան, ծիծաղ։ Մոռցայ ինչեւ որ մոռացել բոլորովին ապտու էր։ Պատերազմին էր վեր առնալին անգամին էր տեղի կ'ունենար այդպիսի հրապարակային հանդէս - ցոյց մը։

«Կը փոխադրուէին կամ զետեղուածները զոր ձայնապնդներ անընդհատ կը յայտարարէր, մաս կը կազմէին տօնակատարութեան։

Երբ, արեւէն աւելի պայծառ լուսաւորելով շրջապատը, հինգ թիւներէ անցին։ Նոյն պահին անհամար ծով մը կը թափարանէր, եւ երկիրը կը ցնցուէր, այն աստիճան որ պայթիւթիւն ինչ թիւներէ անցին հաստատուած պողպատեայ դիտարան - աշտարակը անհետացած էր, եւ անոր տեղ խոշոր փոս մը բացուած էր ուրիշ ջուր կը հոսէր։

Այս աննախընթաց գիտի մասին չհասնան տեղեկութիւններ պիտի հաղորդենք հետզհետէ։ Թերթերը կը հաւատան թէ այս գիտի մէջ մեծ մասնակցութիւն ունեցած է Հրէական մը, Տոբթ. Լիւ Մայիքը, որ Գերմանիայէն փախած էր 1938-ին, եւ Շուէտ ապաստանած։ Յիշատակի գիտի - կաններ ալ տարիներ է վեր կ'ուսանաւորէին այս հարցը։

Սորիացիներն ալ օսար
Առջի օր պաշտօնապէս հաղորդուեցաւ թէ Սէն-Նի-Նահանգին մէջ բնակող Սորիացիները (սու-րիական հայտան) այսուհետեւ ենթակա են օտարականներու օրէնքին։

Պէյրուսին կը հետադրեն թէ ձաւան Մաքա, Թուրքիոյ արտաքին նախարարը, Պէյրուսին մեկնեցաւ Օդոստոս 7-ին իր պատուիրակութեան հետ։ Բոլորն ալ մերթեմեայ որ եւ է յայտարարութիւն ընել սորիական կատարութեան հետ կատարուած քաղաքականութեան մասին։ Սակայն հասկացողին թէ Ալեքսանդրէթի ինքիւր պիտի կարգադրուէր զի։ Եւ ասանքին։ (Ռիւսթր)։

ԲԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

«ՄԱՐԻԱՅԻՆՈՐԴՈՒՄԸ» ՊՈՒԼԿԱՐԻՈՅ ՄԻՋ.— 1944 Մայիս 9-էն 4-ը, երբ Պուլկարի խելով իր գիտի Գերմանիոյ հետ՝ միացաւ Դաշնակիցներուն, 2680 Պուլկարներ մահուան դատարարուած են Ժողովրդական դատարաններու կողմէ։ Մահուան դատարարութեան են նաեւ 166 նախա-

Իրիկուան ժամը 4.30-ին վերջապէս սկսան բախտաւթիւնները։ Նախագահ էր Sceaux քաղաքացի, ինքնուրուի մոլորիկ անդամներէն Edouard Depreux, որ հաստատեց այդ վարդի պատմական արժէքը։ Լուի 14-րդ այդ պարտէզին մէջ էր որ կը կատարուէր իր պաշտօնական ընդունելութիւնները։ Այժմ այս պատմական պարտէզը դարձած է հանրային սեփականութիւն։ Նախագահը չմոռցաւ յարգելի իսպան ընկու. ժամ 10-ին կէս մասին, նախկին երեսփոխան այդ շրջանին։

Ծանոթանալով ընկերվարական յաղթանակին - բուն վրայ, ընկեր Տիգրէօ շէյտեց թէ այժմ Եւրոպայի մէջ ունինք անգլիական, շուէտական, պոլիական, չեխական եւն. ընկերվարական կառավարութիւններ։ Դէպի ընկերվարութիւն է որ կ'երթայ Եւրոպան։

Առաւել քան իսպանիոյ էր André Le Troquer, Président du Conseil Municipal de Paris, որ նոյնպէս պարզեց ընկերվարութեան անհրաժեշտութիւնը եւ կատարած նուաճումները։ Կարգ մը անձնական դրուագներ ինչեւ վերջ, Riomի դատարանի, Մարալիստ Փէլէնի եւ Լէոն Պրոմի մասին, քանախոր յայտարարեց. — «Մեզ չի հետաքրքրեր թէ ապագայ աշխարհը Երկր՝ Մեծեր թէ հինգ Մեծեր պիտի կառավարեն, թէ առանձին առանձին դաշինքներ. մեծ նշանակութիւն չեն կրնար ունենալ մեզի համար, մեծ կ'ունենէր բոլոր աղօթիւթիւններու հաւաքական զերիւնաւորութիւնը»։

Երկրորդ եւ վերջին քանախոր էր նախկին վարչապետ եւ ընկերվարական առաջնորդ, Léon Blum, նոր ապտուած զերմանակայ արգելարաններէն։ Բանախոր իր թրթրուն ձայնով ըսաւ թէ ապտուելին ի վեր դրեթէ առաւել անգամ է որ չիմուէ կ'ունենան Հոգ քաղաքական մը հետ, հրապարակային հանդէսի մը մէջ։ Անձնական բանի մը յուշերէ վերջ, քաղաքացի պատերազմին արհաւիրքները։

— «Պատերազմը կ'ունչացնէ, կը քանդէ ամէն ինչ, ոչ միայն մարդկային էակներ, տուններ, գործարաններ այլեւ մարդկային հոգիները։ Պէտք է կատուցանել փառ ու քանդուած շէյտերն ու աշխատանքները։ Արեւմտեւ պէտք է շինել ինչպէս էին առաջ, պէտք է չօգտուի աշխարհի յառաջ գիմութեանը։ Ինչպէս գոյութիւն ունի քանդուած կատարելագործութիւն, նոյնպէս պէտք է մեր մէջ զօրեղ լրջալ շինելու կատարելագործութիւնը։ Կատուցանել նորը նոր հիմքերու վրայ, չեղնելու տեղ։ Հոգեկան փոփոխութիւն անգամ պէտք է կրնուի նորոգել»։

Բանախորներու ձայնը կ'ընդմիջուէին բուն ձայնով եւ կեցցանով։ Գեղարուեստական բաժինն ու ուրախութիւնը տեւեցին մինչեւ. զինքը ուր առնէ։

Ընկերվարական կուսակցութիւնը իսկապէս արժեցուց իր «Քաղաքացիական օր»։

ԵՐԶՈՒՆ ԹՂՈՒՄԻՅ

Գ. Գ.— Օրուան նախագահը՝ Խուսեք Տիգրէօ մասնաւոր շնորհակալութիւն յայտնեց «Յառաջի կամադրութեան, որ սիրայօժար հրատարակած էր հանդէսին աղբը եւ քաղաքացի իրենց ձեռնարկը»։

Ընկերվարական կուսակցութիւնը իսկապէս արժեցուց իր «Քաղաքացիական օր»։ Երբ, արեւէն աւելի պայծառ լուսաւորելով շրջապատը, հինգ թիւներէ անցին։ Նոյն պահին անհամար ծով մը կը թափարանէր, եւ երկիրը կը ցնցուէր, այն աստիճան որ պայթիւթիւն ինչ թիւներէ անցին հաստատուած պողպատեայ դիտարան - աշտարակը անհետացած էր, եւ անոր տեղ խոշոր փոս մը բացուած էր ուրիշ ջուր կը հոսէր։

ԱՅՈՒ ՄԻ ԳԵԼԻՔ ՍԵՆԻ ՇՈՒԿԱՅԵԼ.— Պարենա - Լորման նախարարութիւնը կ'աղարարէ թէ մեծ քանակութեամբ վնասակար միւրեր կը ծախուին հրապարակին վրայ։ Այս միւրեր, մեծ մասով մորթուած են թուրքաւոր անասուններէ։

ՕՏԱՐ ԲԻԺԵՆԻՐՈՒՆ ԳԻՐՈՒԹԻՆԵՐ պիտի տրուին մօտեայ, իրենց արհեստի կ'գործ զինուորական։ Դիւրաւոր պայմանն այն է որ թէկնածուները անգամ եղած ըլլան Դիմադրական ձախարհին։ Ուրիշներ ալ պիտի կրնան օգտուիլ, մանրա-կրկին քննութիւն մը անցնելով։

ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆ ՀԱՄԱԳՈՐԾԱՐԱՐ ԱՌԹԻՒ, որ պիտի բացուի շաբաթ, որ նահանգային մաս - նահանգներ հետզհետէ կը հաղորդեն իրենց որոշումները՝ համաքաղաքներու հետ ձուլուելով մէկ միութեան կազմելու մասին։ Ինչքին, շօթ - վերջին եւ Փա աք Բալէի շրջանային ժողովները կը պահանջեն պահել գործակցութիւնը, մերթեմեայ անմիջական միացումը, համաձայն Լէոն Պրոմի բանաձեւին։ Միմասնութիւնը կանխահաւ. կը նկատուի ձուլումը։

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ համաքաղաք կուսակցութեան պետը, Յոսիպ Սիմոն, խնամակալ Դամաս - Լէոն աք - ի ներկայանալով, յայտնեց թէ իրենք պատրաստ են նոր դաշինք կազմելու հանրային տարածներուն եւ արքայականներուն հետ։

ԱՆՁԵՍԱՊԱՐԱՐՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՅՈՐԾԱՐԱՐ ՄԸ կը տրէ Գերմանիոյ մէջ։ Թերթերը կը գրեն թէ անցեալ շաբթուան ընթացքին 1200 հոգի անձնապաշտ են Պերլինի, 450 հոգի Համպուրի, ինչքան Բրաւսթրի, 300 հոգի ար Բէլգի մէջ։ ՀԱՄԱՆԱԿԱՆ ԿՈՒՄԱՆԻՏԻՆԵՐԸ մեծ

2089 ՏՕՆԵՐԸ ՇԱՎԻԼԻ ՄԵՋ

ՇԱՎԻԼԻ.— Յուլիոն 29-ի կիրակի օր, յիշատակելի օր մը եղաւ Շավիլի հայ գաղութին համար։ Կէս օրէն վերջ ժամը 3-ին, Փարիզի բոլոր շրջաններէն ընկերներ եւ բարեկամներ, մասնաւորապէս երիտասարդներ, ուխտի եկան զերեմանաւորներ, Իշխան Արդութեանի շիրմին, ոգեկոչելու համար իշխանի բոլոր անոնց, որ 48 տարի առաջ մեր ժողովրդին մարտական անաւորութեան ապացոյց տուին, կազմակերպելով՝ «Սանասարի արշաւանքը» Ընկեր Հ. Զրուանդան այդ արշաւանքին պատմական ընկողի փառաբանեց յիշատակը անոնց, որոնք Իշխաններու, Վարդաններու եւ Նիկոլ Դումանեաններու ղեկավարութեամբ Հայոց նորագոյն պատմութեան մէջ փառաւոր էջը կերտեցին։ Դերասան ընկ. Յ. Ուլուսեան զեղեցիկ ուղեւճ մը կարդաց հերոսներու յիշատակին։ Շավիլի «Բաֆֆի» միութեան երգչախումբը. երգեց աղջկան երգեր, Սանասարի քայլերը եւ «Մեր հայրենիք»։

Ժիւլ Նոյն ժամուն զերեմանաւոր իկն անտառին մէջ տեղի կ'ունենար Շավիլի աղբ. դպրոցին հանդէսը։ Գաղութին բոլոր կազմակերպուածութիւնները, իրենց բարոյական թէ նիւթական աշխատութիւնը բերած էին, ապացուցանելով թէ իրենց համար հայ դպրոցը ամէն բանէ վեր է։ Գաղութի զերթէ առանց բացառութեան իրենց քնտանեկան սեղաններով, Փարիզի միւս շրջաններէ եկած հայրենակիցներ ալ ընկերացան թէ երգչախումբ անգանակներու շուրջ, մինչեւ իրիկուն ողեւորէ երգերով ու պարերով հայկական օր մը ապրեցան։ Դպրոցի փոքրիկ երեսեւ աշակերտներ իրենց ուսուցչուհի Տիգրէ Սարգիսեանի առաջնորդութեամբ բոլոր արտասանութիւններ, տրամախօսութիւններ եւ երգերին ազգային դպրոցական երգեր։ Գեղեցիկ բանաստեղծութիւն մը ըրաւ դպրոցին ուսուցչուհի, Պ. Կ. Գեղործանեան։ Պ. Դուման Պարենա իր նուագախումբով կը ղեկավարէր պարեր։ Իսկ «Բաֆֆի» երգչախումբին անդամներ իրենց նախկինները նոյն դպրոցին, ընկեր Ս. Յովհաննէսեան առաջնորդութեամբ իրենց կարելին բոլոր հանդէսին վրայ ունեցնելու։ Շնորհաւորելի էին մասնաւորապէս Հայ Արիներու մասնաճիւղի անդամները որոնք այնքան օգտակար հանդիսացան գործնական աշխատանքներու մէջ։ Այս առթիւ դպրոցի հոգաբարձութիւնը իր խորհրդակցութիւնը կը յայտնէ բոլոր այն կազմակերպութեանց եւ անհատներու որոնք իրենց նիւթական թէ բարոյական մասնակցութիւնը բերելն այս դաշտահանութիւն, եւ որոնց շնորհիւ կարելի եղաւ իրիկ հասոյթի մը ապագային մեր ամենուս փրկիլ դպրոցին։ — Թղթակից

Հանդիսանալով մեր բացած է, ընտրական պայքարին առթիւ։

ՄԻՍԻՐԻ Մոսկուա վերադառնալով հետեւեալ յայտարարութիւն ըրաւ. — «Փոքրամի խորհրդա-ժողովը անվիճելի յաղթանակն է արաբութեան։ Այլուս պիտի չընկերան ինչքան որ ոգիները։ Գերմանիա, եւ իրեն հետ նոյն աշխարհակալութիւնը պարտուեցան, այս անգամ ընդ միշտ»։

ԻՌՈՒՄԵՐԻԸ պարտաւորեց հաշտուած է վիշտանալ բոլոր դպրոցներուն մէջ։

ԵՐԱՅԵԼ մեծ մասնակցութիւն կը պատճառէ կատարելութեան։ Կը վախճուի որ շուրջներուն մէկ հինգերորդ փճանայ։ Ամիսներէ ի վեր անձրեւն չի գար մասնաւորապէս հարաւային շրջաններուն մէջ։ Անասունները կը չունին, բանջարեղէնները, արմարեղ, գետնախնձորը կը չորանան։ Ամէնէն երաւ տարին է 1893-էն ի վեր։ Վախ կայ որ աւելի կ'ընտանան միւր, Բարսեղեղը, շաբաթ եւ ցորենը, դժուարացնելով պարենաւորումը։

ՊՈՒՐԻՇԵԼԸ կը հետադրեն թէ ապաւ ընտրութիւններ պիտի կատարուին մօտեայ։ Կիները եւ երիտասարդներն ալ պիտի մասնակցին։

ԵՆՈՐԶԱԿԱՆԻՔ.— Ապագեան եւ Նորիկեան ընտանիքներ իրենց խորին շնորհակալութիւնը կը յայտնեն բոլոր աղջկաններուն եւ բարեկամներուն որ ներկայ եղան Օր. ՈՎՍԱՆԻԱ ՆՈՐԻԿԵԱՆԻ եւ ՅԱՐՈՒԹԻՆԸ ԱՌԱԳԵԱՆԻ նշանաւորութեան։

ՊԱԼԱՊԱՆԵԱՆԸ եւ ՊԵՏԼԻՐԵԱՆԸ ընտանիքները կը ծանուցանեն թէ յառաջիկայ երկուշաբթի, 13 Օգոստոս, հոգեհանգիստեան պաշտօն պիտի կատարուի Փարիզի Հայոց եկեղեցին մէջ։ ԳԱՐԻԷԼ ՊԱԼԱՊԱՆԵԱՆԸ մահուան տարեկիցին առթիւ։ Կը խնդրուի աղջկաններէն եւ բարեկամներէն իրենց ներկայութեամբ յարգել հանդուցական յիշատակը։

ՄԱՐՍԵԼ.— Հ. Գ. Գ. «Համադապ» խումբին ժողովը՝ այս շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30-ին, սովորական հաւաքաւորելին։

ՈՒՆԱՍՏԱՆԻ արշաւանքին 49-ը տարեկարճը կը տօնուի Կրեմլինի մէջ, այս շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30-ին։ Մանրամասնութիւններ տեղի վրայ։

Le Gérant : H. AGONEYAN
Imprimerie DER-AGOPIAN, 17, Rue Damesse - 13

10 ՕԳՈՍՏՈՍ 1920

Թուական մը վարդապետը, որ ստիպան վարդի մը չափ ալ չափանցաւ:

Եւ հիմա, 25 տարի վերջը, նորէն վարդապետ յոյսեր: Այս անգամ, այն: Այս անգամ տարակոյս չկայ: Մանաւանդ որ...:

Պատմութիւնը արեւմտի եւ զիջողներու թեմաք սկսաւ 1920 Օգոստոս 10ին (Մէլոյ), վերածուելու համար ըստմենի որդերդութեան մը 1924ին (Լոյան): Տեսարան մը ուր Բարեկենդանի քրքիջներ ալ պակաս չեղան:

Բայց, ի յառաջունէն ձեռնթափները, ի ծնէ վեհերոսները միայն կը հաւատային այդ եղբրական զաւեշտին:

Ժողովուրդներու ճակատագիրը թատերական ներկայացում չէ, որպէսզի փակուի զանի մը վարդապետներով:

Եւ ահաւասիկ նորէն կը խլարի անարդարութեան զոհը, ձայն բարձրացնելով ի սփիւտ աշխարհի: Պահանջելով իր բնական, տարրական իրաւունքը: Ոչ թէ որդմութիւն, այլ հատուցում:

Ոչ թէ շնորհ, թէ արեւան դին, — արեւն՝ յորդահոսան ալիքներով:

Ուրեմն աշխատանք բոլոր ճակատներուն վերայ, ցնցելու համար քնացողները: Նախ ներսէն, յետոյ դուրսէն:

Յուշագիր Ամերիկայի մէջ, յիսուն ազգերու պատմութեան թեմաք: Անգլիան զրոյց ամերիկեան անթիւնով, ուղղուած ութ նահանգներու, — առ նուազ 40 միլիոն ունկնդիր:

Յուշագիր Փարիզի մէջ, Երեք Մեծերուն Միջախի, Չորրէնի եւ Թրումբնի — եւ Փրանսական կառավարութեան:

Աղբարդիր էջմիածինէն Մոսկուա, Միջախի, յետոյ 110 պատգամաւորներու, արեւաշատութեան ժողովարաններով:

Եւ ճառեր: Փաստաթուղթեր: Պահանջներ աւելցնելով: Փարոզական պայքար հայկական մամուլով եւ բազմազան հոսանքներով: (Արդեօք Երեւանի մէջ չալ):

Մինչեւ անգամ թոթովանքներ օտար մամուլի մէջ, զանի որ խնդիր ուղղակի կապ ունի Երեք Չորրէնի մէկուն հետ:

Ապագովարար միջոցառումը աւելի պիտի տաքնայ, երբ դուրի ձեռնարկեն ինք Մեծերուն Միջախի, Մ. Նահապետի մէջ: Իսկ մինչեւ խաղաղութեան ժողովին գումարումը Երեք Մեծերը կրնան հաւաքուիլ եւ ուրիշ վիճիւններ արձակել:

Հարցը այն է որ երեքն իւրաքանչիւրը իր մասնաւոր տեսակէտներն ունի: Օրինակ, Լոնտոն չուզեր միջազգային ատեանի մը առջեւ հանել Մուրիա - Լիբանանի խնդիրը: Մոսկուան ալ կը նախընտրէ Թուրքիոյ հետ զլուխ գլխի լուծել իր յարաբերութիւնները: — Տարտանջել, Կարս, Արտահան, Անշուշտ նաեւ Մուրմարու, իբրեւ լրացուցիչ ծաւր 1914ի սահմաններուն:

Պարզ նախաբան մը՝ այդ պահանջը, որ դիւանադատական խնդիր մըն է, Մոսկուայի համար: Իսկ մնացեալը, — բուն Թուրքիոյ Դաւաք, հանդիսաւորապէս արձանագրուած բոլոր միջազգային ժողովներու ատեանագրութեանց մէջ: Արձանագրուած, քննուած, պաշտօնական բանաձեւի մը եւ դաշնագրի մը վերաբերուած եւ ստորագրուած, 1920 Օգոստոս 10ին:

Երեւանի միամիտները չենք, որպէսզի հաւատանք թէ կարելի է դատ շահել յուշագիրներով, դիմումներով եւ ձայնաքանիւն ճառերով:

Բայց, մենք ինչով կը տարբերենք այն ժողովուրդներէն որ վերջնապէս պարտուած կը համարուեն, հինգ տարիէ ի վեր, եւ հիմա բազմած են Միջազգային Ազգերու կազմակերպութեան մէջ, իբրեւ ազատ եւ անկախ անդամներ:

Եթէ իսկապէս արդարութեան եւ ազատութեան համար հասցեալ միջոցաւոր երիտասարդներու արիւնք, — հայկական ալ միայն, — նորէն մենք պիտի մնանք «ազատ ազգական»...

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՁԱՅՆԸ

ԽՏԱ — Ցուկն 24ի կիրակի իրիկամբ ժամը 1930 — 10 Հայկ. Դաւիթ Սամ Ժողովարարի կառավարչի տրամադրութեամբ էր Կ. Ք. Օ. Ռապի - կալանք: Այս առթիւ պատրաստուած էր «գեղեցիկ յայտագիր մը, ազգային երգերով: Յարգարար խօսեցան Պ. Լի Թալէն (Ամերիկացի), ձորմ Մարտիկեան (տէր եւ անթոքն «Օտար խալեան» ֆաշիստական) եւ փաստաբան Սուրեն Սարգսեան: Ահա - ւաշիկ այդ ֆաշիստական անկախութիւնը: —

ՄԻ. Լի ԹՈՂԵՆ — Այո՛, Հայաստանի Ձայնն է այս, բունութեան, բարբարոսութեան տես օրէ - բուն մարիոնետներէն բարձրացող ձայն մը: Անհատի մը ձայնը չէ այն, այլ ժողովուրդի մը ձայնը: ձայնը որբերուն եւ աղքատներուն՝ որոնք սիրելի - ները ոչնչացան բռնաւորին եւ բարբարոսին լուծիւն տակ: Աշխարհի առաջին քրիստոնեայ ազգին ձայնն է այն, ազգի մը որուն պատմութիւնը բարձրացումներու եւ անկումներու, — յաղթանակներու եւ պարտութիւններու, տառապանքի երկար շղթայ մըն է: Ձայնն է այն ազգի մը որ ամբողջ քաղաքակրթ աշխարհին կը պատմէ ի - բնից կրած անարարութիւնները եւ անիրաւուն - թիւնները: Ձայնն է այն, որ ամբողջ պար - կիւտ մարզը կը յիշենք այն հակադաս կոչմանը զոր հայ ժողովուրդը մղած է, եւ այն հերոսա - կան զոհողութիւնները, զոր անոնք ըրած են իրենց ազատագրութեան համար, եւ այն իրաւունքները՝ զոր անոնք շահած են կամ խոստումները՝ որ տը - ուած են անոնց, բայց տակաւին կը մնան չկա - տարութեան:

Այս այն ձայնն է որ պիտի չուէ... Մովսէսը Հայերու հայ եւ զուգի աղբարող ձայնը չէ այն, այլ վճռակամ ժողովուրդի մը ձայնը որ կը բարձրանայ վաղեմի Արարարի սարայանջն - բուն վրայ հաստատուած փառաւոր Հանրապետու - թեան վրայ, ուր Բրիտանիան ինքն ինքն իր ի - կանգնեցաւ, նոյն Տապանը: Այս, մարդկային ի - բաւունքներու եւ արդարութեան Դատարաններու առջեւ բարձրացող ձայնն է արդար դատի մէջ ա - նիրաւուած ժողովուրդի մը, որ իր վաղեմի քրի - տոնեական ծագման սկզբնական օրերուն կանգնե - ցաւ Մոնղոլներուն եւ Հոլովմայիցիներուն դէմ:

Գարեթով բարձր պահեց քրիստոնեական քաղաք - կրթութեա ջահը Մեծաւոր Արեւելի մէջ եւ ուր ներկայ ժամանակներու թիւփով է ու կը թափէ իր արիւնը, ազատասէր ժողովուրդներուն կողմէն, մարդկութեան, ժողովրդապետութեան եւ պար - կիւտութեան քրիստոնեական դատի թշնամին - բուն դէմ մղուած պայքարի մէջ:

Հայ ժողովուրդը իր յոյսը երբեք չէ կորսն - ցուցած: Ան սպասում է երկար, միշտ պիտի սպա - սէ... զօրանալ եւ վստահ:

Հայաստանի մայրն է՝ այս:

Պ. ձՈՐՄ ՄԱՐՏԻՆԻԱՆ չեղանց Նոր Աշխարհի ամերիկայի վրայ հաստատուած Հայերու երախտա - դիտութիւնը Ամերիկայի, ինչպէս եւ անոնց շինա - րար աշխատանքը ամերիկեան հողին վրայ, ուր ա - հապին տարածութիւնները այդինքնու եւ պարտե - ներու վերածուած են:

(Վերջը յաջորդով)

ՓԵԹԵՆԻ ԴԱՏԸ

Դատաւարութեան 15րդ օրը լուծեցան չորս զօրավարներ, նախարար մը եւ ծովակալ մը: Ամե - նին կարեւոր վկայութիւնը տուաւ զօր. Ժան Պէ - ժուէ, որ օգնականներին նախարար էր Փէթենի դատարանի մէջ եւ որ մանրամասնօրէն պատմեց թէ մատչելի 1940ին հաւանութիւն յայտնեց քաղաքի օդատարի մը կազմելու հիւս. Ամրիկէի մէջ, անհրաժեշտ գումարն ալ արամարդներով, հակա - ուակ զինադաշարի արգելքին: Վկան, որ նոյն - պէս բանտարկեալ մըն է, պատմեց թէ երբ Դա - նակները Ամրիկէի ծախ, կը թեթեւեղեց որ մա - տչելով փախչի եւ Դանակիցներուն միանայ, բայց Փէթենի պատասխանեց.

— Եւ քանակաւ պաշտպանն եմ մէկուկէս միլիոն զօրներու, Եթէ Վերջին հեռանամ, ծանր ազդեցութիւն պիտի ունենայ անոնց ճակատագրին վրայ:

Համաձայն վկային յայտարարութեան, 1940ին իսկ քաղաքի մարզաբան մը հաստատուած էր Պէ - ժուէի մէջ, օդանոցներ պատրաստելու համար: Գերմանները հրամայած էին քանակով օդանոցներ:

ՎԵՐԶԻՆ ԺԱՄ

ՌՈՒՍԻԱ ՊԱՏԵՐԱԶՄ ՀՈՉՈՒՆԵՐ

ՃԱՓՈՆԻ ԴԵՄ

Կոխիւր սկսաւ երկի

ձիւղ այն պահուն երբ պաշտօնական բերան - ներ կը նկարագրեն հիւզական ումբին անհիշ - նետեանքները — ամբողջ քաղաք մը տնդակ եւ տո մուգմ 200.000 ընկիւնը ամիսացած — մա - հացու հարուած մը եւս ձափոնի դիտան: Մոս - կուա պատերազմ յայտարարեց ձափոնի դէմ, ըն - քունելով իր Դանակիցներուն առաջարկը:

Ձորեքարթի օր 9. Մոլոթով, Ս. Միլոթեան կարտաբեր զօրավարը, իր մօտ հրաւիրելով ճա - փոնական զենապետ, հետեւեալ յայտարարութիւ - նը կարդաց.

— Նկատելով որ ձափոն մերեկ անձնատուր ըլլալ, Դանակիցները հրաւիրեցին խորհրդային կառավարութիւնը միանալ ճափոնական նախա - յարձակման դէմ մղուած պատերազմին, այսպէս կարենցելով պատերազմին տեսողութիւնը, նուա - ղեցնելով զօհներուն թիւը եւ օգնելով ընդհանուր խաղաղութեան տրաք վերահաստատման: խորհր - դային կառավարութիւնը ընդունեց Դանակիցնե - րուն առաջարկը եւ միացաւ անոնց 1945 Յուլի 26ի յայտարարութեան: խորհրդային կառավարու - թիւնը կը կարծէ թէ իր այս քաղաքականութիւնը միակ ինքնից է փութացնելու խաղաղութիւնը, ժողովուրդները փրկելով նոր զոհողութիւններէ եւ տառապանքներէ, եւ պատեհութիւն ընձայնելով ձափոնի ժողովուրդին խառնափիլ այն վտանգնե - րէն եւ քանդումներէն զոր կրեց Գերմանիա, ան - պայման անձնատուրութիւնը մեծեղէ վերջ: Հետե - ւաբար, վաղուրէն սկսեալ, 9 Օգոստոս, Ս. Միլո - թիւնը ինքզինքը պատեհազմական վիճակի մէջ կը նկատէ ձափոնի հետ:

Յայտարարութիւնը միեւնոյն ատեն հաղոր - դուցեալ Մոսկուայի անդիական, ամերիկեան եւ չինական զենապետներուն, որոնք իրենց ջերմ գո - հունակութիւնը յայտնեցին Մոլոթովի:

Մ. Պատերազմի յայտարարութեանն անմիջա - պէս վերջը, Մոսկուայի անթիւն հաստատուած թէ ձափոն խաղաղ էր Ս. Միլոթենին միջնորդել Անգլիոյ եւ Մ. Նահանգներուն մօտ, բայց այս դիմումը կորցնելով իր արժէքը, երբ ձափոն մեր - թեց փոքրամէն զրկուած վերջնագիրը (26 Յու - լիս): Նկատի առնելով Ս. Միլոթեան շահերը Ռա - զադականի մէջ, Մոսկուայի այս որոշումը կը հա - ջարդէ արմատաւանդելու: Ռուսիա արդէն մեծ - բանակ մը ունի Մայր. Արեւելի մէջ, աւելի քան 600.000 զինուոր, կազմ եւ պատարան յարձակ - լու: Այսպէս ձափոն կը գտնուի անհաւոր պայման - լիքի մը տակ, ցամաքէն, ծովէն եւ օդէն, առանց վայրէջքի յատկացուած կեդրոններ եւ հարթել, վարել: Իրենք զաղտնապէս չեղեալ համարելով այդ հրամանը, անվթար պահեց էին նոյն կեդրոն - ները: 1940 Սեպտեմբերին զաղտնի կայսեր հաստա - տած էին, անթիւն ցանցով մը, դերման օդանաւա - յին գործողութեանց լուրերը Անգլիա հաղորդելու համար: Գաղտնի գործակալ զրկած էին Լոնտոն, խուճ մը դերման գործակալներ մաքուր էին: Վերջնապէս, իբրեւ արդիւնք այս զաղտնի գործու - նէութեան, 1942 Ապրիլին կրեց էին 54 օդատու - րակի կազմի, 980 օդանաւերով, զաղտնի պարոն - ներով եւ ուղղմամթերքով, կէսը Ամերիկէի, կէսը Ֆրանսիայի մէջ եւս:

Վկան Մոլոթով մէջ ալ պաշտօնավարած ըլլա - լով, երբեւեալները նեղացուցիչ հարցումներ ուղ - ղեցին: Երկրորդ վկան, Ժան Պէթու, երկաթու - ղիներու նախարար, մասնագիտական տեղեկու - թիւները հաղորդեց, ապացուցանելու համար թէ իր պաշտօնատուր միայն դուրս վերցուցած էր Գերմաններուն դէմ, խափանելով անոնց պահանջ - ներն ու ծրագրները, օգնելով Դիմադրական ձա - կատին եւս: Երրորդ վկան, ծովակալ Պէթու ի նախկին նախարար, որ Փէթենի ընկերացած էր Վերջին Գերմանիա, յայտարարեց թէ մատչելի եւս վերադարձաւ իր ազատ կամքով: Մատչելի ալ հաստատուեց, — «Այո, իմ ազատ կամքով»:

Չորրորդ վկան, զօր. Բամբէ, մատչելի զինուորական զիւանապետ, 57 տարեկան, ըսաւ թէ Փէթենի ուղղութիւնով հարցումներ չէ պե - ռու ընթացքին, թէ վստահ էր որ Գերմանիա պիտի յաղթուի, թէ երբեք չէ դաւադրած հանրապետու - թեան դէմ եւս: Հինգերորդ վկան, զօր. Տէպենի, նոյնպէս պաշտպանեց մատչելի, յայտարարելով թէ իր յօժար կամքով հայրենիք վերադարձաւ, իր պատիւը պաշտպանելու համար:

Նախագահը. — Այն ատեն ինչո՞ւ չի խօսիր այս ատենային առջեւ:

Տակաւին 15 վկաներ պիտի լուծին: Թէ դա - տաւորներ եւ թէ երդուեալներ յոյժած են եւ կուզեն կարճ կապել: Բանի մը երդուեալներ ա - ռաւարկեցին դատարան բերել Փէթենի ճառերը պարունակած ձայնագիրները (կրամաֆոն), լսելու համար իր խօսակցութիւնը:

Նախագահը. — Ձեռ ուղեր որ Գերմանիայի Ան - Եւրոպայի թատերի վերածուէ:

Հայ Դիմադրականի մը մասին

Լիմոն, (Յապագած) — Թղթակցութեան մը մէջ գրած էր զերմասկան գրական շրջանին անհետացած և պայմանաւ Հայերու անունները : Այդ անհետացողներէն մէկն էր Համբարձում Մանուկ Գրիգորեան, 1804-էն տարեկան երիտասարդ մը, ուսանող երաժշտանոցի (Չուքիսկի ու սուֆիթ) : Մանուկ կը բնակէր Լիմոնէ 20 քիլոմէթր հեռու : Ծառ դիւղաքաղաքին մէջ եւ մահէն օր Լիմոն կու գար, իր դասերուն հետեւելու համար :

Վերջին օրը կը մատնուի կայարանին մէջ իր ֆրանսացի ընկերոջ կողմէ, երբ երկաթուղի պիտի անցնէր տուն վերադառնալու համար : Ընկերը անտեղի բանալէն մը կը բռնուի քաղաքական խնդիրներու շուրջ եւ դիմաւոր աղմուկ կը հանէ : Գիշ անդին սպասող երկու «միլիտէնտներ» երկուքը միասին ձերբակալելով, ու ձեռնակապելով կը յանձնեն գերմանական Կէլնփոլիսին : Քիչ վերջը ֆրանսացի ընկերը ազատ կ'արձակուի :

Այդ դէպքը Մանուկ անխնայ կը խոշտանդուի շորտ անձերու կողմէ, կ'ուզեն բերնէն դադարիք մը առնել, բայց ի դուր : Սմէն տեսակ սպանակիքի ու չարաշարանքի լուծութեամբ կը պատասխանէ, որովհետեւ իր կողմէ փոքր անդադուութիւն մը պիտի չհասնէր իր խոսքին պատկանող 50է աւելի անձերու կեանքը :

Մեղճ տղան կրած չարաշարանքներէն կը հոր սրնցէն դիտակցութիւնը եւ երբ ուշքի կուգայ, ինքզինքը կը գտնէ Fort Montluç քաղաքական յանցանքներու բանտին մէջ : Լիմոն դառնում միջոցին իրմէ մէկ անգամ լուր տունեկաւ թէ կը գտնուի Գերմանացիներուն մօտ, եւ իրեն հետ շատ լաւ կը վարուին եղբւր... Յետոյ իր հետքը բոլորովին կորուսեցաւ :

Ամերիկեան բանակը Գերմանիա մտնելէ քաւական ամիսներ վերջ, լուր մը եկաւ թէ Մանուկը ողջ է : Լաբարբը իրեն բախտակից ֆրանսացի բոլիւ ընկերին էր, որ յոյս տուած էր թէ թէեւ Մանուկը տակը է, բայց վտանգը անցուցած կարելի է համարել : Երիտասարդ տղան իր ձեռքով իսկ քանի մը նմակ դրած էր, եւ ուրբայն էր որ վերջապէս պիտի տեսնէր ծնողքը ու շարունակէր եւրօպայական դասընթացը :

Մատուցարանէն երեք շաբաթ առաջ յանկարծ հեռագիր մը վերջը ինքնաող բոլիւկէն — Մանուկին վիճակը ծանրացած ըլլալով, կանչած էին ծնողքը : Ծնողքին ծանրացած վիճակը զգալի Գերմանիա : Ամերիկեան ընկերները կ'առաջարկէին լիմոն ամէն դէպքում իրենց տունէն վերադառնալու համար :

Հայրենիւ հիւշական ուռածը : Ռուսերը 15 օրաւ յանդերձնուին Լիմոնի վարչականութեան մէջ, որ 600 մղոն հեռու է Թուրքիոյն : Ռուսին նաեւ ընտիր նաւակայաններ : Միայն ինչ կողմին ալ կը տիրապետէ ճափոնական ջուրերուն : Ծափոնցիները զօրաւոր մարտիկներն էին և Մանուկը իր մէջ եւ ունէին ստուարակի բանակ մը, արդիական սպառազինութեամբ :

ՆՈՐ ՌՈՒՄԲԻՆ ԱԿԵՐԵՆԵՐԸ

Հիւրոշիմա Բաղադր Բարութեան 150-200.000 ձողի ածխացած

Դեռ նոր երեւան կը հանուին ճափոնի Հիւրոշիմա քաղաքին վրայ կատարուած ուղեւորութեան արդիւնները, — արեւելի եւ անխնայ յաջողութեամբ, թափու թուականներով : Միայն մէկ հիւշական ուռած արմատաւոր էր երկուշաբթի օր, եւ մարդկային երեւակայութիւնը կը արտի, երբ կը կարգաւ ալ կ'իսկապատար նկարագրութիւնները :

Համաձայն քաղաքի լուսանկարներուն, Հիւշական ուռածը պայծառ է քաղաքին կեդրոնը, հողին հասարակական գործիքը, շէնքերը : Քաղաքը 1940-ին ունէր 343.000 բնակիչ : Հետեւաբար, եթէ մահուութիւնը համեմատական է քանդուած շէնքերին, առ ճշտութեամբ 200.000 հողի սպանուած պէտք է ըլլաւ : Ծառ քիչերը պատասխան կրնան գտած ըլլալ : Քաղաքը շատ աւելի արագ վաւերած միջոցացած է քան որ եւ եւրոպական քաղաքը :

Թուրքիոյ անթիւնը կը ծանոցանէ թէ եկելաւ կամ ուռածը տառապալի ածխացուցած է ամէն կենդանի էակ Հիւրոշիմա քաղաքին մէջ : Զոհերը այնքան ալ անպակաս չեն, որ անկարելի է ճշմանալ : Կարելի չէ այլեւս գնահատել կենդանի կամ մեղով գոհեցուած թիւը : Քաղաքը տեսնելի անբաղկալի մը վերածուած է : Անոնք որ դուրսը եր գտնուելով, ածխացած են, իսկ անոնք որ տուեցան մէջ էին, մեռած են պայծառութեամբ անբաղկալի մեղմուցումով իր յառաջ եկած տաճարներէն :

Ճափոնական կառավարութիւնը այս ամբիւն կը յիշեցնէ Լահէյի պայմանագրին 22րդ յօդուածը, որ կ'արգիւնէ բաց քաղաքներու ուղեւորութեան : Թիւրքիոյ ճափոն միջազգային օրէնքի խախտում կը նկատուի Հիւշական ուռածը գործածութիւնը :

Լակայել ծնողքին մտահոգութիւնը : Եւ ալ, տարբերութեան ծանօթ, լուր մը անտեղի համար կը դիմեմ յարեկամի մը տունը : Ուրախութիւնս մեծ կ'ըլլայ երբ կ'ըսէ թէ Մանուկը այս առաւօտեկած է, եկած է բայց... նստելու անկարող ըլլալով, տարած են տղական հիւանդանոց մը :

Տեսած էք միշտմաներու, ցուցադրութիւնը կամ թերթերու մէջ ցուցադրուած մարդկային կամ քաղաքացիական մարմինները : Մանուկը այդ վիճակին էր ստացել : 75 քիլո կշռող երիտասարդը հալեր մաշեր, ինքն էր միայն 25 քիլոյի, անշուշտ իբրեւ հետեւանք զերման արդեւարաններու մէջ կրած տառապանքին :

Երկու օր հիւանդանոց մնալէ վերջ կը փափաքի որ զինքը տուն տանին : Վերջին օրերը իր սիրելի ընկերուն մօտ մնալու նախազգացում մը ակադէս ալ կ'ընեն : Երբայապատուած է իր ծնողքով, քոյրերով, եղբայրներով եւ արդականներով, կ'ողջունէ Գրանայի աղաքագործները զերմանական լուծէն, ուրբայն է որ իր մասնակցութիւնը բերած է ազատագրական պայքարին : Ս ինչեւ վերջին վայրէկանը չէ կորսնցուցած իր գիտակցութիւնը : Գր պատասխանէ բոլոր հարցումներուն ու կը յիշէ բոլոր դէպքերը : Գողջ տեսնել լուծակը որ միշտ ալ ալ օր կը մնար իր դրած անկեղծ : Վրան փոշի է կապած, կը նայի վերէն վար, կը բռնէ աղեղը, մասնաբոլոր լարերուն զաշէնու փորձ մը կ'ընէ... Եւ յանկարծ կը հարցնէ մօրը :

— Ինչո՞ւ անհեկար մ'իմեղ սկսած է :

— Ինչեւ է, մոռեմ է անոր համար, զաւակս, կը պատասխանէ մայրը որ զովին չէր դատուեր :

Քառորդ ժամ վերջ յաւիտենական դէպքը պիտի ըլլար հէջ երիտասարդին համար : Արեւն ալ պիտի խաւարէր իր աչքին, աշխարհն ալ...

Մահուան լուրը շուտ տարածուեցաւ ամէն կողմ : Տեղական իշխանութիւնը ինչ ստանձնեց խնդրումը : Կառավարութեան հրամանով փակուած էին զոյրոցները : Հարկաւորաւոր պատգամները ֆրանսական դաւաճան հոսանքներու կողմէ, 50է աւելի ծաղիկապալներ եւն : Մեռելակողները տուեցին կը քաշէին զոյրոցական աշակերտները, իսկ Մանուկը մարմինը տուէն մինչեւ զերեքմանս — տուն տարուեցաւ ուսերու վրայ : Թափարին կը հետեւէր 3000-ի մօտ բազմութիւն : Գերեզմանատան մէջ դաժնաբանները խոսեցան հինգ Գրանայիցիներ եւ երեք Հայեր : Կառավարութիւնը որոշեց Մանուկին ինչպէս նաեւ, զոհուած ուրիշ ֆրանսացի երիտասարդի մը յիշատակին, արձան մը շինել տալ քաղաքին հրապարակներէն մէկուն վրայ : Յարգանք իրենց յիշատակին :

Մ. Տէր ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ

ԱՄԷԼ ԻՆՉ ՓՈՇԻԱՅԱԾ...

Անթիւնը կ'ըսէ թէ բառեր կը պակսին նկարագրելու համար արեւաբերդը : Նոր ուսուցիչ քաղաքը մօր կը գերազանցէ որ եւ ծրարապաշտութիւն : Նորուցական արեւաբերդ ալ իր կարգին կը ծանոցանէ թէ անկէ քան տար քիչները արարածութեան վրայ, քաղաքին կեդրոնը, ամէն ինչ քաղաքապետի փոշիւնը արարած է : Միայն քանի մը ամբողջ չէնքը կըցած են զիմանալ : Հիկալ օդանաւ մը, որ Հիւրոշիմայէն աւելի քան 200 քիլոմէթր հեռու կը գտնուէր, տեսած է ուռածը փայտաւորութեան կը զգայած՝ ցնցումը :

Չոր. Սիւնց, խաղաղական ամերիկեան օդանաւային ուժերուն հրամանատարը, պաշտօնապէս հաստատեց թէ միայն մէկ հիւշական ուռած ձողուած է, քանդուած քաղաքին տարածութեան 60 ան հարկերը : Այս մէկ ուռածը արդեւորութիւնը հաւանաբար է 2000 վիթխարի օդանաւներու կառուարած արշաւանքին : Պայթուածի ուժը մեծ վնասներ պատճառած է նաեւ քաղաքին դուրս, կործանելով ամբողջ շրջակայքը :

Մ. Նահանգներու պատերազմական նախարարը քաղաքին թէ ոչ որ եւ է բաժն, ոչ ալ մարդ ազատած է անպակասութիւնէ : Բայդ մարդկային էակները այնպէս պայծառապաշտ են, լոյսներ եւ կրակներ յանկարծ արարած են թափու տուններուն մէջ : Ամերիկեան քիւրքերը 150.000 կը հաշուեն գոհեցուած թիւը : Նախարարութեան ներկայացուցիչը յայտարարեց թէ հիւշական ուռածութիւնը պիտի չգրկուի, այլապէս ճափոնի պատան խանին : Հիւշական ուռածը իբրեւ Գրանայի սուր պիտի գործածուի, անպայման անձնատուութեան մղելու համար ճափոնը :

Մ. Նոր ուռածը գործածութիւնը մեծ տպաւորութիւն գործեց Լիմոնի, Մոսկուայի եւ ուրիշ մայրաքաղաքներու մէջ : Բոլորն ալ կ'ընդունին թէ հիւշական ուռածը կ'ընայ ոչնչացնել ամէն քաղաքակրթիկ կեանք :

Մ. Ուռածը արձակող օդանաւային հրամանատարը կը պատմէ թէ պայթուածին տեսնեմ հերթակը ըստ ծաղիկաւ, շատ աւելի զօրաւոր քան արեւուն լոյսը եւ քանի մը վայրկեանէն ծուխի անհրաժեշտ մը քարծրացած : Էլուստը ձգած տեսնեմ գիտելիք որ դժոյժ մը կը բանաւ : Յետոյ դժօր եղաւ երեւակային ինչ որ տեսանք... Գրանայի շրջա մօտ վերջը ծուխը, որ 12 քիլոմէթր բարձրութեան կը հասնէր, առական չէր փարատում :

ՄԵԼԻՍ - ԱՆԷԻ ԿԵԱՆՔԷՆ

ՄԱՐՏԻՍԷԼ — Գրանայի շրջանին, Մելիս Անի փոքրիկ Հայ դպրոցի խաղաղ շրջան մը բոլորեց քաղաքացիական պատերազմի ժամանակ : Գրանայի հետ : Ոչ մէկ միջադէպ : 1943-ի ուղեւորութեան տեսնեմ զոհ մը տուինք, Քաղաք Թէրզեան, 58 տարեկան որ կ'աշխատէր Բազմաշէն զերմանական հաստատութեան մը մէջ նաւակայքի շինութեան : Հանդուրեցաւ Կիւմիւշիանցի էր (Տրապիզոն) : Մելիս Անիին կային նաեւ երկու զերմանք որ վերջերս վերադարձան, Կարապետ Տէր Յովնանեան (Վանքի) եւ Անդրանիկ Այսնեան Պարտաւորեց յաշխատանքին վերադարձան եւ Գիշը Գիշիկ Կեան, Ազգէհիբի, Հայկաղ Հիւրեան, Կարենցի, Սեպուհ Թէրզեան, որդասար Տրապիզոն դաւաճեց : Իսկ երկու չոքի կան տակաւին չեն վերադարձած, Յովակիմ Տէր Արեւնեան, Բալուցի որմէ լուր չկայ երկու տարեկ ի վեր եւ Պորոս Պորոսեան Բոլեյի :

Մելիս Անի ծաղիկը մեծ օգտակարութիւն ցոյց տուաւ մեր փոքրիկներուն : Այս հինգ տարեկներու ընկալքին շարունակուեցաւ մեր մանուկներու հայերէն դասընթացը շաբաթ մէկ - երկու անգամ : Նախկին տարիները Ա. Միլիտանին էր մեր դպրոցին ուսուցիչը, իսկ վերջերս յանձնեցին Ս. Եմիրջանեանի, որ բաւական շանք Թափեց որպէսզի մեր փոքրիկները լաւ սորվին Հայերէն լեզուն : Գործախառնար այժմ ծաղիկը փակ կը մնայ : Հարկ է նոր ուսուցիչ մը ճարել, որպէսզի փոքրիկներուն ուսումը կ'աւանդուի :

Մելիս Անի ունի նաեւ Հ. Ա. Զակատի մասնաճիւղ մը, եւ Կարմիր Պաշտը որ բաւական դեռ - հատուկ ձեռնարկներ կատարեց : Կարմիր Պաշտը - հիւրերը աւելի մեծ պատասխանութիւն մը կատարած պիտի ըլլային, եթէ սրտանց աշխատէին որ մեր դպրոցը վերաբացուէր : Ետնադով կ'աշխատի Հ. Յ. Գ. Թաթուլ խումբը : Մեր դպրոցին անդամները բոլորն ալ քաղաքիցի վիճակ մը ունին եւ կ'աշխատին : Մեր եւ համերաշխութիւն կը տիրէ դպրոցին մէջ : Գաղաքսիք

ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎԻ ԸՆՏՐՈՒԹԻՆԵՆԵՐԸ պիտի կատարուին հոկտ. 21-ին, իսկ անկէ առաջ, Սեպտ. 23—30 դաւաճական ընտրութիւնները : Կառավարութիւնը, որ երկու օրէ ի վեր կը քննէր այս խնդիրները, անփոփոխ պահեց հանրաքուէի բանաձեւը : Ուրեմն ժողովուրդը պիտի քուէարկէ : Մէկ սահմանադիր ժողով կ'ուզէ, նոր սահմանադրութիւն մշակելու համար, թէ երկու ժողով, համաձայն 1875-ի սահմանադրութեան : Ընտրութիւնները պիտի կատարուին համեմատական դրութեամբ, թեկնածուներու ցանկին վրայ : Ամէն նահանգ առ նահանգ երկու պատգամաւորներ պիտի ընտրէ : Համայնապետները դժգոհ են կառավարութեան որոշումէն, զայն համարելով «հաւաքական հանրապետական աւանդութեան» :

ԵՆՈՒՅՈՒՄԱՆԻՆԸ Թաղապետը, որ Լիմոնի կը գտնուի, լուծել արգալական խնդիրները, իբրեւ ղեկավարտոր ամբաստանելով մատչելի Թի - Թոն որ ծաղիկ էր միայնութիւնը :

ԹէՀՐԱՆԷՆ կը հետաքրքրէ թէ անգլիական եւ ուսական զօրքերը պիտի քաղաքին մայրաքաղաք - քէն, համաձայն փոքրամի մէջ արուած որոշման : Իրան կը յուսաւ թէ ամբողջական պարպումը պիտի չուշանայ :

Պ. Պ. Գէորգ եւ Ստեփան Ստեփանեան, Տէր եւ Տիկին Գուրգէ Ստեփանեան, ինչպէս նաեւ Եւրոմեան, Ունեման, Զիգմէնեան, Դեանեան, Ստե - փանեան, Դաղէրեան, Պաշտաւորեան, Ահարոն - եան, Ծովանեան, Մարտիրոսեան եւ Թաղէրեան ընտանիքները սրտի դառն ցաւով կը ծանուցանեն մահը իրենց մօր, կեսողը եւ ազգականին :

ՏԻԿԻՆ ՎԱՐԴԱՆՈՒՇ ՍՏԵՓԱՆԵԱՆԻ

որ տեղի ունեցաւ Օգոստոս 8-ին, 63 տարեկան հասակին մէջ :

Յուդակալութիւնը պիտի կատարուի, Ծառաթ, 11 Օգոստոս, ժամը 10.45-ին, Փարիզի Հայ եկեղեցիին մէջ եւ մարմինը պիտի ամփոփուի Թիէի զերեգմանատունը :

ՄԱՆՈՒՄ — Մասնաւոր մեծագոյր զրկուած չըլլալով, կը խնդրուի մերկայի իբր այդ միատուն :

ԱՋԱՏ ՄՐԱՀ ԻՍԻԻ ՄԷՋ — Նշանուրէի, հարսեի, Կարենցիական եւ ընտանական խնդիրներուն համար վարձու կը տրուի : 4, Rue de la Defense, Metro Mairie d'Issy : Դիմել 8 օր առաջ :

ՏԻԿԻՆ ՀԱՅԿՈՒՇԻ Ալեքսանեան կը ծանուցանէ թէ այս կիրակի, 12 Օգոստոս, հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի Ալեքսանդրի Հայոց եկեղեցիին մէջ, ի յիշատակ Բոլիշ Նրաւոր Սարգիսեանի (որդի Պրոսպա Միլադիւղի Տէր Ստեփան քահանայի) : Կը խնդրուի ազգականներէն եւ բարեկամներէն իրենց ներկայութեամբ յարգել հանգուցեալին յիշատակը :

ԻՍԻԻ ՄԷՋ «Յառաջ» կը ծախուի Café des Sports Մարգիտի սրահներ, 4 rue de la Defense :

ՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆ ԹԷ ԱՆԷԾԻ...

Ահա թե ո՛ր բերա պատերազմը: Ջարհուլանք մը եւս — հիւլէական ուժ մը, որ կը սպառնայ վեր ի վայր շրջել. զինարուեստը: Այլեւ գիտութիւնը եւ ճարտարագործութիւնը: Մէկ խօսքով՝ ամբողջ մարդկութեան ճակատա գիրքը եւ ապագան:

Ինչ որ կը գրեն թերթերը, այս նոր, զէնքին էութեան եւ հետեւանքներու մասին, ամբողջական զաղարկար չի տար: Մասնազէտները ամուր կը պահեն իրենց զաղարկը: Հրատարակուած տեղեկութիւնները շատ համառօտ են, եւ օրագրողները երեւակայութեան ճիգեր է որ կը փորձեն, մնացեալը պատկերացնելու համար:

Մարդիկ տակաւին չեն կրնար ճշդել թէ ինչ պէս մեռան, օրինակ, Հիւրոշմայի բնակիչները: Եւ բնագիտական մարդանոցներ կը կատարեն, բացատրելու համար թէ անոնք վառած չեն, այլ սարսափելի տաքէն մեռած:

Փորձեցէք րոն մը հասկնալ հետեւեալ կէս՝ գիտական բացատրութիւնն է —

Այլ աներեւակայելի կերպով կարճ վայրկեանին մէջ ուր այդ մարդկային էակները կրեցին հիւլէական ուժերին հետեւանքները, հաւանաբար միջոցաւոր պայթիւմները դպան իրենց մարմիններու հիւլէներուն: Մինչեւ հիմա այս տեսակ բան չէր պատահած մարդկային էակներու: Մարդիկ այլ, ինչպէս ուրիշ բաներ, լեցուած են տարածութեամբ — տարածութիւն՝ հիւլէներու միջեւ... Հիւրոշմայի բնակիչները պէտք է մեռած ըլլան երկու հազար միլիոն աստիճան տաքութենէ (սանթիգրադ) —

Անհրաժեշտ չէ խորի բնագիտութեան եւ տարբարանութեան հրաշալի կամ հրէշալի զաղարկութիւններու ցանցին մէջ, իմանալու համար նոր գիտելի հետեւանքները:

Եւ տակաւին պարզուած չէ ամէն զաղարկը, այս նոր ուժերի մասին, որ նետուեցաւ միայն մէկ հատ, եւ շատ փոքր քանակութեամբ: Մասնազէտներ կ'ըսեն թէ ուժը հազիւ 200 քիլո կը զուգորդուի իսկ բուն պայթիւնը: 1 քիլոկրամ 350 կրամ: Այսքանը բաւական եղեր է փոշիացնելու 11 քառ. քիլոմետր տարածութիւն, հալեցնելով ամէն շնչաւոր էակ...

Ուրեմն, եթէ աւելի մեծ քանակութեամբ դորձածուի... Եւ երբ կատարելագործուի, ինչպէս կ'աւանդեն արդէն...

Պատերազմը պատուհան մըն էր արդէն: Տեսակ մը անձ էր, որ արբերաբար կը պայթի մարդկութեան գլխուն, յանուն գանապան շնչալից նշանաբաններու: Իսկ այս պատերազմը դարձաւ պատուհաններուն պատուհանը, իրեն հետեւանք մարդոց խնայարարութեան եւ գիտութեան «հրաշալիքներուն»:

Եւ հիմա նոյն մարդիկը նորէն զինութեան զաղարկներուն կ'ապաւինին, կարծեցնելու համար չարքեր: Խնայելու համար հազարաւոր երիտասարդ կեանքեր...

Արդարեւ, պատերազմիկները իրենք ալ յոգեւոր են անհասկնալից սպանելի երկարաճումներ: Ուժով մը խելարարներ կրակի վառեցին, եւ հիմա իմաստունները ուրիշ կրակ մը կը փորձեն, չարքեր արժանելու շրջանելու համար:

Պիտի յաջողին: Այս նոր գիտութիւնը իսկապէս օրհնութիւն մը պիտի ըլլայ, միանգամ ընդ միշտ խափանելով պատերազմը, թէ նոր անձ էր:

Մարդիկ վախի մէջ են արդէն, եւ խստօրէն կը պահեն զաղարկը երկու երկիրներու միջեւ, մինչեւ ու կարելի ըլլայ միջոց մը գտնել եւ ձեռնարկ տակ պահել: Այսինքն թոյլ չտա որ աստուծոյ կանոնը արքեպիսկոպոսիտները զոքածուի զայն ինչպէս ուժանակ կամ սովորական ուժով:

Որքան իրականութիւն ունէր յեղափոխական թերթ մը, Comhat, երբ կ'աղարկէր, առաջին օրն իսկ — «Միեմնակամ Բաղադակըրքիւնը հասած է իր վերջնական վերջին աստիճանին: Պէտք է ընտրուի մը կատարել, աւելի կամ անաղ մօտաւոր ապագայի մը մէջ, եստակական անձնաւորութեան կամ գիտական անաղութեան խելացի գործածութեան միջոց»:

Մարդիկ, մենք ալ, որ հիւլէական ուժերը իր անհասկնալից զաղարկով չենաւ նկարագիր իսկ ծառայէ փոխացնելու, հիւլէներու վերածելու մարդկութեան քաղաքային կերպով:

ՀԱՅ Կ. ԽԱՉԻ ՊԱՏԻՄ ԺՈՂՈՎԸ

Յուլիս 9ին տեղի ունեցաւ Ամերիկայի Հայ Կ. խաչի 25րդ Պատգմ. Ժողովը, Պատգմ. «Հայրենիք» չէնքին մէջ: Կեդր. վարչութեան ատենապետ Նիկի, Տիկին Արուսեակ Բարսեղեան, էր բացման ճառին մէջ չեղանք:

— Ճարուէ տարի կը զարգանայ մեր գործունէութիւնը, որուն համար մենք պէտք ունինք նորանոր ուժերու: Անոնց շարքին ընթացքին տեղի ունեցան Ժողովներ մեր երիտասարդներու եւ երեցներու, որոնք ծրագրներ մշակեցին թէ ինչպէս կրնան յաջողի կերպով ծառայել մեր Ժողովուրդին: Այսօրուքն կը սկսի մեր Ժողովը եւս, եւ ըսեմք որ մենք ալ մեր երիտասարդներու եւ երեցներու նման կը հետապնդենք մեր Ժողովուրդին ծառայելու նոյն նպատակները: Կը տարբերին միայն մեր ծառայութեան միջոցները:

Երկու տեսակ է մեր աշխատանքը — յօգուտ զաղարկներու եւ յօգուտ Հայաստանի: Հոս կը կազմակերպենք Հայ կիները, որ գործակցին իրարու եւ կ'աշխատենք որ անոնք մերիկները, յարաբերութեան մէջ մտնեն ուրիշ կազմակերպութեանց հետ եւս, ու մեզ լաւ ներկայացնեն անոնց մօտ: Մենք կ'ուսուցանենք Հոս ծնած սերունդը լաւ Հայ պահելու: Իսկ արտասահմանի համար կ'աշխատենք որ մեր օգնութիւնը հասնի չքաւորին, որին, միւրաւորին, Հայ մտաւորականին եւ կարտոպարներու: Պատերազմի պատճառով Հայաստան եւ արտասահման մեծ օգնութեան պէտք ունին եւ, Հայ կիներ պէտք է աւելի աշխատեն, կարենալ մեծ կարողութիւններ դարձանելու համար:

Ապա տիկին Բարսեղեան յիշեց այն օգնութիւնները, որ եղած են արտասահմանին եւ Հայաստանին: Յիշեց վերջին հանգանակութեան հաշուին ցարդ տալուց 111.600 տոլար, որուն զինքն էլ եղած է 3000 տոլարի շատ փոքր ծախք մը միայն: Աւելցուց թէ կարողութիւնը մէկ է քաղաքացիական, մարդկային եւ կազմակերպչական: Եւս արտասահմանի արտուհետու աւելի մեծ չափով օգնութեան հասնելու են մեզ:

Հ. Յ. Դ. Ամերիկայի Կ. Կոմիտէի կողմէ ընկ. Յովհ. Տ. Յովհաննէսեան քաւաւ որ Հ.Կ. խաչի մեր ամէնէն զգալուն եւ ամէնէն գործուն կազմակերպչութիւններէն մէկն է, որ օգնութեան ձեռք կ'երկրէ մտաւորականին, կարտոպարականին, որին, զաղարկներուն եւս: Ան անցալ տարի կ'արեւոր դուրս մը փոխադրեց Հայաստան. փոխադրեց նաեւ անհրաժեշտ ու կենսական պիտուքներ, ու այսօրու հետեւ ալ պիտի շարունակէ իր առաքումները մեր մայր հայրենիքին:

Հայ Նիւտ. Դաշնակցութեան կեդր. վարչութեան շարքաւոր ընկեր Մ. Պօղոսեան, գաւաթ կատարներով համեմուած ուղերձի մը մէջ քաւաւ որ հակառակ պատերազմի գտնելու անհնարաւոր պայմաններուն, շարունակ կը զօրանայ մեր երիտասարդներու կազմակերպչութիւնը: Այս տարի անցած են 365 օր անդամներ, իսկ անպարտաւորակները հետագային եւս: Ան փառանկուց որ երիտասարդներու կազմակերպչութեան երկսեռ անդամները հետզհետէ պիտի մտնեն Հայ Կ. խաչի եւ Հ. Յ. Դ. Դաշնակցութեան շարքերուն մէջ:

«Հայրենիք» խմբագրապետ ընկեր Ռ. Դարբինեան քաւաւ:

— Ոչ մէկ փաստ այնքան պերճախօս կերպով չէր կրնար ցոյց տալ Հայ Կ. խաչի Ժողովրդականութիւնը, որքան այն հանգանակութիւնը, զոր ան կատարեց այս տարին: Բարեգործականը երկրորդ անգամ է կը կատարէ հանգանակութիւն: Երկու կազմակերպչութեանց գործելու եղանակին մէջ մեծ տարբերութիւն կայ: Հանգանակութիւնները յանդուրժեալ ի գլուխ հանելու համար Բարեգործականը բոլոր կուսակցութեանց թերթերու մէջ գետնից մեծածաւալ ամսուոցումները: Հայ Կ. խաչը այդպէս չքաւաւ: Ան նոյնիսկ «Հայրենիք» մէջ ծանուցումներ չէրաւ: Բարեգործականը մօտեցաւ բոլոր հասանելի պատկանողներուն եւ օգնուեցաւ անոնց նուիրելուն, մինչ Հայ Կ. խաչը այդ ալ չուրաւ, Բարեգործականը հարուստներէ տաւաղ մեծ դուրսներ, մինչ Հայ Կ. խաչի նուիրատուները, թուով շատ աւելի մեծ, Հայ աշխատակներն էին, բուն Ժողովուրդն էր:

Ժողովուրդը կուտայ մեզի, որովհետեւ գիտէ որ մեզի արտաւարտութիւնը չի կրնայ պատուելու տեղի գործածուին: Դուք մեր ծախքերու մէջ 111.600 տոլար եւ ծախսած նոյնիսկ 3000էն ալ պակաս ուժով մը:

Յովհ. Տ. Յովհաննէսեան ընկեր Կ. Խաչի 25րդ Պատգմ. Ժողովը:

Կարմիր բանակը

Մանչուրիա մտաւ

Մոլոթովի յայտարարութիւնն մէկ ժամ վերջը, կարմիր բանակը յարձակեցաւ Մանչուրիոյ վրայ, յառաջանալով 15 — 22 քիլոմետր, եւ գրաւեց երկու կարեւոր քաղաքներ: Արշաւանքը տեղի ունեցաւ քանի մը թեւերով:

Ձիւնուորակներ մասնազէտներու տեղեկութեանց համաձայն, ռուսական զէլաւոր բանակը կը բաղկանայ մէկ միլիոն զինուորներէ որոնք երբեք չեն կուտած զերմաստանի ճակատին վրայ: Գրեթէ ամբողջովին մեքենայաւոր, այս բանակը բաւարար պաշար եւ զէն ու զրահ ունի, մէկ տարի զինուորական համար, առանց օգնութիւն սպասելու եւրոպական Ռուսիայէն: Այս բանակը տարաւ տարիէ ի վեր կը սպասէ սահմանին վրայ, կազմ եւ պատրաստ, հիւսիսէն զարնելու համար Մանչուրիոյ պետութիւնը: Օգնականային ուժերն ալ շատ կարեւոր են: Մնաց որ ռուսական օդակայանները պիտի զրուեն Ամերիկականներուն: Երաւարտութեան տակ, եւ այն առեւ հազիւ 160 քիլոմետր հեռու պիտի մտայ Ճափոնը: Վերջապէս Ռուսիա ունի 200 սուզաններ, որոնք պիտի ջրատեն հաղորդակցութիւնները ճափոնի, Մանչուրիոյ եւ Չինաստանի միջեւ: Ճափոնցիները 500.000 ընտիր զինուորներ ունին Չինաստանի եւ Մանչուրիոյ մէջ: Ռուսները պատրաստ յայտարարեցին Օգոստոս 9ին, այսինքն ճիշդ 40 տարի վերջը այն «սեւ օրէն» երբ ցարական կառավարութիւնը չարաչար պարտուած ըլլաւով, հաշտութեան բանակցութիւններ կը կատարէր յաղթական Ճափոնի հետ:

Կարմիր բանակին հետ սկսեալ գործակցութիւն հաստատեց ամերիկացի զօր. Ուէլտոյլըր, որուն հրամանին տակ կը գտնուէին զինուորներ Փրանսական Օտար Լեզնոնէն:

Ռուսական բանակին յառաջնադասութեան հետ միաժամանակ, Ամերիկացիները երկրորդ հիւլէական ուժերը ձգեցին Նակագաքի վրայ, որ Ճափոնի 15րդ կարբէլը քաղաք է: Արդիւնքը չշատ յարող էր համարուի: Ուրիշ խօսքով, այս քաղաքը ալ քաղաքանդ եղած է, ինչպէս Հիւրոշմայէն: Միւս կողմէ 300 ամերիկեան օդանաւեր յարձակեցան Ճափոնի գանապան կէտերուն վրայ, հարիւրաւոր ուժերը ձգեցին:

Ուրիշ գաղափարներ...

Մ. Նահանգներու նախագահը երկար ճառ մը խօսեցաւ, Փոքտաւի խորհրդակցութիւնը մասին, եւ այս առթիւ արդարաբեց թէ «զինուորական նոր զաղարկները» մերապահուած են Ճափոնի համար, բացի հիւլէական ուժերէն եւ ռուսական յարձակութիւնէն: Միայն անպայման անձնատարութիւնը կրնայ շունչ առնել առաջ Ճափոնին: Նախագահը նկարագրելով պատերազմին աւերները Գերմանիոյ եւ ուրիշ երկիրներու մէջ, փառք տուաւ «Ամերիկայ Մատուցող» որ մեր երկրին խնայեց այդ չարքաները: Տեսող յայտարարեց — 1. Վճարած են պատերազմը օրէնքի դուրս հաշուի յաղթական պատերազմի մէջ, որ թէ զրաւով, այլ իրական հարստութեամբ: 2. Պաշտպանութիւնը պահպանելու համար, Ամերիկայ պիտի պահէ այն խաղաղութիւնը որ իր ձեռք անցած են եւ պիտի գրաւէ ուրիշներն ալ որ անհրաժեշտ են: 3. Մեծ ծաղումը հատուցումները պիտի պահանջուին Գերմանիայէն, ոչ թէ զրաւով, այլ իրական հարստութեամբ: 4. Համաձայնութիւնը գոյաւցած է արեւելեան Եւրոպայի նոր սահմաններու մասին, այնպէս ինչպէս որոշուած էր Եւրոպայի մէջ: 5. Հիւլէական ուժերը սպանաւորաբար չեն, կարելի չէ յամենել «անմարդ յայտնի մը»: Ամերիկայի եւ Մեծ Բրիտանիոյ միջեւ պիտի չյայտնեն զաղարկներ, Վիսկոնսին քաղաքը մը գտնուի զայն երկրորդեան, իշխանութեան տակ պահելու: 6. Կատարեալ համեմատութիւն կը տրեք երեք Մեծերուն միջեւ:

Նախագահը մասնաւորապէս չեղանք թէ Փոքտաւի մէջ տրուած որոշումներուն նշուքին, կը յուսան կարճեցնել պատերազմը: «Մ. Նահանգները թեթեւ արտուած չեղանքներին հիւլէական ուժերի գործածութեան, այլ անոր կողմէն կարճեցնելու համար պատերազմին հոգեվարը, խնայելու»:

որ ըսաւ — Հայոց պատմութիւնը չէ ունեցած այսքան մեծ եւ կարգապահ կանացի կազմակերպչութիւն մը, ինչպէս Կ. խաչն է: Աշխարհի ամէն կողմը ան տարածեց է իր ցանցերը, բայց չկայ կազմակերպչութիւն մը, որուն մասնաճիւղերը այնքան զաղարկաբարձն իրար սերտուի. չաղկապուած ըլլան, որքան Հայ Կ. խաչի մասնաճիւղերը: Եւ ընկերութիւնները: Հայ Կ. խաչի գործընթացն ըրար միայն կարտասանութիւնը Նիւթալան: օգնութիւն հասցնել, յատ ընչ բան պիտի ըլլար այդպէս մեծագույն խաղաղ նուիրուած է աղապարհապաշտ ման գործին: Եւ աս է որ մեծապէս կը բարձրացնէ անոր արժեքը:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՉԱՅՆԸ

ԽՄԲ. — Անաստասի ամփոփումը այն ֆառին
գրք փաստաբան Սարգիս Մարտիան խօսած էր Սան Գրանդիսիայի անթիլին վրայ, անվիլիերի, ծանոթացնելու համար հայկական դատը. — (Տես երկուսում թիւը) : —

Պ. ՍՈՒՐԻՆ ՍԱՐԳՅԱՆԸ երկար բանախօսութեամբ մը ներկայացուց Հայկական խնդիրը, 1915ի ջարդերէն, եւ Հայաստանի հանրապետութեան ստեղծումէն մինչեւ խորհրդայնացումը եւ ներկայ վիճակը :

— « Հայերը 1918ին իրենց անկախութիւնը յայտարարեցին ամենէն աննպաստ պայմաններու տակ : Իրենց Հանրապետութեան հիստորիա ու արեւելքը աշխարհի ցնցող յեղափոխութիւն մը տեղի կ'ունենան Ռուսիոյ մէջ : Արեւմտահայդդը, Թուրքը Գերմանիոյ եւ Աւստրիոյ աշխկոյթեամբ կը ներխուժէին Կովկաս, զոն կազմալուծւեալ եւ վհաւառ բանակներու ետին դառնուող Բազմի Նաւթահորերը հասնելու համար : Այս դէպքերու ընթացքէն էր որ ամբողջ Հայ կամաւորներն իրենց անկախ Հանրապետութիւնը յայտարարեցին, կուռեցան 40.000նոց կանոնաւոր Թուրք բանակի մը դէմ եւ ազատեցին Բազմի Նաւթահորերը, մինչեւ որ Անգլիացիները Հայաստանի Պարսկաստանէն հասան : Այս հերոսական գործերն էին, որոնք Դաշնակից պետութիւններու զոյգեակներուն արժանացան : Հայերու տրուեցաւ Մեծ Դաշնակիցներու Փոքրիկ Դաշնակից տիտղոսը եւ Ռուսներէն Հայաստանի քարտէսը :

1920ին սակայն, այս շնորհմը եւ Դաշնակիցներու խոստումները չիրագործուեցան, այլ Սովետական աւելի ֆաշիստ, Ազգայնական Նոր Թուրքիոյ գլուխ բարձրացուցին « Թուրքիոյ մէջ Մուսթաֆա Բէյաթի առաջնորդութեան տակ : Անոնք չափազանցեցին Դաշնակիցներու անտարբերութիւնը, յարձակեցան Հայաստանի Հանրապետութեան վրայ, բռնութեամբ զրաւեցին Կարսը, Արտասանը եւ ուրիշ կարգ մը հողամասեր, կրկնապատկեցին Հայոց Թշուառութիւնը, զրկեցին ու

լու համար հազարաւոր եւ հազարաւոր ամերիկեան երիտասարդ կեանքեր : Հիւրդիմայի վրայ կատարուած յարձակումը ազգայնական էր զգլխին : Եթէ ձափու անձնատուր ըլլայ, նոր խումբեր պիտի տեսնեն եւ դժբախտաբար հազարաւոր քաղաքացիներ պիտի կորստին : Կր խնդրեմ ձափուի քաղաքացիներէն անմիջապէս հեռանալ : Տարտաքաղորդական քաղաքներէն :

Ամերիկացիները երեւ իրենց թուացիկներ նետելով ձափուի վրայ, կը յորդորեն որ ժողովուրդը կոյսեր դիմէ եւ խնդրէ դաշնակցներ զինեալ զինադրուի խնդր, եթէ ոչ « Վճռապէս պիտի դործաժուրեն ինք ուսմբեր եւ ուրիշ զերազանց զէնքեր, արազորէն վերջանելու համար պատեւ բազմ » :

Հետագայի մը համաձայն, նախագահ Թրոմբլն ինք հրամայած է հիւրական դուրսը ձգել Նախագահի վրայ, որ ունի 216.000 քաղկիչ :

ՓԵԹԵՆԻ ԴԱՏԸ

Դատաւարութեան 16րդ օրը, ունկնդիրները զարմացան, վկաններուն մէջ տեսնելով երկու նշանաւոր գործակիցներ, Վիլի Գալիլիոյ դուստրը, որ Պրինսոն եւ ներքին նախարարը, Տարնան : Նախագահը տեղի տալով երդումներու պահանջին, որոյցած էր կանչել այս երկուքը : Փէթէնի պիտաւոր փաստաբանը բողոքեց : Ձարմանքի բան, իրեն միացաւ ընդհ. դատախազը, Պ. Մոռնէ հետեւեալ յայտարարութեամբ .

— Ես հակառակ եմ այդ երկու վկաններ լսելու : Ինծի համար որ Պրինսոնը կառածիլի գործի մարդ մըն է, իսկ Տարնանը՝ մարդասպան մը : Ինչ որ ալ ըսենք ամբաստանիչ կողմը նկատու պիտի չառնէ : Այս ունկնդրութեան արդիւնքը ուրիշ բան պիտի չըլլայ եթէ ոչ երկարաձգել դատը :

Տը Պրինսոն, զոր քաղկական գործողութեան մը ենթարկուած ըլլալով տկարացած էր, կը խօսէր աթոռի մը վրայ նստած եւ ջղածից : Ձայնը միօրինակ, հազիւ կը լսուէր : Ըսաւ թէ մառէշալը հակառակ էր պատերազմին եւ կողմնակից Գերմանիոյ հետ հաշտարար քաղաքականութիւն մը վարելու : Ինք երբեք լսած չէ թէ մառէշալը երկրիմի քաղաքականութիւն մը կը վարէր : Մոնիստոն մէջ շատ յորշած կ'երեւար : Չոր. Լոռի. արձակումը խնդրեց եւ զոհացում ստացաւ անմիջապէս, Լաւալի ձերբակալութիւնը (1940 ղեկաւ) 13 թիւրի մացութեան հետեւանք էր եւ ոչ թէ հիմնական անհամաձայնութեան մը : Ինք իր գործերու մասին սկիզբից իսկ տեղեկութիւն կուտար մառէշալին, ինչպէս եւ Լաւալի :

Նախագահը — Հակաբողոքիկ կամաւորներու Լեգիոնը մառէշալին հաւանութեամբ կազմուեալ ցաւ :

Ջարդը, այնպիսի առեւ մը, երբ 1915ի ղոհներու արիւնք չէր չորցած : Այս առեւն էր որ բոլշեիկ Ռուսիա միջամտեց եւ Հայաստան՝ միացաւ Սովիետ Միութեան :

Այսօր Խորհրդային Հայաստանի Հանրապետութիւնը Սովիետ Ռուսիոյ ամենէն զարգացած, յառադիմական եւ արդիւնաբերող Հանրապետութիւններէն մէկն է : ... Աստիճաբամայի եւ անգործածելի հողերը փոխուած են ոռոգելի դաշտերու, արօտաւայրերու եւ մշակելի հողերու ... Բայց երկրին տարածութիւնը ընդամենը 11.000 քառակուսի մղոն է միայն, անգործածելի կարգ մը շրջաններ մէջն ըլլալով, ուր կը բնակի երկու միլիոն ժողովուրդ :

Անգամ մըն ալ պէտք է յիշել թէ Համալիարհային այս երկրորդ պատերազմին, Հայերը չէզոք չմտացին, այլ 300.000 զօրքերով եւ 50 զօրավարներով միացան ռուսական բանակներուն, մէջն ըլլալով Պարսկեան բանակներու նշանաւոր հրամանատար Զօրավար Բազարմանը : Ասկէ զատ Հայերը առաւելադէպ չափով զոնեցին ամերիկեան, անգլիական եւ ֆրանսական բանակներուն :

Ինչ որ Հայերը կը չահարգէին այսօր, Հայաստանի հարաւային մասն է, որ տակաւին կը գտնուի Թրքական տիրապետութեան տակ եւ կը կազմէ ամալի, անբերրի եւ անօգտէ շրջան մը : Հայ ժողովուրդը տասնամիլիոնաւոր է այսօր, իսկ Թուրքերը շատ քանցաւ թիւ մը կը կազմեն տեղին վրայ, որով երկիրը մնացած է խռնական եւ աւերակ : Այս Հայաստանի մասն է որ արուեցաւ Հայերուն նախագահ Ռուսիոյ կողմէ, հայ փախստականներու վերաբնակութեան համար, Առաջին Համաշխարհային պատերազմէն ետը :

Աշխարհաքաղաքականօրէն այս համաձայն է որ կը չահարգէին Հայ Ազգ. Կոմիտէն, հաղաւտա մը ռալու մշակութիւնը կընայ գործ եւ քնակութիւն պարգեւին 500.000 հայ փախստականներուն արձակութեամբ ամուսնու, ապաստան գտած եւ դրօշի եւ քարեկամ երկիրներու մէջ : Հայաստանի եւ Թուրքիոյ միջեւ տակալ մնացած այս հարգին քարեկամակամ եւ յաջող յաժմար պատմաւ պիտի ըլլայ որ Ռուսներէն հաղաւտա միացաւ մերկայ Հայաստանի Հանրապետութեան հետ :

Վիամ. — Անշուշտ : Մովակալ Տարնան էր որ հաւանութիւն յայտնեց եւ անշուշտ զեկուցում տուած էր մառէշալին :

Վկան զաւակ մը ջուր ուղեց, հետզհետէ տկարանալով, եւ պատմեց թէ բան մը չի գիտեր մառէշալին վերադարձած այն հետաքրքիր մասին որ Դաշնակցի զինուորական աշխկոյթիւնը կ'ստանար ջրակէշի շիթիւր : « Գալով քնկերային կամ հակահակական օրէնքներուն, մառէշալը կ'ուղէր բաներ մը ընել, բայց չեմ գիտեր թէ եղաւ այն ինչ որ կ'ուղէր : Մնաց որ, այս փափուկ խնդրներու մասին Վիլի իր լոռի հաւանութիւնը տալով հանդերձ, կը նախընտրէր արտաքին պատասխանատուութիւնը ձգել Գերմաններուն վրայ : Նոյն բանի աշխատանքի մասին : Կուղէին սահմանափակել, բայց բանի գէշ կ'երթային Գերմաններու գործերը, այս մերկայից արշաքն կը խոստանային : Ֆիլիպ Անտոյի եւ մառէշալին յարաբերութիւնները շատ սիրայիթ էին : Սիւնթրինկէնի (Գերմանիա) կառավարական լանձնաժողովը կազմուած էր անոնց մառէշալին հաւանութեան : Բայց միշտ լաւ յարաբերութիւններ կը պահէր անոր հետ Մառէշալը լոռիային թոյլ կուտար որ զործէ : Երկրորդ վկան, Տարնան, որ հանդարտ կը խօսէր, յայտարարեց թէ իր վարած բոլոր պառտւաններուն մէջ կը վալելի մառէշալին փաստաւորութիւնը : Են միշտ զեկուցում կուտայ « միլիոնի գործունէութեան մասին եւ մառէշալը լաւ խորհրդատու մըն էր ինծի համար : Ունկնդրութեան կ'ընդունէր ամէն անգամ որ կը խնդրէին եւ երբեմն ճաշի կը հրաւիրէր : Հաճ եւ հաւան էր ինծի հետ մինչեւ 1944 Ապրիլ 6, երբ նամակ մը զրեց ինծի, ցաւ յայտնելով ծայրապնդութեան համար :

Մառէշալը շատ բարկացաւ այս երկու վկաութիւններէն, եւ դադարի պահուն, սովորական աւելի արագ դուրս ելաւ, ծուռ-ակնարկ մը նետելով որ Պրինսոնի : Յետոյ իր բանտային խցիկը հրաւիրեց փաստաբանները, խորհրդակցելու համար :

«Խայտառակութիւն եւ»

Նոյն օրը լսուեցան եօթը վկաներ, այս երկուքով միասին : Բուռն միջադէպ մը պատահեցաւ երբ կը խօսէր նախկին շրջանային նահանգապետ մը, Տոնաթի, ջերմապէս պայտպանելով մառէշալը : Եարք մը ներողականութիւն վերել, Տոնաթի ինչեք պարտաւորիչ այխտաւոր օրէնքը եւ ջանաց համոզել թէ առանց ատոր աւելի դէժ ահռի ըլլար : Գերմանացիները պիտի գործադրէին 3.600.000 Տրանսալիան, փոխանակ 600.000, զոր աղէկ փոխանորդութեան օրէնքով (նշել) : « 1944 Փետրուարէն Մայիս, չորս ամսուան համար Գերմանները ամէնէն հրամայական եղանակով եւ սպառնալից զգահանջած էին 293.000 խանութ միլիոն գործողութիւն :

Եւ չըմանէն : Արդ, միայն 11.000 հողի քաղիք, եւ անոնց 5000ը կամաւոր էին » :

Վկան յանկարծ տաքնալով աղաղակեց. — « Այս դատը խայտառակութիւն է, դատական հրէշային սխալ մը : Միլիոնաւոր Տրանսալիաներ հաւանակ եւ այս դատաւարութեան » :

Նախագահը եւ ընդհ. դատախազը կարգի հրաւիրեցին վկան, բայց ան կը շարունակէր բողոքել : Դատական պառտւաններ կանչուելով, դուրս հանեցին Տոնաթիին որ կը շարունակէր պոռայ : Աւելի առաջ, վկան յայտարարած էր թէ Մառէշալը շատ մը քարենորոգումներ կատարեց : Վերջ փաստն էինք թէ զեանախնձոր պիտի ստանանք : Այսօր շատ աւելի անկանոն է Տրանսալի պարսկաւարութիւնը :

Ուրիշ վկա մը, Թրաքու, հաւային սպայ, ըսաւ թէ Գերմանները կ'ընծանուն մը շինած էին մառէշալին համար « Մատալ իմմըր նայն » (Միշտ ոչ ըսող մառէշալը) : Ուրիշ Գերմանացիներ ալ ծեր աղուէս կը կոչէին զայն : Օր մը մառէշալը Գերմաններու աղիւք ճանձ մը քնցեք քարտէսին վրայ, ըսելով — Տեպէ, տեպէ, Պօշ մը, պիտի ոչնչացնենք :

Հաւանական է որ ընդհ. դատախազը իր պահանջարկը կարգաւ այսօր, չարաթի : Ան դէպքով փաստաւորութիւն հաւաքած է, ապացուցանելու համար Փէթէնի յանդարտութիւնը, իր ընդհանրաւոր երկրին եւ ժողովուրդին : Իր ճառը կրնաւ տեսել չորս ժամ : Եթէ անակնկալ մը պատահի, հաւանական է որ կիրակի օրն ալ նիստ դուստրեն :

ԱՅՍ ԶՄԵՆ շատ պիտի չնեղուինք, բաւական ածուխ ամբարանած ըլլալով, համաձայն եւմտական նախարարին յայտարարութեան որ կ'ըսէր թէ « Կահուած է ձմրան ճակատամարտը » : Աժուիթի արտադրութիւնը հետզհետէ կ'աւելանայ եւ հասած է 1938ի 75 աւ հարիւրին, թէեւ տակաւին 50 աւ հարիւր պակաս է երկրին պահանջներէն, իրեն հետեւած փոխարդուեանից դուստրութեան : Մ. Նահանգները ամիսը 400.000 թոն ածուխ պիտի ճարեն կամ փոխանակութիւն նոյն տրօքէրով : Գերմանական ածուխը հասած է 35.000 թոնի լոռիային, 100.000 լոռիային, եւ հետզհետէ կ'աւելանայ : Անոր յիս 50.000 թոն յաքար եւ 10.000 թոն ճարպեղէն պիտի որէկ Տրանսալի :

ՇԱՀԻՒ ԱՆՏԱՌԻՆ մէջ, չորեքշաբթի իրիկունք երեք տղաներ խաղացած առեւ, տասնի չափ միւս ռուսեր պայթեցան : Տղաներէն երկուքը, 12 եւ 16 տարեկան, կտոր կտոր եղան : Ամէն օր այս տեսակ արկածներ կը պատահին : Թերթերը կը զարմանան որ պատաւարումէն մէկ տարի միւսից ալ, տակաւին գերմանական ռուսերը կը մնան Փարիսէն 5 — 6 օրումեթր անդին :

ՄՈՒՏԻՔ ՏՈՄՍ (Ֆիլ) պիտի չպահանջուի կարգ մը կտորաւորութիւնը համար : Տեղեկանալ կ'այտարարենք :

ԱՆԳՈՐԱՅԻՆ կը հերքեն այն լուրերը թէ բաւակցութիւններ կը կատարուին Ս. Միւսկոն հետ, մասնաւորապէս արաւմաշնորհներ տալու համար Տարտաւորի մէջ :

ԻԳՆԱՏԻՍ մարտահետո ծեռակալութիւն արտոնութիւն խնդրեց բանտեղու Անտոյի հետ, վերջիններու համար 1936ի անդիւնեղիպական դաշնադէտ : Եղիպտոս բացարձակ անկախութիւն կը պահանջէ, ինչպէս եւ օտար զօրքի պարտաւոր :

Պ. Եանոր Ինճէ-Եանոր եւ զաւակները կ'աւանդանան թէ յառաջիկայ երկուշաբթի, 13 Օգոստոս հոգեհանգստեան պառտւան պիտի կատարուի ողբացելով Իոճիլ Ինճէ-Եանորի ամուսնական երկրորդ տարիլիցին առթիւ : Կը հրաւիրեն անդադանները եւ քարեկամները ներկայ գտնուի Ս. Պատարագի արարողութեան :

Ուսուցիչ եւ Ուսուցչուհի կ'ուղուի Ալֆորտիլի : Ազգային դպրոցին համար : Լաւ վճարում : Գիմիկ Ա. Մակարեանի, 13 rue des Violettes, Alfortville :

ԿԸ ՓՆՏՈՒՆԻ ԼԵՆԻՆ ՏԵՐ Արսէնեան (Ձգչու ծակցի) : Պատերազմէն առաջ Իզէնի նահանգը կ'ընանէ : Իմանել « Եանուր » :

ԿԸ ՓՆՏՈՒՆԻ — Դանիէլ Տոնէրեան կը փրկուէ Ստեփան Սուլիսեան : Գիմիկ զարթիչ Մ. Ա. ճեանի, 33 Rue de l'Arbre Sec :

ԿԸ ՓՆՏՈՒՆԻ Միսաք Նուպրեան, որ Փարիս կ'իկած է 1923ին : Իմանել Պ. Kara, 41 Rue Nationale, Nimes (Gard) :

AIX LES BAINS-Ի ՄԵՋ

Հայկ. ընտիր ճաւեր ուտելու համար այցելեցի « Restaurant Téléphérique Plaisir au Mont Revard » ուր պիտի գտնէք Արեւելեան եւ եւրոպական համեղ կերակուրներ եւ անթիլի սպասարկութիւն :

ԻՍԻՒ ՄԵՋ « Եանուր » կը ծախուի Café des Spots : Սարգիս արձարար, 4 rue de la Défense :

Imprimerie DER-AGOPIAN, 17, Rue Damesme * 15
Le Gérant : H. AGONEYAN

ՏԱՂ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ

Բռնիք գինու բաժակը ու հո նկնացը խըմնի,
 Գին ազատու ու կապտասպիկն երկնի բացը խմնի,
 Ընկնեմ համդերն ու սարեր, անտառներ խոր ու
 միջին ,
 Մաղիկներիդ, ծառերիդ շաղերի քացը խմնի ,
 Որդիանիդդ Ժաջագարմ շարժում լինմն ավել ծամ
 Ուրախութեան կանչերն ու տխրաւքեան լացը
 խմնի :

Հոգուս յոգնած թեւերը միշտ նորոգեմ նոր ուժով,
Առաւօտից իմաստուն արեւի կայծր խմեմ:

ՄԱՂՈՄՈՆ ՏԱՐՕՆՑԻ

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՄՏ

«ԽՆԴՐԵՄ, ՏԻԿԻՆՆԵՐ ԵՒ ՊԱՐՈՆՆԵՐ»

Համակրելի պատանի մեն էք, Արմաշի Գիւ-
ղաստանական պաթարախան ապակերտներու
հետ Հայաստան վերադարձած, յետոյ բոլոր
Տիասին Պոլիս վերադարձած, ալ ու ճախ ցրուե-
լու համար: Իր տպարտութիւնները զրեց ձեռ-
կատարարոյին մէջ, ինչպէս եւ քանի ըր տոսա-
ւորներ: Եւ հրապարակ հանեց բանաստեղծու-
թեանց հատորիկ մը, «Ոչ ոք Չուարեք», այնքան
ինքնատիպ եւ խոստովանից: Պոլսոյ Գիւղաստանե-
կան Միութիւնը, որուն ալ բազմաթիւ էր մեր վա-
ղեմի աշխատակիցը, Սեպուհ Ստեփանեան (այժմ
Ալեքեանդրիա), յայտնեցաւ Ամբիրիկա զրեց զայն
ուրիշներու հետ, համարաբանական կըրթութիւն
ստանալու համար: «Մասնագէտ գիւղատնտեսնե-
կ պատրաստներ որպէսզի ծառային Հայրենիքին»:

Անուհետև երկար լռութիւն, տարիներով
Ու վերջապէս իմացոնք թէ Զաւէն Սիւրմէլեան
համալսարանական ջրմանը լրացուցած, դարձեր է
նշակ ու թէ զինչպատահուածութեան, այլ զլրականութեան
թեւան, աշխատակցելով ամերիկեան թերթերու:

ինչպես կ'երևա, առաջագուր երիտասարդ լաշին ճամբար կտառե՝ և անկե ի վեր։

Անկերկան առաջնակարգ թերթերու գրական քննադատները ջերմ գնահատութեամբ կը խօսին իր մասին, իր նոր գրքին առթիւ, «I Ask you, Ladies and Gentlemen» (Նիդրլանդ, արկիկներու եւ պարոններ)՝ որուն յառաջագուր դարձն է իր տարեկցիքը, ծանօթ գրաթու Ուելսըմ Մարտինս։

Գիրքը լնեց տեսած, սակայն աչքի առջև ու
նչին երկու անգլերին դրախտակական, մէկը
«Նիւ Եոթը Հէթըրնի» դրական աշխատանքին
միւրեւ ծանօթ քննադատեւ մը։ Ու Ստրոյտինի
յայտարարարին մէջ կ'ըսէ թէ «Մամէնէն դոգեդիկ եւ
յուզիկ պատմութիւններ» մէկն է զոր կար
ուղացած ըլլամ»։ «Ն», եւ. Հէթըրն»ի աշխատակեց
ալ կ'ըսացնէ այդ բանով, «Իսկապէս դոգեդիկ
եւ յուզիկ»։ Գիրքը պատմութիւնն է Հեղինակի
կենսաքին, մանկութենէն (Տրապզոն) մինչեւ Ս
մերիկա։ Մանկութիւն լուսնի լոյսով, Սմերիկ
ներով, Թիթոնիդիներով, ծաղիկներով, Սե Մ
վու ափերուն վրայ։ «Պատմութիւնը ազգի մ
մամուլէն եւ տղու մը մոլորուն, միայնակ թափա
ռումներուն»։

Յօսօքր տանք ամերիկացի քննադատին .

— Ե կրնաք չդիտնալ թէ ո՞ր կը գտնուի Հայաստանը քարտեզին վրայ, բայց ձեր մտքին պարզով պիտի տեսնէք դայն, եթէ կարդաք Պ. Սիմեոնյանի պատկերները կիններու եւ մանուկներու շուքպատ բազմիւրեքին մէջ, (Տրապզոն), յիշանքներու որ լուռնէն վար կ'իջնին կիճուելու համար, զիւր կան պարհին, երբ կ'ինները, զինեզոյն թաշնէ հաս զուտանքերով ու կանանց մետաքսներով եւ այլքերով կը պարեն իրենց ոտքի մօտեն մօտենուելու վրայ, . . . Մանուկներ մեծագոյն այս զիւրերուն մէջ, հիատապէս հեռաւոր հայկական անցեալի մը յիշատակներով քան տարի առաջուան ջարդերու յիշողութեամբ եւ յայիքը քարտեզու հեռանալովներով :

— Սիրովեանի հայրը բարեկեցիկ դեղագործ էր եղած է, եւ Յոսիբու խաղը իր ընկերէն հաճեցաւ զնորոգելու իր խնայողական միտքով իսկ մայրը երեւե չէր կրնար մոռնալ իր հօրը եւ հօրեղայրին ուն տալով ինքեան ճշմարտութեամբ մարտաւաստեալն ուսմը ինկաւ։ Տրապաղոնի փոքրեցեալուն մէջ, Հայերը թէ ծափահարեցին, իր վախճան։ Այդ առթաւորութիւնը թէ քրիստոնէական կրօնը նշանակել եւ թէ մահ։ Հայերը չէին ծանօթ իրենց համակրանքը, եւ թուրքերը կարգադրեցին զանոնքածային տարադրութիւն մը իր զարմաւ ցանկութեամբ ջարդելու։

ՎԵՐԶԻՆ ԺԱՄ

ՃԱՓՈՆՆ. ԱԼ ԱՆՁՆԱՏՈՒՐ

Այսպես կը վերջանայ

Նամաշխարհաշին Բ. Կուսերազը

Հիւլեական ումբի գործածութիւնն և Ու-
Միտիկեան պատեղաքաղաքացութիւնն իբրեւ
պաշտօն օրերու ինքիդ էր ծափոնի անմատարու-
թիւնը։ Անկէ շատ տառաջ ալ, և իբրեւ պատուի
Բոցոտաճի մէջ ծափոն տրամաբարութիւններ շո-
շնփած էր, հաշտութիւն կեցելու համար։ Բայց
Իսլամիդները իր պահանջին անպայման անմ-
ատարութիւն, ինչպէս Գերմանիայէն։

Սև ահաւասիկ Ճարձոնն ալ դուրս ծոցէ։ Երէկ
բրիկոն, երբ խորիւր հրապարակ ելած է արդէն
Լոնտոնի առեկոյր հաղորդէց առաջին լուրը, եւ
սխուժեցուեալ պաշտօնական հաստատութեալ թէ
Ճարձոն իսկապէս անձնատուր եղած է, մէկ վերա-
պարտութեամբ՝ յարգել կայսեր վեհապետական
իշխանոսները։

Ահաւասարկ ձափոնական գեղեցիկ, զոր հաղորդակց թողնոյց անխելք, — Հնազադեղեղ շնորհաշունչ հրաժանեցութուն է. Վեհահապառութեան որ ընթացման կը պիտիաւել ծառայել աշխարհի խաղաղութեան դատին եւ արաքօրէն վերջապէս ինչամանկիւնները, որպէսզի մարդկութիւնը փրկուի պարտագործ չարութեան թեան աշխտներէն, ձափոնական կառավարութիւնը քանի մը չարաթի առաջնորդներ խորհրդակցի կառավարութեան — այն առաջին շէջը — բարեխօսութեան, հայտութիւն կընքելու համար ինչամանկ պետութեանց հետ: Այս փորձը ձափողած բլլլլլլլ, ձափոնական կառավարութիւնը, համաձայն է. Վեհահապառութեան օգնութեամբ կամքին, վերահսկողութեամբու համար ընդհանուր խաղաղութիւնը եւ այսպէս արաքօրէն վերջ ապուլ համար պատուարածի պատճառած անասելի տառապանքներուն, հետեւեալ որոշումով առաւ: — Զափոնական կառավարութիւնը պատրաստ է ընդունելու 1945 Յուլի 26ին Փոցտամթիջ հրատարակուած յայտարարութեան պայմանները, ստորագրուած Մ. Նազինգներու, Մենդիլիւտսմիտի, Ալեքսանտրի եւ իտող Ս. Միլուիթեան կողմէ, պայմանաւ որ այդ յայտարարութիւնը չպարունակէ ո եւ չ պահանջ՝ անհամապատասխան է. Վեհահապառութեան առանձնաշնորհներուն, իբրեւ իշխող վեհապետ: (Այստեղ ամբիւր իրելու անգամ ընդիտառուեցաւ): Զափոնական կառավարութիւնը անկեղծօրէն կը յուսայ թէ այս հակացրդութիւնը կրաշխառուուած է եւ իտրապէս կը բազմայ որ անյապաղ բազորոշ յայտարարութիւնն որ ույլայ այս մասին:

Ուրբաթից հեն օրին այս յայտարարութիւնն անշլիսական եւ խորհրդային կառավարութեան հաղորդուեցաւ Եռեհայի արտաքին նախարարութեան միջոցաւ, իսկ Մ. Նահանգներուն եւ Չինաստանի՝ Զուլեյիերից արտաքին դոմիներու պաշտօնատան կողմէ։ Զորս երկիրներուն մէջ ալ անմիջապէս ժողով գումարեցին նախարարական խորհուրդները, ընենալ համար Ճափոնի առաջարկից Պատասխանի արտի հաղորդուել երկէ, յարաթէ։

Անձնատրուքն իր զկաթակի արագու
թեամբ տարածուեցաւ ամէն կողմ, եւ ցնծութեա
աղաղակեմբ արձակուեցան: Ուրախութեան ցոյ
ցեր եղան ոչ միայն Մ․ Նահանգներուն եւ Անկլի
ձէլ, այլեւ Փարիզի պողոտաներուն վրայ, հակա
ռակ անճիւղաւ տօնի: Ամերիկացի զինուորնր
վրդոյ թափաւ կ'երգէին, կր պաւէին, աղաղակ
լով, — « Ճափօրն զխլուն կեցաւ, ե՞րբ տուն պ
տի երթանք... »: Յոյցեր եղան ամերիկեան զե
պանական առիւն ալ, եւ դեպսանբ պատռամ
ն յետի ողորունգ զինուորները:

Լեւոն եւ իր բարեկամները անգամ մը ել-
կուշտ ու կուռ կերան մօրթըրին Հասուն կեռա-
ները: Մօրթըրը այս տարի չէր կրնար անուշ
փեխ: Ինչո՞ւ թուրքերուն ձգել կեռասները...

Հայ վարիչները «տարադրուեցան» չոքնաւով, եւ նաւերը անմիջապէս վերադարձան պարապ: ... Ծեր Թէ երիտասարդ ոտքով ճամբայ լան լեռնէ լեռ, մինչեւ Միջագետքի Անապատը:

Ներքորդը քննադատոր դիտելով կուռայ՝ թէ Սիւ-
մէլեան իբրեւ ամերիկացի հեղինակ իր աստա-
րէզն սկսւա երկու բանաստեղծութիւններ հա-
տարակելով Գանասն նահապետի վրայ՝ իր գրքը
մէջ կայ գլուխ մը հետեւեալ խորագրով, — «Ամ-
րիկան իմ արիւնիս մէջ», որ կը նշարադէտ ի
կերպարանքիս խոտէնելու ամերիկեան ագարակ
մը մէջ։ Գրքին մեն մասը նախապէս տպուած
դանաքան դրական հանդէսներու մէջ, իբրեւ
պատմութեան (ծօքը ներմուխ մազերը, Հայկական
գիւղ մը, Ռուսական գտակա եւն.) :

Միլիթիան հարիւրաւոր տեսակցութիւնը ունեցած է շարժանկար արուեստագէտներ հետ, ի հաշիւ դրական ճանդէսներու: Վերջը պայմանաւորուած էր Մեքեր - Կոլտուին ընկերութեան հետ, շարժանկարի նիւթեր մշակելու համար, բայց չուզեր «Հօլիուուդ դրոշմ» դառնալ եւ իր նախընտիր գուտ դեղադրութեամբան դրակն ունենալ նորիւրիւն:

ԺԷ. ՏԱՐԻ — 17e Année N° 4477-Նոր շրջանի ԹԻՒ 106*

ՄԵՐ ԽՅՈՒՔԸ

ՓԱՆՈՒՔ Ի ԲԱՐՁՈՒՆՄ...

• Ձեր դիտացած եղանակը չէ՛ մյս,— այն որ կը
լսէք պատարադի առեւն, դարեւրէ ի վեր: Բայց,
ո՛րքան կը համապատասխանէ՛ օրոշան իրականութեան:

Գերմանիայէն Վերջը, Ճափոնէն ալ անձնա-
տուր, առանց որ եւ է պայմանի: Ուրեմն «եւ յեր-
կիր խաղաղութիւն, ի մարդէիկ հաճութիւն»: Գոնէ առ այժմ: Ճնոր տնօրինութիւն:

Փառքը, անդուշտ, կ'երթայ ոչ թէ այն Ամենակալ՝ Անձանոթին որուն զարերով կ'երկրպագեն հաւատացեալ միլիոնները, այլ ուրիշ գերբնական, օրհմարդկային, գեր - պսիխոքիկ ուժի մը, — զոհերէն :

Ուժ մը նոյնպէս երկինքէն կախնաւ, բայց աւելի «մարդասօրիկ» եւ շօշափելի, ըսն իմաստը: Ուժ մը՝ ահաւոր, ջատանելի, հրէշային: Իսկապէս հրէշ, որ կը արգելէ բազմութեանց ջիղերը, կը փոշխացնէ ամբողջ ապարածութիւններ, կ'անշնչանցէ յազարներ ու հազարներ, — ամէնէն զօրաւորին կամ զը պարտադրելու համար:

«Խուշուն — քերդերը» արդէն մահացու հարբող տունը էին իրենց զանդուամային, զահաւորաբար սրշաներով: Եւ ահա մահասիկ հրէշ — ռումբ, որուն միայն երկու հատը բաւական եղան յյուսահատեցնելու համար Թուրք ռազմիկ եւ, աշխարհակալ փողովորդ մը:

Իրնչ հեղինակներն, — աստուածները անգոր
հանգիստացին պատարազմ լափախանելու համար :
Մարդուն իմաստասիրին ու պրոֆանները, միտքը ու
սիրտը չբռնեցին «ի մարդիկ հաճութիւն» ստեղ-
ծելու, եւ բարբոս չարիք մը, հիւլէն դարձաւ, չար-
խախտ . . .

Աղխար, ամարտին պայթուածէն մինչեւ վախ-
ճանը, բոլոր վարդիները, — արքայ, նախագահ,
վարչակազմ, հասօշորդը, ուղարկուիւն — բոլոր
այ առանց վերադարձութեան ապաւինած էին Աս-
րուծոյ: Ինչոքն այլ կը յայտարարէին թէ նախ-
նախուիրները իրենց հետ է, թէ յաղթանակը պի-
տի շարի անոր ամպկցութեան եւ օգնութեամբ
Ամենին յուսարտական պահերուն ալ, անոն-
ցանութեան կը կանչէին. Ամենակը, կրակը նեո-
ռելով գունդարդուն, կամ կրակի տակ թաղելով
ժշնամին, առանց համբանքի: Մինչեւ անցած
հետիւտար արօթքներ կատարուեցան, ի սիրտս
հայրենի:

Եւ սակայն, բոլորն ալ ամուր-փարեցան իրա-
կան ուժին, — «Խոչուն բերդ»ին, եւ ոռմբին,
պայթուցիկին եւ հիւլէին, ջախջախելու համար
հակառակորդը:

Եւ հիմա, փա՛ռք է բարձունա...
Չենք գիտեր, միևն եկեղեցիներն ալ ունի՞նայ
եղանակը, նոյն հնչականութեամբ եւ խորո՛ւ
թեամբ :

Եթէ յաղթականները Հայերէն դառնային, ապահովաբար պիտի խոսերէին ինչ կատարեալ երկին զածուխեամբ: Ինքով Հետեւ, ոչ մէկ ցնծեալ այն քան Հարազատ է որքան այս«Փաւերը», որ դարերէ լիք կ'երգուի աշխարհի ամէնէն խաղաղասէն ժողովուրդին կողմէ:

Եւ եթէ անոր հետ լսէին, նաեւ, միւս հայա-
շունէ աղաղակէ, «Տուր աշխարհը իւղաղու-
թիւնէ, դժուար թէ արցունք չհոսէր իրենց աչե-
ղէն: Արցունք» այն միլիոններուն համար որ զոհ
ուեցան, եւ այս աւերներուն համար որ սեւցու-
եան, անհասանելի դարձուցին այսարդը:

Ամէն պարագայի մէջ, հաղար փառք, որ վերջացաւ աշխարհաստան արիւնահեղութիւնը մարդկութիւնը փրկելով անիծեալ մղձաւանջէ մը։

«Փառք ի բարձունք» նաեւ անոր համար որ միևնույնատեղ երկուստեայնորէն հետ, ահա կը փրկուին։

Այնպիսի օրեր են, երբ հայտնի է, որ ինչ-ինչ կուրսի նաեւ մեր տասնեակ հազարները, — Ամերիկայի հայ զինուորները, (ո՛ր համարը թաղապարհային անդունդներուն մէջ քնորած հայորդիները) Աշխարհ աշխարհի դէմ, եւ մենք ալ մառուն վրայ։ Ուղեկից։ Զինակից։ Ամբողջ երիտասարդութեամբ կրաւր նետուած՝ Ներդաշխէ մինչեւ թաղապարհային ափերը։ Ներկայ՝ աղբիւսկալ զինադուռաի թուրը հակառակեցուն վրայ, պաշարանքը համար ոչ միայն սեփական հայրենիք ալլել հայտնիքն է ու փառքը աւելի զօրաւորն է ունի։ Հայտնաբացուի աւելի քաջատառներուն։

Եւ հիմա որ խաղաղութիւն է, եւ խոստացա
ն արդարութիւն եւ ազատութիւն բաշխել, մեն
ալ պիտի կ'ընա՞նք որտանց երգել։ «Փառք
բարձունք» ։

ԶԻՐՈՅՑ ՀԱՅԿ. ՀԱՐՑԻ ՄԱՍԻՆ

ՏԵՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ՆԻՒ ԵՌՐԻ ԵՄԱՆՁԵԱՒ -
ԽՈՒՄԻՆ ԵՐԿԱՅԱԳՈՒՄԻՆ ԶԵՏ

ԽՄԲ — «Հայրենիք» թղթակիցը տեսակցութիւն մը անցնած է Հայկ. Դատի Կեդր. Յանձնախումբի ներկայացուցիչին հետ (Նիւ Օրլէ), Սամ Խրատիսկոյի մէջ կատարուած աշխատանքներու մասին: Կարողանալով իմանալ մասերը —

Հարցում. — Ի՞նչ կը ներկայացնէ Հայ Դատի Յանձնախումբը. ճիշդ է, որ Դաշնակցական կուսակցական մարմին մըն է:

Պատասխան. — Հայ Դատի պաշտպանութեան գործին նախաձեռնութիւնը կը պատկանի Հ. Յ. Դ. Միջնորդի Կեդր. Կոմիտէին: Այդ գործին ձեռնարկելէ առաջ, Կեդր. Կոմիտէն երկու տարի անպաշտօն եւ պաշտօնական բանակցութիւններով ջանացաւ ազգային միացեալ ճակատ մը ստեղծել Ամերիկայի մէջ եւ միացեալ ուժերով գործել: Դեմոքրատար, այդ ջանքերը անցան ապարդէին. հակառակորդ կողմը խուսափեցաւ համադրութեան, թէեւ սկզբունքի առարկութիւններ չունէր, քանի որ հետապնդելը նպատակը չուրջ տարակարծութիւն չկայ: ամէնուրեք քաղաքներ ալ նոյնն է — թրքաւայ Կոդերու կցումը հայրենիքին:

Համադրութեան ճիշդութիւնը ծառայողներէն վերջն էր որ Դաշնակցութիւնը մինակ ձեռնարկեց Հայ Դատի պաշտպանութեան գործին՝ բանալով հրապարակային հանձնակցութիւն: Արդիւնքը ձեռք մտնո՞ւ է. քանի մը ամսուան մէջ, Հայ Ժողովուրդը խանդավառութեամբ տոգաւ 105.000 տոնարի պատկանելի գումար մը:

Այդ հանձնակցութեան վերջն ալ, Դաշնակցութիւնը պատրաստ էր, ի դէպ ամէն զինուորներու, գործել ընդդէմ հոսանքներու հետ միասին, միացեալ ճակատով, բայց սիւս հոսանքները տրամադրութիւն ցոյց չտուին: Դաշնակցութիւնը նախաձեռնող կայք. Դատի պաշտպանութեան գործին համակիր ու չէրդը անհատներու հետ: Կային, անշուշտ, մարդիկ, որոնք ու եւ ի կուսակցութեան չէին պատկանել եւ Դաշնակցութեան համակիր ալ չէին, բայց Հայ Դատի պաշտպանութիւնը կը նկատէին ազգային կարեւոր գործ եւ պատրաստ էին աշխատելու Դաշնակցականներու հետ: Հայ Դատի Յանձնախումբը — Armenian National Committee — ստեղծուեցաւ ոչ - կուսակցական հիմունքով, որով նպատակ մը հետապնդելու համար, տարբեր դասանակի տէր անձներէ, որոնց միացումը կապը Հայկական Հարցի լուծումն է: Անոր մէջ կը մտնեն եւ Դաշնակցական եւ ոչ - դաշնակցական անհատներ: Արդիւն Դաշնակցական մարմին մը չէ եւ կը գործէ ինքնուրոյն, իր առաջադրած նպատակներու ռաւմանին մէջ: Անոր ատենակցներն է Տոքթ. Սեմէն Արիստան, ընդհանուր յարգանք վայելող չէրդը Հայ մը: Անոր անդամներ են Կոստան Զարեանը պէս համազգային դրացիներ մը, Քէֆֆերն Յ. Սահապուրեան (Հէյն), անկաշառ եւ հասարակական գաղափարներ ունեցող հայրենասէր Հայ մը: Սոս 15 անդամէ բաղկացեալ Հայ Դատի Յանձնախումբը Նիւ Յորքի, Էլ Քիթի փողոցի վրայ, կեդրոնական շէնքի մը մէջ ունի իր գրասենեակը: Իր տրամադրութեան տակ գրուած է Հայ Դատի պաշտպանութեան համար հանդիսանալու զուրմարք: Բնասանաբար, ան կը վայելէ Դաշնակցութեան բարոյական աջակցութիւնը, բայց, ինչպէս ըսի, ընդհանուր ազգային բնոյթ կը ունենանակցական մարմին մըն է:

Հարցում. — Կրնա՞ք աւելի լուսարանել. ի՞նչ է Հայ Դատի Յանձնախումբի նպատակը:

Պատասխան. — Ըսի արդէն, Հայ Դատի Յանձնախումբը նպատակ ունի ի վերադարձել Հայկական մոռցուած Հարցը: Վերջին քան տարուան ընթացքին աշխարհ մեզ մոռցած է: Կը կարծեն, թէ Հայկական Հարցը այլեւս գոյութիւն չունի: Ասան մը խորհրդ. Հայաստանի վարիչներն ալ այդպէս կ'արտայայտուէին: Կը ինչեք, երեւի, հանդուգեալ Մի. Միասնական յայտարարութիւնը, թէ Հայկական Հարցը այլեւս լուծուած վերջացած է: Մեծ պետութիւններու համար ասիական երկիրներն ինկած պարզեւ մըն էր — ապրտուելու Հայկական տարաբնուէն: Արտասահմանի հայկական որոշ խառնուրդ մէջ ալ մտադրութիւն մը ստեղծուած էր, թէ ի՞նչ Հայաստանի գոյութեամբ այլեւս Հայկական Հարցը դադարած է գոյութիւն ունենալ: Կամ, աւելի շիտակ, արտասահմանի հայութիւնը այլեւս քաղաքական դեր չունի կատարելու: ամէն ինչ կախուած է խորհրդային իշխանութիւնէն, ամէն բան պէտք է ձգել անոր:

Մենք ալ կ'ընդունինք, անշուշտ, որ ի՞նչ Հայաստանն է Հայ Դատի այս ու բէրը, բայց չենք կարող անտեսել, որ զէ՛ք մինչեւ վերջերս, ի՞նչ Հայաստանի ի վիճակի չէ եղած ներկայացուցիչը Թրքահայկական պահանջները: Անձնապէս եւ կազմած չունիմ, թէ Հայաստանի մէջ ընդ որում Հայ — թուրքական թէ ոչ - բուլղարիկ - Հայկական Հարցի մասին մեզի պէս կը մտածեն, բայց մտածելն ու գործելը տարբեր բաներ են: Մենք կը խորհնք, թէ քանի ի՞նչ Հայաստանի ձեռքերը կապուած են, արտասահմանի հայութեան պար-

ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԱՍԻՆ ԱՂԱՐԱՆԸ

(Մասկուայէմ՝ Արտասահմանի թերթերում)

Հին մազադարձի դեղնած թուղթերը զգոյժ ձեռքով թղթաւորելով էլ էլին ետեւէ ուղիղ տողերու մէջ կը պատմեն պատահարներն դարերու որ շատեցաւ անցած են:

— «Անվիհին Կարդան իր անվախ նիդակաւորներով շատ քաջութիւններ ըրաւ եւ հոն գտաւ հերոսական մահուան թագը: Եւ ճակատամարտը տեւեց դիւերը ուշ ատեն ու շատեր իրենց մահուան ժամուն հանդիպեցան եւ իրենց մարմիններն ինչպէս նորատունկ տաքացած տապարներու պէս»:

Ընթերցողը անոնց մէջ կը տեսնէ անցած դարի օրերու ամենապարտաւոր եւ քաջ մարտիկները: Հայաք հինգ հարիւր տարի առաջ երկրի վտանգը ժամուն անոնք ոտքի ելան թշնամիին դէմ. իրենց կ'առաջնորդէր Կարդան Մամիկոնեան, հին օրերու մեծ հրամանատարը, եւ Աւարայրի ռազմա - դաշտին վրայ իրենց կենքեր զնով պաշտպանեցին Հայ Ժողովուրդի ազգային անկախութիւնն ու մշակութիւնը:

Պատմագրին բառերը կ'արտաշնչեն եռանդուն հայրենասիրութեան ոգին: Ան ձեռ աչքերուն կը պատկերացնէ ճակատամարտի ահազգոցը դաշտը, որուն վրայ Հայ Ժողովուրդի ճակատագրին կուրծ կը մղուէր: Թշնամիին կատաղի յարձակումները խիտ շարքերով — Հայ մարտիկները սուր ի ձեռն կը խոյանային փրկութեան — այն օրերու հրապարակներ — վրայ եւ կ'իշխային անոնց դիակներուն տակ:

Այս բարձր առաստաղով կ'ընդ սենեակին մէջ դասաւորուած են բազմաթիւ ձեռագիր մատենաներ, որոնք Հայ Ժողովուրդի եւ անոր դրացիներուն պատմութիւնը կուտան դարբար — Հայ Եկեղեցի — լեզուով:

Գրուած հին դարերու դիտանականներէն, պատմագիրներէն եւ բանաստեղծներէն, ու վանքերու աղօտ խցիկներուն մէջ համեմատ զընդունելու դրիչով ընդօրինակուած եւ անոնց վրձնիով պատկերապարզուած՝ ատենք կ'արձանագրեն Հայ կենքի հազարամուր տարիները:

Հայ ձեռագիրներու Երեւանի Մատենադարանին անգին քանձը կը կազմեն գրութիւնները հին եւ միջին դարու Հայ մտքերու, ինչպէս Մովսէս Խորենացիի, Ներսէս Առաքելի, Միքայէլ Մարտիրոսի, Յովհաննէս Սարկաւազի եւ շատ մը ուրիշներ. գործերը միջին դարու մեծ Հայ բանաստեղծներուն, ինչպէս Միքայէլ Ներսէս Շիրակացիի, Երեմիայի, եւ թարգմանութիւններ յոյն փիլիսոփաներէ — Արիստոտէլ, Պլատոն եւ Զենոն:

Սոս Եօթը դար առաջ հաստատուեցաւ մատենադարանը. հոն հաւաքուած են գանգաւ վանքերու եւ անհատներու ջով գտնուած ձեռագիրները: Ժողովուրդի գաւակները այս մազադարձները փրկելէն եկեղեցիներու ու վանքերու փառանքներէն, բոցերէն ու մոխիրներէն եւ աղբային աղէտներէն ու պահելին ապագայի պանծալուան համար:

Հակառակ ատր ուղէտ արշաւանքին փնտցուցին շատ մը ձեռագիրներ. մատենադարանը այն տունն էլ միաձմին վանքը կը գտնուէր եւ ծանօթին Երեւանի մատենադարանը: Կոն հաւաքուած են գանգաւ վանքերու եւ անհատներու ջով գտնուած ձեռագիրները: Ժողովուրդի գաւակները այս մազադարձները փրկելէն եկեղեցիներու ու վանքերու փառանքներէն, բոցերէն ու մոխիրներէն եւ աղբային աղէտներէն ու պահելին ապագայի պանծալուան համար:

Մենք միշտ կ'աւարդենք, թէ արտասահմանէն Հայի. Դատ հետապնդելով մենք միջամտած կ'ըլլանք ի՞նչ Հայաստանի կառավարութեան գործերուն. պէտք է ձգել որ անկախ գործէ: մենք պէտք է հանդիստ նստինք եւ սպասենք անոր ջայլերուն: Եթէ խորհրդ. Հայաստանի կառավարութիւնը ազատ ըլլար գործելու, այս առաւարտութիւնը կ'ըլլար հիմնաւոր: Ներկայ պայմաններու մէջ նման առաւարտութիւն մը կը նշանակէ ձգել, որ պատերազմի այս բախտորոշ օրերուն Հայկական Հարցը մնայ մոռացութեան մէջ: Ընդհակառակը, որովհետեւ Հայաստանին ինքը անկախ է իր ձայնը լսելի դարձնելու, արտասահմանի հայութիւնը աւելի եւս պէտք է խօսի ու գործէ: Դեմքն է եւ ինքնաշարժը, որ Հայաստանի մէջ գտնուի մէջը, որ հակառակ ձայն բարձրացնէ արտասահմանի հայութեան գործունէութեան դէմ:

Այս նկատումներով է որ մենք անցանք Հայկական Հարցի արժարձման: Հայկական Հարցը ընդունվ մենք կը հասկնանք, ինչպէս արդէն ըսի, Թրքահայ հոգեւոր կցումը խորհրդ. Հայաստանի եւ տարաբնու Հայերու վերաբնակումը իրենց հայրենի հողերու վրայ: Ուրիշ խնդիր մենք չունինք այսօր: Այս է հայութեան օրուան գերագոյն նպատակը: (Եսթ.)

տուեց, օրինակի համար, 1795ի պարսկական արշաւանքի ատեն, Աղա Մահմէտ Խանի հրամանին ներքեւ: Միայն խորհրդային իշխանութիւնը հաստատուելէն ետքն է որ Հայ Ժողովուրդը պատահական ունեցաւ իրարու ջով բերելու այս ընդուն թանկարժեք պատմական արձանագրութիւնները: Հիմա էլ միաձմին զլխաւոր մատենադարանին վրայ աւելցած են իր թանկարժեք Սեւան վանքերու եւ շատ ուրիշ դարադարաններու ձեռագիրները, այնպէս որ անոնց թիւը հիմա կը հասնի ինը հազարի — կը կը 1917ի եղածին:

Մատենադարանը աշխարհի մէջ ամէնէն մեծ գանձատունն է Հայ դրձագիր դրքերու. հայկական ձեռագիրներ կը գտնուին բրիտանական թանգարանին, Լոնդոնի եւ Վիեննայի եւ Վիեննայի Հայկական վանքերու դարադարաններուն մէջ: Երեւ. Բազմ. ունի ատենցմէ պատկանելի թիւ մը, մօտ չորս հազար:

Մատենադարանի ամէնէն հին ձեռագիրը կը կը 886 թուականը:

Մատենադարանը Հայաստանի հպարտութիւնն է: 1920ին ետք եւ մատենադարանը 1939ին սկսած էր ձեռագիրները Երեւանի փոխադրուեցան՝ ձեռնարկուեցաւ անոնց խոր ուսումնասիրութեան: Նոյնիսկ պատերազմի ատեն ուսումնասիրութեան եւ մասնագիտացի վերաբերեալ աշխատութեանց անոնց մէջ օրուան ընդհատումով, հակառակ որ այդ գործին յետոյներէն շատեր բանական միացան: Թէ յայտնի դիտանականներ եւ թէ նորիցէր փոխումներուն պատմութեան, դրա - կանութեան, բժշկութեան եւ մասնագիտացի վերաբերած ձեռագիրները: Նորարար զիտանական մը Լեւոն Սահյանեան, հինգերորդ դարու պատմիչն է, Ներսէս պատմութիւնը կ'ուսումնասիրէ իր աւարտական ճառին համար: Գիտութեան Ակադեմիի խումբ մը երիտասարդ անդամներ զլխաւորութիւնը Տոքթ. Տէր Միսնասանի, որ հեղինակութիւն մըն է բանասիրութեան մէջ, ուսումնասիրութիւնները կը կատարեն Միջին Դարու արձակ եւ գերթողական քաղմաթիւ հաստատումները մէջ: Ակադեմիկոս Յովհաննէսեան չիքը մը զրեց միջնադարեան Հայ բժշկական գործերու մասին: Տոքթ. Արարամեան, բանասէր, կ'ուսումնասիրէ Յովհաննէս Սարկաւազի — Հայ փիլիսոփային — գործերը: Նոյնպէս տպագրութեան համար պատրաստած է թօթիկները դարու թուարանագէտին, Անանիա Շիրակցիի ամբողջ գործերը:

Քիմիագէտները շատ հետաքրքրական աշխատանք կը կատարեն թափանցիկութեան համար ներկերու քաղմաթիւները զոր Հայ նկարները գործածած են իրենց նուրբ նկարներուն համար:

Մատենադարանի ընթերցասրահին մէջ դուր կը հանդիպէք դարձեւորներ, բժշկական, բանաստեղծներու եւ գիտնականներու, որոնք ձեռագիրները խոչոր հատորներուն մէջ խորացուած ուսած են:

Մատենադարանի միայն Հայաստանի պատմութեան դրքեր չունի: ունի Միջին Արեւելքի շատ Ժողովուրդներու պատմութեան դրքեր ալ — ունի նոյնպէս ձեռագիրներ արաբներէն, պարսկերէն, թուրքերէն եւ ուրիշ լեզուներով. մաս մըն ալ՝ ռուսերէն:

Պատմագրի ատեն արժէքաւոր յաւելումներ եղան, ոմանք եղական, օրինակի համար, տասն - երկրորդ դարու Աստուածաշունչ մը, քաղցիրը տասնըրորորդ դարու քաղաքի հատմանը ծաղկաբաղի, որ իր մէջ կը պարունակէ տասնորորդ եւ տասնըրորորդ դարու աշխարհային ու եկեղեցական զրոյներու ու բանաստեղծներու գործերը:

Մատենադարանի գանձերէն մէջը Զենոնի — լուծութեան վրայ — որ միայն հայերէն թարգմանութիւնով պահպանուած է: Եւրոպացի եւ ռուս Միջին Դարու գործերէն շատ մը թարգմանութիւններ կան: Հետաքրքրական է մէտոր էմինի, տասնորորդ դարու դարու ռուս հեղինակի գործին թարգմանութիւնը:

Ձեռագիրները կը պահուին մեծ խնամքով: Սրահը ուս կը պահուին կարելի է մտնել միայն սպիտակ վերադրուով:

Իրաւաւոր հատորներէն զատ չափազանց արժէքաւոր է ասանկերով եւ քանկերով դարերու հիմնաւորները հաւաքածոն: Առաջին մէջ կան զովաւարաւոր Հայ խորհուրդներու, քաղաքագէտներու — եւ եկեղեցիի զուլաներու նամակները, շատ մը թագաւորներու հրովարտականներ եւ դիւանագիտական թղթակցութիւններ:

Մատենադարանի տպագրուած դրքերու քանակն ալ ճիշդ է եւ կը ներկայացնէ որոշ պատմական շահեկանութիւն: Կը պարունակէ 1512ին տպուած տոալին հայերէն հատորներ:

ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆ

ՍՊԱՆԻՑ մէջ խորտուները կը չմարտնչեն, զոր. մարտնչոն տապալուելու համար: Կը վախճուի որ դիւանագրական դիկտատուրա հաստատուի: Զոր, մարտնչոն բողոքեց փոքրամի ժողովին որոյման դէմ որ Սպանիան դուրս կը ձգէր Միացեալ Ազգերու կազմակերպութիւնէն:

ԽՈՒՆԵԱՆՈՒՄԻՆ ԵՐԿԱՅԱԳՈՒՄԻՆ ԶԵՏ

ԵՐ. ՏԵՐ - ԱՆԴՐԷԱՍԵԱՆԻ Կեանքն ու գործը

Իբրեւ թարգմանիչ, Եսայի որոշ նախադրու-
թիւն մը ցոյց կուտայ փիլիսոփայական (Յոնս-
կրիվ, Էմբրսոն), պատմական (Թիէր, Հոֆմայս-
թեր), վիպական — դրական (Վէրֆել, Նիցշէ)
նիւթերու մասին, հրապարակադրական իր տու-
րէն անկախ:

Արդ, թեր ու դէմ կարծիքներ յայտնուած են
թարգմանիչ ԵՐ ՏԵՐ - Անդրէասեանի մասին, բայց
քննադատութիւնները ընդհանրապէս կը վերաբե-
րին իր թարգմանական եղանակին քան նիւթերու
ընտրութեան:

Կարծէ հարցը քննութեան առնել ի ինչ եւ բո-
ւանդակարար: Ուստի նախ վէճը թէ ինչ կարե-
ւորութիւն կը ներկայացնէ թարգմանութիւնը:

Թարգմանութիւնը, կ'ըսեն քննադատները, կը
մատեն ստեղծագործական ուժի պակաս — այս-
պէս, հին Հելլենները կը մերժէին թարգմանել օ-
տար որ եւ է գործ՝ ոչ թէ միայն անոր համար որ,
արուեստի եւ գիտութեան մէջ, հպարտօրէն իրենք
գիրքը բարձր կը համարէին դրացի ժողովուրդ-
ներէն, այլեւ այն պատճառով որ ստեղծագործա-
կան անսպառ ուժ մը կը զգային իրենց մէջ՝
տալու համար ինքնատիպ եւ սեփական գործեր:
Եւ երբ, շատ ուշ, նուազեցաւ կամ ցամաքեցաւ այդ
ուժը, սկսան թարգմանել փրկելիական եւ լատինա-
կան դրոճեր:

Հնդկականահին, կ'ըսեն ուրիշներ, թարգմա-
նութիւնը կը մարգէ եւ կատարելութեան կը հաս-
ցնէ մտածման կամ զգացման արտայայտութիւնը
որ դրականութիւն կը կոչուի — ձեւի եւ խորքի
նոր ակունքներու փնտրութեամբ մը է ուրեմն թարգ-
մանութիւնը: Արդարեւ, Հնդկականացիները իրենց
դրական հարստութիւնը ստեղծեցին՝ թարգմանա-
բար իւրացնելով հելլենական մշակոյթին զանա-
կան գործեր:

ԳՈՒՏ Մ ՍԻՄԱՆ

ՓՈՒՆԵՆԻ ՈՒՂԵԳԻՄԸ

Տարիներէ ի վեր, մեր գլուխները պատին,
սոցեքն ալ զետիւնը կը դարձնէր, մեր դատին ար-
գարանութիւնը եւ մեր քաղաքական իրաւունքները
ճանաչելու համար դիմադրականական աշխարհին:
Պատուիրակութիւններ, յանձնարարներ, յի-
շատապիւրներ, փաստաթուղթեր իրար կը հրմու-
տէին միջազգային շոր սեղաններուն առջեւ:

Մեծն Տիգրաններու, Արտաշէսներու, Տրդատ-
ներու, Պաշակեպոսներու անցած զացած պատմու-
թիւնները, հայ աշուղներու եւ բանաստեղծներու
գրութիւնները հայ ճարտարապետութեան նկարա-
զարդ նմուշները թարգմանածոյ հատորներով ա-
ռաջ կը քննեն, իբրեւ փաստ մեր քաղաքակրթու-
թեան:

Փորձեցինք տարբեր միջոցներ ալ, օրինակ,
կաթոլիկոսներ եւ պատրիարքներ, ալիքի ու փա-
շայներ պտտեցնել եթէրէ երկէր, ժողովէ ժողով:
Անոնք...:

Եւսմը ազդովին եկանք Եւրոպա, անձամբ ներ-
հայանալու համար եւ մեր գործը մօտէն հետապն-
դելու նպատակով: Կրկին կուտ մը շահ չունե-
ցանք:

Մեր հրատարակած այնքան մեծախա գիրքե-
րը, հանգստեան կոչուած դիւանագէտներու դա-
րակներուն մէջ, առանց կողքերը բացուելու մշիկ
մշիկ քնացան, օր մըն ալ հնահաւաք դատմանոք
մը ծախուելու համար...:

Եւ մեր օտար հողերու վրայ տարիներէ ի
վեր, մեր հայրենիքը, մեր դատն ու դատաստանը
լքած, բարեւի կեցած ենք դիւանատուններու պաշ-
տօնեաներուն առջեւ, մեր մարդը ըլլալը եւ ստա-
մոքս ունենալը հաստատող պտոր մը գիր ձեռք
ձգելու համար...:

Ամէն ինչ ըրինք, մեզ հիւրընկալող Ժողո-
վուրդները սիրաշահելու համար, դրացի նպարա-
վաճառին աւելցուի արարանները կենցէ՛ մինչեւ
դռնապաններուն ամբողջ շրջանը: Մեր կաթականա-
յայտ աշխարհը հայրահիւսները լեկուլ՝ օտարահիւ-
սուն քառասունորդ սիրահարին տեղը բռնելու ալ
զիջանեցանք...:

Այս բոլորը ըրինք մեր «ազգային շահուն» հա-
մար... Անոնք... Ուրեմն բռնեցք տարբեր
ճանք մը:

Դիտեցէք, մեր բոլոր կազմակերպութեանց մէջ,
սկսած եկեղեցիներու վարչութիւններէն, Գալթականաց
գոյգ. Յանձնախումբերէն մինչեւ Մ.
Փրանչիկոյի աղերարարութեանը, ոչ մէկ ներկա-
յայտներ մեր եկեղեցիի սեռէն: Այս բոլորը պիտա-
ւորներու մենախորհրդ եղած է մինչեւ այսօր:

Իբրեւ Ասիացի, կնարգել (ճանկիրաւ) ազգ
ենք, իսկ այս դարը գերազանցապէս իրապաշտ
դար է: Հոն ուր չի յաղդիր Աստուած հայրիկը՝
գրամն է որ գործը կը տեսնէ, իսկ դրամին շրջո-
ղելու պարագային՝ ճամնակաբոլորը կինն է որ
գլուխ կը հանէ շատ մը գործեր... Արդ, պէտք է
գործի թիւը Հայոց փափկամաշ տնկիւններն ու օր-

բը, եւ որովհետեւ չկար հոգովայնցի մատուրա-
կան մը որ յունարէն չգիտնար, լատին մատենա-
գիրքին առաջին մտահոգութիւնն էր, հարազատ
մնայու պայմանը յաճախ առանց յարգելու, իր
լեզուով եւ ոճով գերազանցել յունարէն քնագի-
րին գեղեցկութիւնը՝ թարգմանական աշխա-
տանքներու մէջ:

Այդպէս է որ ստեղծուած է նաեւ մեր Ոսկե-
դարը, որ արդէն կը կոչուի թարգմանականիւր:
Եւ տակաւին, զանգեւու համար առաջին տե-
սակէտը, պէտք է ըսել թէ չկայ ժողովուրդ մը որ
ուրիշին արու մասն չըլլայ, արածելու համար
իր մտքը — եթէ ոչ զողնալու, անպայման
թարգմանելու համար: Այսպէս, հպարտ Նիւադա-
յի մշակոյթի մասին Հ. Մանուէլ Պարմախեան
կը դրէ արդարօրէն:

Ազգ պառօնայի երբեմն պիտի,
Աստալիս կա տաք ստեղծ,
Եւ գոր առայց թաղու, Առաջ,
Նգիլապակաւ էր այդ գողով:

Ահա թէ ինչու հնահաւաքութեամբ կ'ողջունեմ
ԵՐ. ՏԵՐ - Անդրէասեանի յոգնութիւնը թարգմա-
նական խառնանքներու մէջ, (Թարգմանութեան
կարեւորութեան մասին աւելի երկար պիտի խօ-
սիմ մասնաւոր ծրագրի մը մէջ, յետաջիկայ աշ-
նան, մեր երիտասարդական շարժումներուն
նուիրուած քննադատական յօդուածաշարքով մը):

Նիւթի ընտրութեան տեսակէտով եւս՝ քննա-
դատական ոչ մէկ խօսք կը թողնուիմ ուղղել
նտանի, ընդունելով որ հրապարակադրական նիւ-
թերու թարգմանութեան մէջ կը թուի automate
մը, մեղքեայ մը, որ հայերէնի կը վերածէ ձեռ-
քին տակ ինկած ամէն նիւթ՝ կշտացնելու համար
գրաշարը: Իրապաշտադրական հարկադրանք մըն
է յաճախ իր այդ յոգնութիւնը, բայց անդին՝ փի-
լիսոփայական, պատմական եւ գրական գործերու
թարգմանութեանց բերել իրեն կ'արեւելէ պատ-
կանելի մատուրակների մը պատճառ:

Ծ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

ՄԱՍԻՆՈՒՄՆԵՐ

Որք է Հայութիւնը: Անդունդներու վրայէն է
անցեր ան: Որք է անոր հասանքը, տեղ տեղ կը
կորսուի ան, տեղ տեղ դուրս կը ժայթքէ, տեղ
տեղ վճիտ է ու անապակի, բայց միշտ հաւատարիմ,
երբեք չի բաժնուիր իր հունէն: Այսպէ՛ս է Հա-
յութիւնը:

Ի՛նչ է այն ճամբան որ Հայութեան կը տանի.
հազար ճամբաներ կան, որոնք հայութեան կը տա-
նին: Ու հազար դուրս կը կապուին կան, ու հազար
փողը ուժեր կան որոնք հայութեան կը տանին:

Մեր օրէնքը տարբեր է օտարին օրէնքներէն:
Հայը դուրս է օտարին օրէնքներէն: Հայը ինքնու-
րոյն երեւոյթ է:

Մեր կոնքեր եւ մեր օրէնքը ինքնուրոյն երե-
ւոյթներ են:

Մեր օրէնքի հիմնադիրը Հայն է: Առաջին
Հայը, առաջին եւ ազատ Հայը:

Այն Հայը որ բնութեան եկաւ, ու անոր մէջ
դարգացաւ:

Այն թէ աշխարհաբաղադրները, այլ Հայեր:
Այն թէ գլուխներ, այլ հոգի ունեցող Հայեր:

Այն թէ աշուղներ եւ մեկնաբաններ, այլ արիւն
եւ ջիւղ ունեցող Հայեր:

— «Հայ եմ», կ'ըսէ: «Հայ եմ» կ'ըսէ նաեւ
յեսուի խառնութեանը, երբ դիմացինը կը խաբէ:

Նոյնը կը դուռանի եւ ամենալատողը:

Ամէնքն ալ զու հովանիի տակ կը ծածկեն ի-
րենց յիմարութիւնները, Հայութիւն, ամէնքն
շուքով տակ կը ծածկեն իրենց աղտերն ու ար-
տեր:

Ամէնքն ալ զու անուանով կը պարծենան, զու
անուանով կ'ընդունեն ան ու զու անուանով կը
խաբեն Հայութիւնը:

Որքան թիւ բարեկամ ունենայ Հայութիւնը,
այնքան իր տէրը կը դառնայ: Եթէ բնաւ բարեկամ
չունենայ, այն ատեն ամէնէն աւելի ազատ ու ան-
կախ ժողովուրդը կը դառնայ:

Հայութիւնը ինքն իրեն միայն թող ապականի:
Դուրս գոյ պահէ բարեկամին առջեւ, այն ատեն
պիտի դառնա ինքզինքը: Ինչքան շատ ըլլան դաշ-
եր, այնքան բարեկամ կը մնան պահանքը, ըսած է
իմաստասէրը:

Որքան շատ ըլլան թշնամիները, այնքան ար-
թուն պիտի մնայ Հայութիւնը:

Որքան թիւ խօսին մեր վրայ, այնքան հան-
դիստ պիտի թողուն մեզ:

ՎՍԵՄ ԱՐԵՎԻԴԻ

Իորդները: Փոխանակ փեսացուներ միայն տալու
օտարներուն, աշխարհից հարմարները ներկայա-
ցնել, ինչպէս կ'ընեն բախտակից ազգեր: Փառք
Ոսկեմայր Անահիտ Իշիդուհիին, ունիւք եղնիկի
աշխարհ ու սոսնհասակ ու գրաւէ՛ Հայահիւսներ:
Կրթեմք ու պատարաստեմք զանոնք եւ կապեն ազ-
գային փրկութեան գործին...:

Ասպարէ՛զ, ո՛վ Վնայիրեան հեղաճկուն աղ-
ջիկներ...:

Գ. ԳԵՏՈՒՆ

ԺՈՂՈՎՈՐԴՆԵՐՈՒ ԻՄԱՍՏՈՒԹԻՒՆԸ

ԶՈՐՍ ԲԱՐԵԿԱՄՆԵՐ

(Հնդկական եկեղեցի)

Մինչ Աղուար, Առնէտը եւ Կրիան կը խօսէին
իրարու հետ, տեսան պատիկ վայրի Այծ մը որ
իրենց կողմը կը վազէր շնչապառ: Ենթադրելով
թէ մեծ որսորդ մը կը հետապնդէ այծը, անապա-
րեցին հեռանալ, իւրաքանչիւր իր դիմուկ ճարը
նայելու համար: Կրիան ջուրին մէջ սահեցաւ,
Առնէտը ծակ մը ցատկեց, իսկ Աղուար պահուե-
ցաւ օտակայ ծառի մէջ ճիւղերուն մէջ: Նոյն պա-
հուն Այծը յանկուտ կանգ առաւ աղբիւրին մօտ:
Աղուարը, տեսնելով որ մէջտեղը մարդ չկայ,
Կրիային քով դնաց, Կրիան ջուրին երեսը ելաւ եւ
նկատելով որ Այծը կը վախճայ խմելու, ըսաւ.

— Ս'ի վախճար, խմէ, ջուրը մաքուր է:

Երբ այծը խմեց վերջացուց, Կրիան ըսաւ.

— Ինչու կը վազէր այնքան անապարանքով
եւ ահուղդղի մատնուած:

— Ինչ մեղքս պահեմ, հազիւ ազատեցայ որ-
սորդի մը ձեռքէն:

— Լաւ, հիմա ապահով ես, մեզի հետ կեցիր
եւ մեզի ընկեր եղիր:

Աղուարը եւ առնէտն ալ հաւանութիւն յայտ
նեցին եւ այծը ուրախութեամբ խոստացաւ իրենց
հետ մնալ:

Զորսն ալ բախտաւոր էին բաւական ատեն,
բայց օր մը աղբիւրին մօտ իրարու հանդիպած ա-
տեն, աղուարը, Կրիան եւ առնէտը դիտեցին որ
այծը չերեւար: Ծրուած խուսը սպասեցին վերջ,
որոշեցին երթալ փնտրել:

Աղուարը օրին մէջ բարձրացաւ եւ շուրջը նա-
յելով, տեսաւ որ քիչ անդին այծը բռնուած է որ-
սորդի մը ցանցին մէջ:

Անմիջապէս վար թռչելով, սեւ լուրը հաղոր-
դեց առնէտին եւ Կրիային:

Երբեք միայն երկուր խօսեցան այս դժբախ-
տութեան վրայ, եւ խորհեցան թէ ինչպէս կ'ընեն
ազատել այծը:

Վերջապէս աղուարը ըսաւ առնէտին.

— Եղբայր պատուական, դուն կրնաս ազա-
տել այծը, բայց պէտք է շուտ շարժուի, այլապէս
որսորդը կը բռնէ այծը:

— Արդարեւ, պէտք է ժամանակ անցընենք,
ըսաւ առնէտը, զիս հոն տար անմիջապէս, որ-
պէսդ կարենամ կրծից ցանցը:

Աղուարը իր կտուցով առաւ տարաւ առնէտը,
որ անմիջապէս դործի սկսուէ ցանցի հեռքին վը-
րէ: Երբ դործը վերջացուց լրայ էր, Կրիան
հասաւ: Այծը կրիան տեսնելով ողբ մը արձակեց.

— Ախ, ինչպէս հոս եկար, դուն դանդաղա-
շարժ եւ եւ չես կրնար ազատել որսորդին ձեռքէն:
Ես հիմա ազատ եմ եւ կրնամ արաւ արաւ վազել,
ազատաւ կրնայ ծառերուն վրայ թռչիլ, առնէտը
կրնայ որ ու է ծակ մը մտնել, իսկ քեզի համար
ազատում չկայ:

Այդ միջոցին որսորդը երեւաց, ցանցին կա-
պերը թուցած ըլլալով այծը փախաւ, աղուարը
վեր բարձրացաւ, առնէտը ստորաց եւ ծակի մը
մէջ ապաստանեցաւ, բայց Կրիային ճար չկար:

Որսորդը բարկացաւ տեսնելով որ այծը փա-
խել է, բայց չուրջը նայելով լրտեսեց Կրիան եւ
ըսաւ. — «Ո՛ր, աւելի լաւ է դիտուի համով կրիայ
մը ունենալ փրկանակ պարապ առնել դառնալու:
Եւ կրիան բռնելով տուրքակին մէջ դրաւ եւ յող-
նած դարձաւ առնել դարձաւ:

Այն ատեն երեք բարեկամները դուրս ելան ի-
րենց թաքտոցներէն եւ ողբացին իրենց բարեկա-
մին կորուստը: Երբ աղի արցունքներ կը թափէին,
աղուարը առաջադրեց ճար մը գտնել կրիան ազա-
տելու համար: — Այո, ըսաւ, թող այծը վազէ որ-
սորդին առջեւէն, այն ատեն մարդը տուրքակը
վար ձգելով պիտի հետապնդէ զայն:

— Շատ լաւ, պատասխանեց այծը, ես կաղ
ձեւանալով կաղն ի կաղը կը վազեմ առջեւէն, ան
կը ստիպուի հետեւիլ ինձի, այն ատեն առնէտը
կրնայ ազատել մեր բարեկամը:

Բոլորն ալ հաւանութիւն յայտնեցին եւ այծը
ճամբայ ելաւ: Որսորդը տեսաւ զայն եւ կարծելով
թէ այլեւս իր ձեռքին տակ է, տուրքակը գետին
բարւաւ եւ վազեց ետեւէն: Այծը վարպետօրէն ձգեց
որ վազէ ետեւէն: Ի վերջոյ որսորդը յոգնեցաւ իր
տուրքաբէն հետապնդումէն եւ կամաց կամաց ետ
դարձաւ տուրքակը տեսնելու համար: Մինչ այս
մինչ այն առնէտը կրծած ըլլալով տուրքակին
լուանը, Կրիան դուրս սողոսկած եւ մօտերը պահ-
ուած էր:

— Ինչ որ է, ըսաւ որսորդը, ամէն պարապակի
մէջ իրիւր կ'ապտուական կրիայ մը ունիմ հոս:

Եւ անպակ, քափ ի քեքան մնաց, երբ տուրքակը
բանալով տեսաւ որ կրիան ալ փախել է ձեռքէն:
Տեսնելով որ խաղաղութիւն է թէ արաւ վազողին եւ թէ
կամաց քաղողին, սաստիկ վախճաւ եւ կարծեց թէ
ճիւղերու աշխարհի մը մէջ կը դառնուի: Եւ հեւ
ի հեւ տուն վազեց, իբրեւ թէ հետապնդուած ըլ-
լաւ ուրախակամներու թանկէ մը: Այն ատեն ջոք
արաբածները դուրս ելան իրենց թաքտոցներէն
եւ ուխտեցին բարեկամներ մնալ մինչեւ որ մահը
լաւենէ դերեմք:

Թիւն, զարմացեալ եւ զայրոյթ կը պատահե՛ր նոյն իսկ անոնց որ չեն գիտեր եւ որոնց պատարանները չեն փարատած: Բայց նախ, պարոններ, սահմա - նենք թէ ի՞նչ տեսան դաւաճանութեան մասին է խնդիրը: Իմ միտքէս չանցնիր մտաէշալիս վերա - գրուած իրողութիւնները նոյնացնել այն կոպտո - րէն շնական սակարկութեանց հետ ուր մարդ դէ - ուտակցարար կը ծախէ իր հայրենիքը, դժգոհութեան համար ոխակալութիւն մը կամ անխոստովանելի շահ մը: Եւ սակայն, ինչպէս ըսած է Լա Ռոշֆորժո դաւաճանութիւնը փոխ կ'առնէ, կը խաղցնէ ամէն տեսակ անձնաւորութիւն, նոյնիսկ երկրին հաւա - տարիմ եւ անչահախնդիր ծառայող մը»:

Այնուհետեւ անցնելով իրողութեանց, Պ. Մոսնէ չեւտեց թէ ամբաստանեալին դաւաճանու - թեան ըզրաժողովներն եղած են իշխանութեան տենչ, անապաժութիւն, իշխանաւորի ընտրել եւ ատելութիւն հանրապետութեան դէմ: Այն աստի - ճան որ, շատեր կ'ըսէին իր շուրջը.— «Հանրապե - տութիւնը մեռաւ, սակիկ պարտութիւն մը կ'ար - տէ»: Ուրեմն, մատչելի դաւած է վարչաձեւին դէմ, եւ դաւը չարեանակցած համաձայնելով ար - չաւորին հետ: Այս առթիւ դատարանը կարգաց փշթէնի կարգ մը յայտարարութիւնները: Օրի - նակ սա խօսքը՝ 1940 հոկտ. 30ին, Մոնթուառի տեսակցութիւնէն վերջը:

— «Այս փառափառութիւնը իմա է: Նախա - րարները պատասխանատուն են միայն իմ առջեւ: Պատուաւրիւք միայն զիս պիտի դատէ»:

Կամ ուրիշ յայտարարութիւն մը.— «Մինչեւ հիտա մեղի հետ խօսեցալ իբրեւ հայր: Այսօր կը խօսիմ իբրեւ պետ»: 1941 Օգոստոս 21ին, պետա - կան Ռոբէսփիւրի առջեւ, ամբաստանեալ կը պա - հանէր հետեւեալ երդումը.— «Պէտք է արտայա - րուել: Ինչի հետ կամ ինչի դէմ: Տարւան Ա - մերկացիներուն կողմը կ'անցնի», — «Անոնք որ չեն ուզեր հնազանդել իմ հրամաններուս, դուրս - գը մասն ազգային միաբանութիւնէն»: Իր իրաւա - ստութիւնները Լափաի փոխանցելով հանդերձ կ'ը - ուրէր.— «Իմը ունիւր միայն մէկ հայրենիք, այն - դրը եւ կը մարմնացնեմ»: 1940 Սեպտ. 15ին փշ - թէն կը գրէր իր ստորագրութեան տակ, «Ռովիւ տէ մէօ Սոնտոն» մէջ, — «Անքն կ'ուզենք զօրաւոր պետութիւն մը կազմել աւերակներուն վրայ կար - դուսարեք մը որ իշու իր պարտութեանց եւ սխա - լներուն ծանրութեան քան թէ թշնամիին հարուած - ներուն տակ»:

Վերջապէս, ամբաստանեալը ամէն տեղ կը յիշեցնէր թէ պարտութեան պատասխանատուութե - թիւնը կ'իշխայ Ծրանային քաղաքական վարչաձե - լին վրայ, թէ թուր չարիքներուն աղբիւրը հան - րապետութիւնն է: Փշթէնն է որ առաջին անգամ զինուորապետ առաջարկած է: Սասանի տանին աղ - իրացութեան տակ շատեր — նոյնիսկ դատաւորներն եւ ճշգրտեալներ — կը քննադատէին, երբ դատարա - ղը աղաղակեց:

— «Եթէ Հիթլէր յաջողած ըլլար, այլեւս ըսն պիտի չմնար Ծրանային»:

Ընդհ. դատարանը չի հաւատար թէ ամբա - տանեալը երկու տեսակ քաղաքականութիւն վա - րած է, մէկը Գերմանիոյ, միւրը Գիմարցական ձախառնին հետ: Փշթէնն չարաչար գործածեց իրեն յանձնուած ճշմարտական ասանկը: 1940 Յուլիս 11ին հրատարակեց երեք սահմանադրական օրէնք - ներ, ջնջելով հանրապետութեան նախագահու - թիւնը, իր ձեռքին մէջ կեդրոնացնելով ամբողջ իշխանութիւնը, զործադիր, օրէնսդիր եւ, աւելի վերջը, դատական: Ինք կը նշանակէր նախարար - ները, պատասխանատու միայն իրեն: Եւ այս իշ - խանութիւնը կանգուն կը մնար յենով ոչ թէ ֆրանսական, այլ ինքնադի ուժին:

— «Հանդիպակադրութիւն հանձնակատա - րութիւն, դաւաճանութիւն դաւաճանութիւն, ուխտադրութիւն ուխտադրութիւն կառավարութիւն մը կ'ապրէր գաղտնի միաբանութեամբ թշնամիին հետ: Ծրանային չէր գիտեր թէ ինչ կ'անցնի կը դառնայ Վիլհիլ մէջ... Ան անգոր կը դիտէր այն - պիտի արտայայտութիւններ որոնք ամօթի կար - միրը կը արձգանքնին իր ճակտին: Ամէն ինչ տե - դի կ'ուռնեար «բացարձակ դադողնապահութեան մէջ»... Ո՛չ, Ծրանային համաձայն չէր այս կառա - վարութեան հետ: Ինչ որ ճահաբեկութիւն» կը կոչէին, Ծրանային էր որ ինքզինքը կը զոհէր ա - դատուելու համար: Վիլհի կարգուսարքը արշա - տողներուն: Կարգուսարքն էր»:

Դատարանը յետոյ խօսեցաւ Հրենաւոր եւ մասնունեալը դէմ հրատարակուած օրէնքներու մասին: «Պարտադրելով որ Հրենաւոր արձանա - գրուին, պատա - որմնադիրներուն ցանկը հրատա - րակելով պատանապիթիւն մէջ, անոնք Գերման - ներուն կը մատնանշէին ապադայ պատանդները»: Յետոյ յիշեց Ռիօի մէջ արգելած դատավարու - թիւնը, կարգաց փշթէնի կողմէ Հիթլէրի դրուած նամակները: Երբ Դաշնակիցները Տիէի էլան եւ յետոյ քաղաքային, փշթէնն շնորհակալութիւն կը յայտնէր Հիթլէրի որ «ձեռքեց ֆրանսական հո - դը»: Մինչդեռ ժամէշալ Պազէն զոնչ շնորհակա - րութիւն չյայտնեց Գերմանիոյ կայսրն որ մարքեց - Մէջի հրապարակը: Անկողմէ անկողմ զորակող, փշթէնն կը գրէ Գոն Ռիպպիլիթի թէ «Ճշման - սայի երաշխիքը գերմանական բանակն է»: 1941 Մայիս 28ին կը ստորագրէր Փարիզի պայմանա - գիրը որ Գերմաններու տրամադրութեան տակ կը

20,000 Հայեր ցիրուցան Գերմանիոյ մէջ

Նոր հասած իրազեկ ճամբորդէ մը կը փառնէք հետեւեալ տեղեկութիւնները:—

Պատերազմի վերջին տիմիւններուն երբ գերմա - նական բանակները արագօրէն կը նահանջէին, զորոյց կ'աւ թէ բոլոր օտար բանուորները եւ բռնի տեղահանուածները պիտի փոխադրուին Ա - րեւելեան սահմաններէն, Գերմանիոյ ներքին եւ արեւմտեան շրջանները: Այս կարգադրութեամբ կողմիստեան աղբերէն շատերը Թիւրոյ, Հայերն ալ մեծ մասով տեղափոխեցին Վիլիթէնպէրկը շրջանը: Հայերու ընդհ. թիւը ամբողջ Գերմանիոյ մէջ մօտաւորապէս կը հաշուուէր 20.000, որոնց հինգ հազարը՝ զանազան երկիրներէ բռնադատեալ ե - կաւ էին, աշխատելու համար, ուրիշներ ալ իբրեւ կալանաւորներ փոխադրուած են կեդրոնացման վայրերը, տարապարհակ աշխատանքի համար: Այս աշխատանքներուն մեծագոյն մասը պալանեան երկիրներէն եւ Ծրանային եկած էին: Մնացեալ տասնեւհինգ հազարը կը բաղկանար բռնադատ - ուած երկիրներէն տեղահանուած զօրախոնքի եւ զերեք բռնուած հայ զինուորներէ, որոնցմէ աշխա - տանքի ընդունանկները գործարաններուն մէջ տեղա - ւորուած են իբրեւ բանուորներ: Այս բանուորնե - րուն մեծ մասը Գերմանիոյ Արեւելեան կողմի - ճարտարարտեսական կեդրոններուն մէջ էին, իսկ փոքրագիւ մէկ մասն ալ կը գտնուէր կեդրո - նական, հարաւային եւ արեւմտեան Գերմանիոյ զանազան վայրերէ: Ներքին հաղորդակցութեան միջոցները չկենայուն պատճառով կարելի չեղաւ ստոյգ տեղեկութիւններ քաղել անոնց մասին:

Վիլիթէնպէրկի շրջանին մէջ մօտաւորապէս 2500 Հայեր հաւաքուած են, որոնք զլխաւորապէս տեղաւորուած են հետեւեալ շրջաններուն մէջ. — Ռոտտալ 1250, Թիւրինգի 200, Ռալինգպուրկ 100, Լինտաու 100, Միւնխէն 50, Շթուլիք 100, Թիւրինգի 150, Թայֆինգի 40, Էսինգէն 40, Պալլիւնի 30, իսկ մնացեալները այս գլխաւորաքա - ղանքներուն շրջակայ գիւղերուն մէջ տեղաւորուած են ընտանիքներով:

Գրաւեալ վայրերու մէջ բնակող Հայերը վաչ - կատուն ցեղերու նման առելին անդին կը շրջադա - յին, որով կարելի չէ քաղաքներու եւ գիւղերու մէջ գտնուողներուն ստոյգ թիւերը ներկայացնել: Հարաւային Գերմանիոյ եւ Աւստրիոյ զլխա - ւոր քաղաքին մէջ, Միւնիխ, Վիլնիւ, Լինց ,

դէնք Սուրիոյ մեր խարխիւները, օդակայանները, նաւահանգիստները, ճամբաները, երկաթուղիներ - րը, Պիզիլեր ընէ զործարդուած-բայց մասամբ կան - խաւ գործարդուած է Սուրիոյ մէջ, ինչպէս յետոյ պիտի ըլլար Հէլս. Ափրիկէի մէջ:

Դատարանը կարգաց Անգլիոյ Թագաւորին նամակը, (1940 հոկտ.)՝ որ կը յիշեցնէր երկու եր - կիրներուն դարուստ անաղիւթիւնները եւ մտէ - շալին պատասխանը: Պարզեց բռնի աշխատանքի եւ աքորին չարիքները: 110.000 քաղաքական տարադիր, 120.000 ցեղային (հէպական) աքորա - կան, որոնցմէ միայն 1500 հոգի վերադարձած են եւ: Երբակայանելով, երբ մահապատիժ պիտի պահանջէր, դատաւարը սկսաւ հետեւեալ բառե - րով.— «Կանգնելով օրէնքի գետնին վրայ, որ - համարհելով ինչի ուղղուած սպառնալիքը եւ նա - խատիքները, խորհելով այն չարիքին վրայ զոր պատճառեցին Ծրանային, յիշելով այն չարիքը զոր կըցաւ գործել անուն մը եւ մարդ մը» եւ: :

Համեմաշխուքեան տուրք

Պաշտօնավթերը կիրակի օր հրատարակեց զբաժանուրին եւ հարաւորացման տուրքերու օրէնք - ները: Այս թուականին սկսելով մինչեւ վեց ամիս, բոլոր անոնք որոնց հօրենական հարաւորութեան խառն արժէքը 200.000 ֆրանքէն վեր է, 1945 Յու - նիս 4ին, կամ հարաւորացումը 1940 Յունուարէն սկսեալ վեր է 50.000 ֆրանքէն, պէտք է յայտա - րարութիւն մը յանձնեն տուրքերու վարչութիւն: Ամուսնացած հարկատուներուն համար, որոնք միակ յայտարարութիւն մը պիտի ընեն, այս պայ - մանը պարտաւորիչ է, եթէ երկուքին հօրենական հարաւորութեան խառն արժէքը կ'անցնի 400.000 ֆրանքը կամ հարաւորացումը 100.000 ֆրանքը: Մասնաւոր հարցարաններ պիտի տրուին այս յայ - տարարութեանց համար:

Հայրենի ստացուածքները տուրքի ենթակայ չեն մինչեւ 200.000 ֆրանք (ամուրիներու հա - մար): Ամուսնացած բայց անդաւակ ընտանիքի մը համար տուրքէ աղաւ է 400.000 ֆրանքը (200.000 - ական իւրաքանչիւրին համար): Ամէն անշափա - հաս կամ անհար գաւաղի համար պիտի զեղուէ 50 000ական ֆրանք այս եւ կոնշ բաժինէն: Երկ - րորը գաւիկին համար՝ 100.000ական ֆրանք: Եր - րորը գաւաղի սկսեալ 200.000ական ֆրանք: Իւրա - քանչիւր գաւիկ համար զեղու 50 աւ հարիւր պա - կաս է անշափահաններու համար եղած կրճատու - մէն: (Շար.):

Գրաց, Սալցպուրկ եւն. — բաւական մեծ թիւով աշխատաւորներ կային, որոնց ընդհ. թիւը Վիլ - թէնպէրկի շրջանին մէջ գտնուող բանուորներու թիւին կը հաւասարէ: Այս շրջանին հայ բանուոր - ները կեդրոնացած էին զլխաւորապէս Վիլնիւայի, Միւնիխի եւ Լինցի մէջ:

Ընդհ. առումով հայ աշխատաւորներու մեծ մասը ուսուանալ դաւեալ վայրերուն մէջ ինկած է: Ամէն վայրին մէջ կան հիւրանոցներ (centre d'accueil) որոնց միջոցաւ կարելի է ստոյգ տեղե - կութիւնները քաղել Հայերու թիւի եւ վիճակի մասին:

Միջազգային Գ. Յ. կեդրոնը՝ Զուիցերիոյ սահմանամերձ գրաւեալ վայրերուն մէջ, բազմա - թիւ մասնաճիւղեր բացած է, օգնութեան հասնե - րու համար բոլոր գրկուածներէն:

Այս աշխատաւորներուն մէջ կան բազմաճաճ ընտանիքներ, նոր ամուսնացողներ եւ յղի կիներ: Գանի մը հարիւր կը հասնին զարգացական տարիք ունեցող մանուկները, որոնք երեխի վրայ ձգուած են: Դրաւեալ վայրերու մէջ ցիրուցան հայ աշխա - տաւորութեան վիճակը լուրջ ճնշութեան եւ հո - դածութեան կը կարտոր:

Հայ աշխատաւորները մեծ մասամբ համա - խմբուած կ'ապրին մասնաւոր Տալագներու մէջ եւ կը պարենաւորուին դրաման բանակի կողմէ: Կանոնաւորաբար ամէն օր անձ գլուխ կը տըր - ուի 400 կրմ. հաց, 40 կրմ. միս, 20 կրմ. շաքար, 20 կրմ. կարպոլ, 20 կրմ. պանիր, սուրճ եւն. նոյնպէս կէս լիտր զինի:

Ամուրիները առ հասարակ կը ճաշեն ընդունե - րութեան կեդրոններու ճաշարաններուն մէջ:

Յունաստանէն 1943ին բռնի Գերմանիա բեր - ուած 250 հայ երիտասարդները ողջ են եւ կը գտնուին Վիլթէնպէրկի շրջանը:

ԳՊՐՈՑԱԿԱՆ ՀԱՆԴԵՍ

Ալֆրէդիլի զարգացական տարիկերէն հանդէ - ւոր տեղի ունեցաւ, անցեալ կիրակի, էփրին Տօ - լէի մանկապարտէզի ընդարձակ արահի կողմէ:

Միողներու կողիկ բազմութիւն մը փութա - ցած էր տեսնելու եւ լսելու իրենց գաւակներուն երգերը, պարերն ու արտասանութիւնները: Օր - ուան նախագահը, Հ. Բ. Բ. Մ. ներկայացուցիչ Պ. Օ. Թաղէոսեան իր բացման խօսքով բացատրեց հոյ մանուկներուն, հայերէն դաստաւորութեան խիստ կարեւորութիւնը՝ որուն ոյժ կուտայ Բարե - զործական տարիներէ եւ իր Գարիկի շրջանին մէջ, պահելով շատ ուր վերողներ, թէ առանձին եւ թէ համագործակցաբար տեղական մարմիննե - րու հետ ինչպէս հոս: Պ. Ա. Չօպանեան մասնաւոր փալէս հրահրուած ըլլալով, խօսեցաւ օրուան պահանջին համաձայն:

Բացման խօսքէն վերջ հանդէսը սկսաւ «Ո՛ր մեծասքանչ դու լիզուո՞ղով: Աշխատանքու եւ աղ - ջիկներու կողմէ եղան կարգ մը արտասանութիւն - ներ, ինչ անգիտեմ եւ հայկական պարեր որոնք հա - զիւ մեծ անմուսն արդիւնք են:

Հանդէսին ներկայ էին Կապույտ Պաշի, եկե - ղեցայ Ազգաբարձութեան, Ռազմաւարտ Միւռ - թեան, Սոգ. Ճակատի եւ Հ. Մ. Բ. Մ. Ի ներկայա - ցուցիչները, իսկ հայութեան կարեւոր մէկ մասը կը բացակայէր: Հանդէսը փակուեցաւ «Մաղիկը ապաւ իմ հայրենիք»ով եւ ներկաները ուրախ մենկեցան:— Ներկայ մը

Տէր եւ Տիկին Մարգարեան եւ դասակները, Ալրի Տիկին Զ. Նիքապեան կը ծանուցանեն թէ չորեքշաբթի, 15 Օգոստոս, ժամ 10ին, Վարանի Հայոց Մարտան մէջ հոգեհանգիստ պիտի կա - տարուի Անդրանիկի, Վեհանուշի, Կիրակոսի, Համբէկի մահուան տարեկիցի առթիւ (զոհ ուճա - կոծութեան): Կը հրահրուին հանդուցեալին յի - շատելը յարգողները ներկայ գտնուի Ս. Պատար - ղաի արարողութեան:

Կը փնտռուին Սանդուր, Զաւեն, Անդրանիկ Գրեզեան եւ Մարգարեան Յովսէփ, որ Յունաս - տանէն բռնի աշխատանքի համար Գերմանիա տարուած էին: Կը խնդրուի իմացնել Միւսա Դա - լիթիանի, 12 Impasse Escalon, Traverse Chevalier, St. Loup, Marseille:

Յակոբ Յովակիմեան եւ իր պարագայները խո - րին շնորհակալութիւն կը յայտնեն հայ արեւուշ - ններու, արեւիկան եւ բոլոր անոնց որոնք իրենց ներկայութեան եւ ծաղիկազարկով ցաւակցութիւն յայտնեցին իրենց 14 տարեկան գաւիկն կոնձիկի մահուան առթիւ (զոհ ինքնաշարժի արկածի):

ԼՈՅՍ ՏԵՍԻՍ.— Գ. Տօլուէթի նոր երկը, Զեթթին, պատմութիւն 1893ի պատերազմնե - րուն, տեղական բարբերով եւ հին դէպքերով ճո - խացած: Ընտրի հատոր մը պատկերազարդ: Տպ. Տէր - Յակոբեան:

Imprimerie DER-AGOPIAN, 17, Rue Damesme - 13 - Le Gérant : H. AGONEYAN

[illegible]

Միխատոյի յայտարարութիւնը

Օգոստոս 15ին Ճափոնի կայսր ձայնադրեալ յայտարարութիւն մը ուղղելով ժողովուրդին, ծառայողներուն համար անձնատուութիւնը: Ահա ձայնադրեալ ձայնադրութիւնը:

— Մեր բարի եւ հաւատարմ ժողովուրդին, — Պարագայ մտածելէ վերջ աշխարհի կացութեան վրայ, այն պայմաններուն վրայ ուր կը գտնուի մեր կայսրութիւնը, որոշեցինք շահել ներկայ կացութիւնը զիմեզ աւելի արտակարգ միջոցի մը: — Հրամայեցինք մեր կառավարութեան իմացնել Մ - Նաւահանքերուն, Մեծն Բրիտանիոյ, Չինաստանի եւ Ս - Միութեան թէ մեր կայսրութիւնը կ'ընդունի Դաշնակցութեան հաւաքական յայտարարութեան տրամադրութիւնները:

« ... Պատերազմը տեւեց մօտ չորս տարի, հակառակ ամէն բանի զոր կատարեց իւրաքանչիւրը, հակառակ նաւան եւ զինուորական ուժերու քաջարի ընթացքին, մեր պետութեան ծառայողներուն փութեամբանութեան եւ յարատեւութեան, մեր հարեւր միջին կայսրականներու անձնուորութեան: Զինուորական կացութիւնը նպաստաւոր չեղաւ Ճափոնի, իսկ աշխարհի ընդհանուր ձգտումները բոլորովին դարձան մեր շահերուն դէմ: Ասկէ դատ, թշնամի սկսաւ գործածել նոր ուժով մը որուն աւերել ուժը իսկապէս անհաղթելի է եւ որ բազմաթիւ անմեղ զոհերու կենանք արիւնք: Եթէ շարունակէինք պայքարը, ի վերջոյ հետեւանք պիտի ըլլար փութումը եւ անհետացումը Ճափոն ազգին, ինչ որ նմանապէս իրեն հետ պիտի բերէր մարդկային քաղաքակրթութեան շինումը: »

« Այս պայմաններուն մէջ, ինչպէս փրկել միջինասոր մեր հպատակներէն եւ ինչպէս կըր - նայինք մեր մեղքերը լաւել մեր կայսրական նախաւորութեան սուրբ հոգիներուն առջեւ: Այս է պատճառը որ հրամայեցինք ընդունել դաշնակց պետութեան, հաւաքական յայտարարութեան տրամադրութիւնները: Մեզի ուրիշ բան չի մնար եթէ ոչ մեր խորին ցար յայտնի աւարական Արեւելքի դաշնակց ազգերուն որոնք միշտ գործակցեցան կայսրութեան հետ, արեւելեան Ասիոյ ազատագրութեան համար: Իսպաղիզներու վրայ ինկած սպաննեան եւ զինուորական, բոլոր առնոց որ մեզանք եւ անոնց ընտանիքներուն մտածուած կը տարեցնէ մեր սիրած գիշեր ցերեկ: Պատերազմի վերաբերեալ եւ զոհերուն բարեկէ - ցութիւնը առարկան է մեր խոր հոգածութեան: »

« ... Զուլաւացէք ամէն արտաքայտութիւնէ որ կ'ընայ աւելի քան զայսինքն յարգանքով, ինչպէս եւ ամէն անհամաձայնութիւնէ կամ կոխի որ մեր միջեւ ծագելով կ'ընայ շփոթութեան ստեղծել: Կարող ազգն համօրէն շարունակուի ինչպէս անխախտելի բնասելիք մը, սերունդէ սերունդ, իր հաւատքին, իր անտուածային երկրին անկորնչելի նկարագրելի յարակցութեան մէջ, իր ծանր պատառ - խանաւորութեանց յիշատակին եւ իր առջեւ եղած երկար ճամբու տեսիլքին մէջ: Միացուցէք մեր բոլոր ուժերն եւ նուիրեցէք ապագայի շինու - թեան, մշակեցէք մեր մէջ մտքի շինակութիւնը եւ ազնուութիւնը, աշխատեցէք հաստատական, առեւելքներու համար կայսրական պետութեան փութը եւ լաւելու համար համաշխարհային յառաջդի - մութեան հետ: »

Անձնատուութիւնը Մանիլայի մէջ

Երէկ ճափոնական ճերմակ օդանաւ մը, ան - ղէն եւ երկու կողմէն խորոր կանանց խաչերով, համարայ էլաւ դէպի զոր: Մաք Արթըրի նշանակած կղզին, ստորագրելու համար անձնատուութեան պայմանները: Վերջական գործողութիւնը պիտի կատարուի Մանիլայի մէջ (Փիլիպպին կղզիներ - բուն մայրաքաղաքը): Օդանաւին կանանց խաչերը այնքան մեծ են որ կը տեսնուին 450 միթր հեռուէն: Ամերիկեան սպարապետը հրամայած է որ ճափոնական պատուիրակութեան ընկերական մասնագէտ խորհրդականներ բանակէն, նաւա - տորմէն եւ օդատորմիցէն, ծանօթ օդակայաններու եւ ուրիշ գաղտնիքներու:

Ամերիկեան օդանաւը պիտի զիմաւորեն ճա - փոնական պատուիրակութեան օդանաւերը եւ պի - տի ընկերական միջնեւ ինքնիւ տեղը, ուրիշ պատուիրակութիւնը պիտի միակարգուի Մանիլա: Ճափոնական զինուոր մը կը խոստովանի թէ ցիրուցան օդանաւը յարձակած են դաշնակց նաւատորմին վրայ, անձնատուութեան յայտարար - րութեան վերջը: Արդարեւ, «կողմը դադարեցու - ցէք» հրամանը գործողութեան չէ ամէն տեղ: Կա - ռապիւրութիւնը կը ջնանք բոլոր զօրամասերուն հասցնել կայսրի հրամանը:

Ճափոնի պատերազմական նախարարը անձ - նասպան եղաւ փորը ճեղքելով (կարա - քիթի), զբաւելու համար իր պարտականութեանց մէջ վրի - պած ըլլալու մեղքը: Ուրիշ անձնասպանութիւն - ներ ալ կը սպառնան: Անձնատուութեան յայտա - րարութիւնէն երեք ժամ առաջ Թոգիոյի գործակա - րութիւնը կը ծանուցանէր թէ պատերազմական նախարարը զարաքան պատերազմ յայտարարած է Ռուսիոյ դէմ: Ռուսական սպայակոյտին պետը

յայտարարեց թէ կուր պիտի շարունակուի, մին - չեւ որ Ճափոնցիները իրապէս վար դնեն զինքնը: Ճափոնի դաշնիւ հրաժարեցաւ, բայց Միքատոյն յանձնարարեց շարունակել, մինչեւ որ կարելի ըլ - լայ նոր կառավարութիւն մը կազմել:

Ճափոնցիները ընկերացին ամերիկեան յա - ծանաւ մը որ հիւշակալն ուսում կը փոխադրէր: 8—900 հոգի անհետացան, 310 հոգի վիրաւորուե - ցան:

Փեքէն քերդ մը փոխադրուեցաւ

Չորեքշաբթի գիշեր, դատարանին ընթեր - ցումէն անմիջապէս վերջը որ տեւեց քանի վայր - կեան, մտնելով Փէթէն գիշերանց փոխադրուեցաւ սպանիական սահմանադրական վրայ: Փորթալէի բերդը եւ տեղաւորութեան աշխարհիկ մէջ ուր բանաւարկուած էր ժողով Մանիլայի, սպաննուած նախարար: Գործողութիւնը կատարուեցաւ խիստ պարզութիւն: Երկու օստիկանական կողմեր պատ - րաստուած էին սպառնալի պահանջներով, եւ շա - տի կարծեցին թէ նորէն Մոնտեֆի բերդը պիտի փոխարկուի: Մտնելուը երկրորդ կողմէն մէջ գործելով առաւել 5,400ին փոխադրուեցաւ Վիլլաքուպիէի օդակայանը, անմիջապէս դուռն - ցաւ օդանաւ մը եւ իջաւ ֆո, ուրիշ մասնաւոր ինքնաւարժ մը տարին Փորթալէ, պայուսակ - ներն ալ միասին: Փէթէն հանած էր մտնելու համադրեցաւ եւ իւր զենքիս մը հաղած: Կիրք առ - ժամապէս արձակուեցաւ, բայց հրաման չուրին ընկերակալու:

Դատարանի անմիջապէս հարորդուեցաւ զօր - տը Կոյի, որ իրաւունք ունի մահապատիժ վերա - ծնելու ցեղանա բերդապարտեալներուն: Դատարանի ամբարտաւանալը կը դատարարէ նաեւ «սպառնալի անպատուութեան» եւ ստացուած քննութիւնը դատ - ման, բայց բառ չի պարունակեր աստիճանագրու - թեան մասին:

Ինչպէս դրած էինք, Գերագոյն Ատենը մա - հապատիժ սահմանած ատեն, բաղձալը կը յայտ - նէր որ վճիռը չգործադրուի, նկատի առնելով դատապարտեալին տարիքը: Զայնակողմեան թեր - թեքը եւ մասնաւորապէս «միմանիթէ» կը պահան - ղէր գործադրել մահապատիժ, իսկ միւս հասանքն - րը կը յանձնարարէ կարճ կապել, որպէսզի եղ - րալիստական պառակտումներ չծագին: «Ֆիլիպպին» կը զրէ թէ «դատապարտութիւնը կ'ընկալու որոշ - անաճ էր»: Կիսապաշտօնական օրկանը, «Էլ Մոսա» կը թելադրէ դժգոհալ տրուած վճիռով եւ նուիր - ուի յերաշխտութեան:

«Ազգային անպատուութիւն» կամ «անար - ժանութիւն» բացատրութիւնը կը տրամարդէ կորսնցնել բոլոր քաղաքացիական իրաւունքները, կարգ մը պատշտներ, զինուորական աստիճանն - րը, Պատուոյ Լեգէոնը եւ Ակադեմիայի անդամակ - ցութիւնը:

Չուլուր յեւաճգուեցաւ

Ընկերակալական համադրութեան չորեքշաբթի օր վերջացուց իր աշխատանքները, երկար կոյ մը ուղղելով Ֆրանսայի ժողովուրդին: Կուսակցու - թիւնը կը պահանջէ միակ եւ գերելի Սահմանա - դիր ժողով, ժողովրդավար Սահմանադրութիւն, վերաշինութիւն, միջազգային կազմակերպում, խաղաղութեան Էն:

Համադրութեան երկար եւ յաճախ բուռն վի - ճարմութիւններէ վերջ, ջախջախիչ մեծամաս - նութեամբ, 274ի դէմ 10.112 ձայնով որոշեց յի - տաճիւր համախառն կուսակցութեան հետ ձուլ - ուելու եւ մէկ բանուորական կուսակցութիւն կազ - մելու առաջարկը: Զեռնպալ մայիսի 212 հոգի, իսկ քաղաքային էին չինոյ պատգամաւորներ: Բայց գործակցութիւնը պիտի շարունակուի համաձայն բանաձեւի մը զոր պիտի հրատարակէր վաղը:

Համադրութեան մեթոք ընկերակալական նա - խարարները եւ լաւելու առաջարկը, դժուարութե - թիւն չպատճառելու համար կառավարութեան, թէ եւ հաստատ կը մնայ իր տեսակէ տնտես վրայ, զոր միջոց զօր - տը Կոյ:

Ազգայնացումը Անգոլոյ մէջ

Անգոլոյ երեսփ. ժողովին բացման առթիւ, թաղաւոր կաղաքը աւանդական դահաճաւոր, որ կը խմբագրուի կառավարութեան կողմէ: Դահա - ճաւոր խօսելով ներքին եւ արտաքին քաղաքակա - նութեան, պատերազմի դադարման, Փոքտամի խորհրդածողութիւն եւ ուրիշ հարցերու մասին, կը յայտարարէ թէ պիտի ազգայնացուին, այսինքն հանրապետ - պետական սեփականութիւն պիտի դառնան Անգոլոյ Դրամատուրի եւ ածխահանքի: Ուրեմն ընկերակալական կուսակցութիւնը արդէն սկսած է գործադրել իր ծրագիրները:

Թաղաւոր հեռագիր մը ուղղելով զօր. տը Կոյի, Մարի. Արեւելքի պատերազմին յաղթական վարձանքին առթիւ, յոյս կը յայտնէ թէ պիտի վերանորոգուին կապերը Ֆրանսայի հետ: Զօրա - վարը պատասխանեց նոյն բաղձալը յայտնելով, չափաւորելու համար երկու երկիրներուն բարե - կամական յարաբերութիւնները:

Ք երեսփ. ժողովին մէջ, ընկերակալական

ԱՆՈՒՐ ՊԱՏՇԱԺ

Երեւ, միշտ երեւ

Թուանշաններու գիւտին եւ անոր թուանշանի մասին որոշ դադարաւոր շուրմ, բայց եւ այնպէս գիտած եմ թէ թիւերուն մէջէն միշտ երեւն է որ խօսքի ու գրչի տակ կ'իյնայ յաճախ, չեմ գիտեր ինչ անբացատրելի դուռնադրութեամբ մը:

Կը կարծուի թէ եւս երեւ անգամ խաճած ըլ - լայ բարւոյն ու չարին զիտակցութեան խնձորը, Աղամին տալէ առաջ: Կայն երեւ հարուածով մեղուցած է, կ'ըսեն, Արեւը Մովսէս հաղի երեւ անգամ գլուխը վեր առած է եղեր Սիւնա լեռան դադարը Արարչին դէմը: արեւի պէս տեսնելու համար: Դովտին կ'ընէ երեւ անգամ հախի դարձած է, աղէ արձան դառնալէ առաջ: Բաղամսու էլը ե - րեւ անգամ դուստը է եւս:

Երեւ, միշտ երեւ, այս օր թէ երէկ: Զէ՞ որ աքորը երեւ անգամ խօսեցաւ Յուդա - յի մատնութեան առաջ եւ ատոր հետեւանքով Յիսուսի կրօն խաչը երեւ թիւեր շուրմէր:

Միշտ եւ հոս այս մտաւորական թուանշանը կը - նական մէջը բերուներով ներկայացուցինք հին եւ նոր ճոճանքներուն մէջ, (եւ ճոճանք) ըսեմ դուք իմացէ՛ք Կտակարան:

Իսկ աշխարհիկ կեանքի մէջ ուր զիտաւոր դեր կը խաղայ քաղաքակրթութիւնը քուսածօժտելին, հոս ալ այս երեւ թուանշանն է որ երեւան կուգաւ եւ կը տրիւ ու կը տրիպակտէ միահեծան:

Հաշիւը՝ որ մարդկային կեանքին էն պիտանի տարրն է, իր բազմաթիւ ձեւերուն եւ խնդիր - ներուն մէջ եկած յաղած է միմիայն երեւ կանոն - նին: արեւն որ այսօր բովանդակ աշխարհը Ե - րեւ կանոնին կը հետեւի եւ անով պիտի կառա - վարուի:

Աշխարհի կենդանական գոյութեանն ի վեր միլիոնաւոր թուանշանները չէին խաղած պար - դունակ երեւին մէջ որ օրուան կարգախօսն է, տի - րուր, պարտադրուր:

Հաշիւէ հասկցող եւ անոր հետ սերտ կապ ու - նեցողները գիտեն անշուշտ այս երեւի կանոնը որով կարելի է լուծել էն կնճռոտ թուաբանական խնդիրները: Այսօր քաղաքակրթութեամբ դադող - ները եւ կամ սրճարաններու անկիւնը քաղաքակի - սեղաններու շուրջը բոլորող ինքնաշուք փոխ - բաններն ալ զիտացն ու հասկցան որ այդեւս երեւը եւ երեւի կանոն էր: Գրեւոր պիտի վաւե - րեւ եւ անգամ պատերազմի արեւելքէն հեռու՝ խաղա - դութեան, համբարախութեան եւ աշխատութեան:

Ուրեմն օրհնալ ըլլալ երեւ, որ մոռցնէ պի - տի տայ մեզ... երէկը:

ԼԻԱ

Վարչապետը, ինչպէս եւ համայնավար երեսփո - խանը ջերմապէս զնահատեցին Անգոլոյ միապե - տութեան առաւելութիւնները:

Խ. ՄԻՈՒԹԻՆԸ Եւ Զինատան զինակցու - թեան զանազիր մը կ'ընեն: Կ'ըսեն թէ դաշնա - դիր մեջ պաղտին համաձայնութիւնները կը պա - րունակէ:

190 ԿՐԱՄ ԿՐԱՄԻ պիտի բաժնուի Օգոստոսի 15 կարօտով:

ԿԸ ՓՆՏՈՒՄ.— Տիկին Մանիլի վարդուանց կը փնտռէ իր բոլոր տղաքը Բաղուցի Մուրէն, Գորգէն, Կարի Սահակեանց, հօր անուն՝ Արմե - նակ, մօր անուն՝ Նինա, զինուորագրուած, բայց անյայտ: Կը խնդրուի գրել Vartoiantz, 227 Rue Grande Communication, Bois d'Arcy (S. et O.):

ՍՏԱՑԱՆԲ.— ԶԵՅՈՒՆ, պատմութիւն Զեյ - Թունի 1895ի պատերազմներուն, տեղական բար - քերով եւ հին դէպքերով ալ ճոխացած: Մեծադիր հատոր մը պատմութեան: Գրեց Գ. Տէօյլէթ: Տպ. Տէր Յակոբեան, 1945: Գին 200 ֆրանք:

ՄԱՐՍԵՅԸ.— Այրի Տիկին Վախլուհի Ասա - րեան իր խորին շնորհակալութիւնը կը յայտնէ բո - լոր անոնց որ մասնակցեցան իր տարաբախտ ա - մօտոյն՝ ՕՆԵՆԿԻ ԱՆՈՒՄԵՆԻ յուշարկաւորութե - թեան: (Զոհ անձնաթի չարագործներու դնդա - կին, Օգոստոս 4ի գիշերը), Յուդայականութիւնը տեղի ունեցաւ Օգոստոս 8ին:

ՀՈԳԵԱՆԳԻՍ.— Տէր եւ Տիկին Գ. Գոս - տիկեան եւ դասուցանեցին Այրի Տիկին Մ. Քէյ - ճեան կը ծանուցանեն թէ այս կիրակի, Ալֆորդի - ի Եկեղեցիին մէջ հոգեհանգիստ պիտի կատար - ուի իրենց հղորդ՝ ՅՈՎԱՆՆԵՍ ՊՈՍՏՐԻՍԵՆԻ մահանա տարիելին առթիւ: (Զոհ Վախլուհի ուր - բակծութեան): Կը հարկուրին հանգուցեալին յիշատակը յարգողները:

ՊԵՏԻՈՅ ԵՒ ՆՍԱՒՈՅ ՔԱՎԱՆԱՐԴՆԵՐՈՒՆ Զարեկան բաժնեգէն 900 ֆրանք, վեցամսեայ 500, եռամսեայ 300:

Imprimerie DER-AGOPIAN, 17, Rue Damesme - 13
Le Gérant: H. AGONEYAN

ՀԱՐԱՇ

HARATCH Fondé en 1923
R.C.S. 376.38

Directeur-Propriétaire : SCH. MISSAKIAN

17, Rue Damesau - PARIS (13e)

GOB 15-70 - C P Paris 1678-63

ՔԱՆՈՒՅԻՆ. Տար. 750, 6ամս. 400, 3ամս. 200 ֆրանք:

Samedi 18 Août 1945 Շաբաթ 18 Օգոստոս

ԺԵ. ՏԱՐԻ — 17e Année N° 4482-Նաթ շրջան ԹԻՒ 111

Խմբագիր՝ Ե. ՄԻՍԱԿԻԱՆ Գին՝ 3 ֆր.

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԸՆԴՀ. ՎԻՃԱԿԸ ԿԱԶԴՈՒՐԻՉ

ՆԵՐԳԱԼՅԸ ՊԻՏԻ ՍԿՍԻ

ԱՂԲԱՏ ԳԱՂՈՒԹՆԵՐԵՆ

ԽՐԱ.— Երեկ հրատարակել էինք առևտրաբեր լուրեր Հայաստանի, քաղաքի կարգի, բնորոշ քան առաջիկ իշխանի գաղափարները: Ահա առաջիկ շաբթի մեր տեղեկություններն են, նշանակալից պատկերներ:

Հայաստանի ընդհանուր վիճակը շատ փառալուրդալից է, ժողովուրդը տոգորված խանդավառ ու բարձր արմատաշունչներով: Երկրին մեջ ամեն ինչ պատրաստված արամադրված ըլլալով, յաղթանակի տակի են ամրապնդված է ինքնավարությանը: Հայրենասիրությանը կրակով է ժողովուրդին բոլոր խառնվել են պատրաստ են ամեն գնահատությանը՝ երկրին առանձիններ ընդարձակելու համար:

Հայ ժողովուրդին սրտին անուշիկից ցաւ մը եղած է հայրենի լեռան՝ Արարատի, ու իր պատմական հայրաքաղաքին՝ Մեղի աւերակներուն դռները բաց Գողթի վրայ: Անհամբեր կը սպասեն անոնց ազատագրման: Ընդհ. տապալումը ինքնայն է քէ կարա-Արտասանի շրջանին վերադարձնելով, բայց աւելի մասին ոչ ոք չի գիտէ, կախում ունի դիմադրողական բանակի ցուր խնամքին:

Կաթողիկոսական ընտրության համազումարն ուղերձ մը դրված է Սթալինի, խնդրելով որ 1918ի անադարաթիւնը սրբազորուի:

Ժողովուրդական դործավարներու խորհուրդին նախագահության (վարչապետության) կողմէ ընդունելու ժողովն մը սարձուած է իր պատմի պարզամտութիւնով: Ներքին եղած են, վարչապետին բացակայութեամբ, քիչ-քիչ վարչապետ և արտաքին դործավար Կարապետեան և բարձր դործավարներ: Կարապետեան շատ զգեցիկ գեկոյցով մը պարզած է Հայաստանի վերջին ու ներքին պայմանները և ժողովուրդին առաջիկայ խնամքները: Ներքին իշխանի վարչ ու անվիճելի է: Հայաստան պատրաստ է իր քեփին տակ ամբողջելու իր ցիրաւցան գաւազները, նկատելով արտասանականի ազգայն ազգութիւնին, իսկ հարաւատ գա-զութիւններուն կարգը յետոյ պիտի գալ:

Երբ հարցուցած են քէ Թրքիայի Դաւոթ Խալիֆ ըլլալ, պատասխանուած է քէ իրենի իրաւատու չեն բան մը քսելու կալ քեփաքիւլ, քանի որ քաղաքական իշխանի է այդ եւ իրենց իրաւատութեան դուրս: Բայց գաղութները ազատ են իրենց պատկերները դնելու, քանի որ իրենց չեն խառնուիլ արտասանականի գործերուն:

Պատգամաւորները սա միայն դիտած են որ արտասանականի գաղութներու կողմէ եղած աղաքիւն շարժումները, օրինակ Անի քրիստոնեայի ժողովին ներկայացուած յուշակոթիկները հետաքրքիր ունեցան Հայաստանի թերթերուն մէջ, արձագանգ դրաներով ուստ մամուլին մէջ: Ասիկ կը հետեւցնեն քէ Խ. Ռուսիայ անտարբեր չի լինիր արտասանականի Հայոց պահանջներուն:

ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՎԻՃԱԿԸ

Երկրին տնտեսական վիճակն ալ քաղաքական է: Թէեւ երկրասարդութիւնը, զինուորային գրուած է, բայց կամաց կամաց կը վերադառնան վերականգնելու, չիանդներն ու գերիները, այնպէս որ երկրասարդներ կը տեսնուին քաղաքներուն մէջ: Զորացրուած պաշտօնապէս սկսած ըլլալով, կարելի է դադարաւոր մը կարգով Հայկական կորուստներուն մասին, քանի որ շատ ճշտած կամ կորած կարծուածներ երեսն ելած են:

Պատերազմին հետեւեցողով երկրին տնտեսութիւնը քանակաւորապէս վնասուած է, բայց չնորհիւ կոլտնտեսական դրութեան (հասարակական տնտեսութեան) զգալի փոփոխութիւն մը չկայ: Կոլտնտեսները, «Արտիշները» միշտ շարունակուած են հողային աշխատանքները, վերապահելով բացա-կաններուն բաժինը: Այնպէս որ, ճակատեն վերա-դարձող մը նիւթապէս բան մը կը կորուստ ըլլալով իր բացակայութեան, եւ կը վերստանայ իր վերապահաւ բաժինը:

ՈՒՐԻՇ ԼՈՒՐՆԵՐ

Հայաստանի ժողովրդական դործավարներու խորհուրդին նախագահն է (վարչապետ) Մացակ Պապեան, փոխ - վարչապետներն են արտաքին դործավար Կարապետեան եւ Մարճանեան, Հայ տոկետական Գերագոյն Խորհուրդին նախագահ՝ Սիմակ Մուսկեան, «առողջապահական» դործա-

վար՝ Դեմոնդեան: Լուսաւորութեան (կրթական) դործավարը կին մըն է որո՞ւ տեղական է Ղազարիցեան:

Քիչալէս հաղորդած էր «Յառաջ», նորընտիր կաթողիկոսին Սթալինի ներկայացուցած եւ անոր ընդունած ծրագրին համաձայն, արտասանուած է էլմիւսանի տպարանին եւ ձեռնարանին բացումը: Համազումարը բուհարկած է ելմտա-ցոյցը որու հասոյթները էլմիւսանի ինք է որ պիտի հոգայ: Այս տարի իսկ պիտի բացուի ձեռնարանը որ պիտի ունենայ 40 սան: Արտասանականի գա-ղութները որդեգրած են զանոնք, ամբողջ ուսման շրջանին համար: Իսկ տպարանը ամբողջ կազմով հայթաիթիւ խոստացած է Սուրբոյ պատգամաւոր:

Ելմիւսանի միաբանութիւնը բազմաձեւ ու լայն բաւականաչափ լաւ տարրեր կան վառ պա-հելու համար:

Կաթողիկոսը մեծ յարգ կը վայելէ, վարչա-կան ուշադրաւ կարողութիւններով օժտուած է եւ մեծապէս հայրենասէր:

Լուսնային Արարատեան հիմնադրամի ներկայացուցիչը, Պ. Սարգիս Բիրբեքեան, որ էլմիւսանի հազար էր հաշուական քննութեան համար, երկու հազար անգլ. ոսկի նուիրած է, Մեղուաւորութեան հաստատութեան մը յատկացուելու համար, ի յիշատակ իր մորը:

Համազումարին պատգամաւորներու մա-սին դրուած էր ժամանակին: Պայքն զացած են պարս - տեղապահը, Գիւրգ աբը, Արայանեան, Թորոս Աղատեան, Ճ. Պաշտպանեան, Ինճեան եւ Թուրքաճեան: Յիմնատակն՝ Կարապետ արք. Մաղլանեան, Գրիգոր Բարազման եւ Տօթ-Վառլապեան: Թուսմիայէն՝ Վազգէն Սրբ. Տօթ. Տիւրքաճեան: Թուսմիայէն՝ Վազգէն Սրբ. 10-12 հարկանիւններ ալ զացած են իբրեւ այցելու: Պալիպարայէն՝ Գուսման Մ. Վ. Կարապետեան, Պաթարապետեան եւ ուրիշ մը:

Թուսմիայի ինքապաի եւ կողմի դործարանա-տէրներ յանձն տուած են իրենց մեքենական հոր-դուարներին եւ ապրանքին 10 աւ հարկերը տա-մարդին, դործարաններ բանալու համար Հայաստանին մէջ:

Տիկին Զապէլ Եսայեան ողջ է եւ Բազու կը դառնուի, որքան կըցած են ստուգել: Եր. Թուրք-եան — Կաթող ժողով է: Միւսներէն լուր չկայ:

ԵՐԱՌՈՒՆ ԹԻՒՄԿԻՅԸ

ԽՐԱ.— Դ. Դեմիւրեանի յօդուածը՝ վաղուան քիւով, ուրիշ նարութեանց հետ:

ՄԱՌԿՆԱԿ ՓԵՔԵՆԻ ՎԻՃԱԿԸ

Տեղական թերթերը զանազան աղբիւրներէ քաղելով կը գրեն թէ Փէթէնի մահալճիւր արտասանուած է 7ի դէմ 20 ձայնով, իսկ Վիճիւր չորս ձայնով: Երբեք 13ի դէմ 14 ձայնով: Թէեւ երկուսնային եւ դատաւորները զաղտնապահու-թեան երդում ըրած են, բայց կ'ըստին թէ չորս տարբեր վիճիւրներ խմբադրուած էին, վերջնական բանաձեւի որ յանգիլն առաջ:

«Ազգային անպատուութեան» դատաւար-տուած ըլլալով, Փէթէն կորսնցուցած կ'ըլլայ իր բոլոր իրաւունքները, ինչպէս եւ յայտարարք էր մտական նախարարութեան պաշտօնատար մը, տրուած վիճիւրն համաձայն, մասնաւոր պատժ-եաներ անմիջապէս գրաւուելու դատաւարութեան բոլոր տնտեսուծը, — համազումար, պատուա-նշաններն ու ջանքիւնները: Փոքրալէի բերդին մէջ, ուր արգելափակուած է մահալճու, սպասե-լով զոր. տը 4օլի որդման, օրէնքին համաձայն բանտարկուածներ իրաւունք ունին շղթայ մը անցը-նելու ոտքին, մէկ ծայրը կապելով պատին: Եղթ-թան պէտք է բաւական երկար ըլլայ, որպէսզի դատաւարութեան կարենայ պառկիլ եւ քնանալ: Նկատել անուշով Փէթէնի տարիքը, որոշուած է չորսմարդիկ այս պատիժը, քանի որ ոչ կրնայ փախչիլ, ոչ ալ բանտարկուածներուն վրայ յարձա-ղէն, հաղուտու, կաճ - կարակի եւն. դատուած ըլլալով, Տիկին Փէթէն ստիպուած է ապրիլ իր սեփական միջոցներով: Ժամանակին բաժնուած են նկեր այր եւ կնոջ սեփականութիւնները:

Ձախակողմեան հոսանքները կը շարունակեն պահանջիլ որ դատաւարութեան անմիջապէս կախ-ուի կամ զնորապահարին: Համայնապէս կուսակ-ցութեան կեդր. կոմիտեն իր վերջին նիստին մէջ զարդեցաւ այս հարցով եւ պնդեց իր տեսակէտին վրայ:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ

ՀՈՂԱՅԻՆ ՊԱՀԱՆՔՆԵՐԸ

ԽՐԱ.— Երկրասարդ գրագետ Զ. Սիւրմէ-լեան, որ արդէն դիւր շահած է ամերիկեան գրա-կանութեան մէջ եւ որոնք արդէն մասին խօսե-ցանք կ'ըստին որ, հետեւեալ գրութիւնը հրատա-րակուած է հին. երբ Թայմզսի մէջ: Սիւրմէլեան Տրապիզիտ քաղաքին է եւ Հայաստան ալ գացած ըլլալով, ծանօթ է 1920-21ի անցուղարմին:

Մեքիկեան մամուլի մէջ երեւցած տեղեկու-թեան համաձայն, Ռոբերտային Միութիւնը կը պահանջէ վերադարձը Հայաստանի սահմանակից կարս - Արտասան շրջանին (Կովկաս):

Այս հողամասը ռազմադիմադրութեան մեծ կարս - արտաքին ինքնուրոյ շրջան մըն է: Կարսի պատ - մական բերդը հարաւային բանակին է ամբողջ կովկասի: Առանց անոր խոցելի է Ռոբերտային Միութիւնը: Ըլլալ Ռոբերտայ կողմէն կամ Թուր-քիոյ մէջէն: Ռոբերտային Միութիւնը պէտք ունի Կարսին կարենալ պաշտպանելու համար Կասպից Ծովու վրայ գտնուող Պաքուս եւ Պաթումի նախի-դուրը: Սեւ ծովու վրայ:

Կարս - Արտասանի վերադարձը Ռոբերտային Հայաստանի Հանրապետութեան, մասամբ միայն պիտի հատուցանէ այն դիմադրական անհրաժեշտութիւնը որ դործուեցաւ Հայաստանի հանդէպ: Այս շրջան-ներու պահանջը չի նշանակէր աշխարհակալու - թիւն կամ ռուսական ծաւալում: Թէ Մեծն Բրի - տանիա եւ թէ՛ Միացեալ Նահանգները ընդունած են որ այս հողամասը կը պատկանի Հայ ժողո - վուրդին: Եւ ստուգելու, ոչ միայն այս հողամասը, այլեւ անիւն:

1920 Օգոստոս 10ի Սեւի դաշնադրով Թուր-քիոյ սուլթանական կառավարութիւնը համաձայ - նած էր որ պիտի համակերպի Մ. Նահանգներու նախադաշին որոշումը: Հայաստանի սահմաններու վիճի կարողադրութեան մասին: Նախապէս Ռի - սոն որոշեց որ Հայաստանի արտին կըրողմը, Վիսը եւ Տրապիզիտը: Կարս - Արտասան շրջանը նոյնիսկ Թուրքիոյ կողմէ չէր եղած վիճի առա-կայ՝ իբրեւ արդարօքն Հայաստանի պատկանող շրջան մը:

ՏՐԱՌՈՒՆ ՎԵՐԻՆԸ ԱՆՏԵՍԵՆՏԻՆ

Մուսթաֆա Բէմալի իշխանութեան օրով Թուրքերը ոչ միայն իրենց պահանջին թրքա-Հա-յաստանը, այլեւ, յարձակելով սովաճար փոքրիկ Հայկական Հանրապետութեան վրայ, անիւ խե-ցին Կարսը եւ Արտասանի ալ, որոնք նախապէս ռուսական հողերէ էին: Հետագային, Ռոբերտային Պրոսիա, Հանրապետական Թուրքիոյ հետ կըրած արախիւմութեան դաշնադրով, ծանցաւ Կարս - Արտասանի թրքական դաւաճումը: Արտիկա դիւա - նադիտական զինուած մըն էր այդ օրերու իրաւար-ժութեանը ծնունդին սակ, որովհետեւ, 1921ի ձմեռն երբ ռուս - թրքական դաշնադրը ստորա-դրուեցաւ Մոսկուայի մէջ, Ռոբերտային Ռուսիա, պաշարուած թշնամիներով եւ բզկաւուած ջաղա - քացիներու պատերազմով, չափազանց տկարացած էր, ինչպէս նաեւ սխալ կարծիք կազմած էր այս-պէս կ'ըսուած թուրք յեղափոխութեան նկարագրի մասին՝ կարենալ պնդելու համար որ պահուի այս հայկական հողամասը:

Երբ Մուսթաֆա Բէմալի արեւելեան բանակը, ճարտար ու վարպետ Գարապէթը Բազմի մա-ռաշնորդութեամբ յարձակեցաւ Կարսի վրայ 1920ի աշնան, դեռ նոր կազմակերպուած հայկական բա-նակը — անօթի, ցնցողներով ծածկուած, գին - ուած անդլիական Ռուս հրապաններով — մերժեց կուռիլ իր Թուրք «ընկերներու» դէմ: Այն առնե-այս շրջանի Հայկական մէջ այն ընդհանուր կարծի-քը կար թէ, յեղափոխական Թուրքիան, ընկերվա-րութեան կարմիր դրօշին տակ, կ'երթար Կարսը առնելու եւ եղ զարմնելու զայն Սովիէթ Ռուսիա:

Բայց Կարսի տէր դառնալէ վերջ Թուրք «ըն-կերները» իրողութեան հայ բնակիչները իւր երբ ողջ Հայեր լմացին աշնան, վեհանաճարաբ յայտա-բարեցին որ իրենք արմատաւոր են այնտեղ կատա-րելու ժողովրդական քաղաքացիութիւն մը:

ԿՈՒՈՒՆԵԱՆ ԳԵՐՄԱՆԻՆԸ ԴԵՄ

Ներկայ պատերազմին աւելի քան 300.000 հայ զինուորներ, կարմիր բանակի շարքերուն մէջ, կուռեցան ընդդէմ նացի Գերմանիոյ: Փոքրիկ Հա-յաստանը Ռոբերտային Միութեան տուաւ 50 զորա-վարներ: Զեր ընթերցողներէն շատեր կրնան յիշել Պալթիկան առաջին բանակի կուռեցիքը՝ հայ զորա-վար Բարաբանի անաշնորդութեամբ: Ֆրանսա-յի փոքրիկ հայ համայնքը Գերմանիոյ դէմ կըր-ուող ֆրանսական բանակին տուաւ ոչ նուազ քան 10.000 զինուորներ: Հայաբաւուր հայ պատեր, Մ. Նահանգներու զինեալ ուժերուն մէջ, տակաւին կը կուռին եւ կը մեծանի ծաղաղական պատերազմին մէջ՝ ընդդէմ ձափոնի: Գոնէ մէկ հատիկ թուրք զինուոր տուաւ իր կեանքը Միացեալ Ազգերու դատին համար:

Թէեւ Թուրքերը 1915ին կոտորածներու ժա-մանակ սպանեցին իմ հայրս, մայրս եւ ազգա-կաններս, բայց եւ չեմ սնուցաներ առնուլիւն ընդդէմ Թուրք ժողովուրդին: Ծա կ'ըսեմ որ Հա-յերը ի Թուրքերը ապրին իբրեւ յարկ դրողներ:

Ի՞նչ արժեք պատերազմի

Հիմա որ Ծայր՝ Արեւելքի պատերազմն ալ,
Հերջացաւ, զիճակազրութիւններ կը պատրաս-
տուին, պարզելու համար մարդկային կորուստ-
ներն ու նիւթական աւերները:

Առժամային հաշիվներու համաճայն: Այսպէս համարաբար արժած է առ նուազն 55.000.000 զոգ, — մեռեալ, վիրաւոր կամ անհետացած: Փայթեկերու մէջ է իրեւն դերի կը մնան 12 միլիոն հոգի, որոնց վրայ պիտի աւելնայ ճարտարական բանակին մնացորդը, 4 միլիոն:

Հափոնական պատերազմը վերջացաւ օգոստոս 14ին: Մինչեւ այդ օրը տեւած էր իմը վեց տարիներ 19 օր պալատ: Անշուք մինչեւ վերքը մառահեղացած է պատերազմին, իսկ Մ. Նահապետիկը իրականացնէր երեք տարի, 8 ամիս եւ վեց օր, հաշուելով Փրըր Հարպարի ղեկավար: Չինաստան ծափոնէ ըստ պատերազմի մեջ է 1937 թուական 7էն ի վեր, որեւեմ 8 տարի, 8 ամիս եւ վեց օր:

Այս պատերազմը երկու անգամ ավելի ծանր կորուստներ պատճառեց քան Մեծ Պատերազմը, մարդկային թէ՛ չիթական: Այսպիսի տղամարդկանք կորսնցուցն ա նուազին հեղինակ տալիս երազան դրամով, սառնց Հայաստան կորուսում աշխատանքները եւ չիթական քանդուկները: Առ նուազն մէկ տարի պէտք է սպասան, մինչեւ որ կարելի ըլլայ ճշդիւ անողով կորուստը:

Անելի բան մէկ միլիոն զինուորային, զբրինք, ջաղաբազկան կամ ջեղաչլի տարալոյժներ կան Վերսիտետներէնքոն ցանկերուն վրայ: Շատեր կը քանդեն երեւան ելլել, բայց մեծ մասը մեռած կը համարուի: Մեծ տարբերութիւններ կան միեւնոյն կառավարութեան դաշազան պաշտօնատուներուն հաշիւներուն մէջ: Այսպէս, Հիթլէր անցեալ փերտը 24ին 12.500.000 կը հաշուէր Գերմանիոյ կորուստները, որոնց 6 միլիոնը սպաննուած: Միջոցն 6ուիս 29ին ձեռք անցած վաւերագրի մը, որ տալով պաշտօնական կը համարուի, Գերմանիոյ կորուստներն կը հաշուէ 4.064.433 ռոքի, մինչեւ 1944 Նոյեմբեր 30: Բաղդատութիւն մը կատարելու համար, ըսենք թէ նախորդ պատերազմին ընդհ. կորուստն էր 29.750.000, որոնց մէջ Գերմանիոյ թափիր՝ մօտ 7 միլիոն մեռեալ եւ վիրաւոր:

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

«ԿՐԱԿԸ ԴԱԴՐԵՑՈՒՑԷ՛Ք»

ԶՈՐԱ ՄԵԾԵՐԸ ՊԻՏԻ ԳՐԱԻԵՆ ՃԱՓՈՆԸ

Հասկանալիս պատուիրակությունը Մանիյա հասած պիտի լլայր երէկ, արաքիւ: Զօր՝ Մաջ Արթուր նոր պայմանաժամ տուած էր, նկատի առնելով կարգի մը դժուարություններ: Միւստան կերպը դարգեղեցնելու հրամանն անյով, յայտարարեց թէ՛ կայս, զերգառանքին անդամները պիտի այցելեն բոլոր ճակատները, հազորդելու համար անձնատուրիթեան հրաման: Ռուսական ճակատին վրայ (Մանչուրիա, Փորձ) կռիւները կը շարունակուէին մինչև երէկ: Ռուս հրամանատարը յայտարարեց որ թէ պիտիբաժը պիտի շարունակէ, մինչև որ ձափոյցները վար զինն գէշերը: Խորհրդային զեկոյցը կ'ըսէր թէ՛ ձափոյցները հակալարձակումի ձեռնարկած են Մանչուրիոյ ձմէր են կռիւները կը շարունակուին:

Խորհրդակցություններ կը կատարուին Ուո-
շինգթոնի, Լոնտոնի, Մոսկուայի եւ Ֆիննաստանի
մէջ, ճշդիւրեւ Համար Ճափոնի գրասենյակն անհրա-
ժեանքով թուրքերէն, որոնք շատ կը տարբերին Գնե-
մանիդ գրասենյակէ։ Լոնտոնի թերթերուն կարծի-
քով, Ճափոնի կայսրը եւ կառավարութիւնը կ'ու-
նէին այն տպաւորութիւնը ձգել թէ՛ ճափոնական
բանակը չէ՛ պարտուած եւ անկարողի է։ Ճափո-
նական անթիւ մը յայտնած էր թէ Ճափոն միայն
առտօնապէշ կորսնցրեցած է պատերազմը։

Լոնտոնեայա Նանքինի (Ֆիննաստան) կառավա-
րութիւնը, որ կազմուած էր Ճափոնի՝ կողմէ,
բուն Ֆիննաստանի կառավարութեան ղեմ։ Ճափո-
նի նոր կառավարութեան կազմութիւնը յանձնուե-
ցած իշխան Տիկուշի Բունիի, որ կայսրն մօրեղ-
գամ էր։ Ճափոնի պատմութեան մէջ առաջին ան-
գամ է որ կայս. դերբարտասնին մէջ անգամը

Կեղծած որ միասին լուծեն իրենց խնդիրները իրե-
րահասկացողութիւնն եւ փոխադարձ յարգանքի ու
գիտիմբ: Իսկ Բազմ Թուրքերը իրենց պէտքէ Կաս -
կնան Թէ՛ Հայերն ալ յար երկրագոյնի վրայ ունին
իրաւունք զադար կեանք մը ապրելու եւ, ինքի
սաննը կ'ուզեն շահիլ քաղաքակիրթ ու աշխարհի
թիւրքանքը, պէտք է որ, իրենց իսկ ճամադայնու
կարգի, ասանց դրսէն լլայլիք անհարկի ճնշումի,
վերադարձնիլ Կարթըր Հայաստանի եւ, ասն շնչե-
լու տեղ մը փոքրիկ ու լեռն Հողատատար մը վրայ
խնդողամած հայ ազգիս:

Գերմանական տեղեկագրերնրը չեն յիշեր սըմ-
բալիզուսիան եւ արշաւանքի զոհերուն թիւը (ըս-
տաքայի), բայց իրադէպներու կարծիքով 800.000
կ'անցնէի, որոնց կէս մ'իլիոնը սպաննուած։ Միայն
Պերսիոնի մէջ 200.000 հոգի մեռած են օդանաւային
ոմարակոծութիւններէ։

Հետևելով տրամադրելի և չափառ թվերը կ'ներկայացնեն իւրաքանչիւր երկրի գինուորական եւ քաղաքացիական կրօնականը, առանց հաշուելու դերիւնքը:— (Խուփա՝ 21 միլիոն, Գերմանիա՝ 6 միլիոն՝ 1.500.000, Լիտւանա՝, գինուորական՝ 900.000, բնաջինջ հզած՝ 570.000, Զիմաուտ՝ 3 միլիոն, Ճափան՝ 2.700.000, Մ. Կա-հանգիկը՝ 1.070.000, քրիստոնայակ էպաթրօթիւն՝ 1.430.000, Ֆրանսա՝ 1 միլիոն, իտալիա՝ 1.100.000, Եւկիպալիա՝ 1.685.000, Աստրիա՝ 700.000, Ճուճարիա՝ 600.000, Հոլանտա՝ 275 հազար, Ֆինլանտա՝ 60 հազար, Պէժիլիա՝ 60 հազար, Զե-խալովաճիա՝ 60 հազար, Փիլիպինական կղզիներ՝ 30.000 տրուկկներ մետած, 350.000 ամնետացած : Եւ այս ցանկը լրիւ չէ տպուին, (օրինակ՝ Յու-նաստան, Պուլկարիա են) :

Պատերազմները կը վնասեն չնաեւ իւրաքան -
չիւր երկրի ազգային եկամուտին։ Միլիոններ
մխուռած են ծովափով եւ պայթուցիկներով։ Միայն
հիւսիսական ուռմբը երկու միլիառ տղար արժած
է Մ․ Նախանջներուն, եւ միայն երկու հաւտ ար -
ձակուհան։

Առ նուազն տասր տարի պէտք է, մաքրելու համար հաշիւին բանգումները: Պերլինը ծայր-թունդն էր բեր թէ 16 տարի պէտք է, մաքրելու համար միայն 9 հերլին 1.500.000 քաղաքում տու-ներուն հիւստահները, օրական 50 միլիոնէ բաղ-կացած տասր կատարումը բանեցնելով: Երկու միլիոն տղաք էր հաշուեն Պերլինի վերահսնու-թեան ծախքը:

Ճարանագրի մէջ կը հաշուեն թէ բնակչութիւնը 2.600.000 հոգի պակասած է պատերազմի ինքնաջինքէն, 39.600.000էն ինչպէսզէ 37 միլիոնի, ինչ որ ա-մէնէն ցած թիւնն է 50 տարիէ ե ք վեր։ Պատճառը,— ծնունդները նուազած են 2 միլիոն զերիներու բա-ցահալոյթիւման հետեւանալով, 750 հազար պայքը ե կիներ ունի բանուոր տարրուած են, 230.000 քաղա-բական, կամ ցեղային տարադիւրներ կորուտած կամ հաշմանաւոր ։

Կ'անցնի կառավարութեան գլուխը: Վարչապետ -
իշխանը ծնած է 1886ին եւ իր ուսումը ավարտած
Ֆրանսայի մէջ:

Ճափոնը դրաման լրջանակներու պիտի չբաժնուի, ինչպէս Գերմանիան: Գրառումը պիտի տեսէ աշխարհ որքան պէտք է, երկիրը «Հակահետեւ» եւ. Ժողովրդագիտութիւն հաստատելու համար: Կը կարծուի թէ մէկ միլիոն զինուոր պէտք է, դրաման համար:

✕ Պատերազմի դադարման հետեւանքով, ա-
մերիկեան կառավարութիւնը ամիջպէս Զնից
35 միլիարտ տոլարի զինուորական ապագարաններ:
Պետական ելմտացոյցն ալ պիտի կրճատուի 23ու-
հէ միլիարտ տոլար: Բայց իմակուրնէ մտահո-
գութիւնն կը սրբէ, որովհետեւ բանակին արժա-
ւելումով առ նուազն 7—8 միլիոն հոգի անգործու-
թեան պիտի դատապարտուին յառաջիկայ դար-
նան: Կառավարութիւնը միջոցներ կը խորհի աշ-
խատանք ճարելու համար: Զարկ պիտի տրուի
մեքսիկեաներու, ինքնադարձներու, հողագործական
գործիչներու եւն. շինութեան: Ձնջնկեացն մտե-
լանիւթի, քարիղիի, պահածոներու, բանջարեղէ-
նի եւ պտուղներու վրայ հաստատում կը ճա-
տարանք:

ԶԸՐԶԻԼ ԿԸ ՓԱՌԱԲԱՆԷ

ՀԻՒԼԷԱԿԱՆ ՌՈՒՄԲԸ

Usunq' Quqfukilibrn dnuhli

Անգլիոյ Երեսփ. Ժողովին բացման առթիւ, նախորդ վարչապետ Չըբչիլ իր առաջին ճարտ փոստեպա, իբրեւ ընդդիմադիր պետ։ Այս առթիւ շօշափեց շարք մը ծանրակշիւ խնդիրներ։ Այնպատաւորական կուսակցութեան ներկայացուցիչը, Լէսը-ճ, որ Փարիզ եկած էր մասնակցութիւն չամար Ժրմանային ընկերվարական կուսակցութեան չա-մագումարին, յայտարարած էր թէ եթէ Ժրման-ասիլ ընկերվարականները յաղորդին յառաջիկայ խորոշմանց մէջ եւ կարողանալովին կացման Անգլիա պիտի երթաւ 1940ի առաջարկը, — Մենն իրիտամիա եւ Ժրմանա կազմն մէկ ազգ, սինչա եռնջ եղաւտակութեամբ։ Զըբչիլ, որ այս ժրադիրը ներկայացուցած էր 1940ին, երբ Ժրմանսն անմատուր էր Ելլար, այս անգամ դիտել տուաւ թէ պատմականաւտու նախարարները պէտք է ուլա-դրութեամբ քննին խնդիրը, այս տեսակ առաւ-ջարկները քննէ առաջ։ Ուրեմն կը չարքնէ թէ վարչապետը արտօնած է այս յայտարարութիւնը եւ ռաշիվըն համաձայն չէ է։

Խօսելով ժայռ. Արեւելի պատերազմին վը-
րայ, Չըբէլ խառտվանեցաւ Բէ Փոցտամի Ժողո-
ւին մէջ, նախագահ Թրումբի հետ վաներաբու-

ցած էին ռազմական ծրագիր մը, որուն համաձայն շարք մը մեծ ճակատամարտերն էին պիտի մղուէին Մալաթիան կղզիներուն, «հունտական Հնդկաստանի եւ Ճափոնի մէջ, զինուոր հանելով: Այս գործողութիւնները հակայական ճիգեր կը պահէին եւ ոչ ոք պիտի կրնար հաշուել մարդկային եւ նիւթական կորուստները, ոչ ալ նախատեսել թէ որքան պիտի տեւէ պատերազմը: Յետոյ, Մալաթի խոտազած էր պատերազմ յայտարարել Սինդանիոյ անկումին երեք ամիս վերջը: Եւ ահա հիւլէական ռումբը օգնութեան հասաւ: Ջրբլիճ ֓ոցոտամի մէջ լսած էր թէ յաղորդեալմամբ պահուած եւ նախ ռումբին առաջին փորձերը Մեքսիկայի անապատին մէջ:

— « Մեր ձեռքին մէջ ունէինք ուժեր, որոնք անդիմադրելի էին: Մեծն իբրեւանիս իբրանեաց ունէր կարելի յայտնելու, Համաձայն անդիւս - մներիկեան պայմանադրին: Հիւլիկան ուռաբը գործածելու որոշումը սրտեղատ նախագահ Թրու - մորին եւ իմ կողմէ, Փոքտաճախ մէջ: Մասնէն Սթալինի ալ իմացուցինք թէ պիտի գործածենք այս պայմանագրի անբաղաճելի գորութեամբ: Ուրիշ ամէն քանէ անկի, այս հիւլիկանը ևս մերկ էր պարտիթի ճափոնակեան պատերազմին յաջողու - ինքն եւ արագ վախճանը: Եւ համաձայն չեմ ա - նոնք որ կ'ըսեն թէ պէտք չէր գործածել այս ուռաբը: Վնց տարուան պատերազմի համոզում է չափերը թէ՛ Գերմաններ եւ Ճափոնցիները ա - նինքն պիտի գործածէին այս նոր դիւր Պաշտա - կերկերուն դէմ, միևնրեւ մննց կտուարեալ եւ արկերագ կործանաւոր, եթէ իրենէ հնարած ըլլա - յին: Կր պարմամաւ մը կան մարտիկ որոնք կը կարծենք թէ փախանակ այս առմէր մտնոյաւ, Դաշ - անկիները պիտի եր մէկ միլիոն Ամերիկացիներ եւ 250.000 Անգլիացիներ դռնէին... ճափոնակաւ արշաւանմի յառանապատեալ ճակատամարտերուն մէջ: Ապազմ տերազմները պիտի դառնէն այս ան - ղով որ որոշում եւ պիտի շարտապարտեն անոնք որ պաշարեցան իրենց բարիքին համար, այս մասը եւ կատարի դարարշումի տարաբնկերուն եւ Քըշ - ուաուութեան մէջ: Հիւլիկանն ուռաբը իրապարտ - թինն իբրեւ: Ես բոլորովին համաձայն եմ. Մ. Լա - հանդեղանու նախապայտին հետ, թէ այս ուռաբին զայտնիքը, որքան կարելի է, պէտք չէ առ այժմ հարգողով ուրիշ երկրի մը: Կամալալանակութիւն չէ առ, այս առհասմն արտաւան լաւանմութեամբ:

ԱՆՈՒՍԱՐՍԱՓԸ ԼԵՀԱՍՏԱՆԻ
ԵՒ ՊԱԼԻՔԱՆՆԵՐՈՒ ՄԷՁ

Այս առթիւ ջերմապէս փառաբանելով Մ. Նա-
հապետի, և կարծիք բանալին թալաթորու-
թիւնները, Զորքիկ խոսեցաւ Փոքտամի ժողովու-
թնախառնանքներուն վրայ և դառնապէս զննադա-
տեց ի՞նչ Միութեան ճաղաքակառուցիչներ տրեւի-
ւան Եւրոպայի և Պաշտնիշքու մէջ: Լաւ թէ
ախալ մէջ էր, ոչ անհրաժեշտ, ոչ ալ արդար՝
Լեւաստանի արեւմտեան սահմանը երկարել մին-
չեւ Օտէր - Նայէ: Յետոյ տրորուեցաւ Երկար-
զրեց իշխոնտան Գերմաններու արտաքստում Լե-
ւաստանի եւ Հունգարիոյ, Ռումանիոյ, Պուլկա-
րիոյ, Զեխաուպաքիոյ մէջ տիրող ահուտաշատէր:
«Արեւելեան Եւրոպայի մէջ դրեթէ ամէն տեղ հա-
մայնապարսկան ուժերը ձեռք ձգած են կամ ձեռք
ձգելու վրայ են դիվատաորսկան իրաւունքիւն-
ներ... Ժողովրդապետութիւնը ենթարկուած է
փորձի մը տեսնելու ինչ մնչիւ յայտ: Արեւել-
եան Եւրոպայի մէջ միլիաններու մարդիկ կ'ապրիմ
այն ահուդազիւ մէջ թէ ընտանիք մը տուել ինչ-
տա՛մ տանեմ, սեւա չըտըր պիտի զարնեմ, ռստիկամ
մը պիտի առնեմ: Սոսիկ հայրը կամ որդին որո՛ւմ
այլեւս պիտի յիշադրեմանն»:

Այս խօսքերը արտասանած աստեն, քրթմըն-
ջիւններ լսուեցան, ինչպէս եւ հարցում մը, —
« Իսկ Յունացոյնի եւ Ամանիոյ մէջ^Բ... »:

✕ Լոռուտնի շրջանին հոգևոր հովիւներէն մէկը, պատ. Թոճիքըն, որ մասնակցած է նախորդ պատերազմին, մերժեց գոհարանական արարողութիւնէն կարգաւ ճակատանակին պատերազմին ղադարման արտօնել, յայտարարելով.

— « Ես չեմ կրնար պարկեշտորէն գոհարա-
նութիւն մատուցանել Աստուծոյ արքան վայրագ
եւ դարչելի ջարդի մը համար»։ (Կ'ականարկէ հիւ-
յէական. ռումբին գործածութեան)։

ԳՐԱՔՆՆՈՒԹԻՒՆԸ ՋԶՈՒԵՅԱԻ Ամերիկայի
ՎԷՐ: Ֆրանսա եւս պիտի ջնջէ:

ԼԱՎԱԼ ՀԱՐՑԱՔՆՆՈՒՅՑԱԻ ՂԷՄ ՂԷՄԱՅ
Հանուելով իր կնոջը հետ: Կը կարծուի թէ կ'ընը
աղաւ ախտի ճգուի:

ԹՈՒՐԳԵՍ՝ ՎԱԽԵՐԱՅՈՒՑ ՄԻԱԳԵԱԼ ԱԶԳԵՐՈՒ
ԴԱՎԻՆՔԸ, որ առաջին՝ անգամ վաւերացուած էր
Մ. Նահանգներու ծերակոյտին կողմէ:

ԿԸ ՓՆՏՈՒՈՒԻ ԳԷՈՐԳ ՍՊԱՐԱՓԵԱՆ (30 տարեկան) որ Յունաստանէն Գերմանիա տարուած էր իբրեւ ըսնի աշխատաւոր: Կը կարծուի թէ Ֆրանսա կը գտնուի: Իմացնել չբոլը՝ Տիկին Անահիտ Նորմանան, 145 Route Nationale, Bron (Rhône) եւ նաեւ Mr Krimian, 2 rue Rebelsat St. Etienne (Loire):

Imprimerie DER-AGOPIAN, 17, Rue Damesme 70 13
Le Gérant : H. AGONEYAN

ՊԱՏԵՆՇԱՄԱՐՏ

1944 Օգոստոս 19—25, Փարիզը անգամ մը եւս արժեցող իր համբեր, իրեն զատական, պատմական երկիրը «պատմախմբարտ»:

Կուխ. փողոցի փողոց, պատմէններով: Տարիներ առաջ՝ եղբայր եղբոր դէմ, յանուն այս կամ այն կարգուսարգին: Այս անգամ՝ թշնամի ուժի մը դէմ որ լման չորս տարի բացած մայրաքաղաքին մէջ, տիրաբար էր վարէր առժամայէս պարտաւոր երկրին ճակատագիրը:

Անշուշտ կուր շատոնց սկսած էր սարերուն մէջ, անտուէ անտու (մաքի), հերոսական զբոսաշրջութիւնով եւ անհամար գոհերով, որոնց յիշատակը երկնաշէնութեամբ էր տանուի, պարբերաբար: Բուն մայրաքաղաքին մէջ ալ, ստորերկրեայ պաշարը, դաւադրական դործունէութիւնը երթալով էր ծաւալէին: Դիմադրական ծակատը կորիզներ, բնիկներ, ցանցեր կազմած էր հանրային եւ պետական կեանքի բոլոր ասպարէզներուն մէջ:

Զկար գետին մը ուր բոյն դրած չըլլային ախ մը յեղափոխականներ: Այս խումբը «իմադրութեան» (Résistance) ոգին կ'արձարծէր, բարձրացնելով զլիւրդը, նկուն թաղմութեանց բարոյապետ կորովը դարձնելով: Ինչքան հայրենաշունչ, բոցալաւ բանաստեղծութիւններ որոնք հասարակը էր կազմին այսօր, որոնք արձագանգեցին սարէ սար:

Բնիկը, կը լսե՞ս սեւ ագուամբում — Կանչը մեր քերթի դաշտերում վերսեւ, — Բնիկը, կը լսե՞ս ճիւղերը արտում — Սեր Հայրենիքի գոր գերիկ կ'ուզեմ:

Եւ, հայրենիք (Partisane) — Բանաւորմեր ու գնդակներ — Անգամսն հնչեց...

Ինչէ ինչ մը կ'ընէր իրենց արտում կը բանեցնէ: Կամ զէնք եւ ոսպմանիք կը փոխադրէին քաղաքէ քաղաք, շրջէն շրջէն: (Հայրենիքի ալ փայտեցան այս ճակատին վրայ):

Դեռ ուրիշներ — եւ երիտասարդութիւններ — դարձանալ կը սպասէին հաղորդակցութեանց կէտերուն վրայ, զիներ բանդելու, կատարմանը պայմաններուն, թշնամին շփոթեցնելու համար:

Ու վերջապէս շրջին խումբը «բեռնական», որոնք արտումներ անթիւն եւ աշխարհ դէպի երկինք, ստատարով անձկութեամբ էր սպասէին փոթորիկաձայն աղբանայաններուն, լուր մը քաղելու, անկարգելներով փոխադրուած զինամթերքը որսումը համար:

Իսկ ինչ որ տեղի ունեցաւ Փարիզի մէջ — ինչպէս ուրիշ քաղաքներում մէջ — զեռ երկնքում պատմութիւն է: Ամէնուս աշխարհում կատարուած:

Անտեսուած չէր որ եւ իր: Խոհանոցի աղբամանէն, երկրակի կտորէ մը, աթոռներէն մինչեւ սնտուկներէ, մինչեւ սալալատակի քարերն ու արմատախիւ ծառերը, մինչեւ բեռնակառքն ու հեծեղանիքը, ծողերը, ցիւրիկն ու դերանները, դամբներն ու պայթուցիկները:

Մէկ խոցով, բոլոր բանունի փողոցներն ու պողոտաները, հրապարակներն ու ծառուղիները վերածուած էին մարդներուն, դերերուն, պատմէններուն: Եւ դարձանալ հայրենաշունչի դիրք բռնած՝ կրակ եւ ուժը կը ցանկնէր դէպի ցերեկ:

Զօրավոր էր թշնամին, ժողոված անսպառ եւ արդիական սպառազինութիւններով: Իսկ անոր դիմաց՝ այս պատմէններուն ետին, պատմէններուն եւ տանիքներուն վրայ, յեղափոխական եւ ապստամբութեան ոգին էր սր կը սաւառէր: Եւ մէկ նշանախօսք. — Սակ կամ ապստամբութիւն: Ինչպէս այն օրերուն երբ նոյն կանչը կը լսուէր մեր հայրենի լեռներուն վրայ...

Անշուշտ այս յեղափոխական թափը իր ուժը կ'առնէր արտաքին օգնութիւնէն:

Մինչ մեր լեռներուն եւ դաշտերուն մէջ առաջադիական Աստուածն անդամ տաճիկացած էր, այս յեղափոխականները դիմէին որ զինակիցները ցամաք ելած են արդէն, — Յունիս Երէն հեւտալին շրջանին մէջ, Օգոստոս 15ին՝ հարաւին:

«Իմացե՛ք, ահա կուգանք: Եւ օգնութիւնը հասաւ ճիշդ ժամանակին: Օղնութիւն բանակով եւ հրատալներով: Յայրենական ուժ մը անդամադրելի էր կտորէն էր ծով ու ցամաք, լեռ ու ձոր:

Այլ միջոցին, պատմիչամարտը իր դաշտային պայմաններէն հասած էր արդէն, իսկ թշնամին համակերպած անխուսափելի եղբայր — անձնատուրութիւն: Պատմիչամարտը վերահաստատեց ոչ միայն ապստամբութիւնը, այլեւ Փարիզը՝ իրեն քաղաքը:

ԱՐԴԱՐՈՒԹԵԱՆ ԶԱՆԸ

ԽՍՐ. — Սան Ֆրանցիսկոյի ժողովին մեր կայացած յաշտագրին առթիւ, Երեսնի պաշտօնադրութիւնը «Սովետական Հայաստան» իր Յունիս 15ի քիւով հրատարակած է կարգ մը գրութիւններ. — Արդարութեան ձայնը (Դ. Իմիթրեան), Հասել է ժամանակը, Իմ հայրենակիցներ արդար խօսքը, պանդխտութեան մէջ դառնող Հայերի իր ճիշդ կատարուի եւ: Ստորեւ կ'արտատպենք ծանօթ գրաւոր քառուղիք Դ. Դեմիթրեանի գրութիւնը. —

«Ամերիկայի Հայ Ազգային Խորհուրդը»-ն զեմել է Միաւորուած Ազգերի կոնֆերանսի ղեկավարներին (պատմիչակներ) եւ մամուլին մի յայտարարութեամբ թէ հասել է ժամանակը, որ թրքական տիրապետութեան տակ տառապող Հայաստանի մարդ միացուի հայկական Սովետական Ռեպուբլիկային (Հայաստանի) որը հնարաւորութիւն կը տար հայրենիք վերադառնալու մէկուկէս միլիոն Հայերի, որոնք արտասահմանում են գտնուում թրքական տիրապետութիւնից փախչելու հետեւանքով:

Արդե՛հ հասել է ժամանակը Միթէ՞ ժամանակը չէր երբ առաջին իմպերիալիստական պատերազմին ժամանակում էր, որ «Ինքնակիցները ի նշան շնորհակալութեան այն աւանդի որ հայ ժողովուրդը մտցրել է ազատութեան եւ դեմոկրատային մեծ դործին մէջ, նրանց խոստացաւ ազատութեան եւ անկախ պետութեան ստեղծում», երբ Ազգերի Լիկան պրիզիւնտ (նախագահ) Ուիլսոնի յանձնարարեց որոշել ազատ, անկախ Հայաստանի սահմանները, երբ դա ընդունեց բոլոր տէրութիւնների կողմից ներառելու նաեւ Թուրքիայի կողմից: Եւ հաստատուեց Սեյդի պայմանագրով: Միթէ՞ ժամանակը չէր: Ժամանակը չէր... բայց զայնուամենայն հիստորիայուցեց...

Դրանից էլ շատ առաջ միթէ՞ քիչ է դրել Հայերի պատառնակը: Երեսնիները գոյու թեան ինդիքը: Արե՛հ ժամանակը չի եղել: Ժամանակը միշտ եղել է, Հայերի արեան հերթական հեղեղումը միշտ հնչեցրել է ժամանակը: Բայց միշտ է կոփոխական (եստատիկական) շահերի մոլուցքների միջոցաւ խեղդուել է Հայերի ձայնը:

Սակայն ինչո՞ւ այսօր արդէն ժամանակն է եւ ճշմարիտ ժամանակը: Նրա համար է ժամանակը, որովհետեւ ողջ մարդկութիւնը հէնց նորեւն ապրեց հայութեան վիճակը յիշեցնող մի շարաւոր մղձաւանջային իրակներով: Մարդկութեան մի մասը կրեց իր անձի վերայ այնպիսի սարսափներ, ապրեց այնպիսի դաշտի քունութիւն, եւ գարշուրեց այնպիսի մտայն ստրկութեան վերահաս սպառնալիքից, որ արեան մերիկների մէջ խոստացաւ հայաբնի կարգաւորել ճշմարիտ արդարութեան հիմունքներով: Արդե՛ն ինչպէս կարող է աշխարհը կարգաւորել ճշմարիտ արդարութեան հիմունքներով, եթէ միլիոն ու կէս Հայեր ահա երեսուն տարի է դիւրում են երկրից երկիր, քարէ տալով ողորմելի գոյու թիւն: Մի այնպիսի կուլուրական, շինարար, տարանջատող, աշխատարար ժողովուրդ, որ տեղի հրաշալի կրօնական (դասական գործ), զոդորելի ճարտարապետութիւն, բարձրարուեստ մանրանկարչութիւն, վեհ բանաստեղծութիւն, որակաւոր հին տեղի այնքան կուլուրական ուժեր, մի այնպիսի ժողովուրդ մի մեծ հաստատւ այս օրս գտուել է Յունաստանի Հայեր, Ամերիկայի Հայեր, «Հայալիստանի Հայեր»... Սա՛ է արդարութիւնը: Ոչ, երբեք: Եթէ այսօրուայ մարդկութիւնը մղձաւանջային ֆալիքով դարձուած անկեղծ օրէն եւ անուրօրէն է խոսում ճշմարտ ու զբը կուած ժողովուրդների արդարութեան մասին — նա ունի զբաղմունք մի մեծ գործ — դա տարադիր հայութեան հայրենիք վերադարձնելու եւ նրան ազատ կեանք տալու գործն է: Տարադիր հայութեան իղձերն ու առաջնորդները պէտք է որ յարգուին: Հայերն ունենին իրենց երկիրը: Անտեղ հաղորդականներ ապրել, շինարարել, ստեղծարարութիւն է հայ ժողովուրդը: Այդպիսի մի ժողովուրդ չէր կարող ընտելեան եւ տեւորի տակ ապրել: Եւ դարեւոր կուրեց ոչ միայն իր ֆիզիկական գոյութիւնը պահպանելու համար, նա չի կողոպտել: Նա բարեք է տուել մարդկութեանը: Այն ո՞ր հայրենասէրն է համարում իրեն ճշմարիտ հայրենասէր, եթէ չի յարգում ուրիշի հայրենա սիրութիւնը: Տարադիր հայութիւն իրաւունք ունի անմիջապէս որ Սովետական Հայաստանի

Նրա գարունը յախտան համալ Մի եղեռնական մտայ իրիկում, Նրա արեգակը գաւազէ ինկալ, Յօգիւղով շուրջը արեւն շտապողմ:

Եւ մահուան պահին իր աչիք առաջ Հայրենի եղբ մը, արտերը ոսկում, Ինքն Սեւանի ու լեռն Արարատ, Իրիւղ փրփուրով հնաւանդ Ջանգուն:

Անի փառաքի փառքը մարմարէ Տալիս էր նրան աւիւն ու կարով, Հայկ նահապետի աղեղը երէ Նրգում էր կրկին եղեղնալ գրչով:

Հայոց երկնքներն տեսնում կապուտակ, վահագմի թռչող մեղացը հսկայ, Որը ճալրում էր դէպի յայրենակ, Ինչպի իրանիկ օրը ապագայ...

Նա բանաւորների զէնքը քրոնաքոր երգում էր նորից ցեղով մարտար, Եւ բնկվումներն մեծ ու կարմիր թափար, Գալիթ օրերի երկունքը վարար...

Հոգի մշակին մուխում էր ձօն, Ներքուցում սիրով ցեղով գարնան, Եւ մառանները մրգերով յետոն Եւ սուր օջախը հայրենակում տան:

Ու հեղմանով էր մայում իր դառնին, Ձեր ուղում երբեք անյոյս կոնիծով, Եւ այսօր էլ մաւ մեզ հետ է կրկին Մարգարէական երգի ատաղներով...

ՅԱՄԼԵ ՇՈՂԵՐՑ

Փարիզի ազատագրական կոմիտեի

Պատմական շաբաթ մըն է որ կը բուրեցնէ, Օգոստոս 10էն ի վեր: Իսկ այսօր տօն է արդէն:

Դանի մը թուականներ. — Օգոստոս 10. — Գործադուլ շոգեկառքի բանաւորներու:

Օգոստոս 14 (կէս գիշեր). — Փարիզի ոստիկանութեան Փրկութեան կոմիտէն (Comité de Libération) ընդհ. գործադուլի հրաման կուտայ մարտի 10-ի թուականներ: Այս մը մարտիկ պատրաստած է: այս առաւելագոյն ազատիկ արշաւանքով: Գործադուլը արդէն որոշուած էր Օգոստոս 14-ի համար, բայց «պատմական» տեսնեք» բողոքները յաջողեցին կեցնել շաբաթ մը: Գիշ. Ռոյ միջամտելով երկու շաբաթի դէպք, կը յաջողե արձակել լիւր:

Օգոստոս 15. — Ոստիկանութեան ընդհ. գործադուլ մեծ աղբանքութիւն կը գործէ հոգեբանութեան, դիւրացնելով Դիմադրական ծակատիւն աշխատանքը: Ապստամբութիւնը կը կազմակերպուի:

Օգոստոս 16. — Փարիզի Փրկութեան կոմիտէն ընդհ. գործադուլի հրաման կուտակէ: Օգոստոս 17—18. — F. F. Լեռու (Ֆրանս. Ներքին Ռեպ.) զօրաշարժ կը կազմակերպուի համաձայն արտած զաղտի հրահանգներով:

Օգոստոս 19. — Ապստամբութիւնը կը պայթի: Գիշ. Ռոյ կ'արձակէ ընդհ. հրամանը: Երեսնի F. F. Լեռուն որոշած հրամանն է՝ «բանալ Փարիզի ճամբան դաշնակից յաղթական բանակներուն առջեւ եւ ընդունել զանոնք»: Ետագոյն կը պարտուի ոստիկանական վերանայութեան շէնքին եւ քաղաքակառարանին վրայ: Խմբական կուրները կը ծաւալին: Կէս գիշերին հայրենասէրները կը

(Շարունակութիւնը կաղաղ Դ. էջ)

միացուի իրենց արեամբ պղծած հայրենի հողը: Տարադիր հայութիւնը մաստաբար իր հայեացն է ուղղում դէպի Սովետական Հայաստան: Սովետական Հայաստանում նա տեսնում է իր եղբայրների երջանիկ, ազատ կեանքը, նա տեսնում է այն հրաշքները որ կատարուել են 25 տարում մի այնպիսի երկրում ինչպիսին սովետական Հայաստանն է: Դա մահ տեսած եւ մահից փրկուած Հայաստանն է, նրան փրկեց առաւ մեծ ժողովուրդը, նրան փրկեց մեծ Լեռնը եւ ներկայիս ամենամեծ մարդը, ժողովուրդների հզօր փրկիչը, Մեծ Ստալինը: Հայ տարադիր ժողովուրդը յոյս է տածում որ արդարութիւնները եւ ազատագրութիւնները միայն խօսող բոլոր աղին մարդիկ պաշտպան կը կանգնեն նրա արդարացի պահանջին: Սակայն մեծ մեծայոյս եւ որ այդ կապ մեծ ուս մի ժողովուրդը որ փրկեց մարդկութիւնը: Տարադիր հայութեան իղձը կարող է իրազորելու առաւ ժողովուրդը եւ մեծ Ստալինը, որոնք նրա մի մասին՝ Սովետական Հայաստանի ժողովուրդին երկու անգամ փրկեցին ֆիզիկական ճանաչումից:

Իսկ մենք, Սովետական Հայաստանի Հայերս քրկաբաց կ'ընդունենք մեր եղբայրներին եւ նրանց հետ միասին կ'անցնենք մեր պատմական, աղին եւ վեհ գործին, կեանքի շինարարութեան, աշխատանքի եւ առեւտրապատմութեան:

Գ. ԴԵՄԻՏՅԱՆ

ՊՈԼԻՏԻԿԱԿԱՆ

ՄԵԼԱՆԿՈՒԹԻՒՆ ԱՄԵՆԵՑՈՒՆ...

Կեցցէ՛ք՝ ձափոնի յամառութիւնը: Անոր շնորհիւ աշխարհը օժտուեցաւ զիւսով մը՝ որուն զօրութիւնն ու սահմանը անչափելի է առայսօր:

Հիւլէտումբը, որ եկաւ տնկուեցաւ աշխարհի աղբերոսն առջեւ, եւ սարսափով համակեց բոլորը, թէ եւ ի՞նչ պարտինք մամբրիկեան հանձարին եւ զբամին, սակայն Միջատոյին կամքը մեծադոյն գերը ունի անոր հնարումին մէջ: Նիփոնները կորսնցրուին պատերազմը, բայց չափեցան՝ պատմութեան մէջ անմահանալու պատիւը...

Ազգերն ու ժողովուրդները իրար անցած են այս գիւտին պատճառով: Դիւանագիտութիւնն ու քաղաքական նպարտութիւնը հոգեվարքի մէջ են ներկայիս: Ասիկէ ետք, ի՞նչ պիտի արժեն անոնց դարձարձիկ բանաձեւերը, — «Հիւլէն» կանգնած է իրենց գլխուն վրէժով...

— Կը համաձայնի՞նք, եթէ ո՛չ ուժով պատեանք զուրս կը հանեն...

Ազգերն ինքնորոշու, սահմաններու զատո՜րոշում, կենսական տարածութիւն, ճնշուած ազգերու ապստամբութիւն, փաշակամութիւն, մացիականութիւն, ռամկավարութիւն, համայնավարութիւն, բոլորը, ամէնը բարեւի պիտի կենան հիւլէնագոր հրամանին առջեւ...

— Գլուխը ներս քաշէ՛ք, բարեկամ, սահմանէ՞ղ զուրս ի՞նչ գար, ապա թէ ոչ կոճակը կը կոխեմ... Այս է հրամանը մեր ահաբեկագոր եւ կործանող շնորհ հիւլէնագորին... — Հնազանդութիւնն ամենեւեւ...

— Վար ա՛ն օղանաններդ, զինաթափէ ծո՜ւ վաշտ տաշտորդ, հաւաքէ՛ եւ կառայինարսն զրկէ երկաթէ՛ ուժաւոր խողովակներդ: Բանուորի կապոյտ հագուստի եւ կամ քաղաքացիի համեստ տարազի մէջ խօթէ ժողովուրդը, ապա թէ ոչ... ի՞նչէ՛ ձափոնը... — Ի՞նչե՞ր, աշխարհակալութեան արտօժանեղծը...

Միւսուով մը ետք, թանգարաններու մէջ պիտի ցուցադրուին, տեղերուն, նիպակներուն, նետերուն եւ արեղներուն շարքին՝ թնդանօթիները, օդային եւ ծովային տորմիդները, քանգերն ու բազմահարուածան զէնքերը, զինուորական տարազները:

— Մայրիկ, ի՞նչ են ասոնք:

— Ձապոնիկ, մարդիկ այս հագուստները հօդած, այս դործիքներով պատերազմ կ'ընէին, ի՞նչ:

Բոլորին պէս կը ունի տարածուիլ Փարիզի փողոցներուն մէջ, կը բանամ պատուհանն ու զուրս կը նայեմ: Հետեւէ՛ն թնդանօթի խուլ ձայներ կը լսուին:

— Անոնք են, անոնք են, կը ձայնակցի հարեւան մը իր պատուհանէն: Այս անգամ պիտի ազատինք:

Մութը հեղձեւորէ կ'իջնէ: Թնդանօթի ձայնները ակնի յատակ կը լսուին: Դուրսը, փողոցներուն մէջ շարժում մը կայ:

— Վարդ ասուտ, վերսկսաւ դրացին, վաղը ասուտ, դաշնակից բանակը հոս կ'ըլլայ: Բայց, նախ քան այդ, այս գիշեր պէտք է աշխատիլ: Պէտք է աշխատիլ վաղուան Արշալոյսին համար: Տես, ապաքար արդէն սկսած է, հրամանի կը սպասենք:

Մութին մէջէն՝ յանկարծ, սուլլէի ձայն մը լսուեցաւ: Դրացի ցատկեց, զրաւ փայլուն բան մը զբաղանք ու վար վազեց: Վարը, կը վազեն ուրիշներ ալ:

Հիմա, պատուհանի քաղցրին կոթնած՝ վար կը նայի: Ամբողջ պողոտան պատերազմական դաշտի մը երեւոյթն ունի: Հարիւրաւորներ փողոցը թափած են: Հրացաններ կը փայլաւն: Հատուկտոր զէնքի պայթիւններ: Անդին՝ ջանք մը հոգի ծառ մը կը կտրեն: Արեւիներ քարեր եւ երկաթներ կը զլորեն: Կիներ, որ տապալկներով առաջ կը տանին ու կը դիզեն իրարու վրայ: Կ'երթան, կուգան, կ'աշխատին առանց տրտուելի: Ապստամբան սէրը ոտքի հաներ էր նոյնիսկ աղեկը իր թիկ մը հասակով:

Այսպէս, քանի որ ժամուան մէջ, ամէն ան՝ կ'ընէ պատնէշներ կանգնեցան, ապտամբութեան զօրքը վրան:

Դիշերը կը յառաջանար: Մարդիկ չեն մտածեր ոչ թուր եւ ոչ ալ անօթութիւնը: Անընդհատ կ'աշխատին: Կը հսկեն: Կը սպասեն վաղուան արշալոյսին որ կը մօտենար, տիրանոյշ ժպիտ մը դէմքին:

Այս երեքին պոթիւմովն առջեւ, հինգ տարի է վեր փռուած մշտնջ օկուս ցրուիլ: Մովորական կապոյտ երկնքին վրայ, դարձեալ սկսած փայլել Փրանսական արաւ, կարծիք արշալոյսը:

Այդ օրը, 18 Օգոստոս 1945 էր:

Ամէն մարդ կը ցնծար: Ամէն մարդ կ'ողջաբարձէր ազատութեան դրօշը ձեռքը:

Ո՞վ պիտի կրնար նկարագրել պատմական այս մեծ դարձը:

ԾԱՏԱՌԻ ՊԵՐՊԵՐԱՆ

Նար կը սպաննէին: Այս խողովակը կը տեսնե՛ս, գունդ մը կը նետէր որ կ'երթար հաշարաւոր մարդ կը սպաննէր եւ բազմաթիւ տուններ փռէին կը վերանայէր...

— Մարդիկ խեղճ էին այն ատեն, մայրիկ... X

Կատակը մէկընէ, շատ մը ասպարէզներու եւ նիւթերու սնանկութիւնն է այս նորածին շարերէն: Դանիկ ուժաւոր, նախ, քարիզի պատիւր մէկ փաշային պիտի իջնէ, եւ ջուրէն աւելի արժէք պիտի չունենայ: Երթան բարով Բագուի, Միջագետքի, Ռումանիոյ, Իրանի քարիզաբեր շրջանները: Այդ «մեծագոր» եւ «ամենակարող» հեղուկը ասիկէ ետք պիտի ծառայէ ըստոյն անասուններուն վէր - քերթ բուսկու, ինչ կապած հագուստի օճիկները մարերնու եւ երբեմն այ դաշտային բոցախնջոյց սարքիւն:

Սու՛նիս ալ իր վերջին օրերը կ'ապրի: Ա՛յ, պատմութեան պիտի անցնին սեւերես ամբարձ - ճառները, որոնց զէթը մինչեւ էլիֆէնի կատարը հասած է ներկայիս: Բոլոր դիւանագիտական թուղթերն ու դաշնագրիները արեւելեան բաղնիքները տաքցնելու պիտի ծառայեն, կամ նպարաւանդաներուն պիտի ծախուին՝ պանիր կամ ստեպլին փաթեթելու համար անոնց մէջ:

Միջագետքի դիւանագիտական ոճն ալ պիտի ազդուի այս դիւանէ: Պէտք պիտի չըլլայ, երկար բարակ կնճոյտ ոճերու՝ զինացիի տոպրակը դնելու համար...

— «Ա Վսեմաշու Արաբիին գործերու Պ. Նախարար Կրօնեմատայի», — Մեր գնալանին ուղղեալ Ձեր վսեմաշու ծառայագիրը, վեր սեղանին վրայ ընդունելու պատիւը ունեցում: Ձեր ակնարկած սահմանային խնդիրը, կարծեմք անուշիկ է: Այդ մասին, վեր Արտ. Գործերու Նախարարութիւնը, վերջնական արշալոյս տուած է, ուրիշ մեղի համար փակուած խնդիրը կը կատարի այդ ծառայագրի պարտականութիւնը: Ընդունեցէ՛ք մեր Հիւլէն-Ուսի թարմները: Մե՛ծ Երկրի Արտ. Նախարարութիւն՝ ձէշմա:

Եւ զինացիներ, այս «հիւլէնագոր» բարեւէն սահմանէ՛ք տեղի տիրիկի պիտի ընէ եւ հետեւեալ ձեւով պիտի պատահանէ.

— Վսեմ. Պ. Նախարար Մեծ Երկրի, Ձեր գրութիւն՝ «Ժամայնակ» տապալմ: Կը կարծեմք թէ՛՝ սխալ հասկացողութեամբ մէջ են երկու կողմերն ալ: Փակուած համարելով սոյն խնդիրը՝ մնումք տարափայտաբազ գագաթներով՝ Նախարար՝ Երիւն, Ինչե՛ր... Կ. ՊԵՏՈՒՇ

ՇԱՀԵԿԱՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԱՍԻՆ

(ԶՐԵՈՅՑ ՊԱՏԻՄԱՌՈՐՆԵՐՈՒ ՀԵՏ)

«Յաւաճ» իմ բազմաթիւն թելադրութեամբ, ես ալ տեսակցութիւն մը ունեցայ Հայաստանէն վերադարձած պատգամաւորներու եւ այցելուին ներս հետ եւ զրի կ'անոնք ինչ որ ասցին:

— Ո՞րքան մնացիք Մոսկուա:

— Մօտաւորապէս մէկ ամիս: Ուշացած հագորդակցութեան միջոցներու զգուարութեան հետեւանքով: Մասնաւորաբար Փրանսական կառավարութեան հաւանութեան պատասխանին կը պատկէնք, որպէսզի մեր օգնական արտօնութիւնն ունենար իրենց հողերուն վրայէն անցնելով Պուլտէ իջնի: Այսպէս անցեալ ուրբաթ հեռագրով թղթատուութեան ստացանք եւ կիրակի ասուտ ժամը 5ին Մոսկուայէն մեկնեցանք, մէկ ժամ Պերլին մնայէ վերջ, ժամը 16ին Պուլտէ հասանք:

— Ո՞րքան հայութիւն կայ Մոսկուայի մէջ:

— Որոշ թուահամար չկայ, ոմանք 30.000 կը հաշուեն, ուրիշներ 70.000. այնպէս որ ճշգրիտ թիւը յայտնի չէ:

— Իսկ հայկական մշակութային կեանքը Մոսկուայի մէջ:

— Այդ տեսակէտով 16 Հանրապետութիւններէն Հայաստանը բացառելի դերը մը կը դրաւ շնորհիւ Մոսկուայի Լոյսարեան ձեռնարանին (հիմնադրուած 1818ին) որ Լէնինի մասնաւոր հրատարակով ատանձաշարեւորեալ վիճակ մը ունի: Նոյն չէնք պատերազմի ընթացքին յատկացուած էր հիւանդանոցի, իսկ ներկայիս վերանորոգեցած են: Ներկայ վերանորոգել 38 տարեկան ժաշկի եւ զործունեայ հայ երիտասարդ մըն է, որ ունի նաեւ բարձր պաշտի մը ռուսական կառավարութեան մօտ եւ կը վախճի բոլորին դիւանատութիւնը: Նոյն երիտասարդին յանձնուած է Հայաստան նորանոր արդիւններ մեղեմներ ներմուծելու կարեւոր պաշտօնը:

Ձեմարանը կը ստանայ Հայաստանէն եւ ուրիշ երկրներէ հայ ուսանողներ եւ ուսանողուհիներ որոնք մասնաւորաբար կուգան Մոսկուայի բարձրագոյն Համալսարաններուն մէջ իրենց ուսումը կատարելագործելու համար, եւ կամ յաճախելու այն մասնագիտական հաստատութիւնները որ չկան Հայաստանի մէջ:

— Ի՞նչպէս է ընտանեկան կեանքը Հայաստանի մէջ:

— Շատ բան չէ փոխուած, մեծ մասով նահապետական: Նոյն երեղիքն ալ, համեմատաբար - թեմա՞ր կ'ապրին, հայրը, մայրը, փեսան, հարսը թեմա՞ր կ'ապրին հայրը, մայրը, փեսան, հարսը զարմանալի:

— Ընտանիքները սովորաբար բազմադասեմ են: — Ան հասարակ հինգ դասակ ունեցող ծնողներէն բազմադասեմ չեն նկատուիր, որովհետեւ առ նուազն այդքան երախտ ունին: Հայաստանի ժողովուրդին բազմամասնութիւնը պարագայ մըն է որ կ'ողբուրէ զեղ, երբ կը տեսնեն իրարու ետեւէ հասակ նստած յաճեր:

— Ապրուստի դժուարութիւն չկայ:

— Այն տպաւորութիւններ ունեցանք թէ ապ - բուսար դերին է եւ ուսմանը երեք տարու: Եթէ դրամափոխութեան սակը նկատի առնենք, Հայաստանի կենսական մակարդակը չափազանց սուղ կը թուի, որովհետեւ մեր գնելու կարողութիւնը բաղդատելով ուրիշին հետ (10 Փրանք) կը տկարանայ, մասնաւոր եթէ նկատի առնենք որ Երեւանի նոյնքան դիւրութեամբ ուրիշին կը չափէ որքան այստեղի բնակիչը իր մէկ Փրանքը: Յետոյ Հայաստանի իրականացող կրթութիւնը չափազանց սուղ է, ինչպէս սեւ լուսնի զննով, մինչդեռ այստեղ թէ վերջին միջոցին դիմենք, չենք կրնար մեր եօթը հոգեկոտ ընտանիքը կերակրել:

— Ուրեմն ապրուստի տեսակէտով Հայաստանի ժողովուրդը մեղմ աւելի պայմաններու մէջ կը դառնար:

— Այո, եւ ատոր պայցոյցը այն է որ բոլորին տոկոսական վիճակը շատ լաւ է: Միայն հանդերձեղնի եւ հոշիւ պակասը զգալի է: Սակայն նախնարիկ է փորը կուտ չընդաշխիլ քան թէ որովայնը թմբակի նման պարսպ եւ լաւ հագուած: Այս պակասութիւնը յատուկ չէ միայն Հայաստանի բնակչութեան, այլեւ բոլոր Մովսթական Հանրապետութիւններուն, որոնք առանց խորուստի ենթակայ են նոյն սեղմումներուն: Յետոյ, պէտք է նկատի առնենալ որ արդողական պատերազմը, բարին իսկական առումովը զործադրուած է ամէն տեղ, գլուխ հանելու համար կատարեալ յարթութիւնը: Ապրուստի մասին զգալաւոր մը տալու համար քանի մը օրինակներ, — Մօտաւորապէս չորս պարունդը մէկ քիւս հայուկով, հատը կարծէ 10 ուրբա, ուրեմն քիւս 40 ուրբա (400 Փրանք): Հինգ անգամից արցակը, միջին մեծութեամբ, կ'արժէ 2 ուրբա (20 Փրանք):

— Ներդրուելու, բայց ընչ առաջ՝ մոտցայ հալիսն, սեւ լուսնի, ուսուցիչի առատութիւն, ասոնք բոլորին ներհակ իրողութիւններ չեն: Դիտելով որ հոս ալ պարենատուներու դրութիւնը կը դործադրուի: Ի՞նչպէս կը բացատրէք այս հաստատութիւնները:

— Որովհետեւ, կ'ըլլուի կազմակերպութեան միջոցով օրինաւորապէս կը հոգան պարենատուներու համապատասխանող ուսեստները, ասիկէ դատ կան նաեւ ազատ հողադորներ, ինչպէս անասնաբոյծներ, որոնք ենթակայ չեն կոլտոյնին, եւ բացարձակ ապստամբութիւնը ունին որով վաճառատնեղներու մէջ ծախելու իրենց ընդ, ասոնց կատարական արդեւիք եւ քննութեան: Այս է որ սեւ լուսնի կանուանին, բայց այս տեղի պէս հետապնդումի ենթակայ չէ, այլ բոլորովին ազատ: — Կնքա՞ք ձեզ արտաբերող ընտանիքներն մէկուն հաշարուցակը տալ:

— Յեմանք կը պատահէր որ հանդիպումի մը ընթացքին անձնութեան յանդատարարը հիւրընկալին մեկ իրենց տունը: Զաշի եւ ընթերթի ժամանակը կը դիտէին որ՝ բոլորին սեղանները առատութեամբ զարդարուած են զանազան ուսուցիչներով եւ ըմպիչներով: Այսպէս մէկուն մը տունը, կէտրին կերանք նախ ուսուցիչի երկի, յետոյ իւրով տապակած մսաբլիթի (քեօֆիլ) եւ տապակած դետախնձոր, բրինձ ապուր կամ փիլաւ, վրայէն թուրթ եւ ծիրան: Իսկ իբրեւ ըմպիչ՝ օղի եւ մըշկաղինի (muscat):

— Ի՞նչ է Հայաստանի ժողովուրդին կարծիքը Կարոն եւ Արտահանը վերադարձնելու մասին եւ ի՞նչ դերք բռնած է ընդհանրապէս:

— Մեզի չափ ոգեւորուած են եւ նոյնքան անհամբերութեամբ կը սպասեն որ այդ չընաններ կցուին Մայր Հայրենիքին:

— Մոտ՞յդ է որ գերման գերիներ կ'աշխատին Հայաստանի մէջ, որքա՞ն է անոնց թիւը:

— Այո, բաւական գերիներ կան եւ մասնաւորաբար ինտելիկներն ու զանազան ճարտարա - ուսեստներու մէջ կ'աշխատեն, բայց քանակի մասին տեղեկութիւն չունենք:

— Իմիջամէնի տաճարը ի՞նչ վիճակի մէջ է:

— Դարերու ջանդիչ աղեկներով եւ բաւական աւերներ զոհուած է: Զանազան տեղեր մեծ ճեղքուածներ արդէն բացուած են: Ամբիկայէն եկած պատգամաւորութիւնը ստանձնեց ծախքը:

(Շար.) ԿՐԾՆ ԶԱԼԲԵԱՆ

X Նորընտիր կաթողիկոսը եպիսկոպոս ձեռնադրած է Կիրիլ Մ. Վ., Հելսինկին Ամբիկայի տառապնորդ Տիրան վրդ., ինչպէս եւ Սիոն վարդապետը, Հարաւային Ամբիկայէն՝ Վարդան վրդ. Գասպարեան, Պուլկարիայէն՝ Դրիգոր Գուսան վրդ., Իրանէն Կոստանեան վրդ., իսկ միւսները իմիջամէնէն:

Ձեռնարկներ Փարիզի մէջ Թրքական Դատին համար

ԽՄԲ — Ազգ. Միութեան ղեկավարը անցած եօթ օրերէն մը, եկտեմբեր ամսին ընդհատուած — Ծրանսահայ գաղութին Հայկական Դատի շուրջ ունեցած բաղձանքները ձեռնարկելու եւ հարկ եղած դիմումները կատարելու նպատակով, Ծրանսահայ Ազգ. Ընդհ. Միութեան (Հ. Ա. Ճ. Ի) նախաձեռնութեամբ, 13 Օգոստոսին, խորհրդակցական ժողովի մը հրապարակած էին 56 ազգայիններ: Ծատերի օգափոխութեան պատճառաւ կը բացակայէին: Ներկայ եղան քանակաւ հոգի: Կը նախագահէր Պ. Ա. Կէնճեան, երկու քարտուղարներով:

Ներկաները միաձայնութեամբ ընտելեցին հետեւեալ բանաձեւը:—

1.— Նկատի ունենալով խաղաղութեան համա- ժողովին մօտալուտ դադարումը, կազմել մարմին մը Ծրանսահայ բոլոր հոռանքներէն, Թրքահայ Դատի Պաշտպանութեան Յանձնախումբը մանու- նով:

2.— Յանձնախումբը պիտի պատրաստէ Թրք-

քահայ Դատին շուրջ յուշագիր մը, ներկայացնե- լու համար ուր որ անկ է:

3.— Իրբեւ հիմնական սկզբունք ընդունեցաւ որ Թրքահայ Դատին արդար լուծումը կը յանձնուի մասնաւորաբար խորհ. իշխանութեանց եւ, ընդհանրապէս Դաշնակից ազգերու: 4.— Յուշա- գիրն մէջ տեղ տալ նախորդ պատերազմի ընթաց- քին Թրքահայերու կրած վնասներուն: 5.— Յանձն- նախումբը իրաւասու է իր վրայ նոր անդամներ աւելցնելու: 6.— Յանձնախումբին գիւղանրկազմուե- ցաւ հետեւեալ անձերէն:— Պատուոյ մասնագետ Փրոֆ. Մամուլեան, Նախագահ Ա. Չալանեան, Փոխ - նախագահ Պ. Պ. Աւաթի Չալանեան, Հրամոյ Մամուլեան եւ երկու քարտուղարներ:

7.— Յանձնախումբի ղեկարին հրաւերով կազ- մուեցաւ օրէնսգէտներու յանձնախումբ մը հետեւ- եալ անձերէն:— Պ. Պ. Հմայեակ Ռոստոմեան, Հ. Մարմարեան, Մ. Բարեան, Հ. Պէրպէրեան, Ե. Ժիւլէրեան, որոնք կը զբաղին յուշագրին պատ- րաստութեամբ:

8.— Մօտիկ ազգային Փարիզ եւ գաւառներ- ըստ մէջ պիտի կազմակերպուին հրապարակային ժողովներ, ուր հասարակութիւնը պիտի տեղեկա- նայ կատարուած աշխատանքին եւ յուշագրին պա- րունակութեան:

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՃԱՓՈՆԻ ԱՆՁՆԱՏՐՈՒԹԻՒՆԸ

Չափազանց դժուարութեանց հետեւանալով, նոր պայմանագրով մը արտուած էր Ճափոնի, որպէսզի կարենայ բանապնդներ զրկել: Զօր. Մաք Արթըրը աղբյուրաբար թէ այլեւս չի կրնար ժամանակ տալ: Վերջին լուրերու համաձայն, Ճափոնի պատուի - րակները ճամբայ պիտի ելլին այսօր, կիրակի, Մանիլա երթելու եւ հայտութեան պայմանները իմանալու համար: Հաւանական է որ անձնատուր- թեան կամ հայտութեան վերջնական պայմանները ստորագրուին Թոքիօ, Միքստոյի պալատին մէջ, ինչպէս Ճափոնցիները կ'ազդարարէին թէ հաշ - տուի թիւը ստորագրել պիտի տան Ռուսինթըն, Սպիտակ Տան մէջ:

Ամերիկեան հրամանատարը անցազիւր ուսու- ճափոնական երեք պատուիրակութեանց, որոնց ամէն մէկուն մէջ կը գտնուի անգամ մը Կոյոս - դերապատան: Այս պատուիրակութիւնները մէ- լը Մանիլայի կ'երթան, երկրորդը Զինաստան, երրորդը հարաւային կղզիներ, հարաւորեալ հա- մար անձնատուրութեան հրամանը:

Ճափոնական կառավարութիւնը խնդրեց Դաշ- նակիցներէն զաղբեցնել կռիւները Մանիլայի մէջ: Իսկ տեղ տեղ դիմադրութիւնները կը շարու- նալուին, բայց 20.000 Ճափոնցիներ անձնատուր եղան առիթ օր:

Դեր - ծովակալ Թաքի Օլիւրի, Ճափոնի նաւա- յին սպայախումբին դեր - նախագահը, անձնասպան եղաւ փորը ճեղքելով:

Ռուսները ուժգնօրէն դիմադրեցին Ճափոնական ամբողջութեանց առաջին դիմադ- րոյ սահմանին վրայ: Այս առթիւ անգլիան աւար- ձեռք ձգեցին: Ճափոնցիները ստորերկրայ զա - ղաւորը չինած էին լեռներուն մէջ, դրամանակ - ներով, հիւանդանոցներով եւ արդիական բանակի մը բոլոր յարմարութիւններով: Կարգ մը շէնքեր մինչեւ երեք յարկ խորութեան ունին: Բռնուած Թուրքիոյն կը հետեւի թէ Ճափոնցիները յարձա- կում մը ծրարած էին Վլատիմիրովի դէմ, բայց Ռուսները կանխեցին:

Մանիլայիցիները կը խոտովանին թէ Ճա - փոնի անձնատուրութեան եւ դրաման գործողու - թիւնները շատ աւելի բարդ են քան գերմանական- ընդհանուր անսահման տարածութեանց վրայ կը գտնուին: Հարիւր հազարաւոր ճափոնցի զին - ուորներ ցերեզային ինկած են հազարաւոր մղոն տարածութեանց վրայ, տասնեակ հազարաւոր զաշնակից զիններ արգելափակուած են անհա - մար կղզիներու մէջ եւս:

Փեթիկի մանուպախիժը ջնջուեցաւ

Զօր. ար Կոլ ցկեանս բանտարկութեան վերա- ձեց Փէթիկի դէմ արտուած մահապատիւը, Օգոստոս 17 թուակիւր հրամանաւորով մը: (Մահապատիւը արտուած էր Օգոստոս 13ին):

Թերթերը կը զբն թէ կատապարտեալին ա - ողջական փնտիւր լաւ է: Փէթիկի հետ միասին Փորթլանդի բանտը դրկուած են Մոնուսի բերդին վեց բանտարկաները եւ բոժիճը: Քրանային մէջ օրէնքը մասնաւոր արամադրութիւններ կը պա -

նախագահէր: Գեղարուեստական բաժինը շատ ճոխ է: Պիտի մասնակցի նաեւ դաշնակից բանակներու նուագախումբը: Մուսըր աղապ է:

Մամուլի ընկերակցութիւնն ալ պիտի մաս - նակցի հանդիսութեանց, ընդհ. ժողով մը դադար- իրով, իսկ շրեքաբարի օր հազար հոգիներ մեղան մը պիտի ստորեւի Փալէ օր Շայնիլի մէջ:

բունակէ տարէց դատապարտեալներու տեղաւոր- ման եւ մասնաւորապէս ուսուցիչի համար: Եօթա- նասունէն վեր բանտարկեալները ենթակայ շէն տաժանակիւր աշխատանքի: Զօր. ար Կոլ, որ ինքն ալ ի բացակայութեան մահուան դատապարտուած էր Վիլիյի կառավարութեան կողմէ, անմիջական փոփոխութիւններ որոշած չէ Փէթիկի բերդարգե- լութեան մասին: Բայց հաւանական է որ դատա- պարտեալը մօտեւ փոխադրուի Միլերկրականի ափերը, Մէյթ Մարկիտ կղզին ուր օդը մեղմ է եւ ուր խումբ մը բանտարկեալներ կը դադարեն: Տի- կին Փէթիկն անպարտ համարուած ըլլալով, ապա- հովարար պիտի արտօնուի Փէթիկի ջով երթալու, եթէ արտօնութիւն խնդրէ:

Միացեալ Ազգերու դաշինքին վաւերացումը եւ ուրիշ խնդիրներ

Ծրանսական կառավարութիւնը վաւերացուց Միացեալ Ազգերու Դաշինքը, որ ստորագրուած էր Սան Ֆրանչիսկոյի մէջ, Յունիս 26ին: Վաւերա - գիրը անմիջապէս պիտի հաղորդուի Մ. Նահանգ- ներու կառավարութեան, որ առաջին վաւերացնո- ղը եղած էր: Ինչպէս հաղորդեցինք երէկ, Թուր- քիան ալ աճապարեց վաւերացնել:

Նախարարական խորհուրդը վերջնապէս հաստատեց հոկտեմբեր 21ին կատարուելիք հան- րաքուէին հարցարանը, որ կը բաղկանայ երեք հարցումներէ, — 1. Կ'ուզե՞ք որ այսօր ընտրուած ժողովը Մահապատիւր ըլլայ: 2.— Եթէ հարցումն պատասխանը «այո» ըլլայ, համաձայն էք որ, մինչեւ նոր Մահապատիւրութեան զորութիւնը, հանրային իշխանութիւնները կազմակերպուին հա- մաձայն յարակից օրէնսգրքին: Եթէ մեծամաս - նութիւնը «այո» պատասխանէ այս երկրորդ հար- ցումին, օրինակիցը անմիջապէս պիտի յայտա - բարուի իրիւր օրէնք: Եթէ «ոչ» պատասխանէ, ընտրուած ժողովը ինք պիտի որոշէ իշխանու- թեանց առժամանակ կազմակերպումը: (Հարցարա- նը մէկ երեքին վրայ երկու հարցումներ կը պա- րունակէ, միւսին վրայ՝ կառավարութեան մշա - կած օրինակները):

Փարիզի եւ առ հասարակ միջազգային շըր- ջանակներու մէջ խոր տպաւորութիւն գործեց Անգլիոյ թագաւորին կողմէ զօր. ար Կոլի ուղ - դուած հետադիւրը: Ընդհ. կարծիքն այն է թէ Անգլիա կ'ուզէ ճամբան հարթել, ոչ միայն երկու երկրներուն ճափոնութիւնը մարմապնդելու, այլեւ զինակցութիւն մը կ'ընթելու համար:

Կառավարութիւնը միջոցներ ձեռք առաւ, վերահաստատուելու համար Ծրանսայի դերիշխա - նութիւնը Հնդկաշէնի վրայ որ կը գտնուէր Ճափո- նի դրաման տակ: Զօր. Լըբլէս Հնդկաշէն պիտի երթայ:

Զօր. Փէթիկն, ամերիկեան Գ. բանակին հրամանատար, Փարիզ դալով, այդեւց ինվալի- տի դիմադրական թնդարարներ եւ այս առթիւ Ծրանայի վերադարձուց կարգ մը պատմական դրօշներ որոնք յափշտակուած էին Գերմաններու կողմէ:

Պերլինի Վերադարձութեան համար 2 մի - լիոն տոյար տրամադրեցին Դաշնակիցները, միեւ - նոյն ատեն արտօնելով վիճակախաղեր սարքել: Բնակիչներուն հրամայուեցաւ Դաշնակիցներուն յանձնել բոլոր ոսկիները եւ ոսկեղէն առարկանե- րը, մինչեւ տասը օր:

ՄԱՐՍԵՅԼ. — Հ. Թ. Դ. ՍԵՆ ԼՈՒԻ Ակնունի ենթակոմիտէն իր խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնէ ՄԱՐՍԵՅԼ ԲԱՐՍԵՆԱՆԻ կսկծալի մահու- ան առթիւ. իր բոլոր պարագաներուն եւ իր սի- րատուն Ալիսին ու տիկնոջ: — Դաշնահանգէսը յետաձգուած է այս արկածալի մահուան առթիւ:

ԴԱՇՆԱԶԱՆԻՄ — Կազմակերպուած Արնու- վիլի Ազգ. Միութեան մասնաճիւղին կողմէ, այ- սօր, Կիր., 19 Օգոստոս, Քիւլիին մօտակայ Կառիի դղեակին ընդարձակ եւ հովասուն պարտէզին մէջ: Առաւօտեան ժամը տասնէն մինչեւ իրիկուն: Դուր- սէն եկողները կրնան միասին բերիլ իրենց ուսու- լիքը: Ժամադրաւար՝ Արնուվիլի Հայոց եկեղե- ցիին պարտէզը, 31 — 33 Rue du Parc: (Առաւոտն պիտի պատարաղէ Արնու - լի քահանայ Միմէն - եան): Ծոգեկառք Կառ տիւ Նորէն դէպի Villier le Bel-Gonnesse, ժամը 8.14, 8.29, 9.44, 10.44, 12.05, 13.59, 14.14: Կը նախագահէ Վ. Թոռնեան:

CHEZ SASSOUNI

ՃԱՇՆԱՐԱՆ Հ. ՍԱՍՈՒՆԻ

ԲՈՒՈՐ ՆՐԱՍՏԱՆԱԿՆԵՐԻԹԻ ԺԱՄԱՐԱՎԱՅՈՐԸ

31 rue d'Alexandrie, Paris (2) Métro: Reaumur

Tél. CUT. 92-65

Հայկական կերակուրներ, ընտիր օդի եւ ա - դանդեր: Հարսնիքի, նշանուքի, կնուքի մաս - նաւոր քրահ: Կիրակի օրերը զոյգ է:

Imprimerie DER-AGOPIAN, 17, Rue Damesme • 13

Le Gérant : H. AGONEYAN

Խ. ՀԱՅԱՍՏԱՆԸ ԵՒ ՄԵՆԻՔ

(Բ. Խ. Վերջիմ մաս)

Երկրորդ՝ ակնյայտի կերպով կը տեսնուի, որ Խ. Հայաստանը սկսած է հետաքրքրուի Հայկական Հարցով եւ երկրի սահմաններու ընդարձակման պահանջով, յուսանք, նոյնպէս եւ Թրքահայաստանի ուղղութեամբ: Եթէ այս երեւոյթը զարգանայ այն ձևով, որ Խ. Հայաստանի իշխանութիւնը տէր կանգնի Հայրենասիր եւ անցնի անոր գործնական հետապնդման, տարակարծութեան հետքերը այս խնդրին մէջ եւս կը վերնան: Մեզի համար կարեւորը այն չէ, թէ որո՞ւ ձեռքով պիտի լուծուի Հայկական Հարցը. կարեւորը հարցի լուծումն է: Եթէ Խորհրդային իշխանութիւնը լինի Հայկական Հարցը լուծողը, մենք առաջինը կը խոնարհինք անոր առջեւ:

Երբորդ՝ ակնյայտի նշաններ կան, որ աւր՝ տառապանքի հայրենեան հանդէպ եւս Խորհրդային իշխանութիւնը սկսած է վերաքննել, կամ արդէն իսկ փոխած է իր նախկին քաղաքական վերաբերումը: Առաջ Խորհրդային իշխանութեան համար դադարեցաւ իշխանութիւնը միջազգային յեղափոխութեան միջոց մըն էր, եւ մենք կը պայքարէինք ատոր դէմ: Դաշնակցականներն էին, որ ամէնէն բոլոր կերպով կը պահանջէին, որ Խ. Հայաստանի, կառավարութիւնը դառնայ Ամենայն Հայոց կառավարութիւն: Երեւոյթներէն դատելով, Հայաստանի Խորհրդային իշխանութիւնը կ'ուզէ ազգային վերաբերում ցոյց տալ եւ իրեն ժողովուրդը նկատել արտասահման հայութիւնը: Մենք կարող ենք միայն ողջունել այդ պարագան եւ մաղթել, որ օր առօր վերականգնի տարիներէ ի վեր խղճումը կապը Մայր Հայրենիքի եւ Սփիւռքի միջեւ:

Եւ, վերջապէս ներքին հեռանքին մէջ կը տեսնուի որոշ նահանջ նախկին, մեր համոզումով սխալ եւ վնասակար դադարաբերութիւնը միջազգային հայրենասիրութիւնը հակաիշխանական զգացում մըն էր եւ հայրենասիրները կը հայտնուէին. մենք կը պայքարէինք ատոր դէմ: Այսօր Հայրենասիրութիւնը պարտադրելու դաւանանք է պետութեան կողմէ, ուրեմն պայքարի համար այլեւս պատճառ չի մնար այս գծով:

Ազգային մշակոյթը երէկ յետադիմական փրտած դադարի մըն էր, Բաֆֆի եւ ուրիշ ազգայնական հեղինակներ արգելք տալ էին, եւ մենք կը պայքարէինք ատոր դէմ: Ազգային մշակոյթի զարգացումը այսօր դարձած է պետական քաղաքականութիւն, եւ Բաֆֆիի ազգայնական մէջաբանը ընթերցումը քաղաքական ատերկայ ամէնուն համար: Այս դժոյզ եւս պայքարի ատիքները կը վերնան:

Կրօնը Թոյն էր երէկ, եկեղեցիները կը փակէին եւ հոգեւորականութիւնը զրկուած էր քաղաքական իրաւունքներէ: Եկեղեցին ի պատուի է այսօր, եւ աշխարհի չորս ծայրէն Խորհրդային սուլտանակներով նպիկողորոսներ կը հաւաքուին Էլմիթին, կաթողիկոս ընտրելու համար: Կաթողիկոսութիւնը կը ջանայ վերականգնել եկեղեցիի հմայքը պետութեան մէջ: Նաեւ, ուրեմն, այս դժոյզ պայքարի ատիքները կը դադարեն գոյութիւն ունենալէ:

Այս թուում մասանցը կարելի էր աւելի երկարել, բայց այսքանն ալ բաւական է ցոյց տալու համար, որ մեր դադարաբերական ընդհանրութիւնը լիովին կ'արդարանայ: Եթէ Խորհրդային իշխանութիւնը ինքը այսօր կը փոխէ իր դադար՝ փարենք եւ գործելակերպը այն ուղղութեամբ ինչ որ մենք տարիներէ ի վեր կը մատնանշէինք, եւ նշանակէ թէ մենք չիտակ ճամբու միայն էինք: Խորհրդային դադարաբերութիւնը մեր քաղաքականութիւնը սկսած են մտնել այն քաղաքական գաղափարներուն եւ քաղաքականութեան, մենք պատճառաւ մեր ջոնքինք ատէ՛ք իրենց: Բնականաբար, մենք կ'ողջունենք եւ ընդառնալ կ'երթանք անոնց:

Կան, ի հարկէ, յոռետեսներ — եւ այդ բնական է — որոնք կը կարծեն, թէ ինչ որ տեղի է ունենայ այսօր, ժամանակաւոր երեւոյթ է, իբրեւ հարկադրանք պատերազմական դէպքերու, երբ պատերազմը վերջանայ, հարկադրանքն եւս կը վերանայ ու նորէն հին օրերը կուգան: Անօրուս է այս մասին իմիճիլ, բայց եթէ ներկայ դադարաբերութեան ու ոգին փոխուին, բնական կերպով կը փոխուին մեր դժգոյք վերաբերումը: Այսօրային թողնենք ազգային, կարեւոր ներկայ երեւոյթներն են, որոնք կասկած չեն թողուր, որ Հայաստանի մէջ միտքի եւ դրօժի հիմնական փոփոխութիւններ տեղի կ'ունենան մեր դաւանած քաղաքականութիւնը:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԴԱՏԱՅ

ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԻՆ Բ. ՆԻՍՏԸ

Շաբաթ կէսօրէ վերջ տեղի ունեցաւ «Հայկ. Դատքի» յանձնախումբի երկրորդ նիստը: Այս անգամ ներկայ էին 69 հրաւիրակներու վրայ 37 հոգի: Եկած էին նոյնպէս Հայաստանի վերադարձած պատգամաւորները:

Օրումն նախագահն էր Պ. Ա. Զօպանեան: Առժամայ հինգ հոգիներ յանձնախումբը իր կողքին կազմած էր «օրէնսդրական մարմին» մը (Իրաւագիտական): Օրակարգն էր քննել պատրաստուած յուշագիրը: Դժբախտաբար կարելի չեղաւ կարգադրել: Առժամայ յանձնախումբը յայտարարեց թէ տակաւին վերջական չէր յուշագիրը: Պ. Ա. Զօպանեան պարտադրեց իր ֆրանսերէն ընդարձակ յուշագիր մը զոր կարգադրեց այդ նիստին:

Նշան կարգ մը առաջարկ - թեալըութիւններ: Առաջարկուեցաւ նոյնպէս պատգամաւորութիւն մը զրկել Լոնտոն, Միացեալ Ազգերու արտաքին գործերու նախարարութեանց ներկայացուցչական ժողովին:

Առաջարկուեցաւ քարոզչական եւ ելմտական յանձնախումբեր ընտրել, կազմակերպելով հրապարակային հաւաքողութիւն ի նպատակ մեր Ազգային Դատին, ի հարկին օգտագործելով օտար մամուլն ու ստալին:

Ժողովի փակման պահուն, զարմանքով իմացանք որ անցեալ ժողովին ընտրուած առժամայ մարմինը, յուշագիրը գրելիք վերջ, երեւարթի օրումն նիստին պիտի տեղեկացնէ, առ ի դիտութիւն: Յետոյ ժողովուրդի հաւանութեան եւ վաւարացման պիտի ենթարկէ դայն, հրապարակային հաւաքողութիւնով — Թ.

ուղղութեան: Գնանքի հրամայով «օրէնսդրական խորհուրդ» կ'ընտրուին եւս ետ մեզի դէպի այն ճամբան, որով ընթացած է Հայ ազգային կեանքը իր բնական զարգացման մէջ: Ասիկա, ամէնէն առաջ, մեր դադարաբերութեւ յաղթանակն է, մենք հպարտ պիտի զգանք ատով:

Արտաքին եւ ներքին երեւոյթներու այս լոյսին տակ ընտրուած Հայ ազգային քաղաքականութիւնը եւ Զ. Յ. Դ. Սմբերյանի ջրանցի վերջին Պատգմ. Ժողովին մէջ եւ, ինչպէս ըսի, աւելի բերեղացած ու յստակ ձեւակերպում ստացաւ: Հայկ. Դատքի հետապնդումը մեզի համար կը շարունակէ մնալ կեդրոնական հարց մը, որու շուրջ ցանկալի է ազգային բոլոր ուժերու համախմբումը: Խ. Հայաստանը մեր պետութիւնն է, որու զօրացումն ու զարգացումը գերադրոյն նպատակ պէտք է լինի բոլոր Հայերու համար: Խ. Հայաստանը միաժամանակ միակ դործին է, որու միջոցով կրնայ լուծուի Հայկական Հարցը՝ Թրքահայոց հոգեւոր կցումը եւ տարազրկ հայութեան վերաբնակումով Հայաստանի մէջ: Մենք երջանիկ պիտի լինենք այն օրը, որ Խորհրդ. Հայաստանը դորբնակաւորացնէ տէր կանգնի Հայկ. Դատքի եւ կը յուսանք, թէ այդ օրը պիտի գայ ի վերջոյ, բայց մինչեւ այդ մեր պարտականութիւնը կը նկատենք հետապնդել Հայ Դատը՝ աշխարհով կատարելով այն եղանակը, որ Հայաստանն այսօր ի վիճակի չէ բնկուի:

Պատերազմի եւ Հայկական Դատի հետապնդումը թախաբան օրերուն անդիմ է վարձանքի հարցի յարուցանել, ոչ ալ ընտադարանութիւններով ու իշխերով ազգային եռանք: Վարձանքի հարցը կեանքի եւ երկրի ժողովուրդը ինքը կը լուծեն: Դուրսը գտնուողներու համար այսօր միայն ճակատաբար, իբրեւ պետութիւն, միացնել անոր Թուրքերու տիրապետութեան տակ գտնուող մեր հայրենի հողերը եւ տարազրկ հայութիւնը համախմբել Հայաստանի մէջ: Եւ ատոր համար արժէ յանձն առնել նիւթական եւ քարոյական աւէն զոհողութիւն:

Ս. ՎՐԱՅԵԱՆ

ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ 45 ոճրադործներ Փարիզ փոխադրուեցան: Մէկը կին է, ինչպէս պարտի արեւաբարուն պահակներէն: Գայ նաեւ 15 տարեկան տղայ մը որուն համար կ'ըսեն թէ 1941ին — ուրեմն տաս տարեկանին ֆրանսացի դերի մը սպաննած է քրացանով: Դեռ Թուրքիայէն ալ պիտի փոխադրուին: Հայաբնակները ձերբակալուած են Գերմանիոյ ֆրանսական շրջանի մէջ: Ցանցը այնպէս կազմակերպուած է որ ու եւ յայտնի ոճրադործ պիտի չկարծնայ փոխելի:

ՇԱՀԵԿԱՆ. ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԱՍԻՆ

(Բ. Խ. Վերջիմ մաս)

— Փարիզէն Հայաստան ներգաղթողներու հանդիպեցա՞ք, զո՞հ են:

— Շատեր կան որ թաքնուած են իրենց վիճակը, սոսն չինա՞ծ, պակասե՞րու տէր, որոնց ուսման համար մէկն անակ դիւրութիւն կայ: Կան ալ որ կ'երևակային թէ Փարիզը հին ատենուան պէս անտառութեան մէջ կը լողայ: Երբ կը բացատրես մեծ վաճառատներուն դատարկութիւնը ու պարկեւորման տապալումը, դժուար կը հաւատան:

— Թրքահայերու հանդէպ վերաբերումը ինչպէ՞ս է: Խորհրդային կը դնեն:

— Բացարձակապէս ոչ, աւելի անուանական տարբերութիւն մը կը դնեն: Սովորաբար, իրենց համար Թրքահայ, ըլլալՊոլսացի,Ատափաղբացի, Սեբաստացի, Պարտիզանի եւն. բոլորն ալ ան - խափր Պոլսեցի կը կոչեն: Իսկ Փարիզէն եկածներն ալ... Ցրանացի:

— Փոխադրական միջոցները ինչպէ՞ս են Հայաստանի մէջ:

— Պատերազմական վիճակ ըլլալով, ինչպէս ամէն տեղ, դժուարութիւններ պակաս չեն: Ծածրորդութիւնը կը կարօտի կառավարական արտոնութեան: Օրինակ, եթէ Բագուէն մէկը Երեւան դալ ուզէ, պարտաւոր է արտօնութիւն ստանալ, եւ փոխադարձաբար:

— Ժողովուրդին հոգեկան վիճակը:

— Տրամադրութիւնները շատ լաւ են: Նոյն չէնչոյ ժողովուրդը: Կաթողիկոսական ընտրութեան օրերուն, պարիպներէն դուրս, հոս ու հոն խումբ խումբ հայորդիներ շուրջպար ընած թրուկով եւ զուռնայով կը պարէին: Աւելի անդին ուրիշ խումբ մը կ'երգէր: Այսպէս ուրախութիւններ պակաս չեն:

— Մամուլը ի՞նչ վիճակի մէջ է:

— Հոն եւս թուովթի պակասութեան հետեւանքով մամուլը եւ տպագրութիւնը չեն կրնար զոհապետ ալ ընթերցանել ժողովուրդին: Պարբերականները եւ զիրքերը ձեռքէ ձեռք փոխանակուելով կը կարգադրեն:

Կցա՞ք նոր գիրքեր բերել:

— Այո, մօտաւորապէս 30 հատ:

— Իսկ այսուհետեւ, Հայաստանին արտա-սահման թերթեր, պարբերականներ եւ գիրքեր պիտի կրնանք ստանալ:

— Այո — բայց—գործած. եւս ար իւրաքանչիւր շրջանի համար տարբերութիւն եւ թղթակցութիւնները միայն մէկ մասնաւոր յանձնախումբի կողմէ կատարուին, պարզապէս գործելու դիւրութեան համար: Փարիզիւր պիտի ըլլայ Ծ. Մ. Բ. Մ. Ս. միջոցաւ:

— Ի՞նչպէս են Երեւան մայրաքաղաքը, բնակարանները, պողոտաները, փողոցները:

— Արդիական բոլոր չէնքերը յատկացուած են զպրոցներու, համալսարաններու, գործարաններու, հիւանդանոցներու: Կայ նաեւ մաս մը սահմանուած պաշտօնանիւրու, մատուրականներու, դերասաններու, որոնք մասնաւոր հոգածութեան առարկայ են պետութեան կողմէ: Սակայն, տա-կարին կը մնան Երեւանի մէջ հին թաղամասերու կեդրոն բնակարանները, զուրկ առողջապահական պայմաններէ: Շատեր տախտակամած իսկ տե-նին, այլ միայն դեռին պարզ հոգով ուր. տեղի կ'ունենայ ամէն ինչ: Դժբախտաբար այս տունները Երեւանի բնակչութեան մօտ 35 տ. հարկեր կը պատահարեն: Պէտք է օր առօր մարքիւր անցակը այս հոնքերը: Նորեկները աւելի ուշադրել են: Օրինակ, զՆոր Իւրիւնայիցի մը, արհեստով առաջ-ձագործ, խնամարտ հողամասի մը վրայ միշակը չինած է ամբողջ տունը, մինչեւ պատուհանները, իսկ տունին ետեւը, 800 ք. մ. խնամարտ դեռնին վրայ մշակելի հողի թանգը խաւ մը դիպած է, իբրեւ բանջարանոց: Վերջերս, իր ջար բախտին, պարտէյին մէջէն ջրանցք մը բացեր էին եւ այդ պեղումին հետեւանքով կուտակուած հողակոյտները շտկելու գործն ալ ստիպուած էր առանձին կատարել: Երբ այս մարդուն աշխատախորութիւնը եւ կամքը կը յիշէինք իբրեւ օրինակ, ի՞նչ պատահանին, աղէկ:

— Ան Պոլսեցի է, կրնայ:

— Նոր Իւրիւնայի ինչպէ՞ս դադար:

— Շատ լաւ, հողաբաժանումներ կատարած են որոնց վրայ իւրաքանչիւր ընտանիք իր տունը ունի: Այս մարդ քիչ քիչ բնական շրջանին Երեւան քաղաքէն դուրս կը գտնուէր, ներկայիս արուարձան ըլլալէ դադարած եւ մայրաքաղաքին կցուած է:

— Պատերազմի հետեւանքով Հայ երիտասարդութեան ցանցաւորութիւնը զգալի՞ է:

— Բնական է, պատերազմի բռնուած երկիր մը ուրիշ կերպ չի կրնար ըլլալ: Գանդի դիմաւորները զեռ. չեն վերադարձած, կարելի չէ որդապէս թիւր ըսել: Երեւակիս երիտասարդութիւնը թիւր ուշադրաւ մեծամասնութիւն մը կը կազմէ:

— Հայ երիտասարդութիւնը ի՞նչ տպաւորութեան ձգեց ձեր վրայ:

— Հիացմամբ եւ ուրախութեամբ կը դիմա-ինք մեր մարդասէր եւ ուսումնասէն երկանք երիտասարդութիւնը: Իրենց աշխոյժ եւ սեւ աչքերէն

Imprimerie DER-AGOPIAN, 17, Rue Damesme - 13
Le Gérant : H. AGONEYAN

ԵՐԲ ԱՐԹՆՑԱՆ ԿԷՍ ՕՐ ԷՐ

Նոր շրջանի առաջին թիւով կը յայտարարէինք, իբրեւ առաջին կէտը մեր ուղեգծին։

« Սպասելով հաշտութեան խորհրդածրոյցներու գումարման, միասնութիւն պիտի ըլլար ենթադրելի քէ Հայաստանի սահմաններու ընդարձակման խնդիր մը ալ պիտի յազուի։ Ամէն պահապան մէջ, կայ եւ կը մնայ Հայկական Դատը, — կ'ազդեմք ըսել թրքահայ Դատը, որուն համար գիտեցողք պիտի հասնեցաւ եւ ամբողջ ժողովուրդը մը սահմանադրուեցաւ։

Ուրեմն, մենք պիտի շարունակենք արքունի պառլամենտի թափու թիւերէն գիտակցութիւնը, ինչպէս տարածեցինք տարի. անընդհատ։ Արդեւ երազներ եկան, բայց եւ առանց ընկրկելու որ եւ ինչպէս պիտի կամ համակցուի թիւերէն ապրել։

Ոչ մէկ տարածութիւն՝ Բաղաձայնական շարժումներ փորձելու կամ թափանցելու խաչաձեւեր։ Եթէ իրաւաստ իշխանութիւնը մտածեր է ամէն բան, աւելի լաւ։ Իսկ եթէ նորէն պիտի մնանք անտէր, տեսակ մը «ազատ ազգական», չկայ ուժ մը որ կարենայ լուծութեան դատաւարանի աշխարհացրիւ ժողովուրդը մը՝ իր արդար իրաւունքը — քաջաւատ արեւմտ գիւղ յիշեցնելու համար։ (Յաւանք 8 Ապրիլ 1945)։

Այսօր քաղաքական կողմ, որդէսկի ծուռ-բռնակներ քրքրեցին։ Նորէն հին եղանակը։ Բան մը է փոխառու...

Անուշահեան առիթ ունեցանք պարբերաբար յուշելու միեւնոյն հարցը, այն խոր մտահոգութեամբ թէ կը գտնուինք ճակատագրական շրջանի մը մէջ։ Եթէ պարտաւոր ենք արթնուն կենալ եւ հետեւել, հետապնդել, տնիւ, որպէսզի շանտաճի մեզ, ինչպէս 1918-24ին։

Երբ Կարս — Արտահանի խնդիրը կը յուշէին, բացատրեցինք թէ Հայկ. Դատը չէ որ նկատու ունին, այլ 1914-ի սահմաններուն վերահաստատումը։ Անշուշտ այդ ալ չա՛մ պիտի ըլլար մեզի համար, բայց ոչ լուծումը թրքահայ Դատին։

Յետոյ, օրը օրին արձանագրեցինք Ամերիկայի մէջ կատարուած դժնաստիւ ձեռնարկները, — Հ. Յ. Դաշնակցութեան հանգամանքները (165.000 տոյսը), ուժ տալու համար Հայկական Դատին, Հայ Անկախութեան Միութեան եւ Հայ Կ. Խաչին դիմումը միախառն Բողոքիչի։ Վերջապէս Նիւ Եորքի մէջ կազմուած Հայկ. Դատի Յանձնախումբին յայտագիրը Սան Ֆրանցիսկոյի Խորհրդածրոյցով, մասնաւոր յայտագիր մը, որ բաժնուած էր 50 ազգերու պատուիրակութեանց (5 Մայիս)։ Իբրեւ լուր, ծանուցինք թէ Փարիզէն ալ դիմում կատարուած է։

Ամէն անգամ որ տեսութիւն մը, թղթակցութիւն մը, լուր մը կը հրատարակէինք եւ կամ որ եւ է արտատպում՝ այս հիմնական հարցի մասին, դիմացինք քաղ մը կը ղրդէին, սարէն — ձորէն պատուութիւններ պատմելով։

Մինչեւ անգամ արտատպումներ կը յօդուէին, ղրդելու կը ղրդէին, բողոքովին խեղաթիւրեւումով իմաստը։ Առանց անդադարաւորութեան թէ ընթերցողները կրնան կարգապահ, բաղդատած ըլլալ բնագրերը։

Եւ եղաւ որ, Ամերիկայի մէջ կազմուած կուռքակցումը մարմին մը, «Ազգ. խորհուրդ», որ սկիզբէն իսկ պաշար բացած էր Նիւ Եորքի Յանձնախումբին դէմ, վերջին պահուն ինքն ալ յուշագիր մը տանի Սան Ֆրանցիսկո։

Բովանդակութիւնը։ Նոյն պահանջները, — Խ. Հայաստանի կցել թրքահայաստանի հոգեւոր։ Բայց, «չեղիւ եւ անհայտնաց» տարբերութեամբ մը, — Գարշիւի Բաղրիւն մը՝ Հ. Յ. Դաշնակցութեան դէմ (բացի Դաշնակցի կողմէն ֆրանկական փորձ իմաստի մը), եւ անգլիերէն մը ուր 35 հիմնական սկզբներ կը գտնուէին Բաղրիւնութեան եւ շաւարաբարութեան տարբերակ կամ մոմարում դէմ...

Յետոյ ի՞նչ անցաւ — դարձան, դժուար է պատմել, — անոնք որ կը հեղինակէին մեզ, սկսան իջել նոր եղանակ մը, «Եւրոպական»։ Զբոյն թէ ու ինչպէս... Թորքերը ձեռնարկեցին եւ անուշահեան աշխատանքի... Սոսի է հաստատման ժամը... քննել։

Եւ մենք թրքահայ Դատի Յանձնախումբը Փարիզի մէջ։ Եւ ժողովներ ղրդել — ցերեկ, նախաձեռնութեամբ Ազգ. Միութեան։ Ընդամենը մէկ շաբթուան մէջ։

Ոչինչ։ Ու լինի, նուշ լինի։ Անշուշտ մեզը մը դարձած չեղանք, համոզատակ արձանագրութեամբ անուշահեան անդադար։ Միացեալ մասին «Եւրոպական»։

ՀՅՅԿ. ԴԱՏԻՆ ԴԱՍԸ

Հայոց աշխարհի աստղը մարեցաւ ԺԴ. դարու վերջերս (1375)։ Արքունիքը իր արքայով Նիկիոյ տոհմի գնահատներուն մէջ զնայ քաշու։ Իր մեղքերը թաղուհիին հետ, յետոյ Սպանիա, Անգլիա, ու երկար ու տառապալի թափառումներէ հոգ, եկաւ իր վերջին հանգրուանը Թրակիա, թաղուհիով Սէն Տրիֆի եկեղեցին։

Յերային երկուցորդ աստղը, կը շարունակուի դարերու խառն ու մերթ լուսաւոր անդունդին մէջ։ Սակայն դարերու անդունդը եւ դժգոհ հայաժանքներն ու խոզութիւնները չեն կրցած խոր տակել անոր կրօնի թիւով կամքը։

Ամբողջ վեց դար Հայոց աշխարհը՝ ժողովուրդը եւ հետադու հակառակն խաղաղաւոր ու յարափոփի բազմաթիւ շարժումներով եւ իրենց անդունդներէն զոհ դնալ, անոնց քաղաքական շահերուն պատուակ ծառայեց։

Հայ քաղաքական դիւանագիտական թուր մարմիններն ու անհատները քննադատուած, խաղաղասուած են անխնայ, տառնց քննելու այն արքային ազգականները որ մեզի դէմ են եղած Մեծերու շահերուն դեմումով։ Գնահատուած են Իսրայէլ Օրի, Ներսէս Աշտարակեցի, Դաւիթ Բէկ, Նիկի-Եան Հայրիկ, Ներսէս Վարդապետեան, ազգային երեսակցականներ, Ամենական, Հնչակեան, Դաշ-Նախկան, Բաժնակար, Համայնավար կուռակ-ցութիւնները։ Դժբախտաբար չենք չափած ու կրցած այն հզորներու շահերը՝ որոնք միշտ դործիք են դարձուցած Հայկական արդար ու հարազատութիւն։ Պէտք է միանգամ ընդ միշտ հասկանալ թէ անոնք մեծերու կամքին ու անոնց շահերուն ապահովութեան անկարելի է մեր վիճակը ամբարձրել։ Անոնց շահերէն կախում ունի մեր վերջնական ազատութիւնը, իսկ մեր կամքէն ցեղին յաւերճացումը։

Վերջին մէկուէն երկու դարերու ընթացքին մերթ հակած ենք արեւմտեան պետութեանց կողմէն, անոնցմէ սպասած մեր ազգային քաղաքական ազատութիւնը, մերթ հիւսիս ենք դարձած, միշտ յօդուած ինչ միտքով։ Եւ այս անգամ պայքարին կուրծք տուած է ժողովուրդը, տքած են Հայ քաղաքական ու դիւանագիտը, զուլու են պայքարեցած, արեւն են փայլած, ճար մը գտնելու համար։ Դժբախտաբար հզորներու շահերը մեր կամքին ծանր կը կշռեն ու մենք ժողովուրդ ենք դառն յուսալարութեանց։

Սակայն այս ազատագրութեան սրբազան պայքարը եւ անվերջ ժողովութիւնները դարձան չին կրնար առնել։ Անոնք որ առանց լրջութեան, անհաստակ կամ հաւաքական քննադատութեամբ կը փորձեն անխնայ քննադատել հինքերը, ի յաւաքականութեան դատաւարութեան են դործելու նոյն սխալները այսօր, վարդ եւ միշտ։ Որովհետեւ մեր ճակատագրին յօրինումը ոչ բողոքովին մեր կամքէն, ոչ ալ մեր յանդիմանութիւնէն է կախում։ Ներկայիս քանի, քանի՝ հակայ, քաղաքական հզոր պետութիւններ կը տրորուին աւելի հզորներու կողմէն իսկ, քանի, քանի՝ պետութիւններ կը սպասեն իրենց ճակատագրին...

Ուրեմն Հայ ժողովուրդը սրբազան պարտաւորութիւնն է նշխարել միացեալ, համաբարուած ու համեմատել անխնայ, օրուան պահանջին համապատասխան դիրք ընելը, նուազագոյն զոհողութեամբ եւ առաւելագոյն շահով դուրս գալու համար, մինչեւ որ նպատակաւոր պայմաններ ստեղծուին մեր ամբողջական իրաւունքներուն եւ հայրենիքին տիրանալու։

Ազգերու կեանքը դարձեւ անգամ կարելի չէ հաշուել։ Վա՛յ ան ազգին որ կը դանդաղէ, կը վատթար գոյութեան պայքարին մէջ։ Հայոց աշխարհի մէկ փոքր մասը ազատագրութեան 1918ին, ի դէպ անհասկանալի ժողովութեանց։ Երկրորդ եւ մեծագոյն մասը՝ թրքահայաստանը, որ ամբողջ ժողովուրդը մը արեւելք է զամած, կը սպասէ իր կարգին։ Պէտք է աշխուշ հետեւինք ղէպերու ընթացքին եւ քննադատ մեր շահերը հայտնեցնել հակառակն շահերուն հետ։ Գի անոնց ընդհարումն մեր ժողովուրդն է որ յարաշար տուած է ու պիտի տուի։

Մեր հայրենիքը կը զօրանայ միայն ու միայն թրքահայաստանի միացումով, իսկ անոր միացումը մեծ մասով կախում ունի մեր համադրուած, ամբողջական ու համեմատելու ուժէն։

Ան ալ Հայկական Դատին Դատը։ Այն որ հին հայրենիք, խորքային եւ խաչաձեւութեան կ'ուզէ յօրինել, արեւն պողտում կ'ըլլայ։

Ծ. ՄԻՍԱԿԵԱՆ

ՎԵՐԶԻՆ ԺԱՄ

ՃԱՓՈՆԻ ԱՆՁՆԱՏՐՈՒԹԻՒՆԸ

ՊԻՏԻ ՍՏՈՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Ճափոնական պատուիրակութիւնը Մանիլա հասնելով, իմացաւ անձնատրութեան պայմանները եւ անվերջապէս թողու վերադարձաւ, կայսրը հաղորդեցաւ համար։ Պատուիրակութեան պետը, զոր. Թաքաշիբո, ներկայանալով սպարապետ Մաք Արթըրի սպայակոյտէն դնդ. Տօսնի, ձեռք երկարեց եւ զնդապետը ընդունեց։ Յետոյ մօտեցաւ զօրավարի մը որ մերթեմ ձեռքը թօթուել։ Պատուիրակութիւնը հառած առնեց ներկայ չէին Մ. Կահանգներու, Անգլիոյ, Չինաստանի եւ Աւստրալիոյ պատուիրակները։ Թորքալիսի պատուիրակը չէր հասած տակաւին։ Ճափոնցիները տաւաշորդութեան պանդոկ մը, պատասխանելու համար բոլոր հարցադրուին։ Ներս մտած առնեց, Ճափոնցիները խնդրեցին պահել իրենց սուրբն ու սարճա-նակները, բայց Դաշնակցիները մերթեմին։ Լիազօրագրերը ներկայացնել վերջ, պատուիրակութեան կարեւոր անդամներէն վեցը տաւաշորդութեան ժողովարար, իսկ միւսները իրենց սենեակները քաշուցանեց։ Չօր. Մաք Արթըր չմասնակցեցաւ խօսակցութեան։ Երկու խօսակցութիւններ տեղի ունեցան, որոնց մէկը տեւեց 9ուէլի ժամ։

Չօր. Մաք Արթըր իր բանակապետին իմացուց Ճափոնական կառավարութեան թէ չուտով Թորքո պիտի զայն լամիւրի. բանակին հետ, ստորագրելու համար անձնատրութեան վերջնական դիրքը։ Կը կարծուի թէ այս դործողութիւնը պիտի կատարուի 10—12 օրէն։ Թրքահայի կողմէ ներկայ պիտի ըլլայ զօր. Լըքլէ։ Հրաւիրուած են նաեւ Գանատայի, Աւստրալիոյ, Հոլանտայի եւ Նոր Զելանտայի կառավարութիւնները։ Հնդկաչինի մէջ, ուր 100.000 Ճափոնցի դիմաւորներ կը դաւաճուին, անձնատրութեան դործողութիւնները պիտի կատարուի Անգլիացիները եւ Չինացիները։

Ամերիկացիները մեծ պատրաստութիւններ տեսած են, անվերջապէս զօրք հանելու համար Ճափոն։ Նաւատորմը կազմ եւ պարտաւոր կը սպասէ Ճափոնական շուրջուր մէջ։ Առաջին անգամ է որ օտար ուժեր ցամաք պիտի ելլեն Ճափոնի մէջ։ Կայսրը պարզապէս դործակատար մը պիտի դառնայ, Դաշնակցիներուն հրամանները կատարելու համար։ Տակաւին յայտնի չէ թէ ինչ հակադիմադրութեան պիտի երեւն Ճափոնի 70 միլիոն ղեկավարները որոնք օրորոցէն վարժուած են անպարտելի նկատելու Ճափոնական բանակը։ Տարակոյս չկայ թէ մեծամասնութիւնը պիտի համակերպի կայսրը հրամաններուն։

Մ. Կահանգները կորսնցուցած են 435 մարտական, Փրլի Հարպըրը արշաւանքն ի վեր։ Այս նաւերէն միայն մէկը զրահաւոր է, 11 օդանավակիր։ Ճափոնի 300 կարեւոր կորուստներէն 18 օդանավոր են, 15 օդանավակիր, 56 քաջանաւ, 148 Թորքի-լահալած։

Անգլիա եւ Եւրոպայի հոգերը

Անգլիոյ երեսփ. ժողովին առջի օրուան նիստին մէջ, արտաքին Նախարարը, Պ. Պէլլին, երկար զեկուցում մը տուաւ, որմէ հետեւին որ աշխատատեղականներն ալ արտաքին դործերու մէջ մեծ մասով պիտի հետեւին պահպանողականներու քաղաքականութեան։ Ահաւասիկ զեկուցումն հիմնական կէտերը։

Կառավարութիւնը կ'ուզէ կարելի եղածին չափ լաւ յարաբերութիւններ մշակել Ֆրանսայի հետ։ Այս մասին մանրամասն պիտի խօսի, երբ վերջնական բանակցութիւնները, վիճելի հարցերու մասին։ Սպանիոյ մէջ կ'ուզեն որ վարձածեւ բարեփոխուի, բայց «Մեծին Բրիտանիայի երբեք արամադիր չէ ձեռք առնելու որ եւ է միջոց որ կրնայ խրախուսել քաղաքացիական պատերազմը»։ Լիւքսեմբուրգ վերջնական սահմանները պիտի ճշդուին հաշտութեան խորհրդածրոյցին մէջ։ Ինքն ալ Պ. Չերչիլի հետ կ'ընդունի թէ վտանգաւոր է այդ ուսումնական շատ երկարել ղէպի արեւմուտը։ Անգլիա կ'ուզէ որ բոլոր Լեհերը կարենան իրենց հայրենիքը վերադառնալ անապղծ եւ ազատօրէն մասնակցել հարաշարին կեանքին։ Դալով շուրջա-րիւղ կ'ապահովուի երկրի միջին (Թուրանիա եւ Պուլկարիա), կառավարութիւնը այն համոզման եկած է թէ հաստատուած կառավարութիւնները չեն ներկայացնել արդ ժողովուրդներու մեծա-մասնութիւնը եւ թէ «միջանկեւն իշխանութեան մը յաջորդութեան եւ ուրիշ մեծատիրական իշխանութիւն մը»։ Անգլիա չի կրնար յարաբերութիւններ հաստատել, մինչեւ որ ազատ ընտրութիւններ կատարուին, իսկական ժողովրդապետութիւն հաստատուի եւ ընդհ. ներքին շնորհաւ։ Յաւանա-տաւի մէջ կառավարութիւնը համաձայն է Չերչիլի դահլիճին հաստատած քաղաքականութեան, մինչեւ որ տեսական իշխանութիւն մը կազմուի ազատ ընտրութեամբ։ Միամակալ արքայականութեամբ Լոնտոն հրաւիրուած է խորհրդակցելու համար։ Խ. Միլն-Կեմ հետ պիտի շարունակուին

Հայ գոմեր Մարսիայի կոնկրետում մեջ

Trait d'Union, Cadix Մարտի 11-ի լրջանին շարա-
թաթիկները, իր վերջին թուին մէջ (19 Օգոստոս)
կը ներկայացնէ Մարսիայի ապստամբութեան դը-
րաւար զորաւորները, ապստամբութեան տարիքի -
ցին առթիւ: 1944 Օգոստոս 15ին էր Դաշնակից -
ները ցամաք ելան Փրովանսի մէջ: Վեց օր վերջը,
Օգոստոս 21ին, F. T. P. Ի սպայակոյտը կ'արձա-
կէր Մարսիայի ապստամբութեան հրամանը: Այս
առթիւ առաջին յօդուածաւորը, G. F. Georges,
նկարազարդով ապստամբութեան յաղթողները եւ
«փառքի օրը», կը յայտարարէ:

— «Եկուորները (զաղթական) լայնօրէն մաս-
նակցեցան ապստամբութեան, ինչպէս առաջ մաս-
նակցած էին բոլոր զաղտնի կոնկրետներէն: Նոյն այս
թիւին մէջ Հրատարակուած տեղեկութիւնները
խիստ պերճաբանօրէն կ'ապացուցանեն եկուորնե-
րու կարեւոր նախաձեռնութիւնը ապստամբու-
թեան մէջ: Եւ մահերու ցանկը դոր կը Հրատարա-
կենք միեւնոյն չէին վրայ ոչ նուազ պերճաբանօրէն:
Եկուորները արեան ծանր տուրք մը վճարեցին ա-
պստամբութեան, բայց մենք, եկուորներս, կը
մասնակցելը յաղթանակի պատուներուն:

Ապստամբութեան սպայակոյտի զեկուորքը ար-
ձանադրելով Օգ. 22ի կոնկրետը զոգնելը, յիշէ Հայ
հերոս մը, Գրիգորեան ժիլպէտ, որ երկու ուսմ-
բեր իւրը կապած եւ կատարեալ պարզաբնակով
զլուխ հանած է իրեն յանձնուած պաշտօնը: Ուրիշ
զլուխ մը տակ, «Յաւիտեանական փառք» Գրանա-
յի Համար մեռած հերոսներուն», կը յիշուին շատ

մը օտարազգիներու կարգին, հետեւեալ Հայ դո-
հերը —

Տէր Մարտիրոսեան Նշամ (Ռիչառ), քան
տարեկան: Կազմակերպիչ եւ Հրամանատար առա-
ջին Հայրենասիրական զարգացողքին (Միլիտ)
Այսի: Մարտիրոսի մէջ: Ամէնէն քաջ ռազմիկներէն
մէկը Նիսի կոնկրետին: Ինչպէս 1944 Մարտ 15ին,
հերոսական կռիւի մը մէջ, Նիսի —

Նիկիթեան (Նիկիթեան) Ազատ, 32 տա-
րեկան, մասնակցած է շարք մը ձեռնարկներու
Մարտի 11 մէջ, 1943ի աշնան: Ինչպէս 1943 Գեկ-
տեմբերին, Մարտի 11 «Միլիտ» կառատան յար-
ձակման մէջ:

Պաւլոսեան Սարգիս, ինչպէս նաեւ զապետու-
թեան շէնքին դէմ կատարուած դրոհին առեւ,
1944 Օգոստոս 22ին:

Գրիլեան Նրումադ, ինչպէս Օգոստոս 23ին,
Սէն Լուի կռիւին մէջ:

Նապարեան Սարգիս, Հայր մեջ դաւաններու,
ինչպէս Օգոստոս 22ին, Սէն Սթիւենի ջրամբար-
քին մօտ:

Թովաթեան Սամուէլ, ինչպէս Սէն Լուի ճա-
կատամարտին մէջ:
Փիլիբեան Խոսեֆ, ինչպէս Քայսիլ ճակատա-
մարտին մէջ:

Այս բոլորը լաւ, եւ իսկապէս փառք, քանի որ
արիւարար կուտեցան օտար բռնութեան դէմ եւ ի-
րենց արիւնը թափեցին Ֆրանսայի Համար: Բայց,
կարելի՞ էր քարցնել թէ որո՞ւմ ձեռքով եւ ինչո՞ւ
նաեւ զապետուած քանի մը անմեղ Հայրենակից-
ներ, օրինակ՝ երիտասարդ Լեւոն Գիդուլին Գայա-
ճանեանը (Կարտան), եւ հնչեկան Սարգիս Ար-
ձադանեանը (Մարսի) — Ձե՛ր արժեք ցաւա-
կութիւն մըն ալ անոնց Համար յայտնել, այս փա-
ռաւոր տարեկարգին առթիւ...

բորուք յարաբերութիւնները (նախարարը այս
առթիւ ջերմապէս գովեց կարմիր բանակը): Գեր-
մանի մէջ կ'ապստամբէ օր առաջ ոչնչացնել զի-
նապաշտ ոգին եւս:

— «Նեկ Եւրո թափ» կը դրէ թէ Ամերիկա-
ցիները այժմ աւելի մեղծ կը վարուին Գերմանիոյ
մէջ քան երբեք ամիս առաջ: Զինուորական իշխա-
նութիւնը կը խորհի 250.000 ինչեցնել զբաւմա-
նեան կը եւ կը ձառնէ զբաւման տեւողութիւնը, որ
Հուլիս տարեկան աւելի պիտի չըլլայ, կ'ըսեն: Նա-
ցիները քանիտային կեանքն իտարեկէ վերջ, կը
յուսան դերման կառավարութիւն մը Հաստատել:
Հաստատուած է որ Ռուսները առաջինին դերման
կառավարութիւն մը Հաստատել յառաջիկայ դար-
նան, Դաշնակիցներու հակողութեան տակ:

— Անգլիական պատուիրակութիւն մը պիտի
հանէ Ունաստանի ընտրական գործողութեանց:
Մոսկուա մերժեց մասնակցել այս հակողութեան:

Ծանր կացութիւն Եւրոպայի մէջ

Եւրոպայի միտ Վարշապոսը, Կրօն, որ
միեւնոյն առեւ ռազմավար կուտակութեան նա-
խադէպ է, իր Հրաժարականը ներկայացնելով
մատչելի թիթի, ծանրակիւն յայտարարութիւն-
ները ըրաւ ամառին: Մասնաւորապէս զնախադէպ
կառավարութեան ընթացքը, ըսելով թէ Հաստատ-
ուած օրէնքները կը սահմանափակեն զարգացի-
կան իրաւունքները կամ բոլորովին կը ջնջեն շատ
մը զաղաքացիներու Համար: Յետոյ յայտարարեց
թէ կարծիքներու ազատ փոխանակութիւնը — իս-
պիտեան մէջ, արդիւրեւ ըլլալով ընդհանրապէս
կը եւ Հաստատութիւնը: Անցուցեց թէ Հայրենաս-
տութեան դէմ կատարուած հետապնդումները կը
զգային ոչ այնպէս յանգարողներուն, այլ՝ ըստ
զանցեալ Հակառակորդներուն: Վերջապէս Հաստա-
տեց թէ անտեսական դժուարութիւնները ծանրա-
ցած են իրեն հետեւանք վարդապետական որո-
շումներու: «Բարձրագոյն դժգոհութիւնը եւ թըշ-
ուառութիւնը միասնաբար կը դժուարացնեն ընկե-
րային եւ տնտեսական անհրաժեշտ բարենորո-
գումներու գործադրութիւնը»:

600 Սենեկապիներու ընթացքներ

Տեղական թերթերը կը գրեն թէ մէկ շարքի
ի վեր զբաղուելու մը կը տարէր Գերմանիայէն
վերադարձած 2000 սենեկապի զինուորներու մի-
ջն եւ որոնք այժմ տեղաւորուած են Սէն Ռաֆայէլի
մէջ (Միլիթարական): Այս պատճառով պահա-
խուսեցին կրկնապատկուեցան: Կիրակի օր պահա-
խուսեցին մէկը յարձակում կրեց խումբ մը
զինեալ Սենեկապիներէ: Սովորական աղաղակա-
րէնքն վերջ, տեղապէս մը ատրճանակ պարպելով
տեղն ու տեղը սպաննեց ըմբոստ մը: Ասոր վրայ,
իբրեւան Ժամ 22ին 600 Սենեկապիներ, բոլոր
ալ զինեալ, որոշած ըլլալով իրենց ընկերով վրէժը
ընտել, Յրէժիւնէն ճամբար ելան եւ յարձակեցան
Սէն Ռաֆայէլի վրայ, կրակ բացին եւ ջարդու-
փութը ըրին ամէն բան իրենց ճամբուն վրայ: Յե-

տոյ կռիւցին քանի մը շէնքեր: Ռատիկանութիւնը
եւ զօրքը փորձեցին վերահաստատել բարեկարգու-
թիւնը եւ կանխուար ճակատամարտ մը սկսաւ:
Ըմբոստները Հարեան անտառները ապստանե-
ցան: Ընդհարումներու ընթացքին սպաննուեցան
մէկ ռատիկան գինուոր, Սենեկապի մը եւ երկու
զաղաքացիներ, վերաւորեցան քանի մը հոգի: Ի
վերջոյ կարելի եղաւ զսպել ըմբոստները որոնք
զղջում յայտնեցին:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՊԼՈՎ

ՆՈՐ ՀԵՂԱՄԵՍՅԱՆ ՎԵՐԱԳԻՐ ՄԸ Կ'ՈՒՍՈՒՄՆԱ -
սիրուի իւր Միութեան մէջ, 1946—1950ի Համար:
Կուտակութեան Կեդր. Կոմիտէն եւ կառավարու-
թիւնը անհրաժեշտ Հրահանգները տուած են Պետ-
պետին (պետական ծրագիր) վարչութեան եւ դաշ-
նակից Հանրապետութեանց, որպէսզի ընդհ. Ծրա-
գիր մը պարտադրեն: Այս ծրագրին նպատակը
պիտի ըլլայ վերահաստատել եւ զարգացնել երկ-
րին ապրայի տնտեսութիւնը, եւ մասնաւորապէս
վերաշինել եւ քողային երկաթուղիներու ցանցը:
Ինտիկանտը առաջին դրոքը պիտի ըլլայ ամբող-
ջովին վերաշինել զանոնք շրջանները եւ խոր-
հրդային տնտեսութիւնը հասցնել աւելի բարձր
մակարդակի մը քան պատերազմէն առաջ:

ՄՈՒՎԱԿԱՆՈՒՄԸ կը հեռադրեն թէ Գերագոյն
Խորհուրդը վաւերացուց Միացեալ Ազգերու դա-
շնին:

ՊԱՐԵՆԱՌՈՐՄԱՆ ՆԱԽԱՐԱՐ Պ. Փիթօ, որ
40.000 ըրկուծիք ճամբայ կտարձ էր այցելելով Մ.
Նաեւանքները, Ժամանակ, Պարզիկա, Արժանիք
եւայն, վերադարձաւ շատ խրախուսիչ տեղեկու-
թիւններով: Նախարարը ճախարհիկ ճառով մը
պիտի պարզէ ձեռք բերած արդիւնքները եւ կը
յայտարարէ պարենաւորումը բարուք մէկ - մէկուկէս
ամիսին:

Քիլիմիլին, Նորմիլին վարչապետը, որուն
անունով բառ մըն ալ չընտած է իբրեւ Հոմանիշ
դաւճանի, երկուշաբթի օր դատարան Հանուե-
ցաւ Օւրլոյ մէջ: Ամբաստանաւորին ընթերցումէն
վերջը, ամբաստանաւորը ոտքի ելլելով կարգաց 69
էջոց պաշտպանողական մը ուր կ'ըսէ թէ Հիթ-
լեր իրաւունք ունէր, որովհետեւ ոչ թէ Առգլիան
էր որ յաղթեց, այլ Համայնակարութիւնը:
Քուլիլին, որ Ժամանակին Հայաստան դաճած է
Նանսէնի հետ, ոչ միայն ինքզինքը յանցաւոր չի
նկատեր, այլ եւ Հատուցում կը պահանջէ եղած
նախապնդիւրուն Համար: Ընդհանուր դատարա-
պէս յայտնեց թէ իբրեւ վկայ պիտի լուրին Ռոզեն-
պէրի, Կեօրին, Ռիպպլեմբուրի, Քայթլը եւ Յոմ
եւ ուրիշ բնակիչներ որոնք բանտարկուած են
Գերմանիայի մէջ:

ԵԳԻՊՏՈՒՆԻ Նախկին վարչապետ Նահաս փաշա
տնտեսութեան մը առթիւ յայտարարեց թէ Պա-
ղեստինը արաբական երկիր մըն է, Հետեւաբար
անոր ինքզինքը կը շահագործէ բոլոր Արաբները:
«Սոխալաններու բռնած դիրքին հետեւանքով,
անհրաժեշտ է ստիպողաբար նիստի հրաւիրել Ա-
րաբական Դաշնակցութեան Հարձակող, միջոցներ
խորհիւր եւ ապահովելու Համար Պաղեստինի Ա-
րաբներուն իրաւունքները: Կը յայտարարէ թէ Միաց-
եալ Ազգերը պիտի բժշկեն Պաղեստինի հարցին
ամբողջ կարեւորութիւնը Արաբներուն Համար եւ
միջոցներ պիտի փնտռեն անոնց իրաւունքները ա-
յաւանիկելու»:

ԱՆԳԼՈՒՅԵ ԳԵՐԱՌՈՐՄԱՆ ՎԵՐԱՆԳՆԵՐՈՒՆ
ՄԷՋ կը կարծեն թէ յետպատերազմեան շրջանի ա-
ռաջին քանի մը տարիներու ընթացքին — անհրա-
ժեշտ պիտի ըլլայ պահել իբր մէկ միլիոն զինուոր:
Պատերազմէն առաջ անգլիական բանակը Հաղիւ
200.000 զինուոր ունէր: Նոյն շրջանակներուն կար-
ծիքով, 250.000 զինուորը բաւական է, ապահովե-
լու Համար հաշտութեան պայմաններուն գործա-
դրութիւնը եւ բարեկարգութեան պահպանումը
եւրոպայի նախկին թշնամի երկիրներուն մէջ:
Նոյնքան զինուոր պէտք պիտի ըլլայ Ճափոնի
զրաւման Համար. իսկ իբրեւ պահեստի ուժ՝ ան-
հրաժեշտ կը Համարուի կէս միլիոն, որպէսզի
Սնգլիա չկորսնցնէ յաղթանակին արդիւնքը:

ԴՈՒՍԵՐԸ ՀՍԿԱՅ ԹԻՇԱՍԱԿԱՐԱՆ ՄԸ կը կա-
ռուցանեն Պրիլին մէջ, իբրեւ յիշատակ մայրա-
քաղաքին դրաման առթիւ զոհուած կարմիր զին-
ուորներուն: Յիշատակարարը պիտի ունենայ 63
օտք բարձրութիւն եւ պիտի շինուի Թիւրկարուն
մէջ, Պրանսէպոլիսի Դրան եւ Յաղթանակի Մի-
նին միջեւ: Յատակադիր կազմուած էր Օգոստոս
1ին եւ 300 բանտարկներ անմիջապէս դրոքի սկսան,
լրացնելու Համար մինչեւ նոյեմբեր, որպէսզի բա-
ցումը կատարուի բոլորեկեան յեղափոխութեան
տարեկարգին (7 Նոյն): Յիշատակարարին պատ -
ուանդանը պիտի շինուի Ժիւսա Երան քաղաքով:
Պատանակաւորին վրայ պիտի բարձրանան վեց սիւ-
ներ, նոյնպէս Ժիւսաի քաղաքով:

ՀՐ. ՏԸ 40Լ օգնականով Ամերիկա մեկնեցաւ
Երկուշաբթի կէս զինուոր, բազմադամ պատուի-
րակութեան մը հետ:

ՀԻՐԵՎ ՄԵՄԵՐՈՒ արտաքին նախարարներուն
խորհրդակցութիւնը, որ պիտի քննէ սահմաններու եւ
հաշտութեան դաշնակցութեան խնդիրները, իր ա-
ռաջին նիստը պիտի դուստրէ Մեպու. 10ին, Լոն-
տոնին մէջ: Առաջին անգամ պիտի քննուի իտալա-
կան խնդիրը:

ԱՐՄԱՍԱԿԱՆ - ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆԵՐՈՒ Հա -
մազումարը բացուեցաւ առջի օր: Պ. Պ. Խոիօ եւ
Ճալատի ջերմապէս ծափահարուեցան: Կուտակ-
ցութիւնը առաւին պիտի ներկայանայ յառաջի-
կայ ընտրութեանց մէջ, իբրեւ նշանաբան ունենա-
լով «Հայրենիք եւ Ազատութիւն»:

ԱՐՄԱՍԱԿԱՆ 17 ՏՈՒՄ ԿՄ 850 ՅԻՄԱՐ պիտի
վճարուի Ժամանա գտնուած իւրաքանչիւր ամե-
րիկեան զինուորի, Փրանսական կառավարութեան
կողմէ, փակելու Համար դրամական տարեկա-
րութեան հաշիւը: Շատ կարեւոր դուստր մը կը կազ-
մէ այս յանձնառութիւնը:

ԱՄԵՐԻԿԱՆ ԱՐՄԱՐՈՒԹԻՒՆԸ Օգոստոսի ա -
ռաջին շաբթուս Հասած էր 680.000 թրնի, որ կը
ներկայացնէ 1938ի միջին արտադրութեան 75 առ
Հարիւրը: Հեռագահէ դերմանական ածուխ կը
հասնի Ռուքին եւ Սարէն:

ԵՐԵՎԱՆԻ ՊԱՐԵՆԱՌՈՐՄԱՆ զենքեր եւս ունին ե-
ղեր Ամերիկացիները, Համաձայն զօր. Արիւնդի
յայտարարութեան: Առաջինը զբարձրական ուժա-
ւոր մըն է, որ կընայ զործել ներկայ դերմաբոց
օգնանակէն Հուլիս անգամ աւելի լայն շրջանի մը
մէջ: Երկրորդը թոյլն իրաւի մը, որ կը բանի
քելի-վիզիթի միջոցաւ: Երրորդը՝ ուսմը մը որ կը
դեկալարուի ռատիկան միջոցաւ: Զօրապիւրի
կարծիքով, ապագայ պատերազմները այնքան
սարսափելի պիտի ըլլան որ դժուար է երեւակա-
յել: Կարելի պիտի ըլլայ ամբողջ բանակ մը ցա-
մաք ինչեցնել անկարողներով, շատ կարճ ժամա-
նակի մը մէջ:

ՍԱԼԵՆ ՏԸ ԺԻՌՈ — Այրի Տիկին Ս. Մարգա-
րեան եւ զաւակները, Գրիգոր, Մատի եւ Լուսի,
Տէր եւ Տիկին Յովհաննէսեան, Տէր եւ Տիկին Գ.
Սարգիսեան եւ զաւակները իրենց խորին նշու-
նակութիւնը կը յայտնեն ամէն անոնց որոնք ան-
ձամբ, զբաւոր եւ ծաղիկապարկով ցաւակցութիւն
յայտնեցին ողբացեալ Ս. ՍԱՐԳԻՍԵԱՆԻ դատա-
ղէս մահուան առթիւ:

ԴԱՇՆԱԿԱՆԻՒՄ — Կազմակերպուած Վիէնի
Հ. Մ. Բ. Մ. Ի կողմէ, կիրակի, 26 Օգոստոս, ամ-
բողջ օրը Պ. Փէլէի գովաւորում անտառին մէջ:
Սկաւորական երգման արարողութենէն վերջ,
սկաւորական խաղեր, մրցումներ, խմբերգներ,
արասանութիւններ, պարեր եւ անակնկալներ:
Առատ խմիչք:

ԿԸ ՓՆՏՈՒՆԻ Յարութեան Թաղէնուան (Պար-
բերէր Երզնիկ զեղէն), Հօր անունը Պաշտա-
սար: 1924ին Մարտի 10ին Օշի նահանգը փոխա-
դրուած էր: Կը կարծուի Թուրքիոյ ըլլալ: Իմացնել
Յովակիմ Եօքսիպիանի, 10 rue Quatorze, 14 Can-
ton, Valence (Drôme):

ԻՍԻ - ՔԼԱՄԱՆ - ՄԵՐՈՒՆԻ այն Հայրենա -
կիցները որոնք մասնակցեցան Հայ դերմանքու Հա-
մար կատարուած հանգանակութեան (Աղբ. Ժա-
կատի Իսիի մասնաճիւղին կողմէ), թող փութան
ստանալ իրենց ընկալիչները, Café des Sports,
Ս. Նիկապարեանէն:

Imprimerie DER-AGOPIAN, 17, Rue Damesme - 13
Le Gérant: H. AGONYAN

ՕՐԱԲԵՐԹ

ԺԵ. ՏԱՐԻ — 17e Année N°4486-Նար շրջան քի 115

Խմբագիր՝ Ծ. ՄԻՍԱԿԻԱՆ Գին՝ 3 ֆր.

ՄԵՐ ԽՕՄԲԸ

ԱՌԱՋԻՆ ՔԱՆԵՐԸ

Ուրախ ենք որ Թրքահայ Դատի Յանձնախումբը եռանդով կը շարունակէ իր աշխատանքները, համաձայն օրը օրին հրատարակուած տեղեկութեանց:

Յուշադրել մը խմբագրուած է արդէն, եւ վաւերացուել է վերջ պիտի ներկայացուի Երեւ Զորահրահմանքի զործերու նախարարներու Թորհուրդին, որ պիտի դաժարուի Լոնտոնի մէջ, Սեպտ. 10ին: Այս Թորհուրդին յանձնուած են հաշտութեան դաշնադրութեան մշակումը, սահմաններու ճշտումը, եւ բոլոր այն խնդիրները որ կապ ունին խաղաղութեան վերահաստատման եւ սպանդութեան հետ:

Ինչպէս կը հաղորդէր Յանձնախումբին առաջին զեկոյցը, որ հրատարակուեցաւ «Յաւաջ»ի կիրակի օրուան թիւով, «Երբեւ հիմնական սկզբունքները Թրքահայ Դատին արդար լուծումը՝ կը յանձնուի մասնաւորաբար խորհրդային իշխանութեանց եւ ընդհանրապէս Դաշնակցի ազգերու»: Առողջ սկզբունք մը, կանխելու համար զանազան թիւրփառութիւններ:

Գաղտնիք չէ որ ինչպէս պատերազմին զեկաւարտութիւնը մինչեւ յաղթանակ, նոյնպէս խաղաղութեան կազմակերպումը պիտի տարաբար կատարուի երեք Մեծերու համերաշխ զործակցութեան: Երեւ չորս են՝ Մայր. Արեւելիի համար (Մ. Նահանգներ, Մեծն Բրիտանիա, Ս. Միութիւն եւ Զինատան): Կրնան չորս դառնայ նաեւ Եւրոպայի մէջ, մասնակցութեամբ Ժրտեսայի, որ արդարօրէն կը պահանջէ այդ իրաւունքը, ի զին իր անհնարին զոհողութեանց:

Ուրեմն, բնականօրէն մէկուն ապաւինած տան, կարելի չէ անտեսել միւսները, որոնք յոյժաբան կենսական շահեր ունին Միտարու Արեւելիի մէջ, եւ շատ ալ տրամադրուի չեն երեւար խախտելու ապագայ կոչուած հաւատարակութիւնը:

Այսպէս արձանագործել է վերջ զիւստադիտա - կան մեկտարին համար, երկու խօսք ալ ներքին աշխատանքի մասին:

Հրապարակային ժողովները սկսած են արդէն, ինչպէս այսօր իսկ պիտի կարգուի լուրերու բաժնին մէջ:

Կ'ուրեմն հաւատարմ թէ անհրաժեշտ հրահանգները հաղորդուած են, որպէսզի ամբողջին ցոյցեր չկատարուին: Պէտք է խօսիլ ու գործել ինչպէս վաղէն է հոգեւ յատուած, իր հիմնական իրաւունքներուն հրապարակելու եւ պարկեշտ ժողովուրդի մը: Բայց առանց ոտքերը դնուէն կտրելու: Եւ միշտ նկատուի անտեղի ոչ միայն միջազգային կազմութիւնը, այլեւ մեր բնական երկրին վիճակը: Ժամանակը չէ զանազան դիւրագրգռութիւններ վիրաբերելու:

Երկրորդ, կը կարծենք թէ Ազգ. Միութիւնը աւելի խիստ շարժած պիտի ըլլար, եթէ այսօր կենսական հարցի մը համար հրաւիրած ըլլար ոչ թէ անհասանք, այլ հոռութեան եւ հաստատու - թիւներ: Առաջին զեկոյցէն իմացանք թէ հրա - ւերուած են 59 հայրենակիցներ, բայց մէկ մասը բացակայած է, օղաւորութեան եւ այլ պատճառներով:

Դիտողութիւն չունենք այս կամ նոյն անհարցի մասին: Բայց, ինչ կը ներկայացնեն անոնք, երբ կարգը դադար յանձնարութեանց եւ պատասխանատուութեանց: Մասնաւոր, որ, մէկն ու մէկը օր մը կուգայ, օր մը չի գար: Օր մը կը հետեւի, ուրիշ օր մը կ'սկսէ կը ծնէ:

Տեղի անձկութիւնը թոյլ չի տար աւելի լայն խօսելու այս հարցի եւ ուրիշ կէտերու մասին:—

ՅՐԱՆՍԱԿԱՆ ՄԱՄՈՒԼԻՆ աղ. ընդ. Ժողովը տեղի ունեցաւ երեքշաբթի եւ չորեքշաբթի, եւ զբաղեցաւ ամբողջական խնդիրներով: Պ. Արպէ- Պայէ, Մամուլի Դաշնակցութեան նախագահը, բացման ճառը խօսելով, հաս. յայտնեց որ ոչինչ եղած է դիւրացնելու համար նոր մամուլին գործը, զերծ՝ վարձկանութեան այն արտաքին որով վարակուած էր երկկուսան մամուլը: Ըսաւ թէ նախորդ Ժողովներու գործերը չեն դրսեւում, թէ կառավարութիւնը կ'արտօնէ նոր թերթերու հրատարակութիւնը ի միտա եղածներուն որոնք թուրքի նկղութիւնը կը կրեն: Ներկայացնելով, յայտարարեց թէ միայն Դիմադրութիւնէն ծնած թերթերուն միութիւնը կ'ընայ զարմանք ալ կազմութիւնը: Ժողովին վերջը տեղի ունեցաւ հազար հոգի - նոց հացկերութիւն մը Փայէ տը Ծայեռայի մէջ: Հրաւիրուած էր նաեւ «Յաւաջ»ի խմբագիրը:

Թրքահայ Դատի Յանձնախումբին Գ. Նիսը

Երեքշաբթի օր տեղի ունեցաւ Թրքահայ Դատի Յանձնախումբին Գ. Նիսը, Ազգ. Միութեան կեդրոնին մէջ: Ներկայ էին 30—33 հոգի: Կար - դացուեցաւ Իրաւագիտական Յանձնախումբին մշակած յուշադրին առաջին մասը, մօտ 17 մեքենայութեամբ էլ, որ կը ներկայացնէ Հայկ. Հարցին ամփոփ պատմութիւնը, սկիզբէն մինչեւ մեր օրերը:— Զէյթունի ապստամբութիւն, Պերլինի վհահատով (1878), Բարեկրօնականութիւնը Ժողով (1913), Մեծ Պատերազմը, հայկիւնը ստորադիւն - րը (1915), Հայաստանի Հանրապետութեան հաստատումը (1918), Մեծի դաշնադրութիւն (1920), զոյգ պատմութիւնները հարձակումները, Լօ - զանի դաշնադրութիւն, խորհրդային իշխանութեան հաստատումը Հայաստանի մէջ եւս:—

Յուշադրել ամբողջացուելով Սահմաններու Ժողովին ուղարկած նամակով մը պիտի զբոսի Լոնտոն, արտաքին նախարարներու Թորհուրդին: Յանձնախումբէն երկու հոգի անձամբ Լոնտոն պիտի երթան, տեղին վրայ հետապնդելու համար զործը Լոնտոնի հայ դաշնակցին հետ միասնաբար: Սէն ՇԱՄԼՈՆ, 21 Օգոստ. (Յաւաջ) — Ազգ. Միութեան Լոնտոն Երջ. վարչութեան հրահանգով, կիրակի, 19 Օգոստոս կէս օրէ վերջ, ընդհ. ժողով մը տեղի ունեցաւ: Ներկայ էին հազարութիւն զրեթէ բոլոր զորուներն այսօր: Ժողովին նախագահը, Պ. Լ. Աւետիսեան կարգ մը լրացուցիչ տեղեկութիւններ հաղորդեց: Յետոյ միաձայնութեամբ ուժ հռչակեց յանձնարում մը ընտրուեցաւ, յարաբերութեան մէջ մտնելու համար Լոնտոն եւ Փարիզի Հայկ. Դատի Կեդր. Յանձնախումբին հետ: Ուսումնասիրութեան եւ համերաշխութեան կը տրեւն զարուսթիւնը:— Սաֆօ

× Մեզի դիւրուած յայտարարութենէ մը կ'իմանանք թէ այս կիրակի ժամը 14.30ին Անգլային պահանջի մեծ հաւաքով մը տեղի պիտի ունենայ Շալիլի մէջ, Salle des Fêtes, Rue des Ecoles, նախաձեռնութեամբ Ազգ. Միութեան մասնաճիւղին:

× Պանին Գաշաֆի մէջ ալ ժողով մը տեղի կ'ունենայ այս կիրակի, ժամը 2ին, Գաշաֆի թաղապետական սրահին մէջ, նախագահութեամբ Պ. Զ. Բիթլիսեանի: Կը խօսին Պ. Լ. Լեւոն Տօնիկեան եւ Լ. Զորմաշեան, որ նոր վերադարձաւ Հայաստանէն: Հաղորդակցութեան միջոցներ, — Métro: Arcueil — Cachan:

7 ԱՆԳԼԻՈՅ ՆՐԵՍՄ. ԺՈՂՈՎԻՆ մէջ մեծ քո - հուսակութիւն պատճառեց արտաքին նախարար Պ. Պէլլին ճառը, որուն զխառը մասերը ամփոփեց ինքե երկէ: Ընկերավարական նախարարը խօսած ատեն Յորշիլ եւ Խորն յաճախ իրենց ջերմ հաւանութիւնը կը յայտնէին գլխու շարժումներով: Թերթերը կ'ըսեն թէ Պ. Խորն ալ տարբեր լեզու պիտի չգործածէր: Պահպանողական մամուլը շատ զոհ է որ կառավարութեան փոփոխութիւնը չէ աղղած արտաքին քաղաքականութեան վրայ եւ նոյն աղղային զիջի կը շարունակուի: Համայնապարները եւ կարգ մը աշխատակազմները բնականաբար դժգոհ են, մասնաւոր որ նախարարը ընտանաւոր Պուլկարի, Խուսիսիոյ եւ Հուսեղարի մէջ Հաստատուած կարգուսարքը: Վի - ճաքանութեան ընթացքին երեւոյթանալի մը առաջարկեց համաձայնութիւն գոյացնել Սրաքներուն եւ Հրեաներուն միջեւ, արաբահրեական պետու - թիւն մը հաստատուելու համար Պաղեստինի մէջ: Այլ կ'ըսէին համար երկու փաստարաններ նա - նակուեցան: Դատը պիտի սկսի Հոկտեմբերին:

Երկար տարիներ իմիջածին բաղադր խմբու ըլլալ չի ունեցել: Սովետական իշխանութեան տարիներին աշխատակազմութեան նախաձեռնութեամբ Արաքսի մոտոնրակ ջուրը ջրմուղի միջոցով քաղաքէ հասցուել, որ 19 տարբեր ծորակներէ մի - ընդով դուրս է ժայթակած: Բամպակի, ցորենի դաշտերը, բանջարանոցները եւ պարտէզները ուղղուել են Զանգու, Գասախ դետերից սկիզբ առնող ջրանցքներին եւ առուակներին ջրով: Սովետական իշխանութեան տարիներին է ստեղծուել Ազգ. լծի ջրամուղի կայանը, որ մէկ վարկեանում 3ուկէս խորանարդ միջին ջուրը ջուր է մղում: Այս երկրորդ խոշոր ջրամուղի կայանն է Սովետական Միութիւնում:

Իմիջածին քաղաքը յայտնի է նաեւ իր հայրենաւոր գաւակներով: Հայրենական մեծ պատերազմի ճակատներում մեր երկրի ազատութեան եւ անկախութեան համար խիղիւրաբար մարտնչել են անա - լի քան 2.000 ռազմիկ, որոնք ծնուել են եւ դաստիարակուել իմիջածին չըլկեանութեամբ: Այդ ռազմիկները 500ի կողմերը զարգարուել են ջրա - նաւներով եւ մետաղներով:

Քաղաքային զեղեցիկ այգիս սաղարթախի ծառերի մէջ բարձրացել է Ստեփան Ծաւումեանի կիսանդրին: No. 2 միջնակարգ դպրոցի ծառայատեղում դրուած է ժողովուրդներին մեծ առաջնորդ, մեր հայր եւ ուսուցիչ ընկեր Ստալինի պրոպագանդա արձանը:

(Սովետական Հայաստան)

Հայկ. ընտիր ճաշեր ուտելու համար այցելեցէ՛ք
«Restaurant Téléphonique Plaisir au Mont Revard»
ուր պիտի գտնէ՛ք Արեւելեան եւ եւրոպական հա-
մեղ կերակուրներ եւ անթրի սպասարկութիւն:

ՀԱՐԱՇ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ԺԷ. ՏԱՐԻ — 17e Année N° 4487-նոր շրջան ԹԻՆ 116

Խմբագիր՝ Ծ. ՄԻՍԱԿԻԱՆ

Գին՝ 3 ֆր.

Մեր ԽՕՄԲԸ

ԱԶԱՏՈՒԹՅԱՆ ՇՈՒՆՁԸ

Յիշատակի եւ ցնծութեան տօները կը շարունակուին Փարիզի մէջ, փառաւորներու համար պատմական շարաքը, Օգոստոս 18—25, երբ թըշնամի լուծէն փրկուեցաւ մայրաքաղաքը։

Մամուլի Ազգ. Դաշնակցութիւնն ալ, որ երկու օրէ ի վեր ընդհ. ժողով կը զուարթէր, իր աշխատանքները փակեց, հասցիերոյթ մը սարքելով չորեքշաբթի դիւնը, Palais de Chaillot չեղ տրահին մէջ։ Ներկայ էին 1000—1200 հիւրեր, — կառավարութեան անդամները, Քրանական եւ միջազգային մամուլի ներկայացուցիչները, նախկին նախարարներ, երեսփոխաններ, կիներ։

Հաշն վերջ, տեղի ունեցան խաղաղատ ատենախօսութիւններ, պաննացներու համար ազատ մամուլը։ Այս ատեն զրուարներ զաղտին, յեղափոխական մամուլի գործունէութիւնէն. մամուլ մը որ հետզհետէ լոյս աշխարհ եկաւ 1944 Օգոստոս 18ին, երբ արդէն դադրած էին դերմանալունէ, վարձու եւ վարձակն թերթերը։

Միեւնոյն ատեն պահանջ միանգամ ընդ միշտ խոստանելու «ստորագրած» մամուլին վերականգնումն ունեցումը, դրականով անոց ստացուածքը, խմբագրատուն, տպարան եւն. (Գրաւուքը կատարուած իրողութիւն է արդէն, բայց պոստմորտ կը համարուի։ Դիմադրական ձակաթի ներկայացուցիչները կը կոսակածին թէ խափանուած թերթերը հետզհետէ պիտի արգարանան եւ վերականգն, տիրանալով իրենց սեփականութեան)։

Միջոցառումը տաք էր ոչ միայն հրաշունէ, հեռուորական արտայայտութիւններով, այլեւ իւրեւ իրենցով։

Դէմքերուն նայելով, խօսելով մէկուն — մեկուն հետ, կը զգայիր թէ բուն ծրարանս է որ կը խալտայ, կը ցնծայ, յազնցնելով իր ծարաւը ունայ ունայ լմպելով ազատութեան ոգին, ինչպէս հարապատ զինին։

Անշուշտ այդ հաղարնոց բազմութեան մէջ կային բազմաթիւ խաղաղութեան Մարտիկ որ սպարեցին նուիրուած են անկեղծ եւ անկաշառ տրամադրութեամբ։ Ուրիշներ որ կը պատկանին հին զարդոցին, եւ կրնային, ճակատագրական օր մը, չլիմանալ զանազան փորձութեանց։ Զէ՞ որ դրոշմ — բրդոցներու ամբողջ սերունդը մը լրջճեպեալ երկի, վարդաբեկելով սպարակը որ իր պատիւնը։

Բայց, տիրական էր ազատութեան շունչը։ Մանաւոր անոց մէջ որ տնած, տառապաւ, չարաբանած էին, վառ պահելու համար ճրագը։ Կայծեր՝ գազտնի լրագրութեամբ եւ զրականու. թիւամբ։ Թուրքիկ, յաճախ մեքենադիր՝ մանրա — նկար, թերթերով։ Գիրքերով։ Բանաստեղծու. թիւներով։

Մինչ առաջիկ խումբը լեռն կը բարձրանային, կուտելու համար, իրենց ալ կրակը, արքայաւ հուրը կ'արծարծէին թաքստոցներու, նկուղներու, զաղտնի տպարաններու մէջ։ Յաճախ միեւնոյն թերթի կը փոխարէրէր ոչ միայն մայրաքաղաքի մէջ թաղէն միւսը, այլեւ քաղաքէ քաղաք։ Գուառնէ դուստ։ Հեղուհեղ թաղմանալով, եւ բազմապատկելով իր ազատումը։

Պատահած է որ այր եւ կին միասին կատարեն այս դրոշմ, նիւթ հաւաքելով, չարելով կամ շարել տալով, տպելով, ցրուելով։ Ինչպէս հայկական յեղափոխութեան օրերուն, տառապատիկ տակի դժուարին պայմաններու մէջ...

Ճառախօսները կը պահանջէին նաեւ, միանգամ ընդ միշտ ապահովելու համար մամուլին ազատութիւնը, փրկելու զայն դրամատիրական խրմբակներու լուծէն եւ դիտական — վարչական կաշկանդումներէ։ Մամուլը պէտք է ազատ ըլլայ զերեւոյ համար ինչ որ կը մտածէ, եւ ոչ թէ ինչ որ կը թնայալեն, կը ներշնչէ կամ կը պարտադրեն։ Արդարեւ, մանաւոր այս պրոլետարներուն վրայ, ո՞րքան դժուար է ծառայել ճշմարտութեան եւ արդարեւ Մատանի ժողովուրդին եւ աւնոր բարիքին։ Գլուխ չծռել որ եւ լուծի եւ բրուութեան առեւ, ինչ զոյնով ալ ներկուած ըլլայ։

Երեւմանի հաղարնոցներն ու աշտօրունս մի — լիւնները — «ապահարանները» — ինչ աւերները դրոշմած են միջազգային մամուլին մէջ։ Եւ դեռ կրնան դրոշմ...

Ճաշի ատեն, դիմացի պատուհանէն էլ ֆիլի տպարանին էր որ կը շողար լոյսերու մէջ։ Լոյսեր դեանին զէպի երկինք։ Պատիկը մը որ կը քնար ներշնչարան դառնալ հարիւրաւոր եւ հաղարնաոր խմբագիրներու, եթէ ուզէին քիչ մը որոնալ... Ծ.

ԼԻՆԵՆՔ ԽՈՇԵՄ

Հայկական Հարցը նորից զգացական (սանտիմանտալ) ապրումների շրջան է բուրբուն։ Հոծ գանդուածները համակ երազ, ծովից ծով՝ Մեծ Հայաստան են դնում, իրատեսները սահմանափակում են Ուիլսոնեան Հայաստանով, քաղաքագէտները յենում այս կամ ուրիշ։ Հայ ժողովուրդի քաղաքական տենչերի իրականացումը ուղում են տեսնել այս պատերազմից յետոյ։ Պիտի իրականանա՞յ իր դարաւոր երազը, արդեօք հայ ժողովուրդը տէր պիտի դառնա՞յ իր պապենական ժառանգութեան։

Հայոց պատմութեան սկզբնական իսկ շրջանից, Հայկական բարձրաւանդակը եղել է կուտախմբը։ Պարսիկները, Բաբելոնից, Յոյները, Հռոմէացիները, Արաբները, Թուրքները, Ռուսները, Անգլիացիները ձգտել են տէր դառնալ հայ աշխարհին, աշխարհակալութեան նպատակներով։ Իրենց նպատակին հասնելու համար, անտեսել են մեր ժողովուրդի ցանկութիւնները, արհամարհել են մեր ազգային գոյութիւնը, մեր հարուստ մշակոյթը, ստեղծագործական ուժը, միտքը։ Դարեր շարունակ Հայկական բարձրաւանդակը արեւն է քամիլ հզօրների կրունկի տակ ու դարեր շարունակ Արեւելքը, մեր Հայրենիքի վրայով, ձգտել է տիրել Արեւմուտքին եւ փրկադարձաբար։ Հարաւոր ուղի է բարձրանալ Հիւսիս, իսկ Հիւսիսը դէպի հարաւ։

Այս ճակատագրական մակընթացութեան եւ տեղաշարժութեան ճամբուն վրայ, դժբախտաբար ինկած է եղել մեր Հայրենիքը։ Այսօր պատմութիւնը կրկնում է։ Հիւսիսը ուղում է իջնել Հարաւ, Հարաւը ընդգրկանում է բոլոր միջոցներով։ Երկու հզօր կայսրութիւնների մենամարտն է, մեր հողերի վրայ։ Անգլիա՝ իր դարաւոր քաղաքականութեամբ ուղում է տէր մնալ աշխարհին, իր գնդերի մէջ ազանով պահել։ Ճամբաները դէպի Հեղուհեղ, Աւստրալիա, Ռադարական։

Հիւսիսը իր իման Ահեղ (Իվան Գրոզնի) և Պետրոս Մեծի, կատարին կայսրուհու քաղաքականութեամբ ճակատ թալ ձգտել է իջնել Հարաւ՝ մինչեւ տաք ջրերը։ Իր ճամբուն վրայ, նա զետեղում արեւն է թափել (Հիւսիսային Կովկաս արհիւր հաղաբարձոր մարդիկ են միջոցներ, վրաստանում բազմաթիւ ապստամբութիւններ են խեղդուել, Հայաստանը բեր անդամ խաւրով է), հասնելու համար իր նպատակին։ Այսօր Հիւսիսի երազները անելի քան երբեք իրականանալու մօտ են։ Հիւսիսը մէկ ոտքը դրած Արաւել արհիւր, միւսը Պալեւստինի ցանկանում է իջնել Հայկական բարձրաւանդակ, Պարսից ծոց, Միջերկրական։ Երեւե Հիւսիսը այնքան մօտ է իր երազին, քան այսօր։ Միւս կողմէ Անգլիան երբեք այնքան մօտ չի զղացել Հիւսիսի հովը եւ ուժը ինչպէս այսօր։ Մուսուլման, Իրանը, Սուրիան, Սուէզը, Եւրոպայում գտնւում են Հիւսիսի շունչը, տեսնում նրա կրունկը։ Անգլիա, Չորէլ կամ Էստի, կրնա՞յ հաղտուկ անմիջական այդ փոխուղի հետ, չինք խօսած ապագայ անելի մեծ փոխուղի մասին։ Սաղարթին մինչեւ Մակտոնըլ, մինչեւ Չորէլի եւ Էստի, Անգլիա զղացել է Հիւսիսի փոխուղ եւ ամէն կերպ, մերթ բարեկամաբար, երեւեմ պատերազմով կասեցրել է անոր ոտնձգութիւնները։

Ի դժբախտութիւն մեր, Հայաստանը ինկած է չարաբանութիւ այդ շրջագծի մէջ։ Պատմական Հայաստանը, այսօր առանց Հայերի, գոնուում է Թուրքիայի սահմաններին մէջ եւ Անգլիայի անմիջական հովանաւորութեան տակ։ Անգլիական նաւերը երբեք Հայկական լեռները չեն բարձրացել, սակայն միշտ հովանաւորել են Թուրքը, յախտնալու ոճրապարտը։ Հիւսիսը բազմաթիւ անգամներ իր սուէլը ցցել է Մասիսի գագաթին, տակայն երբեք չի կարողացել հաստատուել այնտեղ, Այսօր նորից Հիւսիսը պատրաստ է կրունկը դնել Թուրքի կրծքին։ Պիտի՞ յաղդի...

Մենք, անշուշտ կ'ուզենք որ Հիւսիսը իջնէ հարաւ, ուրիշ խօսքով, մեր պատմական հողերը կրունկ ներկայ Հայաստանին։

Սակայն, ուրիշ բան է մեր ցանկութիւնը, ուրիշ են՝ Անգլիայի, Թերեւս նաեւ Ամերիկայի հաշիւը։ Անտեք պիտի ուզեն, որ Հիւսիսը իջնէ հարաւ եւ Հայկական Հարցն էլ զաղարի յախտնական հարց լինուց միջազգային սեղանների վրայ։

... Գժբախտ է մեր ճակատագիրը։ Ամէն անգամ հրէ Հայկական Հարցը իր լուծման միջոցնալ փոխի մէջ է մտնում՝ արտաքին զէպերը դալիս են խորտակելու մեր յոյսերը։ Ճակաւին

ՎԵՐՁԻՆ ԺԱՄ

ՊԱՐԵՆԱԻՈՐՈՒՄԸ

ՊԻՏԻ ԲԱՐԻՈՐԻ

Պ. Փիւս, պարենաւորման նախարարը, տեղեկութիւններ հաղորդեց Ամերիկայի եւ Անգլիայի հետ կնքուած պայմանագրութեան մասին, որոնց շնորհիւ երկրին պարենաւորումը պիտի բարձրեցնէ։ Նախարարը յայտարարեց թէ՝ ճըմբան տաղանային յաղթած են։ Շղաճ կարգադրութեանց բարեփոխող զգալի պիտի դառնան հոկտեմբերէն սկսեալ։ Ահաւասիկ իր խոստումները ծորեմ։ Քանի որ եւ Մ. Նահանգները ամէն ամիս 150.000 թոն ցորեն պիտի զրկեն ծրարանս, 200.000 թոն ալ Հիւս. Ամերիկէն, այնպէս որ ժողովուրդին հացը պահպանուած է ճըմբան համար։

Եւսթիա. — Անգլիա յայնմ ատմ է 50.000 թոն շաքար զրկել ծրարանս, ուրեմն շաքարն ալ ապահովումը կը համարուի ճըմբան ընթացքին։

Ճարպիկէն. — 200.000 թոն ճարպիկէն պիտի ներածուի ծրարանս, որով ներկայ բաժնեկալի պիտի աւելնայ ձմեռը։

Միւս. — Նախարարը 60.000 թոն պահածոյ միս տպահոված է որ պիտի հասնի ճափոնական պատերազմին դադարումէն վերը։ Արժանթինի հետ կնքուած պայմանագրութեանց բարեփոխող պիտի տեսնենք մինչեւ Նոր Ծարի։ Անգլիա հինգ տարուան մենանորս մը կնքած էր Արժանթինի հետ, միւս համար։ Այս գնումներուն հարկերին 10ը ծրարանայի կը ձգէ։ Հոկտեմբերին իսկ պիտի հասնի 60.000 թոն միսը, իսկ 1946էն սկսեալ թարմ եւ պահածոյ միսի ճանապարհները պիտի աւելնայ։ Ծրարանս պիտի ստանայ նաեւ խաղաղապիւ փոշի կաթ, լուրիկ՝ Մ. Նահանգներէն, սոսք՝ Արժանթինէն։ Գաղթականներու սուրճը ուղղակի ծրարանս պիտի փոխադրուի։

Նախարարը մասնաւորապէս շեշտեց թէ այս պայմանագրութիւններուն մեծ մասը կարելի է դաժն է կնքել այն փոստակութեամբ թէ կառավարութիւնը կը պայքարի սեւ շուկային դէմ։ Հետեւաբար պիտի խոստանալ պայքար։ Տար օրէն ճաշի նախիւր ճառով մը պիտի ծանուցանէ սեւ շուկային դէմ ճարպարուած միջոցները։ Իբրեւ առաջին բայց, պիտի փոխուի միւս բաշխումին ձեւը։

Ընդունալիս Իրաւի մէջ

Թէիքանէն կը հեռագրեն Ռիպերի, չորեքշաբթի օրը ամ քուակազմով։

Ուումը մը իրանեան սպաներու փոքրաթիւ զինուորները ըմբոստացած են հիւսիսային-արեւելեան Իրանի մէջ, համաձայն վարչապետին յայտարարութեան։ Ըմբոսները զրաւեցին երկու զինուորական բեռնակառքեր, երկու անթիւ կազմածներ եւ իբր 100 հրացան։ Յետոյ բանակաւորեցին մը կոխելով, զինաթափ բրին 120 զինուորներ եւ հեծնկաւորեցին մը։ Կրտսի թէ սպանները ըմբոսներուն միացած են։ Իրանեան բանակի սպայապետին մէջ զեղիւցը կ'ըսէ թէ ըմբոսներն են իբր, սպաններու, երկուքը զերի բռնուած են։ Ինտուկուրներուն, հրացաններուն եւ ուղղամթիւրքին մէջ մասն ալ եւ տեսնուած է։

Ըմբոսութիւնը ծագած է Խորասանի նահանգէն մէջ, առաւելապ սահմանի վրայ։ Մէշտի իրանեան պահակազօրքը, որ սահմանէն քանի մը մղոն հեռու կը դառնէ, հրաման ստացաւ քաղաքը պաշտպանել ըմբոսներու հաւանական յարձակումի մը դէմ։ Ըմբոսութիւնին առաջ, անցեալ շաբթի խոստովութիւն մը ծագած էր Հիւսիսային-արեւմտեան շրջանին մէջ եւ ութ հողի սպաններու էին, Թիւտէ հիւսակցութեան (ճափ) եւ Թաւրիզի հողատիրերուն միջեւ պատահած ընդհարումի մը հետեւանքով։

Ինչպէս կ'երեւայ, անապահովութիւն կը սիրէ Իրանի մէջ, մինչ խորհրդային դօրքը դրաւած է երկրին հիւսիսային մասը, իսկ անգլիականը՝ հարաւային մասը։ Հանրային կարծիքը եւ մամուլը երկու խումբերու բաժնուած են, ճափ եւ ալ, եւ իբր կ'անուանարկեն իբրեւ «Ռուսներուն ճախուած համայնալարներ» եւ «Անգլիացիներուն ճախուած յետադիմականներ»։ Ձախը լուրեր կը տարածեն թէ «Եթեանդիական աւաղակները յարձակած են «Թիւտէ»ի կեղծոյնի վրայ, իսկ արեւելքը, Սեւրի ժամանակ մեծ պեծութիւններէ հախտնայ չափը, առաւելապ յեղափոխութիւն խորտակեցին մեր հարցը, այսօր ալ ուրիշ փոթորիկներ կրնան ծագել։ Այս բոլորից յետոյ, նաեւ Հայկական կուսակցութիւնը եւսապիտակեցին։ Փոխանակ միակամ հետապնդելու մեր Դատը, հազար բերան ենք դարձել, ինչպէս Ամերիկայում, ի դունականութիւն Թուրքեր։ Իբրեւ հիւսիսային ուղղութիւն, պէտք է բոլոր ուժերին դիմել, ապագային չղղվալու համար։ Քաղաքականութեան մէջ համարալիսեան կամ հակալիսեան զգալումները զոյնութիւն չունին։ Ծահը, միայն չափն է առաջնորդը, դիւանագէտը, իր կոնաւն ունենալով զինուորական ուժը։

ըը լուրերը կը հրատարակեն հիւսիսային շրջանէն, ըսելով թէ Թիւտէհ կուսակցութիւնը մենաշնորհի վերածնունդն է զազաքական գործունէութիւնը եւ լոյսն կը խափանէ ուրիշ որ եւ է կուսակցական ժողով: Կառավարութիւնը բոլորովին ջլատուած է, իբրեւ հետեւանք խումբ մը երեսփոխաններու խախտաբար ձեռնարկներուն եւ խորհրդային իշխանութեան քայքայական դիրքին: Թուսերուն հաճելի ըլլալու համար, վարչապետ Մոհսին Սատր պաշտօնակէ ըրաւ մամուլի եւ քարոզութեանց անօրէնք, որ ընդհատած էր Թէհրանի անթիւն մէկ զեկոյցը, « Փրալմա » թերթին թուեւ յարձակումը իրանեան կառավարութեան դէմ: Իրանի քաղաքական շրջանակներուն մէջ համոզուած են թէ այս տաղանդը լուծելու առաջին քայլ մը պիտի ըլլար Դաշակից զօրամասերուն մեկնումը:

Ճափոն իր պատերազմի սպիտակ ստորագրէ Օգոստ. 31ին

Ամերիկացիները ահագին ուժեր կը համախմբեն, գրաւելու համար Ճափոնը ցամաքէն, ծովէն եւ օդէն: Դաշակից մարտասաններ ճափոնական նաւահանգիստները պիտի ուղղուին այս առտու իսկ, ուրաքով, իբրեւ առաջին քայլ: Կէս օրէն վերջը բազմաթիւ օդանաւեր պիտի թռչին բուն Ճափոնի եւ ուրիշ ճափոնական հողերէ վրայ: Չօր. Մաք Արթըր Ճափոնի պիտի մտնէ երեքշաբթի օր, երբ Թոքիօյի շրջանը գրաւուած պիտի ըլլայ օդանաւերու եւ մարտասաններու զինուորներով: Անձնատուրիւսներ վերջնական պայմանագիրը պիտի ստորագրուի Օգոստոս 31ին: Ամերիկեան հրամանատարը պաշտօնապէս հաղորդեց թէ Աւստրալիոյ, Գաւաուայի, Փրանսայի, Հոլանտայի եւ Նոր Զիլանտայի ներկայացուցիչներն այ պիտի ստորագրեն Ճափոնի պարտաւթեան պայմանագիրը: Սկստ հրամաններ հաղորդուած են Ճափոնի վարիչներուն, որպէսզի մարտասանները եւ սուզանաւերը անվտանգ պահեն, ապահովեն Դաշակից զինուորներուն հանգստութիւնը, վերջնէն բոլոր սկանները եւ խոչընդոտները Թոքիօյի ծոցին մէջ, պատրաստեն ցորձահայի նաւահանգիստը, զօրք ցամաք հանելու համար եւս:

Թուսերը գրաւեցին Փոքր Արթըրը եւ Տայրէլը: Անգլիացիները եւ Զինուորները առժամապէս պիտի գրաւեն եւ վարեն Հնդկաստանը: Ճափոնական կառավարութիւնը հրամայեց ժողովուրդին խմորակալութիւնը դաշակից զօրքին հետ (Գերմանիոյ մէջ Դաշակիցներն էին որ այդ արդիւնը հաստատեցին):

480.000 գաւ հիւլէ - ռուսներէն

Ճափոնական զործակալութիւնը պաշտօնապէս հաղորդեց թէ Հիւլիսիայի եւ Նակագաբի վրայ արձակուած երկու հիւլէ-ռուսներուն հետեւումը մեղացած էր, վիրաւորուած կամ անպատասխար մնացած են 480.000 հոգի: Առաջին զաւթի մէջ սպաննուած կամ վիրաւորուած են 160.000 հոգի, անպատասխար մնացած՝ 200.000 հոգի: Երկրորդ զաւթի մէջ կը հաշուեն 120.000 մեղացած եւ վիրաւոր: Ասէ՛ք դատ, ամէն օր շատեր կը մեղին իբրեւց կրած այրուցներէն: Հիւլէ-ռուսը տարօրինակ ազդեցութիւն մը կը գործէ մարդկային մարմնին վրայ: Նոյնիսկ անոք որ թեթեւ այրուցները ստացած են կառավարելապէս ուղղով կենդանի սկիւրը, կը տկարանան քանի մը օրէն, անմտօնով պատճառով մը եւ յաճախ կը մեղին անմիջապէս:

Մասնագէտ մը կը պատմէ թէ ամերիկեան ուժաւորութիւնը Հիւլիսիոյ քաղաքին վերեւ հասած ատեն, մեղենան կեցուց եւ, 8000 մեթր բարձրութենէ մը նետեց հիւլէ-ռուսը, որ պայթեցաւ դեմնէն իբր 350 մեթր բարձրութեան վրայ: Թուսըր անկարգելով իջեցուցած ատեն, օդանաւը հնուցած: Երեք զօրծիքներ, որոնք անկարգելին կապուած էին, գետին ինկան: Հազիւ հարկեր երկվայրկեան անցաւ ռուսին արձակուածէն մինչեւ պայթումը: Անկարգելը քայքայեցաւ ռուսին արձակումէն 40 երկվայրկեան վերջը: Պայթած ատեն նախ փայտակաւ մը երեւցաւ, յետոյ ճերմակ ծուխ մը բարձրացաւ:

Չօր. քը Կօլ Ամերիկայի մէջ

Չօր. քը Կօլ Ուոշինգթոնի օդակայանը հասնելով, զիմաւորուեցաւ արտաքին նախարարին եւ ուրիշ պաշտօնատարներու կողմէ: Ըսաւ թէ իր ստալին խօսքը պիտի ըլլայ՝ «Շնորհակալութիւն, Ամերիկայ: Եւ շարունակեց:

— « Առաջին ձեռք, ամերիկացի ժողովուրդ, առաջին ձեռք նախագահներուն, Բոգլէյթի եւ Թրումբի, անկարելի պիտի ըլլար ոչ միայն Եւրոպայի եւ Ասիայի ազատել վարչադատը որովհետեւ մը, այլեւ աշխարհը միշտ զերուրթեան պիտի մատնուէր եւ յաղթանակը պիտի չհասնէր: Այսօր մեր պարտականութիւնն է վերականգնել աշխարհը համաձայն այն սկզբունքներուն որոնց համար կուռուցանք եւ որոնց մէջ Մ. Շահանդեհըրը առաջին թիւնն էր:

Իրաւագներ Դիմադրական ձակաւի կոչուեցին

(Բ. եւ վերջին մաս)

Վերջապէս կը հասնինք Վաթիօ: Արդէն ուշ է: Ժամը 9ին բացօթեայ պատարագ եւ յետոյ զօրահանդէս: Ինչպէս ըսի, քաղաքը կործանած է եւ բաց դաշտի վրայ տեղի կ'ունենայ ամէն ինչ: Հսկայ բեմ մը հաստատուած է եւ բարձրախօս: Չօր. քը Կօլի տեղ եկած է արտաքին նախարարը, Պ. Պրատ: Օդանաւերը զարմանալի թռիչքներ կը կատարեն: Հազարաւոր զինուորներ բարեւի կեցած են: Հրապարակ եւ ամէն տեսակ նոր զէնքեր: Պատուոյ տեղը կապով կեցած են զոհերու այրիները եւ ծնողները, իրենց դիմացը՝ ողջ մնացածները, եւ երկուքն մէկտեղել վիրաւորները: Այս վերջիններուն մէջ կան Հայերն ալ: Չօրահանդէսէն վերջ կը խօսիք իրենց հետ, բոլորն ալ 18—20 տարեկան, ոչ մէկ հոսանքի կը պատկանին: Իրենց տեղացի բարեկամներուն ջով ամօթով չմնայու համար, մտած են մաքի (լեռ բարձրանալ) եւ ուրախ են այսօր: Բոլորին ալ կործող զաւթարուած է զոյգօյն ժապաւէններով: Բարեբախտութեամբ իրենց վէրքերը առ հասարակ վտանգաւոր չեն, ուրեքերէն կամ թեւերէն վիրաւորուած են: Շատերը դեռ համազօրեւ չազած են եւ կը խնամուին զինուորական հիւանդանոցներու մէջ:

Ճափոնի վերջ, այս շրջանին ճափոններուն պետը՝ Mr. Clement ժապաւէններ բաշխեց ողջ մնացած ռազմիկներուն, իսկ ուրիշ զնդապետ մը շնորհակալութիւն՝ այրիներուն եւ ծնողներուն, համապատասխան վկայականներով, որոնց շնորհիւ ամէն այրի կամ ծնողը 1200 Ֆրանք պիտի ստանայ ամսական, իբրեւ պատերազմի հատուցում: Գանդուած տուեցուցին տեղ նորերը կը շինուին: Պիտի ստանան կահ կարասիներ եւ ուրիշ ինչ որ կ'ուսընցուցած են:

Շարան շարան զերման զերիները կ'աշխատին շինութեանց մէջ: Ուրիշ թղթակիցներու հետ մօտեանք զերիներու տաղարաններուն: Կի Բօտեանք, չեն աշխատանք եւ զապառ են մաքրութեամբ: Բիշ մը ամէն տարեքի կը պատկանին, միշտ ինքնավստահ: Ոչ մէկը մեր վրայ կը նայի: Նոյնիսկ կ'ուզեն ծածկել իրենց այդ վիճակը: Տասնըլեց տարեկան սիրուն աղայ մը իր կօշիկը կը նորոգէ: Թղթակից մը կ'ըսէ.—«Յիմարէն»ը ուղղակի իր ներկայանալ ըմբոստներու պիտի որ հասկնար եւ դուրսը վեր առնելով կը նայի, քիչ մը նեղուած:

Ստաւելի մեծ կոտորածը տեղի ունեցած է 1944 Յունիս 21ին, հետեւեալ պարագաներու տակ.— Երբ Դաշակիցները ցամաք կ'ըլլեն, «մաքի»ներուն պետը հրաման կը ստանայ մէկտեղ հաւաքել իր ուժերը, կարելի եղածին չափ, որ պէտքի չհարկին Ալբի եւ Ալբի Մարիթիմի նահանգները համարան կարէ: Գերմանացիները կ'իմանան այս իր եւ «միլիտիէն» մը կը զրկեն մաքի, նաեւ Ֆրանսայէն զերման քանի մը սպաներ կը մտնեն ըմբոստներու շարքեր: Դաւաճանա «միլիտիէն»ը ուղղակի իր ներկայանալ ըմբոստներու պիտի որ զնդապետ մըն էր եւ կ'ըսէ թէ կ'ուզէ կոտել իր

զերը պիտի կատարեն: Յրանապի պարկեշտ եւ անկեղծ թողնուած է մասնակցի պատասխանաւ տուութեանց Մենք պէտք է միասին աշխատինք աւելի քան երբեք: Եւ հոս եկած եմ արտաքին նախարարին հետ ձեռք բերելու իմ երկրիս երջանական ուղիները: Կեցցէ՛ք Ամերիկա, կեցցէ՛ք Յրանաւ: Չօրապար անմիջապէս Սպիտակ Տուն մը ունեցաւ նախագահ Թրումբին հետ: Ամերիկեան թերթիները եւ ժողովուրդը ջերմապէս բարեկալուստ կը մտղթեն Յրանապի առժամանակ կառավարութեան նախագահին:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄԵԿ ՔԻՆՈ ԳԵՏԵԱՆԻՆԸՈՐ կը բաժնուի երկու ուրիշ ի վեր, թիւ 59 կտրուի: Թիւ 57 կտրուի պիտի քննուի Օգոստ. 25ին:

ԲՈՒՄԱՆԻՆԸ Թագաւորը խնդրեց ամերիկեան, իտալացիները եւ անգլիական կառավարութիւններէն օգնել իր երկրին, հաստատելու համար կառավարութիւն մը որ ճանչցուի Երեւ Մեծերուն կողմէ, համաձայն իր իր իտալացի զօրքով մէջ աղաւթը որովման:

ՊՈՒԿԱՐԱԿԱՆ կառավարութիւնը որոշեց ազգայնացնել բոլոր հանգրձանը:

ԱՆԳԼԻՆԸ երեսփ. ժողովը սկսաւ քննել Միացեալ Ազգերու դաշինքը: Վարչապետը պահանջեց անմիջապէս վաւերացնել զայն, չեղելով թէ խաղաղութեան կայմակերպումը պիտի քանդուի, եթէ Դաշակիցները միասնաբար չզօրծեն: ԼՈՆԴՈՆԻ Թերթերը կը գրեն թէ՛ զաւրիկի (սիկուաթի) ոտը կը տրիք ատենէ մը ի վեր, այն աստիճան որ շատեր մինչեւ հիւզ չըլլին կը վճարեն համաքակ մուսիկ մը համար եւ զինուորուն օգնութեան կը դիմեն:

Հրամանին տակ: Շուտով կ'ընդունին: Երբ կը հարցնեն իր մասնագիտութիւնը բանակին մէջ, կը պատասխանէ թէ ինքը անթիւն մասնագէտ է: Արդէն այդ պահաւը կար եւ անմիջապէս կ'ընդունուի:

Ուրեմն այս մարդը երկու պաշտօն կը կատարէ, նախ լուրերը կը հաղորդէ Գերմանացիներուն, յետոյ պէտք եղած տեղը: Ամէն զիշեր ցած հօլիաններուն մէջ կրակ կը վառէ ըմբոստները, որպէսզի բարեկամ օդանաւերը ռազմամթերք եւ ուսուցիչ ձգեն անկարգելով, թիթեղէ ամաններու մէջ: (մինչեւ հիմա այդ ամաններէն լեցուին են այս շրջանի մէջ): Վաթիօյի դաշտը կը պատրաստեն երկը որպէսզի օդանաւ իջնէ: Դաշտը պատրաստ կ'ըլլայ Յունիս 20ին եւ լուր կուտան: Պատասխան կը ստանան թէ Յունիս 22ին անգլիական օդանաւերը պիտի իջնեն, օդանաւն ուժ ալ բերելով: Բայց Յունիս 21ի առտուն ժամը 8ին, երբ շատերը դեռ քունէ մէջ էին, յանկարծ 47 օդաչուներ վար իջնելով կը սկսին: Շատեր կը կարծեն թէ անգլիացի են եւ ուրախանալով կ'արթնան իրենց ընկերները:

Երբ տուեցին դուրս կը վազին բաց դաշտը, զիմաւորելու համար, ուժաւորները կը սկսին կրակ տեղալ զապառնի վրայ, եւ վարն ալ ստատականներէն դուրս ելած զերման զինուորները կը կրակեն: Թեղծները կը սկսին փախչել, բայց բոլորն ալ կը զարնուին, հազիւ պետը կը յաղորդէ քանի մը հոգի հաւաքել, իրմաղիւն մինչեւ վերջին փամփուշտը: Նոյն ժամուն հազարաւոր զերման զինուորները կ'ընդունին եւ վալուրն ամբողջ կը պաշարեն մտղով շրջանը եւ կը սկսին լեռ բարձրանալ: Անշուշտ առաջին օրը Դերմանները եւ «միլիտիէն»ը ամառ յաղթանակ կը տանին, բայց երկրորդ օրը Դիմադրականները կը քանդեն կիրճերու նեղ ճամբաները եւ կը յարձակն իրենց վրայ, ծանր կորուստներ պատճառելով:

1944 Յունիս 10էն մինչեւ Յունիս վերջը կը տեւէ այս շրջանի զործողութիւնը, խելով բազմաթիւ զոհեր երկու կողմէն ալ: Վերջապէս ըմբոստները կը պարտուին հերոսական հիւլէ մը վերջ, եւ այսօր ամէն 500 մեթրի վրայ յուշարձան մը կը տեսնեն ի պատիւ զոհերուն: Ամէն յուշարձան ունի իր տօնի օրը եւ ամէն զիշեր ալ իր սուրի օրը: Վերապարդները լիւրի կը վալենիս այդ զոհողութեանց արդիւնը, մենք ալ միասին: Փառք բոլոր զոհերուն, որոնք ինկան զարեքիքի ազատութեան համար, ինչ ազգի ալ պատկանին:

Յրանապիներու հետ թաղուած են օտարա-կանները ալ, որոնք մէջ մտնէն մեծ թիւրերկապմէն Լեհերը, յետոյ կուզան Իտալացիները, Ալթերիա-ցիները եւ Սլաւիացիները:

Գերմանապատն մէջ, ուր այցելեցինք, իրական եղբայրութիւն եւ հասարակութիւն: Մէկ մէկ խոշոր խաչ, վրան դրուած անուն, մականուն, տարիք եւ ազգութիւն, խաչին վերի մասը ներկուած իրենց ազգային դրօշին զոյնով, վարի մասին վրայ դրուած՝ կաթոլիկ, կամ ընկերակա-րական կամ օրթոքսանական, մեղած Յրանապի համար: Գիտնիներն ալ ծաղիկ են տնկած, իրենց պատկանած աղբին դրօշի զոյնով:

Մտքեք ըսի, զեռ ինչ բաներ սորվելու պէտք ունինք ...

ՊՕՂՈՍ ԳՈՐԳԻԿԵԱՆ

ՄԱՍՈՒԼԻ ԸՆԿԵՐԱԿՈՒԹԻՒՆ Հաղեկութիւն տեղի ունեցաւ չորեքշաբթի գիշեր, մասնակցութեամբ 1000-1200 հիւրերու: Այս առթիւ ճառեր խօսեցան Տեղեկութեան նախարարը, Պ. Լուի Մաւել, Պ. Լուի, Պ. Փլէյն (Երմանական նախարար), Պ. Ժիւլ Մօք (Ընկերակալական), Պ. Ժաք Տիւք (Համալսարան), Պ. Լուի Սալան (Նախագահ Դիմադրական ձակաւի Ազգ. Խորհուրդին): ՓՈՐՀԱՐԱՌԻԹԻՒՆԸ (արգանքէն) կը ծաւալէ Գերլինի մէջ: Մահերու թիւը կը տարուրերի 8-20 առ հարիւրի մէջ: Արեւելեան դաւաճներէն ամէն շաբաթ Գերլին կը խուսէ 200.000 արտաքուստ - ներ, հակառակ բոլոր արգելքներուն, ինչ որ կը դժուարացնէ դարմանը: Մահերու թիւը մեծ է մանաւանդ այս արտաքուստներու մէջ որոնք հարիւրաւոր թիւով ծաւալած են: Կացու-թիւնը ծանր է մանաւանդ անոր համար որ ընդի- խողովակները յաճախ փակուած են զբանկներով եւ ամէն տեսակ բեկորներով: Մաքերուն դարձը յանձնուած է նացի աստիճանաւորներու:

ՀՈԳԵԱՆԳԻՍ.— Այլի Տիւլին Աստղիկ Մի-նասան (Ժանթիւր) կը ծանուցանէ թէ այս կիր- ակի, 26 Օգոստ. Փալիզ Հայոց եկեղեցիին մէջ հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի իր ամուսնին ՄԱՐԿԱՆ ՄԻՆԱՍԵԱՆԻ մահանա- տարիցին առթիւ: Կը հրաւիրուին հանգուցեա- լին յիշատակը յարգողները:

ՏԻԿԻՆ Ա. ԺԱՄԿՈՉԵԱՆ կը խորէ վերադար- ձող զերիներէն տեղեկացնել իրեն որ եւ է լուր իր զաւակին՝ Ժամկոչեան ժիրայրի մասին, որ կը գտնուէր Գերմանիայի Պիւլհիմպիտի կայանը: Հաս- ցէ՛ 1 rue de la Boule Rouge, Paris (9):

Imprimerie DER-AGOPIAN, 17, Rue Damesme - 13
Le Gérant : H. AGONEYAN

ՄԵՐ ԽՅՈՒՐԸ

ՀԵՏԱՊԼՈՒԹՅՈՒՆ ԵՒ ԱՇԽԱՏԱՆԻՔ

Ուրեմն, Փարիզի մէջ ալ ձեռնարկներ կը կատարուին Թրքահայ Դատին պաշտպանութեան համար, նախաձեռնութեամբ Ազ. Միութեան :

Յուշադիրը պարտաւոր է արդէն : Վաղուրէն սկսեալ ժողովներ պիտի զամարուին թաղերու մէջ, լուսարարներու համար հանրային կարծիքը :

Անշուշտ որիւ ձեռնարկներ ալ ծրագրուած են, որպէսզի ամբողջ դադուրը համախմբուի այս Դատին շուրջը : Եւ, զոնէ ալս անդամ, կարծէ իսկապէս միայնակ ճակատ : Միտկամ եւ միաբերան :

Պէտք է միանգամ ընդ միշտ վերջ դնեն կողմնակի ակնարկները : Հրէն եւ հեթանոսի խտրութիւնները : Մանաւանդ դադուր կամ հոսանքները վերին եւ վարի արտառու բաններու փոքր - գոլթիւնները, որոնք շատ երկար տեսեցին :

Թող չլիրարարուի մեր ազգային դերազգա - ծութիւնը, — այս ճամբուն վրայ եւս, մեզի դատ կրնան տալ այն թուրքերը զոր «էպլուստիզմ» կը կոչենք երէկ :

Անոնք, իշխանութիւն, մամուլ եւ ժողովուրդ, մտաւորականութիւն եւ երիտասարդութիւն կը դառնան մէկ անձ եւ կամը, երբ ինչորեք կը վերաբերի հայրենիքի պաշտպանութեան եւ ազատութեան :

Երէկ, երբ հազիւ կրնային թոթովել «վաթան» բառը, անոնք հրապարակ «կադմէթին պարտական նշանախոսքով», — «կիրիտ պիզիմ ճաւերդ, փէտա օլտսմ գամբըր» (Կրեւտէ մեր հողքին է, թող մատուց ըլլայ մեր արիւնը) :

Այսօր ալ միեւնոյն ազգանշանն է որ կը հնչէ, Կարօն եւ Արտաշէսի հարցն առթիւ : Ո՞չ մէկ թիզ հող : Ո՞վոր մեր հողերուն կը դաշէ, կը դանէ իր պատկիւնը :

Եւ արդ՝ ո՞չ միայն բնւն երկրին մէջ, այլ Եւրոպայի ուր որ կը հասնի իրենց խաղաղ ձայնը : Եւրոպայի մէջ շատ բարձր ընն խօսիւր տակաւին, բայց Ամերիկայի մէջ արդէն բռնած են բանուկ հրապարակները :

Անոնք, Մ. Նահանգներուն մէջ, անոնք շատոնց կազմած են լայն եւ բանուկ ցանց մը, անգլիապէս հայրենակիցներով եւ բարեմիտ կամ վարձու գրիներով : Նոյնիսկ սիրաշահած են հնչակաւոր «Պորտ» ձի կարգ մը վարիչները, որոնք սիրաշատ կը հնչեցնեն թրքական լարը, «Տիրոջը խօսք»ին հետ : Կ'օղտագործեն ոչ միայն մամուլը, այլեւ անթիւր : Անմիջապէս կը պատահի խանին որ եւ չ'աշանպատտ կամ հակաթուրք յօդուածի, նամակներ ուղղելով ամերիկեան կամ հայկական օրիպաններու :

Բարեմիտներ պիտի առարկեն, — անոնք պետութիւն են, ունին լայն եւ անապատ ուղիներ, բարեկամական կապեր, նոյնիսկ զինակցութիւններ : Մենք ի՞նչպէս կրնանք չ'ափուիլ անոնց հետ, մեր խեղճուկրակ միջոցներով եւ ցիրուցան կացութեամբ :

Ժիշդ են այս առարկութիւնները. բայց ոչ ամբողջական :

Թե՛ր նոյնիսկ անձուկ միջոցները կրնան հորալները գործել, եթէ աշխատանքի ձեռնարկներ ծրագրուի եւ յարատեւ գործունէութեամբ :

Եւրոպայի եւ Ամերիկայի շատ աւելի կանուխն կը ծանշան մեզ, քան Թուրքը : Եթէ հանրային կարծիքը որոշ չափով բարեփոխուած է Նոր Թուրքիոյ հանդէպ, ալիք կը պարտին թմայական շարժումն ի վեր կատարուած աշխատանքին : Մանաւանդ յարատեւ քարոզութեանց :

Այս գտնին վրայ, այնքան ալ անձար չեն մեր գաղութները, իրենց երկարամեայ բնակու - թեամբ եւ մտաւորական ուժերով : Ամբողջ սեռունդներ ծաղկած են եւ կը ծաղկին այս ամերիկայի վրայ : Ոչ լեզուադիտութիւնն է որ կը պակսի, ոչ ալ մտաւոր պաշարը :

Մեր գլխաւոր բացը՝ լուրջ կազմակերպութեան պակասն է :

Ման Թրանսիլանի մէջ կատարուած դիմումին առթիւ, անդամ մը եւս հաստատուեցաւ որ իստեւ աղբերու պատուիրակութեանց անդամները մեծ մասով դադարաւոր չունին Հայկական Հարցի մասին : Այսպէս արար շատեր մեր գոյութիւնն ալ մոռցած էին :

Բարարութեան չի կարօտի այս իրողութիւնը : Ամէն տեղ ալ հիներուն յաջորդին են նորերը : Միշտ մեր կապերը մեքենաբար կը փրթէին մահերով կամ անհոգութիւններով, միտները արթուն կը հսկէին : Կը դործէին եւ ցանցեր կը հիւսէին :

ՀՈՒՐԵՐ ՀԱՅՐԵՆԻՔԵՆ

(Բաղուած «Սով. Հայաստան»ի վերջին քիւերէն)

Հայաստանի նկարչները եռանդուն աշխատանքի ձեռնարկած են, փառաւորելու համար Սովետական Հայաստանի 25ամեակը : Նկարիչ Եղ. Սարգսեան յորհրդանի օրերուն պիտի աւարտէ մեծ նկար մը, «Հեղինակ ճանդիւղումը հայրենի դէպքում» : Գանդակագործ Ռ. Ուրարտու կ'աշխատի մեծ բարձրաքանակի մը վրայ, որ կը ներկայացնէ Հայաստանի արուեստագէտները : Նկարիչ Արմէն Զիլինդարեան կ'աշխատի «Վերջին լուրեր» նկարի եւ ժողովրդական արուեստագէտներու կենդանագիրներուն վրայ : Գանդակագործ Ս. Թարեան պիտի լրացնէ Կոմիտասի քանդակը, իսկ նկարիչ Ս. Եսայեան յորեւանին օրը պիտի աւարտէ «Կոմիտասը Հայ շինականներին շրջանում» եւ շարք մը նկարներ որ կը ձերկայացնեն Հայաստանի դիւրական տեսարանները :

«Կովկասի պաշտպանութեան Խաչատուր» շքանշանի բաժնուցան, Հայաստանի Գերագոյն Խորհուրդի նախագահ Մ. Պապեանի միջոցաւ, Կուսակցական եւ խորհրդային խումբ մը գործունէութիւն, քանակական ծախսեր, օրագրողներու, թերթերու խմբագրութեանց, Հայ հեռագրական դործակալութեան, երդիական «Պատուհաններ» գործին մասնակցող նկարիչներու : Այս վարձատրութեան առթիւ ճառեր խօսելով, շնորհակալութիւն յայտնեցին զրապէս Արաքի, Տ. Հախումեան, «Հայ» հեռագրակցի գեղարվար Լազարեան, «Ս. Հայաստան» թերթի խմբագիր Հ. Մամիկեան եւ ուրիշներ : Յետոյ Պ. Պապեան ջերմապէս շնորհակալութիւն արտայայտեց զորիչները, մաղթելով նոր յաջողութիւններ :

Խաչատուրի նոր շէնք մը շինել սկսած են Աշտարակի մէջ : Սրահ պիտի կրնայ տեղաւորուի աւելի քան 500 մարդ : Գահլիսին ալ եւ ժամը Կոպիքը պիտի շինուի ընդարձակ նախաշէններ : Կը յուսան քաղաքը կատարել 1946ի շնչան :

Երաւի քանցքին քան տարին լրացաւ Յուլիս 21ին : Հայաստանի առաջին լրացած է այս, որ Ախուրեանի դեմին ջուրով կ'ոտոգէ Երաւի ընդարձակ դաշտը : Երաւիները սկսած էր 1922 հոկտեմբերին եւ լրացաւ 1925ին : Աշխատանքները մէջ գործած մասնակցութիւն ունեցան Երաւի դաշտին զիւղաշէնը : Բանաստեղծներ եւ գրապէտներ ոգեւորուած գրութիւններ նուիրեցին ջրանցին : Բանաստեղծ Յ. Յակոբեան իր լաւագոյն արտայայտութիւններէն մէկը ձեռք անոր :

Ջրանցը իր ջուրը կ'առնէ Ախուրեան գետէն, Լէնինականին 13 քիլոմէթր վերեւ : Ջուր ստանալու համար գետի կիցին մէջ կառուցուած է քարաշէն պատնէշ մը՝ չորս մեթր բարձրութեամբ : Ջուրը պատնէշին դէմ առնելով, կարգաւորելի միջոցաւ կը մտնէ զխաւոր ջրանցը, որ Ախուրեան գետի ափերու սեպածե մեծ բարձրութեան պատճառով, իրեն քիլոմէթր կ'անցնէ փապուղի մը (թիւնէ) : Գլխաւոր ջրանցին ընդհանուր երկարութիւնն է 21 քիլոմէթր, բաշխել ցանցը՝ 78 քիլոմէթր, ուղղել ցանցը՝ 210 քիլոմէթր : Նոր կառուցուած ցանցին ամբողջ երկարութիւնը կը կազմէ 309 քիլոմէթր :

Ջրանցը կ'ոտոգէ ընդհանուր առումով 11.700 հէկթար տարածութեամբ հող, ուր կը շաշկուի մասնագործական բոյներ, ինչպէս եւ հացահատիկ եւ կեր : Ոռոգումին շնորհիւ կարելի եղաւ մշակել չաքարի ճակնդեղ, որ կուտայ թէ քանակով եւ թէ որակով բարձր բերք : Դարձեալ, ջրանցին շնորհիւ լուծուեցաւ Լէնինական քաղաքին իր կարական ուժ մատակարարելու խնդիրը : Ջրանցին եւ հիւնարի պատնէշին նախագիծը պատրաստած է Նաւայի Մարտիրոսեան, գործադրիչները եղած են Գ. Նալբանդեան, որ կ'աշխատէ 1923ին ի վեր, ճարտարագէտ Մնացեանեան, աւագ ճարտարագէտ Վ. Յարութեան եւ ուրիշներ :

Հայկ. երգիծաւ ծայնագրումը միջնացած է Ժողովրդական արուեստագիտութիւն Յ. Դանիելեանի երգեցողութեամբ ձայնագրի համար (պատմիկա, փոնկրափ) ձայնագրուած են «Մի՞նեման» եւ «Երաւ» երգերը, Յ. Դանիելեանի եւ Երաւ Տարեանի «Կարմիրմա» ձայնագրուած են երիտասարդ երգչուհի Վարդան Տիգրանեանի «Մեծ Հարսանիք», նաեւ «Կենաց երգը» : Վաստակաւոր արուեստագիտուհի Ս. Մազաբեկեանը «Կատարել է Մայրիկ Նովայի եւ Ռ. Մելիքեանի երգերը» : Դարձեալ «պատմիկական» վրայ ձայնագրուած են, Թ. Ալեքանեանի զինավարժութեամբ, երգի եւ պարի 10 նոր համարներ, ինչպէս եւ հայկ. պետա-

ՎԵՐԴԻՆ ԺԱՄ

ԱՄԵՐԻԿԱ ՊԻՏԻ ՕԳՆԷ ԹՐԱՆՍԱՅԻ

Թերթերը լատեան տեղեկութիւններ կը հաղորդեն զոր. տը Կոլի աշցիւրութեան առթիւ : Զօրավարը տուի օր ստիպողական խորհրդակցութիւն մը ունեցաւ Ֆրանսական տնտեսական պատուիրակութեան նախագահին՝ Պ. Ժոսէ Մոնէի հետ, մասնաւորապէս փոխառութեան մասին : Թրանսան 240 միլիոն տոլար խնդրած է եւ Ամերիկացիները հաւանած են. բայց այս դումարը անբաւական կը նկատեն, հողալու համար Թրանսայի պէտքերը ձեռնարկելու եւ տրամադրել են աւելին տալու : Միւս կողմէ, համաձայնութիւն գոյացած է եւ շարունակ ամերիկեան ապրանք պիտի դրկուի Ֆրանսան, որպէսզի շատ չնեղուի այս ձեռն : Լուրի մը համաձայն, Ամերիկացիները պատրաստ են մինչեւ 450 միլիոն տոլար փոխ տալու, 30 տարուան համար :

Զօր. տը Կոլ երկրորդ անգամ տեսնուեցաւ նախագահ Թրումբին հետ, իսկ երկու պետութեանց արտաքին նախարարները խորհրդակցութիւններ կատարեցին օրուան հարցերու մասին, բազմաթիւ խորհրդակցանքներու հետ : Ֆրանսական դործակալութիւնը կը ծանուցանէ թէ Ֆրանսական պատուիրակութիւնը կը շնայալ Ամերիկայի տնտեսութիւնն ապահովել, չորս միլիոն թոն դերմանական ածուխ ստանալու համար : Կ'ըսուի թէ Անգլիան ալ կ'ընդունի այս բաշխումը, եթէ Ֆրանսան ալ Ամերիկա համաձայնի : Այն տեսն ըստին ալ ընդունած պիտի ըլլան թէ դերմանական ածուխը նախ արեւմտեան ազգերուն պիտի երթայ Ֆրանսա : Պիժիա եւ Հոյտնոտալ, ապա Գերմանիա :

Զօր. տը Կոլի եւ նախագահ Թրումբին երկրորդ տեսակցութիւնը տեսնց երկու ժամ : Զօրավարը անաշղիճ ծաղիկապաղ մը դնել տուաւ Ամերիկայի Անձանիթ Զինուորի դամբարանին վրայ : Այս առթիւ թիւանթի 21 հարկուաններ արձակուեցան, ողջունելու համար հիւրը :

Ամերիկան թերթերը ջերմապէս կ'ողջունեն զօրավարը եւ Ֆրանսան : «Նիւ Եորք Թայմզ» կ'ըսէ թէ զօր. տը Կոլ լիովին արժանի է իրեն եղած պատանդութեան, ճորտհետեւ միտքի ընդունելի պարտութիւնը եւ վառ պահեց Ֆրանսայի յուրը : Պատերազմը առժամապէս փոքր պետութեան մը զորքին ինչեղց Ֆրանսան : Հինգ Մեծերու անդամակցութիւնը չի կրնար մեքենաբար դարձանել այս պարագան : Յետոյ, Ֆրանսան պէտք է ժողովրդավարական իրաւութեամբ կոնքրետնէ եւ հաստատուն կառավարութիւն մը ունենայ : Ֆրանսացիները պէտք է փոխաւ ըլլան թէ Ամերիկա մասնաւորապէս կը շահագործուի իրենց տնտեսական վերակազմութեամբ եւ դիմաւորական ապահովութեամբ :

Ջօր. տը Կոլ Նիւ Եորքի պատուակալ քաղաքի տիպոգր պիտի ստանայ երկուշաբթի օր : Այս տիպոգրը հաստատուած է 1702ին եւ ընդամէնը 94 հոգի ստացած են որոնց միայն չորս Ֆրանսացի (վերջինը՝ մառչալ ժոֆր, 1922ին) :

Նախագահ Թրումբը պատասխանելով զանազան հարցումներու, ասկցուց թէ կը յուսայ որ Ֆրանսական մամուլը հաստատուած աւելի շիտակ պիտի արտայայտուի Մ. Նահանգներուն հանդէպ : — Ամերիկա պիտի կրնայ 8 միլիոն թոն ածուխ փոխադրի Եւրոպա, փոխանակ 6 միլիոն թոնի, ինչպէս ծրագրուած էր :

Զինքի, ՌԱՍՄԱՆԻԻԹԻ եւ պաշտպանութիւններու զաղտնի պահման մը երեւան հանուեցան թէ լիւրիքի օտ «Պոլիտիկա», անգլիայի դիմաւորներու կողմէ : Կը կարծուի թէ հրեական ծայրայեղ կազմակերպութեան մը կը պատկանին :

Թէ շրջանի կառավարիչը համայնց տուններէն դուրս չ'ըլլել իրիկուան ժամը 10էն մինչեւ առտուան 5ը, իբրեւ հետեւանք անցեալ շաբթուան խոսիւթեանց : Բոլոր ակուսմանքներ եւ ժողովա - որակները փակուեցան :

Կան ճապի համար երեք նոր երգեր : Զայնադրուած են նաեւ ժողովրդական դործիչներու միջոցաւ կատարուած քանի մը ժողովրդական պարեր : Ուրիշ ձայնագրիչներ ալ պատրաստելի վերջ, բոլորը մէկ հրապարակ պիտի հանուին Մ. Հայաստանի 25ամեակի օրերուն :

Մարգալան նոր մրցամիջներ (որբող) շահուած են Երեւանի մէջ «Դիմամո» եւ «Սպարտակ» ընկերութեանց միջեւ կատարուած մրցումի մը առթիւ : 80 մեթր արգելաբարձի մէջ Ն. Աւետիսեանը ալի տարածութիւնը կարած է 14.1 երկվարկեանէն (նախկին 16.1 էր), Ն. Ռիկուտովան 400 մեթր տարածութիւն անցած է մէկ րոպէ 05.1 երկվարկեանէն, իսկ 800 մեթրը՝ 2 րոպէ 24.3 երկվարկեանէն, հաստատուելով նոր քայքայիչներ : Տեղակալ Դանիելով 3000 մեթր տարածութիւնը անցած է 9 րոպէ 38 երկվարկեանէն : Համալսարանային ախուրան Սերգէ Համարձուանը գունդ հրելու մէջ շահած է լաւ արդիւնք, — 13 մեթր 64 սանթիմէթր :

Ինչպես պիտի բաժնուի ձափոնակակալ առարը

Լոնտոնի թերթերը կը գրեն թէ Անգլիա, Ամերիկա եւ Ս. Միութիւնը սկզբունքով համաձայնած են, Ծայր. Արեւելքի բաժանումի մասին: Մոեկուա նախապէս համաձայնութիւն մը կնքած է Ձինաստանի վարչապետին հետ, Մանչեսթրիոյ եւ ներքին Մոնկոլիոյ մասին: Այդ համաձայնութեամբ երկու երկրները պիտի զրոյն Ձինաստանի գերիշխանութեան տակ, բայց Ս. Միութիւնը իրեն կը վերապահէ արեւելեան Ձինաստանի եւ հարաւային Մանչուրիոյ երկաթուղիներուն հսկողութեան 50 առաքելը: Փորթ Արթուրի նաւահանգիստը նորէն պիտի դառնայ առեւտրական խառնիւրդի, իսկ Տայբէնի նաւահանգիստին առ նուազն կէսը պիտի ծառայէ իրեն նաւակայան: Քորէա պիտի դուրսէ միջազգային խնամակալութեան տակ, ի վերջոյ անկախ հռչակուելու համար: Ոորհրդային, ամերիկեան, անգլիական եւ չինական զօրամասեր պիտի դրաւեն այդ կողմին: Սախալին կողմին, հռչակաւոր աքսորաբնակը, որ բաժնուած էր Ռուսիոյ եւ Ճափոնի միջեւ, ամբողջովին պիտի յանձնուի Ս. Միութեան:

Երեք Մենքեր ձեռնարկներ կը կատարեն, որպէսզի վերջ գտնէ Ձինաստանի ազգայնական եւ համայնաւոր հոսանքներուն միջեւ ծագած պառակտումը: Այս առթիւ ձափոնակներն ալ անելի մատուցած են. ո՞ր Ձինացիներուն անձնատուր պիտի ըլլան:

ՅՈՒՍՍԱՆԱՆԱՆ ԴԻՄԻՏՐՈՒԹԻՈՒՆ

Ամերիկեան թերթերը կը գրեն թէ վախ կայ որ Ճափոնի կայսրը չկարենայ իր կամքը պարտադրել զինուորական մոլորեանք մասին, մասնաւոր կայս. նաւատորմի «Բամբիբացի» զորամասին, որ կրնայ բաղմամբ օգնաւոր ձեռք անցնել, յոսահատական յարձակում մը գործելու համար ա-մերիկեան զրաման քանակին դէմ: Այդ պարագային, դրաւումը նոյնքան վստահաւոր պիտի դառնայ որքան զինուորական արշաւանք մը մանաւանդ որ չարտութիւն չէ կրնար ծախսել, այլ միայն կայսրը հրամայած է անձնատուր ըլլալ: Եթէ Մանչուրիոյ մէջ հնազանդած են կայսեր հրամաններն, Պուրմայի եւ մանաւանդ Մինկափորի մէջ կը կուռն եւ ազգաբարձութիւն մը ուղղած են Դանակեցիներուն, սպառնալով զարնել, եթէ մօտենան:

Ճափոնական անթեր առջի օր կը հաղորդէր թէ «Բամբիբացի» զորամասը թողնուելու ցրուած է եւ կը յայտարարէ թէ ուրիշներ ինչ որ ալ ընեն, իրենց պիտի չարուանակեն կուռն: Ճափոնցիները կը խոստովանին թէ զառային վիճակ մը կը տիրէ երկրին մէջ, եւ ամբարը անձնատուր եղած է ծայրայեղ յոսահատութեան: Այնպէս որ, եթէ «Բամբիբացի» յարձակում գործէ, կուռն պիտի ծառայէ, նոյնիսկ ազգային անձնապաշտութեան յանգելու աստիճան:

Մինչ այս մինչ այն, կը շարունակուին անձնատուութեան դրոշմողութիւնները: Թոքեան կը պարպուի հնոգհնուն, ընդունելու համար դաշնակից բանակները:

Ք Ռուսները գերի բռնեցին Մանչուրիոյ կայսրը, Փու Եի, որ հաստատուած էր Ճափոնի կողմէ, 14 տարի առաջ: Այս առթիւ Սթալին օրակարգ մը ուղղեց բանակին, փառաբանելով Ծայր. Արեւելքի մէջ շահուած յաղթանակը:

Ք Թոքեոյի անթեր հաղորդեց թէ 260.000 հոգի սպանուած, 412.000 հոգի կորստուած են պատերազմին ի վեր, իրեն հետեւանք օւղային ուժերակոծութեանց: Անպատասպար կը մնան 920000 զոգի: Այս 10 միլիոն զոհերը կը կազմեն Ճափոնի ժողովուրդին 10 առ հարիւրը:

Մամուլին ազատութեան խնդիրը

Փրանսայի մամուլի Դանակեցութիւնը յայտարարութիւն մը հրատարակելով ըստ թերթերուն մէջ, կը զանադարէ թէ կատարելաւ ազատութիւնը հրատարակուած չէ տակաւին, թէ ազատաւորութեան մէջ տարի վերջն ալ անարժան թերթերուն ստացումները չեն դրաւում, թէ պէտք եղած թուղթի չի ճարուել, թէ տակաւին կատարելութեան կամքն կատարուել թերթերուն հրատարակութեան արտօնութիւնը կամ մերժուումը, թէ չին օրէնքները չեն փոխուած են: Հետեւեալ ժողովուրդին անկախութիւնը կը խնդրէ, որպէսզի, 1. Դատաւարաւորին բոլոր առնոյն որ իրենց թերթերը տրամադրեցին թշնա միջին: 2. Արաքօրէն եւ վերջնապէս գրաւեն աւանդական թերթերու ստացումները: 3. Զարկ տան թուղթի ճարտարագործութեան: 4. Ամբիջապէս օգտագործեն գերմանական մթերքը: 5. Ձեռքն կամայական արտօնութեանց դրուութիւնը: 6. Այսպէս ուրիշ մամուլի կատարելաւ անկախութիւնը, քաղաքական թէ անտեսական:

Ք Մամուլի Դանակեցութեան հաղկերթի մէջ, ազգ. տնտեսութեան նախարարը յայտարար րեց թէ ամիսը 10.000 թուն ամուլի պիտի տրամադրէ թուղթի գործարաններուն, որպէսզի կարենան դո-հացնել թերթերու պահանջը: Հաւաքագործներն ալ

Օտար բոլիշկներու մասին

«Յառաջ» ժամանակին գրեց թէ նոր օրէնքի մը համաձայն, զիւրութիւններ պիտի տրուին օտար բոլիշկներուն, Փրանսայի մէջ ազատօրէն դրոշմուելու համար:

Պատերազմի ըրջանին, 15 Մայիս 1940ի օրէնք մը կը ճշդէր Փրանսա ընակող օտար բոլիշկներու կարգ մը իրաւունքները: Բայց ընդհանուր դէպքերու բերումով 1940էն ի վեր կացութիւնը փոխուած է: Այն ժամանակ օրէնքը չէր կրնար նախատեսել զանազան դէպքեր եւ շարժումներ որոնք երեւան եկան պատերազմի ընթացքին — օրինակ՝ Դիմադրական Եարթումը — եւ որոնք մասնակցողները երկրի իշխանութեան կողմէ մասնաւոր իրաւունքներու կ'արժանանան: Փրանսան՝ ընդունելով որ բազմաթիւ օտար բոլիշկներ եւ ատամնարդյոյն ալ մեծ ծառայութիւններ մատուցած են Փրանսական բանակին, կամ Դիմադրական ձախտին մէջ, եւ որոնք շատերը դեռ կը շարունակեն դարձանել Փրանսայի գինուորները, հարկ տեսաւ 15 Մայիս 1940ի օրէնքը ջնջել եւ նոր մը խմբագրել: Այդ օրէնքը 6 Օգոստոս 1945 թուականը կը կրէ ու լոյս տեսած է նոյն օրուան Փրանսական պաշտօնաթերթին մէջ (Journal Officiel, էջ 4887):

Նոր կանոնի համաձայն, կարգ մը օտար բոլիշկներու եւ ատամնարդյոյն իրաւունքները մասամբ պիտի ընդարձակուին: Անոնց առժամայ արտօնութիւններ պիտի տրուին իրենց արհեստը ազատօրէն ի դրոշմուելու եւ խնամելու համար երկրի բնակիչները:

Որո՞նք են այն օտարականները որ կրնան օգտուել 6 օգոստոս 1945ի օրէնքին:

1. Այն բոլոր օտար բոլիշկներ եւ ատամնարդյոյն որոնք պետական վկայական (diplôme d'Etat) ստացած են եւ հպատակութեան դիմում կատարած: Այս կարգին պատկանողները անհրաժեշտ է նաեւ որ, արտօնութիւն ստանալու համար հետեւեալ պայմաններէն մէկը լրացնեն —

ա) Զինուորագրուած ըլլալ, պատերազմի տեւողութեան համար, Փրանսական բանակի մէջ, 1939 — 40ին:

բ) Զինուորագրուած ըլլալ Փրանսական Ազատ Ուժերու (Forces Françaises Libres) զօրագունդի մը մէջ:

գ) Զինուորագրուած ըլլալ Փրանսական այն զօրագունդներուն մէկին մէջ որ կուռեցան «Առանցքին» դէմ յոյժմբեր 1942էն ի վեր:

դ) Դիմադրական ձախտին իսկապէս մասնակցած ըլլալ:

ամիսը երկու ժամ աւելի պիտի աշխատին: Համադրումը որոշեց որ թերթերը մեծ ծաւալով հրատարակուին Սեպտ. 1էն սկսեալ, ընտրական պայքարին առթիւ:

ԳՆՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊՈՒԼԿԱՐԻՈՅ ԵՐԵՍՓ. ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ պիտի կատարեն վաղը, կիրակի, բայց արգելնքը յայտնի է արդէն: Տեղական թերթ մը կը գրէ թէ Հայրենասիրական ձախտը բաժնած է աթոռներ, հետեւելու համեմատութեամբ. — Համայնաւոր՝ 96, ձախ հողագործական՝ 95, «Զվէտնո» խմբի՝ 47, ընկերակալական՝ 32, անկախներ՝ 6, համագործար 276 երեսփոխան: Ինչպէս դրած ենք, Անգլիա եւ Ամերիկա բողոքած են այս կարգադրութեանց դէմ եւ չեն ճանչնար պուլկարական կոապարտութիւնը, ինչպէս Մոսկուան ալ չի ճանչնար Յունաստանի կոապարտութիւնը:

Ընկերակալական, ԱՐՄՍԱՍԱՅԱՆ ԵՒ ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐ կուսակցութեանց ներկայացուցիչները ժողով գումարելով Այսատանքի Դանակեցութեան կեդրոնին մէջ, խորհրդակցութիւններ կատարեցին, միացեալ ճակատ կազմելու համար յառաջիկայ ընտրութեանց մէջ: Երեք հոսանքներն ալ կը պնդեն որ փոխուի ընտրական ձեւը:

ԱՆԳՂԻՈՅ ԽՈՐՀՂՐԴԱՐԱՆԸ վաւերացուց Միացեալ Ազգերու դաշինքը: Խորտեքու ժողովը կարգ մը թիւադրութիւններ ըրաւ, իսկ երեսփոխողը դաշինքը քուէարկեց միաձայն խանդավառութեամբ:

ԱՐՄՍԱՍԱՅԱՆ կուսակցութեան համադրումը վերջացաւ: Նախագահ ընտրուեցաւ Պ. Խոփ, փոխաւ Պ. Տայալուէի, որ տեսնելով անվստահութիւնը, ձգած հեռացած էր: Այս առթիւ բուսական աղմուկ քարձրացաւ:

ՓԱՐԻԶԻ ԱՅՍԱՍԳՐՈՒՄԸ տեսնելու համար, պատր. շարժ, 25 օգոստոս, Փարիզի քաղաքապետին խորհուրդը Հայրենասիրական մեծ ցոյց մը պիտի կատարէ ժամը 16ին: Թափոր մը քաղաքապետարանէն պիտի ելնայ Յաղթական կամարը, գլուխն ունենալով Փարիզի եւ արուարձաններու ներկայացուցիչները, ինչպէս եւ փա-րիզի Փրկութեան Կոմիտէն: Դիմադրական ձա-կատին Ազգ. Որոշումը:

Ասոնց արտօնութիւն կը տրուի վեց ամսուան համար, որ կրնայ նորոգուիլ:

2. Այն օտար բոլիշկները որոնք ունենալով հանդերձ Փրանսական պետական վկայական, հպատակութեան դիմում կատարած չեն, կամ այն բոլոր օտար ատամնարդյոյններ որոնք հպատակութեան չեն խնդրած: Այս կարգի բոլիշկները եւ ատամնարդյոյն բացառաբար իրաւունք կրնան ստանալ դործելու միայն որոշ վայրերու մէջ ուր Փրանսայի բոլիշկներ եւ ատամնարդյոյն կը պակսին բնակիչները խնամելու համար: Արտօնութեան ժամանակամիջոցն ալ աւելի կարճ է: Կը տրուի միայն մինչեւ թշնամութեանց (hostilities) տեւողութիւնը:

3. Դանակեց պետութեանց պատկանող բոլիշկներ եւ ատամնարդյոյններ: 6 Օգոստոս 1945ի օրէնքի 3րդ յօդուածին համաձայն այս բոլիշկները եւ ատամնարդյոյններ իրաւունք կը ստանան իրենց Հայրենակիցները, դարմանելու պաշտօնապէս կազմակերպուած ընդունելութեան կեդրոններու (centre d'accueil) մէջ, մինչեւ մասնաւոր ժամանակ մը որոշ տեւողութիւնը պիտի որոշուի նախարարական հրամանով մը: Այս կարգին պատկանողները պէտք չունին արտօնութեան՝ իրենց սա-մանուած ըրջանակին մէջ դործելու համար:

Ո՞վ կուտայ արտօնութիւնը:

Բնականաբար այս դիւրութիւններէն օգտուելու համար ամեն առաջին են երկրորդ կարգի պատկանող թիւերէն վարաբար մանրակրկիտ ընտրութեան մը պիտի ենթարկուի մասնաւոր յանձնախումբի մը կողմէ, որ պիտի բաղկանայ առողջապահական տնօրէնէն (նախագահ), բոլիշկներու բարձրագոյն խորհուրդի, ատամնարդյոյններ յանձնախումբի, բոլիշկներու եւ ատամնարդյոյններու սէնտրիքներու, դատական, ներքին եւ արտաքին գործերու եւ պատերազմական նախարարութեանց ներկայացուցիչներէն, ինչպէս նաեւ բոլիշկներու եւ ատամնարդյոյններու Դիմադրական ձախտին ներկայացուցիչներէն: Այս յանձնախումբին քննութիւնէն վերջ, գործելու արտօնութիւնը կը տրուի առողջապահական նախարարին հրամանով:

Սոյն արտօնութիւնը ընդունողները պարտաւոր են ենթարկուիլ բոլոր այն պարտականութեանց որոնք դրուած են բոլիշկներու միայն, համաձայն ներկայ օրէնքներու եւ կանոնադրու-թեանց:

Եղբայրացիով, կարելի է ըսել թէ այս նոր օրէնքը մասնաւորապէս նպատակաւ է այն երկր-ատարը օտար բոլիշկներուն կամ ատամնարդյոյններուն որոնք պատերազմի ըրջանին իրենց պարտականութիւնը կատարած են այս երկրին հանդէպ:

ՅՈՒՎԻ Ս. ԵՂԻՍԱՍԻԱՆ

ԱՇՈՒՄԻ ԵՐԿՐՈՐԴ ԲԱՇՈՒՄՄ՝ մը տեղի պիտի ունենայ, նախին պայմաններով, այսինքն 50 քիլո' մէկուս մարդը համար, 100 քիլո' երկու կամ երեք հողինոց ընտանիքներու, 150 քիլո' 4-5 հողինոց ընտանիքներու համար: Առաջին բաշխումը որ սկսաւ Օգոստոսի սկիզբը, չէ վերջացած տակաւին: Ուստի անոնք որ տակաւին չեն ստացած իրենց բաշինը, պատճառ չունին մատտան ջնջելու: Երկրորդ բաշխումը կրնայ երեք ամիս տեւել, այնպէս որ շատեր միայն նոյնիսկ պիտի ստանան: Արտադրութեանց նախարարութիւնը կը ինչեղան թէ արգիլուած է Հայթայթի փոխել, բացի արտակարգ պարագաներէ եւ մասնաւորապէս կը յանձնարարէ ամուլի շփուել միմեան ցուրտներէն առաջ:

ԱՇՈՒՄԻՆ ՊԻՏԻ ԿՈՐՄԱՆԻՐ՝ Պէրնըտ Ծօ, հռչակաւոր իրիտփայ զրազէտը, յօդուած մը գրելով «Բայքի» մէջ, ամենայն լրջութեամբ կը յայտարարէ թէ չ'իւլ-ուսմի գիւտին չնորհիւ, աշխարհը կրնայ անհետանալ առտու մը, ինչպէս նոր աստղ մը որ կը բոցալուրի եւ կ'անհոգանայ: — Անգլիոյ երեքս. Ժողովին մէջ մտահոգութիւն յայտնուեցաւ որ եթէ Մ. Նահանգները իրենց վերապահեն չ'իւլ-ուսմի զաղտնիքը, այն ատեն ինքնին ջուրը կ'իյնայ հաւաքական տղազոմութիւնը:

ՏԻԿԻՆ Ա. ԺԱՄԿԱՅԵԱՆ կը խնդրէ վերադարձող զերեւելի տեղեկացնել իրեն որ եւ լուր էր դաւաճէր՝ Ժամիլան ժողայրէ մասին, որ կը գտնուէր Գերմանիա Պիւլիսկայայի կայսրէ: Հասցէ՝ 1 rue de la Boule Rouge, Paris (9):

CHEZ SASSOUNI
ՃԱՄԱՐԱՆ Զ. ՍԱՍՈՒՆԻ
ԲՈՂՈՐ ՆՐԱՃԱՍԿՆԵՐՈՒ ԺԱՄԱՐԱՎԱՍՐԸ
31 rue d'Alexandrie, Paris (2) Métro: Reaumur
Tél. GUT. 92-65

Հայկական կերակուրներ, ընտիր օղի եւ զանազան: Հարմիր, նշանաւոր, կնուցի մասնաւոր սրահ: Կիրակի օրերը զոյգ է:

Imprimerie DER-AGOPIAN, 17, Rue Damesme - 13
Le Gérant: H. AGONEYAN

ՄԵՐ ԽՈՍՏԱԳԸ

ԱՍՊԱՐԵԶ ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻՆ

Գաղափարական - ընկերային կապերը վերահաստատելու, նորոգելու համար լայն ասպարեզ՝ նոր սերունդին առջև: Մանաւանդ հիմա որ Թրքահայ Դատ կը հետապնդեն:

Այս ճամբուն վրայ աւելի արթուն եւ գործուն կ'երեւան ամերիկական դաշուձիւնի գիտակից երիտասարդները:

Անոնք տիրաբար կ'արտայայտուին ոչ միայն իրենց օրկաններուն, հայկական բայց անգլերէն շարժաթիւթերիւն մէջ, այլ արարեցարար կը լսարկոծեն ամերիկեան մամուլը: Եւ դրոշները հասարակ յօդուածագիրներն չեն, այլ յաճախ դրական վաստակի տիրացած տաղանդներ, որոնք մեծ տպաւորութիւն կը գործեն իրենց հասուն, սահուն անգլերէնով:

Անշուշտ աւելի օգտակար կ'ըլլան անոնք որ քաղաքական պաշար ստացած են, շնորհիւ իրենց պատկանած հոսանքին:

Արդարեւ, չի բաւեր լեզու եւ տաղանդ ունենալ, քաղաքական դատ պարտաւսնելու համար:

Ինչպէս Եւրոպայի, նոյնպէս Ամերիկայի մէջ մարդիկ ուշադրութիւն չեն ընծայեր լայկան բացալիսնութեանց, կամ սաւառնաթեւ ճարտանք - ներու:

Հարկ է տեսակէտները արժեքներ շօշափելի վաստերով: Նիւթ եւ բանաձեւ մշակել, որպէսզի օտար հասարակութիւնը համոզուի եւ հետաքրքրուի, փոխանակ յօրանքնու:

Այս ճամբուն վրայ եւս վարպետ խաղեր կը խաղան Թուրքերը եւ իրենց բարեկամները:

Վերջերս ամերիկեան թերթ մը ամբողջ թիւ մը նուիրած էր նոր Թուրքիոյ, հրապուրել պատկերներով: «Մարդիկներ, արդիական տարաբով թրքաւորներն են: Եւ անքան ոչ չը արդարեւ: Գաւառ, — Մենք խորքը աղլիկներն ենք, մենք... (Վարպետապետը բարձր ատիթով մը):

Եւ ահաւասիկ թուրք մամուլին ալ ամբողջ սիրահանը կը նուիրէ, Ման Թրանսիլիանի մէջ ներկայացուած յուշագրին առթիւ:

Այս անգամ դրոշի լուսանկերը չեն արձակել Հայերու երեսին, այլ կը ջանան շոյել, քնացնել զանոնք, քանի մը «արեւմտախնդրներու» վերադրելով Հայկական Հարցին արժարժուածը:

Արդ, հիմա որ աշխատանքի ձեռնարկուած է Եւրոպայի մէջ ալ, անհրաժեշտ է օգտագործել նոր սերունդը:

Այս թերթը տարիներով յուղած է հիմնական խնդրի մը, — Եւրոպայի մէջ հասակ նետած երիտասարդութիւնը պէտք է սերտ կապեր հաստատէ արեւմտեղի, բայց մասնաւորապէս Պաշտօններու եւ Ռուստայի Արեւելի ուսանողներուն հետ, որոնք իրենց երկիրներու վաղուան վարիչները պիտի ըլլան: Եւ եղած են արդէն, սկսելով Թրանսիլիան, ուր կատարութեան անդամները մեծ մասով երիտասարդներ են, ասպարեզ նետուած՝ «մարդիկներն են կամ թաքստոցներն:

Խնդիր է, վերջին քսան տարուան ընթացքին շրջանաւարտ եղած երիտասարդները սերտ կապ ունեն իրարու հետ — սերունդի կապ: Եւ ո՞րքան հեղանի է եւ ամուր իրենց կապը՝ այն տարադիր բազմութեանց հետ որ կը կոչուի Հայ Ժողովուրդ:

Շատ բան լսեցինք, արտադրութեանն ի վեր, երիտասարդական գործունէութեան մասին: Կ'ուզէինք որ իրական ըլլային տրուած հաստատեցները: Ոչ թէ սնամէջ տարփողանք եւ ժխտ: Կամ փրփուր եւ փռչ:

Ամէն պարագայի մէջ, ահա լայն ասպարեզ արժեքներու համար արդար յաւակնութիւնները: Նախաձեռնութեան ոգին կրնար շատ մը դուռներ բանալ: Նոյնիսկ սիրնակներ ապահովել այս կամ այն թերթին մէջ:

Գիտենք, հայերէնի պակասը շատ պիտի նեղէ գիրները, նիւթ ճարելու համար: (Այդ մեղքը պիտի մնայ անբաւելի արտա):

Բայց, չեն պակսիր օտարալեզու հրատարակութիւններ, — ֆրանսերէն, անգլերէն, ռուսերէն կամ գերմաներէն: Իրենց առկա բաց են Մատենադարանները: (Ներքինը հր հարցնել թէ իրենցմէ զանի՞ն մտքէ անցնուած են հանդիպել, օրինակ, Նուպարեան Մատենադարանը, որ ունի ճոխ հաւաքածոյ մը հայագիտական հրատարակութեանց):

Հայկ. Դատին պաշտպանութիւնը պարտականութեան են աշխատանքի կը հարկէ բոլորը: Տեսակ մը ուսանողական շրջան ալ այս է, նոր սերունդին համար, հայրենիքի ամբողջացման ճամբուն վրայ: Ե.

Թուրք մամուլին իրատեսկումը Հայկ. յուշագրին առթիւ

ԽՄՏ. — Ինչպէս կ'երեւայ, Թուրք մամուլը իրար անցած է, Սամ Թրանսիլիանի խորհրդածոյովին երկրայացուած յուշագրին առթիւ: Յաջորդաբար պիտի հրատարակենք շարք մը յօդուածներ, ամփոփումը: Անաւարի Հիւսէյն Ճանիւր Նալընքի յիշագրականը, «Հայկական խնդիր» խորագրով տակ (Թանկի 21 Յունիս) —

«ՀԱՅԿԱՅԱՆ ՀԱՐՑ ՄԸ ԶԻ ԿՐԼԱՐ ԳՈՏՈՒԹԻՒՆ ՈՒՆԵՆԱԼ»

— «Պէտք էր տեսնենք դործի սկսել՝ յայտարարելով թէ Հայկական խնդիր մը գոյութիւն ունի ոչ Թուրքիոյ մէջ եւ ո'չ ալ Թուրքիայէն դուրս: Կասկած չկայ, թէ որոշ մարդիկ կ'ուրախանան, եթէ նման դատ մը երեւան ելլէ: Մենք պիտի չձուարանք սակայն անոնց այդ բաղձանքներուն: Մարտած կ'ըլլանք, եթէ Ամերիկայի մէջ կատարուած կարգ մը հրատարակութիւններ կարենան այն տպաւորութիւնը թողուլ մեր վրայ, թէ կրկին կանգ ստացած է Հայկական Հարցը:

Երբ Այս Ժրանքիս կը գտնուէինք, փոքր թերթ մը հրատարակել կարեւոր յօդուած մը, յայտնելով, թէ Հայերը համաժողովին ներկայացուցած են յուշագիր մը, որուն համաձայն Արեւելեան Նահանգներու Հայերը կ'ուզէին թրքական լուծէ ազատուի եւ Ռուսիոյ կցուի:

Այս վերջին բառերը բաւական չե'ն խնդրին բնոյթը հասկնալու համար: — Ըմբռնելի է, որ սաղ մը անկախութիւն պահանջէ: Բայց խելքի մօտ է, որ ոչ սլաւ աղբ մը ուղէ Թուրքիոյ կցուի:

Զգուշացնալ այս լուրը «Պանիք» հաղորդելէ, որովհետեւ անտեղի յօդուած չէի ուղիք պատճառել հայրենակիցներուս, եւ երկրորդ՝ որովհետեւ վստահ էի, թէ նման առաջարկներ չէին կրնար ելնալ:

Կասկած չկայ, թէ Թուրքիայէն դժգոհ Հայեր կան Ամերիկայի մէջ: Անոնք ամէն անգամ որ առիթ գտնեն, նամակներ կ'ուղղեն կարգ մը թերթերու եւ իրենց գզացումները կ'արտայայտեն: Այս կարգի դէպքեր կրնան ամէն օր պատահիլ Ամերիկայի մէջ եւ սակայն, իրականութեան մէջ, դուրս են ամէն նրանակութենէ:

Ասոր հակառակ, հանդիպեցանք Ամերիկայի մէջ կարգ մը հայրենակիցներու, որոնք ճշմարիտ բարեկամներու եւ եղբոր պէս ընդունեցին մեզ, իրենց ընտանեկան յարեկներն ներս հրաւիրելով: Միտա անկեղծ զիչր մը անցուցինք նախկին հայրենակիցի մը մօտ, որ տարեց Ամասիայի մըն էր ու տակաւին կարօտով կը յիշէր Ամասիոյ կենանք ու պտուղները:

Գահիրէի մէջ ալ, օրինակ, լաւ դիրքի տէր Հայ հայրենակից մը երջանիկ անկիւն մը տակաւին կ'երեւէ իրեն: Անկայ պարտէզներուն մէջ:

Այս մանրամասնութիւնները կուտամ, ճշդեւ լու համար, թէ պատճառ չկայ անհանգիստ ըլլալու կարգ մը գրութիւններու համար, որոնց ոչ պարբեր յայտնի է եւ ո'չ ալ նպատակը...

Իրականութեան մէջ դժուար չէ գուշակել, թէ որոնք կողմն են ինչ նպատակով կատարուած են այդ հրատարակութիւնները: Ներկայիս անախընթաց գործընթացի գործունէութեան թատր կը ծաղկանայ Մերձատուր ու Միջին Արեւելքը: Միւս կողմէ, պէտք է հարցնի անեւ նաեւ նախկին կուսակցութիւններու թափփուրները, որոնք ապրելու պէտք ունին, եւ որոնց ապրուստը կը վտանգուի, եթէ Թուրքիոյ մէջ լուծուի Հայկական Հարցը: Ինչ պիտի ընեն այս մարդիկը, եթէ Հայրենիս խառնակել կացութիւնը եւ մարդիկ հանել դիւրի...

Ահա թէ ինչու կարեւորութիւնը շտապ ըրելու համար, որոնք թնամիներու դործին կուգան եւ կրնան տկարացնել փոխադարձ վստահութեան եւ պահանջութեան զգացումները, որոնք հանրապետական վարչաձեւէն ի վեր հաստատուած են վտանգի տակ այլապէս տարբերուել միջին, առանց ցեղի եւ կրօնի խտրութեան: Այդ ըրի - ըտանեւ - ըրուն պատճառով, չկաւածինք մեր Հայ եղբայրներին:

Զուրախացնենք բոլոր անոնք, որոնց շահը կը պահանջէ մեզ տեսնել կրիւներու եւ վէճերումէջ:

«ՍՈՎԻԵՏ ԻՐԱՆԻՍՏԱՆ» անուն օրաթերթ մը կը հրատարակուի Երեւանի մէջ: Խմբագիրն է Աղաբեկ Համբարեան, Աղէճիցի, որ արատած է Պոլսոյ իրաւաբանական վարժարանը, եղած է Վանի Վերաքննիչ Առեանի անդամ եւ գիտէ նաեւ ռուսերէն եւ անգլերէն:

Թէրքամի «Ալիք» Յունիս 22 քուակնով կը ծանուցանէ քէ ապաւ արձակուած են Անդրէ Տէր Օհանեան, իրաւաբան Գրիգորեան եւ Վահան Գալստեան: Աւելի առաջ արձակուած էին Բժ. Արտաշէս Բաբայան եւ Խաչիկ Միլեդեան: Հիմա ալ քիւրմիւսգութեամբ արգիլապալուած էին ամիսներ ի վեր:

ՎԵՐԶԻՆ ԺԱՄ

ԾԱՆՐ ՀՈԳԵՐ ԱՆԳԼՈՅ ՄԷՋ

ՕՐԿՈՒԹԻՒՆ ԿԸ ՍՊԱՍԵՆ ԱՄԵՐԻԿԱՅԷՆ

Ինչպէս գրած էինք, Մ. Նահանգներու նա - իրագահը Քլիք Փոլս - Վարձի (Ենտ-Լիս) օրէնքը, որմէ լայնօրէն կ'օգտուէին Դաշնակիցները եւ բարեկամ պետութիւններ, պատերազմի ընթացքին: Այս կարգադրութիւնը ծանր հարուած մը եղաւ մասնաւորապէս Անգլիոյ համար: Ուղիղիկներ ըրիտանակալ դեպքանը, Լորտ Հըլիֆաքս, Ամերիկա դարձաւ օգնականով, բացատրելու համար կացութեան ծանրութիւնը: Դեպքանը անմիջապէս բանակցութիւններ պիտի կատարէ, որպէսզի Ամերիկա շարունակէ ուսեստ եւ ուրիշ անհրաժեշտ պիտոյները զրկել, այլապէս պիտի ստիպուին անգամ մը եւս կրճատել արքեանաւորումը: Այս մի - եւնոյն հարցին առթիւ դահլիճը բացատրի նիստ գումարեց եւ որոշուեցաւ խորհրդարանին եւ հանրութեան բացատրել կացութիւնը:

Անշուշտ Փոլս - Վարձի օրէնքին ջնջումը յատկապէս Անգլիոյ դէմ ուղղուած չէ: Ըսողներ եղան թէ Թրումըն ուղած է դաս մը տալ Անգլիոյ աշխատաւորական կառավարութեան, բայց նախագահը անմիջապէս հերքեց, յայտարարելով թէ օրէնքը պիտոյնալովական շրջանին համար էր, եւ հիմա որ պատերազմը դադարած է, ինքնին կը դադրէ:

Երեսի. Ժողովին մէջ, Պ. Չըրչիլ խօսք առնելով յայտարարեց թէ Փոլս - Վարձի օրէնքին դադարումը «ծանր եւ վրդովիչ» գործողութիւն մըն է: Ինչ չէր կարծեր թէ «Ամերիկեան այլապէս բերօրէն պիտի վարուի, նոյր ձգելու համար հաստատարիմ դաշնակից մը»: Վարչապետը, Պ. Էթլը բացատրեց թէ այս կարգադրութեան հետեւանալով, այսուհետեւ ստիպուած են կանխիկ վճարել կամ բանակցել տպաւորիկ համար: Անոնք մէջ կայ եւ այս պայմանին:

Փոլս - Վարձի օրէնքը մաս կը կազմէր Դաշնակիցներու պատերազմական ծրարքին: Անոր շնորհիւ էր որ Անգլիա կրցաւ շարժման մէջ դնել իր ամբողջ մարդկային ուժը, անախընթաց համեմատութեամբ, եւ բոլոր անհրաժեշտ պիտոյները եւ հում նիւթերը ստանալ, առանց կանխիկ վճարելու կամ փոխարինել սպարանք զրկելու: Անգլիոյ մէջ վճարելին որ այս կարգադրութիւնը երկրորդ պիտի չտեսէ, ճափոնական պատերազմին վերջը, բայց չէին կարծեր թէ յանկարծ պիտի չնջուի, առանց նախապէս բանակցելու: Առանց հայտնուող անգլանիւթերը զոր կը ստանային ամերիկեան օրէնքին շնորհիւ եւ Դանիտայի փոխադարձ օգնութիւնը որուն պէտք չունէր այլեւս, Անգլիա միշտն էր Դանիտայի պարտութիւնը արտասահմանի մէջ կը ծախսէր տարեկան 2 միլիարդ ոսկի:

Իրեւանական պատերազմութիւնը պիտի ջանայ միջին ճամբայ մը գտնել, մինչեւ որ կարելի ըլլայ տարբեր կարգադրութեան մը յանդիլ: Բանակցութիւնները սկսած են արդէն, մասնաւորապէս ուսելիք եւ ուրիշ անհրաժեշտ նիւթեր ճարելու համար: Կը կարծուի թէ նախագահ Թրումըն նոր յայտարարութիւն մը պիտի ընէ:

ԱՄՆԱՄԱՍԻՆ անգամ ըլլալով Հարցաքնն - նուեցաւ Գերադոյն Առեանի հարցաքննիչ յանձնաժողովին առջև, երեսի. Ժողովին չէնքին մէջ: Հարցումներուն կը պատասխանէր կարճ, պնդելով թէ իր կրցածը ըրաւ: Գրաւման շարիքները մեղմ մացնելու համար: «Առանց իմ ջանքերուս աւելի զէջ պիտի ըլլար»: Հարցաքննութիւնը տեւեց երեք ժամ: Դուրս ելած ամեն, լաւատես կ'երեւար: Երբ բանտակալը պիտի նստէր, տեսաւ որ մոռցած է հին ապտոտ զլխարկը: Փաստաբաններն մէկը կատակեց. — «Բայց ո՞վ կ'ուզէ անել զԸՆԻ խաղիկը»: Լափալ պատասխանեց իրաւագին, բայց կէս մը ժպտելով. — «Այդ պարտները միայն զԸՆԻ խաղիկն է չոր կ'ուզեն»: — Փէթէն իր յուշերը կը գրէ բանտին մէջ:

ՓԱՐԻԶԻ ԱՅՍՏԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ցոյցերը պիտի շարունակուին այսօր ալ, մասնաւորապէս ար - ուսարձաններու մէջ: Ուրախ օր մեծ տոնակալաւորութիւն մը տեղի ունեցաւ քաղաքապետարանին մէջ եւ խանդավառ ճառեր խօսուեցան: Երէկ, շարաթ, մեծ թափոններ կ'ազդուեցան:

ՀՈՒՆԱՏԱ 25.000 ջառ. զիւրմեթը հող կը պահանջէ Գերմանիայէն, իրեն. հաստուած իր կրած վնասներուն: Հոյաւանայի տարածութիւնն է 34186 ջառ. զիւրմեթը, 9.250.000 քնակութեամբ: Պահանջուած գերման հողին վրայ կը բնակին աւելի քան երեք միլիոն հոգի:

ԱՐԵՎԻԻՆ ՀԵՏ...

Իրազմե՛ր հայր:

Հրազճե՛ր, Ջրազճե՛ր հայրենի ,
 Ե՛րբ պիտի դա՛ն արդե՛ք հրա՛վ
 Յու՛յցա՛մ օջա՛խում այ՛ն շէ՛ն ու
 Ողբա՛նէ՛ք գալուստս — վերաշարժ...
 Տօթա՛կէ՛ք օրերս՝ թագմանայ
 Յո՛զմէ՛լ ե՛մ մտնէ՛ժու՛մ փարձարտ ,
 Տենձա՛մ ե՛մ մի ազատ հանգրտան
 Խու՛յսպար ժխտա՛մ տարտարս ...
 Երբ ի՛յն է՛ քառաշա՛ւմ հարրի դէ՛մ ,
 Մշակն ի՛ր վառասակա՛լ շէ՛տ մոռնո՛ւ ,
 Հրազճե՛ր, Ջրազճե՛ր — արրի՛կ ջերմ ,
 Կգա՛մ ես, կ'ընդունէ՛ք անտրտու՛մ :

բաղճինիներու պորտին վրայ, ճակատս բարձր ու
փայլուն, կուրծքս ցցած հպարտ եւ առնական,
լեզուս սահուն, անուտակ եւ անզուսպ, բարձրա -
դասիկ կարտասանելու իմ խօսքը, որ կապարի պէս
ծանր է, ու աղանձողի չափ սուղ:

Ես կ'ըսեմ ահա - բայց՝ խօսքէս առաջ, Համբարձ յարեւին, պատի՛ւ արեւին, նարճ՛տ արեւին, որ արթնցողս զիս ախօր, Հայրենի յիշատակներու գրկին մէջ նետելոյմ գոյութիւնս ամբողջ:

4
Ես ծնայ գիւղի մը մէջ, որ ունէր բարի մար-
դեր, համայնարա՛ւ առատութիւն եւ հերարձակ,
փայուն տրեւ:

Եւ ծնայ գիւղի մը մէջ, որ խեղճ ու ամշկոտ,
բարի ու կարթըաւուն աղիկներ ունէր, որոնք
լուսնկայի նման դէմքեր ունէին, խառն ու խոր-
հրդապաշտ... որոնք աչքեր ունէին հաւկիթի
խտրորութեամբ, սեւ ու խոր, մերթ խափուփի...
խօսուն, կապոյտ ու անհուն, եւ քնդ միշտ անաս-
ման մայրկերպով:

Ես ծնայ գերիկ մը մէջ, որ աղուոր, փորքրիկ
ու սիրուն հարսներ ունէր, գրաւիչ ժպիտներով ու
խոտովէ ձիւերով... Դիրկ գիրկ, Աւետարանի է-
ջերուն պէս լցնուն ու խառն Սրունք՝ Իրենց կոնա-
կէն վար հասանի հասակ մազեր ունէին, գետերու
նման, այլք առ այլք:

Ես ծնայ գիւղի մը մէջ, որուն երկինքէն աս-
րեւը պակաս է՛ր քան Երեւանը։ ու գէշերներն
ալ լուսնկան կը ծագէր իր օրհնութիւնը, լուսն
առատ, բոլոր երգիքներուն վրայ։

Եւ ծնայ ղելից մը մէջ, որուն պարտէզները
թի'ւ շուէին, եւ բարիքն անոնց՝ չափ ու կշիռ։
Բռտն աւափեհետ ազաւմաթիւ էին, եւ օրհնութիւնն
անոնց՝ բոլորի ու շատերուն բաւոյ, որուն լեռ
ներն ու դաշտները, ձորերն ու ձործորները, և քե-
տերն ու աղբիւրները սո՛ւրբ էին ու նուիրական
Սրբելի՝ էին եւ հսկեհիւր։

— Օ՛ր, հին օրերու իմ հայրենի՛ տուն, հայրենի՛ գիւղ... : Պիտի ըլլա՞յ, որ կրկին տեսնեմ քեզ... պիտի ըլլա՞յ: Գթութի՛ւն, ... գթութի՛ւն:

Օ՛ր մը մորրիկ մը անցաւ մեր գիւղին սարերէն։
Զա՛ր, կծու եւ անզո՛ւթ ուրուական մը անցաւ մեր
գիւղին վերեւէն։

Ու անխմանալի արագութեամբ եւ անանուն
վայրադութեամբ, ծիծաղելով, սուլելով, հեգնե-
լով, քրքրալով եւ արհամարհելով, աւելեց տարա-
ամէ՛ն բան, ամէ՛ն ըստն:

Ու հիմա չկա՞յ իմ շէկաշա: Ու հիմա չկան մեր
դիւղերը բոլոր: Բոլորին, բոլոր նահատակուած
սրբութեանց փոխարէն, մե՛նք կանք միայն: Արեւ-

Էլ պահողող արեւոյ արեւոցող, արեւին հետ վե-
րապրող մե'ր սերունդը միայն: Կեցած քաղաքներ
խուժանին դիմաց, լուսաշնցուղ քաղաքներու սըր-
տին վրայ... Հպարտ ու վայրագ, գիտակից եւ

Վա՛յ անոր, որ կ'անգիտանայ կամ կ'ուրանայ
մեզ: Կոտորած սափոր մը՝ անոր հոռեւէն:

6

Օրհնէ՛, ու մեծցո՛ւր մեզ, գեղեցիկ՛ աբու։
Օրհնէ՛ ու մեծցո՛ւր, վասնզի՛ քու վաղդ, որ մե՛ր
ու վա՛ղը պիտի ըլլայ, մե՛նք պիտի պատրաստ
տենք։ Մենք՛, դիւզերու մէջ ծնած, եւ անապատ

մերոն անազնիքը համբնելով սնած ա՛յս մերունդը
միայն: Բոլորս մեր միաքով ու բազուկով, մեր
զրչով ու քրահնքով, մեր հոգիովն ու զգացում -
նեղովը...: Քեզի՛ պէս փառասւր, քեզի՛ պէս

Մ. Ա. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ

ԳԵՐԲՄԱՆԻՈՑ ամերիկեան շրջանին մէջ տա-
կաւին որ եւ է ձեռնարկ չէ կատարուած, քակել
քանդելու համար գործարանները: Ընդհակառակ-
ընդ, ամերիկեան արն պայտօնեաներո ռո ախտի

տիրանային Պերլինի զործարաններուն, կը հա-
ղորդեն թէ ամերիկեան զորքին ժամանումէն ա-
ռաջ Ռուսերը առած տարած էին Պերլինի ամե-
րիկեան շրջանին գրեթէ բոլոր մերկանները, որոն-

ծիրները, դործուած ապրանքները, հում նիւթե-
րը, ուսեսաները եւ դեղերը: Նոյնը եղած է միւս
շրջաններուն մէջ: Նոյնիսկ չէ խնայուած ամերիկ-
եան հաստատութեանը, ինչպէս կը հաղորդէ Գո-

Րանսական պորձակալու թիւնը :

են: Ամերիկեան հազարնոցներ Գոյները իրար խառնուած են: Հաւկթաձեւ մասին մէջ ուր «Ազատութիւն» եւն, քառերը կը գտնուին, աստուերները

ԹՐԲԱՀԱՅ ԴԱՏԻՆ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

Ճշդում մը

Ցաղրակները ճարտունի մէջ

Լիճ, 24 Օգոստ. (Յառաջ) — Ազգ. Միութեան Երբ. վարչութիւնը Օգոստոս 18ին խորհրդակցական ժողովի մը հրաւիրած էր բոլոր կազմակերպութեանց ներկայացուցիչները, առեւտրականներ, բանուորներ եւ ծանօթ անձներ: Կը մասնակցէին նաեւ Ազգ. Միութեան շրջաններու ներկայացուցիչները: Նախագահ Պ. Ալեքսանյանի ժողովը բանալով, կարգադրութեամբ մը մը Հայկ. Հարցի մասին: Յետոյ կարգադրութեամբ Փարիզի կեդրոնէն զրկուած յաջորդիկ վարչութեանը, Հայերէն եւ Ֆրանսերէն, որ ամէնուն հասանու թեան արժանացան: Նախագահը յայտարարեց թէ անոնք որ կը փախաբերին յաւելումներ ընել, կրնան պատժուիլ: Փորձեցինք: Փորձեցինք: Պաշտպանի կողմէ եղաւ փոքր յանդիման: Յետոյ ընտրութեան 10 հոգիները ծանուցաւ յանձնարարութեամբ մը, ուղղակի զբաղելու համար Հայկ. Դատին վերաբերեալ գործերով: Յանձնարարութեան անդամներն էին. — Պ. Պ. Արապեան, Թադէոսեան, Տիգրէ Փափազեան, Պրոքորեան, Զեյնէլտրեան, Տոքթ. Սէփիթեան, Փափազեան, Ֆէրմանեան, Ա. Օսթոյան եւ երեք յարանձաններէն: Ժողովը փակուեցաւ խաղաղապարտութեան մէջ:

ՅԱՄԱՍՏ — Կիրակի օր հրատարակած էինք Մարտիկի մէջ դուրսարեւած ժողովը եւ Յանձնարարութեան ընտրութիւնը: Վերջին պահուն Երբ. վարչութեանէն ստացաւ զեկոյց մը, որ կը պարունակէ հետեւեալ նորութիւնը: —

Ժողովը բաղձաւ յայտնից ար Փարիզի կեդրոնական յանձնարարութեան անկողնայէն դիմելու կատար: Գաղափարներն ըսելու հայտարարեցին որ այս ուղղութեամբ կազմուած մարմիններուն՝ արդէն ամէն տեղ միանաւ այնպէս ինչպէս միացան: Եւ Զորանախաջ ցաղովք եւ խաղաղութեան ժողովներուն հայկական պաշտօնները մերկայացուին, գտնէ այս անգամ, մէկ հակառակ:

ՎԵՐԶԻՆ ԺԱՄ

20ր. 8ր. 40ր կը վերադառնալ վայրը

Առժամանակ կառավարութեան նախագահը վերջացուցած ըլլալով իր պաշտօնը, վաղը Փարիզ կը վերադառնայ Ամերիկայէն, ուր դուռն ինքն ընտրութեան Նախագահ Թորոնքըն Ամերիկայի Լեդէնքս պատուանշանը նուիրեց զորավարին եւ արտօնեց նախարար Պ. Կիտոյի, հանդիսաւոր արարողութեամբ մը:

Թրեքները այժմէն կը խօսին ձեռք բերուած արդիւններու մասին: Ընդհանուր տպաւորութիւնն այն է թէ Մ. Նահանգներու կառավարութիւնը Զորանախաջ բաղձալիցները լրացած է բարեկամական արարողութեամբ, հուսադրեցին որ անոնք, սակայն որոշ յանձնարարութիւններ չեն ստանձնած: Ամէնէն շօշափելի արդիւնքն այն է որ Զորանախաջ անկողնայէն չեն ձեռք բերել Մարտիկի շահերը նկատելի պիտի առնուին: Ուրիշ քաղաքական հարցերու առիթով, նախագահ Թորոնքըն հասկցուցած է թէ ստիպուած են սպասել արտաքին նախարարներու խորհուրդին, որ պիտի զոմարդի Սեպտ. 10ին, Լոնտոնի մէջ: Այդ խորհուրդներուն զիսաւորներն են՝ Հոնոնսի շրջանին միջազգայնացումը, Զորանախաջ բաղձալիցներու շտաբներէն: Ամերիկայէն չեն: Ամերիկայ չունի յանձնարարութիւններ ստանձնել այս մասին, առանց խորհրդակցելու: Անդին չեն: Ընդհակառակը համար Ամերիկայի տեսակէտն այն է որ այդ խորհրդը կարգադրուի Անդինոյ եւ Զինաստանի հետ: Իսկ նախկինները առկի նպատակաւ որոշած են տնտեսական զեւտի վրայ: Ամերիկայ որոշ պիտի պիտի բանայ եւ զանազան դիւրութիւններ պիտի ընծայէ, անհրաժեշտ ապրանքներ ճարտար. համար: Պատերազմը զարգած ըլլալով, փոխադրութիւններն ալ պիտի դիւրանան եւ Զորանախաջ պիտի կրնայ ինքնաշարժ շինարարութեան կատարել:

Զորավարը յանձնարած էր յայտնել իր այցելուութիւնը, որ նպատակը փարստելու շատ մը թիւերէն մացութիւններ եւ ամբողջովն բարեկամականութիւնը: Զորավարը եւ նախագահը հուսալական յայտարարութիւն մը հրատարակեցին, որ կ'ըսէ թէ խաղաղութեանը մտքով կարելի եղաւ քննել չարք մը խնդիրներ, միասնապէս անոնք որ անմիջական կարեւորութիւն ունենին երկու երկրներուն համար: Երկու երկրներուն արտաքին նախարարներն ալ երկու օր քննած են քաղաքական եւ տնտեսական խնդիրներ, «կատարեալ են անկողնայէն ձեռնարկութեամբ»: Այդ քննութեանց հետեւեալով, Զորանախաջ վարչապետը եւ արտաքին նախարարը հաստատած են թէ հիմնական ներդաշնակութիւն կը տրիք Ֆրանսական եւ ամերիկական նպատակներուն մէջ: Եւ յետագայեքան աշխարհի վերաբերեալ խնդիրներն ալ թէ պարտաւոր են աւելի ընդունալ զորութիւններ հաստատելու երկու աղբիւրներէն մէկէն:

« Յուսարեք » տասներկու յօդուածներէ մաղկացած շարքի մը մէջ ընթերցողներուն կը ներկայացնէր ողորացեալ փորձ. — Ա. Նախատրեանի կեանքին «Յուսարեք եւ տալապուրութիւններ», Բժ. Պ. Միսարեանի ստորագրութեամբ:

Ողորացեալ ուսուցիչը իր կեանքին շրջանը փակած է 84 տարեկան հասակին մէջ, հայրենի հողը դառնելով իրեն յաւիտեական վայր:

Բժ. Պ. Միսարեան շատ հետաքրքրական մանրամասնութիւններ տուած էր, որոնցմով կարելի պիտի ըլլայ լրացնել օր մը կենսագրականը: Հանրային զէմքի մը, որ երկար տարիներէ ի վեր, իրեն զատարարակ, բանասէր եւ պատմաբան մեծ գործունէութիւն մը ունեցաւ. մեր կեանքին մէջ, նախ արտասահման (Կարին, Պոլիս, Եւրոպա) եւ յետոյ Հայաստանի մայրաքաղաքին մէջ:

Յուսարեք եւ տալապուրութիւններու այդ շարքին մէջ նաեւ, ինչ կը վերաբերի փորձ. — Նախատրեանի Գոնիա ապաստանած ըլլալուն եւ հոն անցուցած կեանքին, քանի մը մանրամասնութիւններ եւ դերակատար ուրիշ անձներու յիշատակութեան քաղաքականութիւնը աչքի կը զարնէին:

Այդ պահանքներն ուղարկութեան առարկայ պիտի չդառնային, եթէ այս տողերը ստորագրողին անունը կապուած չըլլար ճշմարտութեան հակառակ յիշատակութեան մը:

Յօդուածներէն ութերորդը գլուխին մէջ (10 Յուլիս 1945, թիւ 85), որ Փորձ. Նախատրեանի մշակութեան ժառանգքն է, մասին կը խօսի, յարգելի յօդուածագիրը, տալապուրութեան շրջանի զրական աշխատանքներուն ակնարկելով, հետեւեալ պարբերութիւնը գրի առած էր. «Պայտը մէջ ձեռքարկելով պահուն Փառլ Պարթի «Դատարարական սկզբունքներ» արդէն ամբողջացուցաւ հայացուցեալ էր, քաղաքականութեան մէջ օրինակ, Սուլթանի եւ Գոնիա պահուցած տնտեսները, առանց փաստելու, կրկին անգամ այդ գիրքը քաղաքականութեան մէջ իրենց փարստանքին: Այս կրկնակի աշխատանքներն ոչ մէկ հետք կարելի է գտնել այսօր »:

Գրքի մը վարը — «Նոյն այդ շրջանին, ան ստորից անկողնէն եւ հրապարակելով զոյգ մը ամերիկացի մանկավարժներու — Լիւի Սոսան եւ Զոքը Կիտաբեք — կողմէ պատրաստուած «Մարտիկի լեզու» վերնագիրը կողք ետահետք դառնալիքներէն, զանոնք ալ հայերէնի կը թարգմանէր: Այս գործն ալ կը յանձնէր Անյո քարեկամին հոգածութեամբ. դժբախտաբար ան ալ կարուցած համարելու է »:

Այդ, կը փութեմ յայտարարել հրապարակով, որ Փորձ. Ա. Նախատրեան Գոնիայի մէջ եւ կամ ուրիշ որ եւ է տեղ ինձի ոչ մէկ գրական աշխատութիւն յանձնած է: Ձեռք գրեցին եւ չեն ալ կրնար բացատրել թէ յարգելի Բժ. Պ. Միսարեան ինչ բանի վրայ հիմնուելով տուած է իր այդ յուշերը, որոնք ինձի կը վերաբերին: Կը սպասեմ հերթում — յուսադրեցուցեալ մը «Յուսարեք» մէջ, որպէսզի ամէն թիւրմարտութիւն փարստի այս հարցին շուրջ:

ՄԻՍԱՐԵԱՆ ՊԱՐՏԱՄԵԱՆ

Պուկարիա տեղի տալու

Պուկարիական կառավարութիւնը վերջին պահուն տեղի տալով Անյոյի եւ Մ. Նահանգներու դիտողութեանց, յետաձգեց երեւել, ընտրութիւնները որոնք տեղի պիտի ունենային իրական օր: Լոնտոնի քաղաքական շրջանակներուն մէջ հետեւեալ եզրակացութիւններ կը հանեն այս որոշումէն. — 1. Պուկարիական ընտրութեանց յետաձգումը կը նշանակէ թէ Դաշնակցութեան զորութիւնները չեն խանդարուած միջազգայնային վերատուգիչ յանձնարարութիւն մէջ. — 2. Այժմ յոյս կայ որ Պուկարիա ընտրութիւնները պիտի կազմակերպէ ժողովրդագրութեան սկզբունքներով. — 3. Ժողովրդագրութեան ընտրութիւններով պիտի կազմուի իսկապէս ներկայացուցչական կառավարութիւն մը զոր արեւմտեան պետութիւնները պիտի կրնան ճանչնալ. — 4. Այս ալ իր կարգին պիտի դիւրացնէ հատուկութեան զանազան կեդրամը Պուկարիայի հետ:

Կերտուգիչ յանձնարարութիւն մէջ, ուսական պատուիրակը, որ միեւնոյն ատեն նախագահն է, իր ստացած հրահանգին համաձայն միացաւ անգլիաներիկական տեսակէտին եւ երեքին որոշումը հարգողեց պուկարիական կառավարութեան, որ տեսնելով թէ Մոսկուան չուզէր օգնել, անդի տուաւ:

Պուկարիական կառավարութիւնը միեւնոյն ատեն արտօնեց եօթը դաշնակից թղթակիցներու մուտքը: Ասանք մինչեւ հիմա արտօնութեան կը սպասէին Պոլսոյ մէջ: Ուրեմն այսուհետեւ անդեւ եւ ամերիկական մամուլը պիտի կրնայ ուղղակի լուր տեսնալ այդ երկրէն: Լեհական կառավարութիւնն ալ արտօնեց խումը մը ամերիկեան թղթակիցներու մուտքը:

Պաղատականի մէջ պայթած թաթառին հետեւեալով, ամերիկեան զօրք ձափու պիտի մտնէ այսօր, երեքարթի, մինչդեռ նախապէս որոշուած էր կիրակի: Թաթառին հոսանք մը հիւսիս-արեւելքէն թողնուցաւ 300 մղոն արագութեամբ: Ուրիշ հոսանք մը՝ Հոնի Գոնի: Առաջին օդային զօրամասերը պատրաստ էին ցամաք ելլելու, երբ ստացան յետաձգման հրամանը:

Յետաձգումէն առաջ Թողնոյի անթելը կը ծանուցանէր թէ պատրաստութիւնները լրացած են: Դաշնակցներու անեղ նուաւորմը պաշարած է ձափոնը: Առաջին անգամ ամէն կարգէ աւելի քան 200 մարտական պիտի մտնեն Թողնոյի ծոցը: Առաջին ամենամեծ տորթիլն է այս որ կ'երեւայ ձափոնի շուրջերուն մէջ: Զատնիները իրենք պիտի առաջնորդեն այս մարտականքը, ապահովութեան համար: Զափոնական կառավարութիւնը ամէն միջոց ձեռք առած է, որպէսզի միջազգայն չպատահին: Նաեւ զանազան մէկ շարքի մէջ վեր մարտնչներ կը կատարեն, ցամաք ելլելու, եւ ի հարկին կուտեն ձափոնը:

Զափոնի մէջ ալ պիտի գործադրուի «չեղարայ» կանոնը, աւելի խստութեամբ: Ամերիկեան հրամանատար մը յայտարարած է. — « Զեմ ուղիք որ միջ կ'ընտրուի մարտականքն — որ եւ է կերպով կամ բարեկամութեան տպաւորութիւն գործեն: Հրամայած ենք որ գործի մարդու պէս պարունակ միայն երկց սպաննու հետ յարաբերին: Եթէ դիմադրութեան հանդիպենք, պիտի կոտորեն եւ ստանանք ինչ որ կ'ուզենք »:

Մ. Նախտրեանի անթելը զորոյց մը յիշեց որուն համաձայն ձափոնի կայսր անձնասպան եղած է, քայց աւելցուց թէ որ եւ է պաշտօնական լուր չունին: Ընդհակառակն ուրիշ հետաքրքիր մը կը ծանուցանէ թէ կայսրը հրամանագիր մը ուղղած է ձափոնի սպաններուն եւ զինուորներուն, որպէսզի զինաթիւք ըլլան եւ նուիրուին վերաշինութեան: — Զինացիները դառնեցին Գոնիոյ, Եւրոպայի եւ Նահանգներ: — Թողնոյի կը հետադարձ թէ բազմաթիւ ձափոնները հարաւ — Բիւրի ըրած են կայսր պաշտարանի առջեւ: Անձնասպանութեանց համաձայն կը շարունակուի:

ՄԱՐԻ ՄԸ ՏՈՂԱԿ

ՀԱՅԸ ԱՌԱՄՆ ԿՏՐՈՆԻ ՊԻՏԻ ԾԱՌԱՌԻ Եւ յիշեց ինչ սկսեալ, ինչպէս յայտարարեց պարեմաւորան նախարար Լիւի մէջ: (Կարգ մը թիւերէն կը զրեն՝ հոկտ. 15): Նախարար բաղձալից պիտի չաւելնայ յոնուարէն առաջ: Զարգեղակցող զգալաւոր պիտի աւելնայ Հոկտեմբերէն եւ հոկտ. 1-ին, ամսական 600 կրամ, որ յետոյ պիտի բարձրանայ 700-ի եւ 750-ի: Միւր պիտի արուն շարաթը 250 կրամ, թիւրեւ միանգամայն ազատ հոգալու: Խմորեղակցի (փաթ) պատրաստութեան զարկ պիտի տրուի, ինչնիւր համար չոր բանիւրեղէնի (ընդհանր) պակասը:

ՓԱՐԻԶԸ ՊԱՐՏԵՆ ՈՒ ԵՐԳԵՆ Զարաթ եւ կիրակի դիւրինի բուն, մայրաքաղաքին ազատագրութեան տարեդարձին առթիւ: Հայրենասիրական եւ յիշատիական երգերը կը թնդացնեն քաղաքը: Թափոններ, հրահարութիւններ, օդանավային թռիչքներ, բոլորն ալ ի պատիւ ազատութեան: Գերարդիական պարերուն խանութեան էին մինչեւ 1900էն մնացած պարի ու խաղեր: Դաշնակցի զինուորներն ալ խանութեան էին բաղձութեանց, ինչնիւրով այն օրերը երբ առաջին անգամ Փարիզ կը մտնէին եւ կ'ընկճուէին համարյոյնիւր տեղաւորապիւն տակ:

Մ. ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ Եւ հիւանդ բանուորական կամիւտէն, որ 500.000 անգամ ունի, կը պահանջէ ատանց խաղութեան գործ եւ ապրուստ ապահովել այն բոլոր շրջաններուն որ Զորանախաջ մէջ կ'աշխատէին պատերազմէն առաջ:

100 ԿՐԱՄ ՄԻՍ Եւ 90 կրամ խոզեղէն պիտի բաժնուի Օգոստ. 26էն Սեպտ. 2-ի շարքուն, համապատասխան կտրոններով: Երկարաճողութեան Օգոստոսի BF (միս), DN (միս յիւրեղ), VIII, BD, BC կտրոնները:

ՄԻՋԻՆ ԱՐԵՆԻԼԻԲԻ բրիտանական դրամներէն մը հաստատուեցաւ Գահիրէի մէջ:

ԵՕԹԸ ԳԵՐԻՄԱՆ ԳԵՐԻՄԱՆ ԿԱՌԱՌԻՆԵՐՈՒ Եւ համաձայն Մ. Նահանգներուն մէջ, իրենց մէկ ընկերը սպաննած ըլլալով:

500.000 ԳՐԻՄԱՆԻՎԵՆԻԿԵՆԻ Կան Զորանախաջ մէջ, համաձայն աշխատանքի նախարարին յայտարարութեան:

ԼՈՍԱՆՔՍՏԱՆ — Գ. ՏԵՕԼԷԲԻ Նոր երկը, Զեմօրին, պատմութիւն 1895-ի պատերազմներէն, անգլական բարձրագույն եւ հին դէպքերով ճշարտացած: Ընտիր հատոր մը անգլերադարձ: Տպ. Տէր — Յակոբեան:

Imprimerie DER-AGOPIAN, 17, Rue Damesme • 13
Le Gérant : H. AGONEYAN

ՄԵՐ ԽՈՍԹԸ

ԻՂՃՈՎՎ ՔԱՐ, ՄՏԳՈՎ ՓՈՇԻ

Ի՞նչ տպագրություն կրեցի, աչքն անցնելով թուրք մամուլին արտայայտությունները՝ Սան Ֆրանչիսկոյի խորհրդատու իրեն ներկայացրած լուրջագրին առթիվ (տես Յառաջ, կիրակի եւ երեքշաբթի)։

Անշուշտ անօգուտ է որ եւ է պատասխան կամ վիճարկություն։

Քսան տարուան «Հանրապետական» կարգու-տարքն անարժ քաղական չեղաւ, քիչ մը պայծառ-նամտութիւն սորվեցնելու համար թուրք մամուլի վարիներուն։

Միշտ նոյն եղանակով — ստորագրողը վառ-տակաւոր դրաղէտ — հրապարակագիր մը ըլլայ թէ հասարակ խոստումով մը։ Կատարելա ճամբ-րախօսութիւն հոգեկան թշուառութեան եւ մտաւոր անակունքի։ Այդո՞վ թար, մարդ վորի։

Փոխուած են արտայայտութեան ձեւերը։ Աւելի ազատ կը գրեն ու կը խօսին։ Եւ ասկայն, միւսնոյն ժանդաւար ոգին է որ կը տիրապետէ։ Թիւրք եւ ընդվիցեցողի։

Ամրող հաւաքածոնքը քրքի ու սերտէ։ Թըղթանք 1910—13ի, 1922—25ի կամ 1940—45ի հաւաքածոյ մը — նոյն կողմու կապած գիտելիքները — Հայերը եւ Թուրքերը եղբոր պէս կ'ապրեն, «Գոմիճիճի»ները եկան խաղաղեցնել։ Հիմա նորէն եղբայր են, կը վայելն ամէն ազատութիւն եւ իրաւունք թուրքոյ մէջ։ Բայց, նորէն մէջտեղ ելած են «արկածախնդրները»։

— Միւս կողմ պէտք է հաշտի առնել մախիմ կուսակցութեան քայիքիւնները որոմ վայելու պէտք ունին, որոնց ապրաւոր կը վտանգուի, երբ Թուրքիոյ մէջ լուծուի հայկական հարցը»։ (Թանին)։

— «Թուրքիոյ մէջ վերջնական հաշտեցալորի երթարկում է փոքրամասնութեան խնդիրը»։ (Վաթան)։

— «Փանի մը ի պաշտօնէ արկածախնդիրներ կը շարունակեն մոլորամոլորէն կաշտ մնալ Դաշ-նակ կուսակցութեան հին ծրագրին եւ կը յաւան-տար միջամտութեան վերին իայ ժողովուրդին փակապաշտը»։ (Սոն Թէլէկաթ)։

Իմացէ՛ք, ոչ աւելի քան մէկ միլիոն ժողովուրդ է ջարդուած։ Այն «Արեւելեան նահանգները» աւա-րի տուած եւ անհրաժեշտ են վերածուած։ Այն անոնց հարազատ բնակիչները, — զարմալ 1 միլիոն —, արմատախիլ են ցիրուցան թաղմութեանց վրածու-ում են ի սիրտ աշխարհի։ Այն Կարա — Արտաշա-նը, Սուրմալուի դաշտը եւ ուրիշ Հայկական հողեր Թուրքիոյ կցուած են բռնի։ Այն Պոլսոյ տփ մը հայուներն իսկ բանաւոր հօտ մը դարձած է, միշտ ահուգողի մէջ։ (Դեռ չենք յիշեր անոնց քան տարուան անխախտ հաւատարմութեան վարձքը, «Անհուրութեան Տուրք»ի ճեղքին օ-րէնքը (1942-43), որ փոշիացուց միլիոնաւոր հանրային եւ անհատական արատութիւնները...)։

Երբանկութեան մէջ կը լողանք, եւ ասկայն երեւն ունինք «Հայկական Հարց» յարուցանելու։ «Քաղաքական արկածախնդրութեանց ետեւէն վա-զելու, շահախնդրութեան»...

Մէկ տարբերութիւն, այս անգամ։

Սպառնալիքներ չկան եղած հրատարակու-թեանց մէջ։ Ընդհանուրապէս, փաղաքական խօս-քեր — «մեր հայ եղբայրները»։ «Հայերը ուղղա-միտ կանք մը ապրեցան Թուրքիոյ մէջ»։ Թաւալիւ։ Անշուշտ այսքանն ալ անոր համար որ, հի-րախորհրդ են Սան Ֆրանչիսկոյի եւ Գազիէի մէջ — ի հարկէ նաեւ Փարիզի մէջ — բարեմիտ Հայե-րու կողմէ, որոնք «Երջանիկ անկիւն մը կ'երարեն Ահմադ պարսիկներուն մէջ», կամ «Կարօտով կը յիշեն Ամառիկ կանաչն ու պտուղները»։ Ոնձոր-ներն ու տանձնի՛քը։

Որչէն։ Թող այսպէս շարունակեն։ Իսկ մենք, աւելի քան երբեք հաւատարիմ ազգային ուխտին — Թըքաւոր Դաւ — միշտ միշտ արթուն եւ վրճ-ուական, այս ճակատագրական օրերուն։ Գործենք միակամ եւ աշխոյժ։ Առանց տարուելու ծայրայեղ լաւատեսութեամբ, ալ աշխատանքի լուծելով գիտակցութիւն։ Անվատ յարաբերութեամբ։

Դժուար է ըսել թէ ի՞նչ անակնկալներ վերա-պահուած են մեզի, կանանչ սեզաններուն վրայ։ Գիտենք, միայն, որ կենսակուտակ բանաձեւեր, յուշագրիւններ, դեկլոյցներ, բարձրանքներ եւ պա-հանջներ իրար կը հարկաւորեն արդէն։ Եւ մինչեւ որ կարգը մեզի հասնի...

Բայց, ունինք մէկ հաստատուն զետին։ Յալ-թականներէն դռնէ մէկը լըծօրէն շահագրգռուած է մեր հարցով եւ յոյս կ'ներշնչէ նուազագոյն քո-հացումն ապահովելու։

ՀԱՅ ԿԵԱՆՔԸ

Հարաւ. Ամերիկայի մէջ

ՊՈՒԷՐՏՐԻՍ ԱՅՐԻՍ, 8 Օգոստ. (Յառաջ). —

Հնգամիայ աշխարհաստանն ու կործանարար ար-հաւիրքէն յետոյ անակնկալ մը եղաւ «Թառալ»-ի վերհարաւորակութեան լուրը, որ անսահման սիրով ու կարօտով ընդունուեցաւ։ Լա Փաթայի այս հեռաւոր ամերիկ վրայ ծուարած Հայրենա-բաղձ բազմութիւններու կողմէ։ Ասիկա կենսու-նակ ապացոյց մըն է թէ տարիներու վաղքին հետ, ու հակառակածանակչիւ պայմաններուն, հայ սի-րուր դարձած չէ խնկարկելէ իր մշակոյթին, ազ-գային ճգնաժամներուն ու վերելքին։

Նոյնիսկ այս հեռաւոր հորիզոններուն տակ, հայ ժողովուրդը իր հայրենական սոկունու-թեամբ ու ազգային ոգիով, այս վերջին տարի-ներուն յաղթած է չափաւոր սուրբ մը տալ։ Եթէ մտաւոր մարգերու վրայ մշակութային զգալի վե-րելք մը եղած չէ, այնուամենայնիւ այլ ուղղու-թեամբ շատ մը գործեր կարգադրուած են։

Եւ ասիկա առակաբար պէտք է վերադրել անոր, որ պատերազմական տարիներուն հետ, Հարաւային Ամերիկայի հանրապետութիւններու անտեսական վերելքին զուգընթաց, յայտնապէս քարեյաւուած են նաեւ հայ զաղթականութեան նիւթական արժէքները։

Երբեմնի հայապահանջն ու ասիական ամերիկե-փախստական զանգուածները, իրենց տոկուն ու յարատեւ աշխատանքով կըցած են արապիւղէ ապրուստի անհրաժեշտ միջոցներ։ Պարզ աշխա-տանքներէն մինչեւ տեսարանականները, այս վեր-ջին տարիներուն անասելի նուաճումներ ունեցե-ն։ Յատկապէս ունեւոր դարս խոշոր հարստու-թիւններ զիջած է։ Այս պայտայութիւն վերելքին մէջ, յիշատակելի է, որ այս զանց առած չէ իր ազգային պարտականութիւնները, եւ այս կամ այս ձեւով կը ջանայ օգնել կեկեկցիւն, դպրո-ցին, հիւանդանոցին ու այլ ազգային պահանջ-ներուն։

Անհատական ու մասնակի յաղորդութեանց շարքին, նշելի է նաեւ այն, որ երբեմնի անմի-թար մատուցած զոհերն ալ բարուր վիճակի մէջ կը գտնուին, ու նորահաս սերունդը, թէեւ կրթական աննպաստ պայմաններու տակ, կը շա-րունակէ մայրենի լեզուն սովորել ու ազգային պատմութեան իրազեկ մնալ։ Դժբախտաբար կը պակսին վարժ մասնագէտ ուսուցիչներ ու այլ տրամադրելի ուժեր, որոնց չնորհի երկար տա-րիներ կարելի պիտի ըլլայ հնարք մը գործել ու ուժացման անմիջական վտանգը կանխել։

Ամէն պարագայի մէջ, Ամառնի ամերիկե մի-շն լաւանձաւալ Լա Փաթան գերմարդկային հի-գոր կը թափուին այս ուղղութեամբ։ Եւստով վա-րերու մէջ նախանձելի զարգացական շէնքեր կա-ռուցուած ըլլալով, Ժամանակակից մանկավար-ժական յարմարութիւններով կը դաստիարակուին մեր մանուկները։ Թէեւ Պարսիկոյ մէջ պետական խտրութիւնները քիչ մը աւելի են, սակայն մինչ այս կարելի եղած է յաղթահարել ու շարունակել զարգացական գործը։ Աւելի միաթիւրական է Պուէ-րտի Արեւիկ կրթական վիճակը ու արտարձաննե-րու եւ մայրաքաղաքի շուրջ 15 վարժարաններու մէջ հազարէ աւելի նորահասներ ազգային կրթու-թիւն կը ստանան։

Հանրային ու ազգային մարդկային վրայ շար-մը կազմակերպութեանց կողքին կարեւոր դեր մը կը շարունակէ կատարել Հ. Կ. Պաթը։ Պատերազ-մի ընթացքին Արեւմտահայերէն ֆոնտին համար տա-րիներ շարունակ մասնաւոր աշխատանքներ կատա-րած է։ Պատերազմի կարօտեալ Հայրենակիցին - դուռն օժանդակելու առաջարկութեամբ, մասնաւոր կարի արհեստանոցներ հիմնուած են ուր հան-րութեան նուիրատուութեամբ հաւաքուած կերպաններով շուրջի ընտանեկաններ հանդի-մեցնելու ամբարտած են, ի հարկին հեռաւոր կարօտանքներու զրկելու համար։ Այս օրերուն Հարաւ. Ամերիկայի Հ. Կ. Պաթի մասնաճիւղը նա-խաձեռնած է նաեւ ընդհանուր հանգանակութեան մը, որուն առանց խտրութեան ամէն Հայ ընդ առաջ կ'երթայ տարով իր բաժինը։ Գնանքի այս կենսական կազմակերպութիւն մօտ ապագային աւելի լայն հնարաւորութիւններ պիտի ունենայ օգնական ձեռք կարկառելու ամէն անոնց, որոնք արհաւիրքէն յետոյ անհասկելու օժանդակութեան պէտք ունին։

Նոյնիսկ նաեւ գործին աղղակ մը կը ներկա-յայնէ հանրապետի Արեւի Միջաշէնի հիմնած Արմենիա երիտասարդաց Միութիւնը, որ քանի մը

ԻՆՉ ԿԸ ՊԱՏՄԵՆ

Հայաստանէն վերադարձողներ

ԽՄԲ. — Կիրակի օր հրատարակել էիմք Եգիպ-տակ «Մատանակ» բնօրինակ քաղաքական յայտարա-րութիւնները, Բաղդադ Թուրքիայէն։ Ստորեւ կ'ամփոփենք Թուրքիայի երկու պառագամաւոր - ներուժ, Տաթ. Հ. Վալալախանի եւ Պ. Գ. Բալա-զանի յայտարարութեանց անկողմէն։ Տեղ շանկու համար հարցաւորները մեծ մասով զան-առաւ ենք։

Մեր տպագրութիւնները շատ լաւ են։ Ժողո-վուրդը ամբողջութեամբ լծուած է աշխատանքի։ Բոլորը կ'աշխատին, ամէն տարիքի Հայերը, իւ-րաքանչիւր իրեն յարմար գործերու մէջ։ Կայ վե-րաշինական մեծ աշխատանք։

Ապրուստը չենք կրնար ըսել թէ ճոխ է։ Ամէն ոք, ըստ իր աշխատանքին ու կարողութեան կը վարձատրուի։ Այն ընտանիքները, որոնք աշխա-տող ձեռքեր չաւ ունին, աւելի դուր են, աւելի դիւրին կենցաղով, անոնք որ աշխատող ձեռքեր քիչ ունին կամ կարողութիւն չունին, կամ ուրիշ խօս-քով անհարկ են, անոնք անշուշտ, աւելի դժ-ուար կենք ունին։ Կարելի է հող ձեռք բերել, ոչինչ վարձով, կ'էլ կ'ընես մշակել։

Կառավարութիւնը բնակարաններ կը շինէ եւ յարկ առ յարկ վարձու կուտայ։ Կարելի է, օրի-նակ, ըստ ընտանիքի մը անդամներու, թիւին, յարկարարժէն մը ունենալ եւ թիւիւ վարձով մը, 25—30 տարիէն տէր դառնալ յարկարարժէնին։

Ընտանիքը պաշտպանուած է։ Կը քաղաքային բարձրագոյնութիւնը։ Մինչեւ 3 զաւակ ունեցողներ թիւիւ անկախութիւն կը գտնեն։ Բայց 3էն աւելի զաւակ ունեցողները լաւ կը վարձատրուին։

Բոլոր մայրերը չեն աշխատիւ։ Կրնան տունը նստիւ եւ տնական գործերով զբաղիւ, կ'էլ միջոց ունին։ Իսկ այն կիները, որոնք աշխատանքի կ'եր-թան, իրենց զաւակները «մանկամուտներ» կը տան, ուր մաքուր հագուած եւ գորգաւորուտ Նըստի կը խնամեն զանոնք։ Ըսեմ այս առթիւ թէ նորածնիները աւելի առողջ են. 52ի տեղ 54 հասակ ունին եւ աւելի ծանր կը կշռեն։ Նոր սերունդը երկայնաւաստի է։

Կիներ Հայաստանի կենսական մէջ մեծ դեր ու-նին։ Ամէն կարգի աշխատանքներ կ'ընէ ան, տնա-կան, երկրագործական, գործարանային, այլեւ վարչական ու դիւանական։ Պետութեան վարչու-թեանց մէջ, դիւանական ու նման աշխատանքներ - քու մէջ առաջնակարգ դեր ունին անոնք։ Երիտա-սարդ աղջիկները լաւ կրթուած են, գոյլժառանգու-թիւն ունեն, կրնան երթալ համալսարան եւ մասնագի-տութիւններ սովորել, հիւանդապահուիլ, բժշկու-նէն, քիմիական եւն. են։ Անշուշտ, չէք պատեր որ հազուադէպ կապուտը փայլուն ըլլայ։ Համեստ է, քանի մը տարուան հազուադէպ զգեստներ են, բայց մաքուր։ Պատերազմ է եւ կ'երպանդիւնի նե-ղուրթիւն կայ հոն ալ։ Կիները նոյնպէս համեստ հագուած են. քանի մը տարի ստալուան նորոյթ-ներէն, բայց այսիւրեւէ Հայ կիներն են եւ իրենց յատուկ զգեստներով։

Առ հասարակ լաւ են ընտանիքները ըստ ի-րենց ներթափանչ ու աշխատանքի պայմաններուն։ Գաւառի ճաշերուն, մեզի, այսինքն՝ Արօթիանի Ին-թուրիստի պանդոկին մէջ, լաւ ճաշեր տրուեցան, ծուր, պանի, քանիքսէն, խաւաք, մանդի, եւն., թէեւ Երեւանի մանդիւր լաւ չէ։ Այդ ալ ա-նոր համար որ, նախ միտ բանական կ'երթայ եւ կ'երկորդ, որովհետեւ երիտասարդ անասունները չեն մորթուի, տարեցները կը մորթուին։ Ամէն բան «բաժնի» է, ոչ շատ առատ, բայց առատ ուսողներ կան։ Լաւ ապրուստ ունին զինուորա-կանները, արուեստագէտները, մտաւորականները եւ վերջնական շատ զաւակ ունեցողները, որոնք յաւելաւ պարէն ալ կը ստանան։ Ասիկ զատ, ա-նոնք որ Կոպերտարիկներու անդամ են, կրնան ա-ւելի ամեն անդեղէն ստանալ։ Դուրսն ալ կարելի է ճաշել, բայց քանի մը անգամ սող։

Աշխատող ձեռքեր ունեցողները արուեստա-գէտները եւն. կրնան գործունենալ։ Բայց մեղքա-մով կարելի չէ հոն ապրիւ։ Միւր ոսկին 18 րուպի է, թէեւ դուրս 1000էն աւելի։ Իսկ մէկ հօշիկ ներքիւ 15 րուպի... Տեղացիներուն համար, տե-ղական դրամով աւելի դիւրին է կենանք։

— Արեւմտե թէ՛ հազար ոսկի մ'իստին տանիք, րուպիլի՛ք պիտի փոխէք։

Սուր. կրնաք դրամատունը դնել, 5 առ հա-րիւր տոկոսով ալ, բայց րուպիլի դիւրով։ Սա-կայն, կրնաք չիւրսնցնել եւ նոյնիսկ շահէ, կ'էլ դրամի փոխարէն ապրանք տանիք արտասահմա-նէն, ինչ որ կը թողարկուի։ Այն պարտքեր որ տա-րած ապրանքը կրնաք ձեռ ուզած դիւրով ծախել շուկան։ ոչ որ քաղաքէ կ'ըլլայ։

Ունեւորները քիչ են. պետական, որոնք պա-րէն եւ զանազան իրեղէններ կը ծախեն, որոշեալ

տարիներ առաջ հազիւ քանի մը տասնեակ հոգի-կազմուած ըլլալով, այսօր արդէն հազարի բարձ-րացած է իր քանակը։ Նշանակալից է նաեւ անոր որակը, ուր արդէն շուրջիսի թիւ կը կազմեն հա-մարաբանականներ, բարձր մասնագիտութեանց հետեւողներ եւ այլ կենսական ուժեր, որոնցմէ շատերը արդէն մեր հանրային կենսին մէջ պա-տասխանատու դերը ստանձնած են։

(Միջոցաւ յաջորդով) ՍՄԲԱՏ ԹԱԳԻՍԵԱՆ

գինով: Պտուղն ալ, ամէն բան պետականացուած է եւ պետութեան հատուկն կը ծախուի, ինչպէս աշխատանքը, որուն փոխարէն կը վճարուի:

— Գոհ է ժողովուրդը այս փոփոխէն:

— Կան գոհներ, կան դժգոհներ: Բնականաբար, ծանր կեանք ունեցողները դժգոհ կ'ըլլան: Մնաց որ, պատերազմէն առաջ աւելի լաւ եղած են, ինչպէս ալ երկիրներու մէջ ալ եղած է. Հայաստանի ժողովուրդը թէ՛ օգուտները շատ ըրած է, թէ նիւթագէտն եւ թէ անձնագէտ, պատեհ - բարձր հետեւանքով:

— Երիտասարդութեան կը հանդիպե՞ր: — Երիտասարդութիւնը զինուոր դադար է: — Մինչեւ որ տարիքը: — Կարծեմ մինչեւ 45 տարեկաններ: Անկէ վերերը եւ կիները կ'աշխատեն: — Աղջիկները, անոնք ալ եղած են զինուոր: — Այլ պարտաւորիչ, կարծեմ կամաւորներ կան:

Այցեկեցինք վարժարանները, ուր դասագիրք պահուած էր, լրջութիւն եւ լաւ դաստիարակութիւն: Ձեռնհաս ուսուցիչներ եւ ուսուցչուհիներ կան, դասարանական լաւագոյն առարկաներով օժտուած: Այցեկեցինք թատրոն եւ օփերա, ուր ներկայ եղանք Ալմաստ օփերային: Կայ Ճիւրմուռիայի շէնքը, ուր 90 հոգիինց խումբ մը լաւագոյն ու ապագայութիւններ կուտայ: Երբ, պար ու նուազ: Խնդրեցինք որ այս խումբը արտասահման գայ: Հաստատեցք որ մենք ապագայութիւն կը ձգէ եւ մենք յաջողութիւն կը դռնէ տոնէ տեղ: Հետագայը պահան է նաեւ շարժանկարը, հայ եւ ռուսական կեանք, միշտ դաս - տիարակիչ հանգամանքով:

Ծառ տըր շէնքեր, պողոտաներ, կամուրջներ եւ վերապէս գործարաններ կը կառուցուին:

Ստայակ, կը կառուցուի Չանդուրի վրայ մենք կամուրջ մը, ուր 40.000 գերման գերիներ կ'աշ -

խառցուին: Իսկ մասամբ կառուցուած է - գինիի մեն գործարան մը Օշականի մէջ: Օշականի շրջանը տարեկան 3 միլիոն քիլո խաղող կուտայ, որմէ կընայ արտադրուի շուրջ 100 հազար միլիոն լիտր գինի: Գործատան առաջին յարկը կառուցուած է եւ պատերազմի պատճառով շինութիւնը դադար է: Բայց, կը դործէ արդէն այս և. յարկը 70.000 լիտր քանակի գինի պատրաստուած է, որ ճարտի մնալէ ետք ծախու պիտի հանուի:

Եկեղեցական համադրուածքը պատկառելի Ժողով մը եղաւ: Պատուիրակներ եկած էին ոչ մի - այն արտասահմանէն այլեւ Հայաստանէն եւ Խ. Միութենէն: Եկած էին Թիֆլիսէն, Գանձակէն, Արմաւիրէն, Ղարաբաղէն, Լենինականէն եւ այլ շրջաններէ:

— Ունեցա՞ք վիճարանութիւններ:

— Այո, երբեմն շատ բաւ: Հինգ ժողովներու ընթացքին քննեցինք եկեղեցական սահմանադրութիւնը եւ կաթողիկոս ընտրեցինք: Կիլիկիոյ կաթողիկոսութեան պիւտոճի կազմութեան առ - թիւ, շատեր կը պնդէին որ Կիլիկիոյ կաթողիկոսարանը ինչպէս պարսիկացիութիւնները իրենց նիւթական գործածութիւններով ալ պէտք է ենթարկուին էլիմիանի: Բարդ խնդիր էր եւ եղան թեր ու դժմ երկար վիճարանութիւններ: Համա - ձայնութիւն զոյգացաւ յետոյ: Կրօնական տեսակէտէն անոնք բացարձակապէս ենթակայ պիտի ըլլան էլիմիանի, բայց վարչականութիւններ: Կա - թողիկոսին իրաւունք տուինք որ ժամանակի ըն - թացին նման խնդիրները ընէ եւ աւտօմատիկ հրահանգներով կաղաքագործութիւններ ընէ, մինչեւ որ օր մը կարելի ըլլայ ընդհ. կանոնադրութեամբ արտադրել: Եթէ յօդուած առ յօդուած քննէնք եւ վիճէնք, ժողովը կ'ընտրէ 3 ամիս տեւել: Ինչքան ալ կերպը առաջարկեցինք եւ ժողովը ընդունեց:

Թիւնը եւ պիտի չմիջամտին ուրիշ երկիրներու ներքին գործերուն: Արեւելեան Ձիմաստանի եւ հարաւային Մանչուրիոյ երկաթուղիները՝ մէկ ցանցի վերածուելով պիտի շահագործուին միասնաբար: Դաշնագիրը վերջացած ատեն, երկաթուղին Ձիմաստանի սեփականութիւնը պիտի դառնայ: Փարթ Արքիւրը ռուսահայկական նաւակայան մը պիտի դառնայ եւ պիտի օգտագործուի միայն ռուսական եւ չինական մարտանաւերու եւ առեւտրական նաւերու կողմէ: Ռուսիա պիտի պաշտ - տանք ալ իսկ նաւահանգիստը, ի հարկին անհրաժեշտ հաստատութիւնները հիմնելով: Ռուսիա կընայ նաեւ ցամաքային եւ ծովային զինուորներ պահել հոն, իբրեւ պահակազօր: Տարբեմ արտա նուա - անցնող արտա պիտի հաշուուի, Ձիմաստանի պատաս - խանատուութեան տակ, բայց նաւահանգիստին հիմնադրուածքը ռուս պիտի ըլլայ: Հանրաքուէ պիտի կատարուի Արտադրի Մոնիթորին մէջ: Ձի - նաստան ի հարկին պիտի ճանչնայ Մոնիթորին ներ - կայ հանրապետութիւնը: Խ. Միութեան ալ իր կարգին պիտի յարգէ Ձիմաստանի զերիշխանու - թիւնը Մանչուրիոյ մէջ եւ անոր հողային ամբող - ջութիւնը: Մոնիթոր յանձն կ'առնէ նաեւ չմիջա - մտել: Ձիմաստանի ներքին գործերուն, ամէն քարո - յական եւ նիւթական արտադրութիւն ընծայել, զին - ուորական եւ ուրիշ նիւթեր ճարգելով:

Վերջին լուրերու համաձայն, այս դաշնագիրը արդէն ունեցած է երկու դործական հետեւանք - ներ: — Առաջին՝ խորհրդային բանակները քաղաք - նի Բալուր Մաշինիքայէն, առաջին զօրանետե - րը՝ մինչեւ 15 օր: Ամբողջ պարպումը պիտի լրա - նայ ձափոնի անձնատուր ինքնէն երեք ամիս վերջը: Երկրորդ՝ չինացի համայնական առաջնորդը՝ Ման - Յէ, յանձն առած է խորհրդակցել մառէշալ Զակ Բայ Եէրէ հետ, դադարեցնելու համար նը - րին պատերազմը: Ամերիկեան զեպայան ալ պիտի մասնակցի այս տեսակցութեան: Ձիմաստանի ար - տաքին նախարարը յայտարարեց թէ ռուսահայկա - կան դաշինքը երաշխիք է տեւական խաղաղու - թեան մը Ծայր - Արեւելի մէջ:

383 մարտական Թափոյի ծոցին մէջ

Երէկ աշխարհի ամենամեծ Արմատան — Նա - տառորդը — համախորհուած էր Թոքիոյի ծոցին մէջ, զինուոր հանելու համար Ճափոնի հողին վրայ, իբրեւ յաղթական: Միւնիոյն ատեն 1300 օդանաւեր կը սաւանդէին օդին մէջ, հետագայն - Գոմիոնի կատարելով: Նաւատորմին մէջ կը գրու - նուին հինգ զրահուորներ, որոնց մէկուն՝ «Մի - սուրիքի» մէջ հրամանատար կը վարէր գործողու - թիւնները: Առաջին առթիւ Թոքիոյի ծոցը մասն, առաջնորդութեամբ Ճափոնի ուղեցոյցներու, հինգ զրահուորները, 11 յամանաւեր, 26 Թորփի - նաւեր, 16 անահաւաքներ, 15 փոխադրանա - ւեր եւ բազմաթիւ օժանդակ նաւեր: Ցամաքահա - նումար կիսաւ երէկ, երեքշաբթի: Առաջին առթիւ - ցամաք եղան 10.000 ծովային հրացանակիրներ: Գործողութեանց ներկայ էին 30 դաշնակից սա - ներ: Մարտականքուն անցքը տեւեց վեց ժամ: Ծափոնի ներկայացուցիչները ընդունեցան «Մի - սուրիք» զրահուորին մէջ, կարգադրելու: Հոսմար գործողութեանց մարտամանութիւնները: Բազ - մաթիւ օդանաւեր կը սաւանդէին ծովակալ - մար

ԹԻՐԿԱՆՆԵՐ ԴԱՏԻՆ

ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՀՍԱՐԻ

ՊԱՆԵՒՈ - ՔԱՇԱՆ. — Կիրակի, 26 Օգոստոս, ժամը 2ին մեր թաղին յանձնարարութեամբ կազմակեր - պած էր ժողով մը Բաշանի քաղաքապետութեան սրահին մէջ: Ներկայ էին մօտ 400 հայրենակից - ներ: Կը նախագահէր Պ. Գիւլնէրիտ: Առաջին բանախօսը, Պ. Լ. Տօնիկեան մանրամասն տուաւ Հայոց կրած անիրաւութիւնները, սկսեալ Լեւոն Ն. Թաղաւտարի մահէն (1393) մինչեւ մեր օրերը:

Նախագահը ձայն տուաւ Մ. Մարեանին եւ տե - րիկահայ սպային մը, Ալեք. Ճիւրեանին, որոնք յոր - դորեցին անգլական իմութիւն հայ ժողովուրդ - ղի բոլոր խաւերուն միջեւ:

Վերջին բանախօսն էր Պ. Շարմիսան որ Հա - յաստանին նոր վերադարձով ըլլալով մանրա - մասն տեղեկութիւններ հաղորդեց մեր երկրի վե - րելքի մասին, մշակութային, տնտեսական, ճար - տարարեւտական եւ այլն: Բանախօսը նկարագ - րեց Գեղարքի վանքին կերտումները, — միա - ձուց, հակա, կրանիթեայ քարաշէնքը հայաբազու - դուրի եւ մուրճի հարուածներով մարմին առած երեք տաճարներ, որոնք կարծես առանձին - ա - ռանձին կոպտած քարերով շինուած են: Իբրեւ օրում կացութեան պատկեր, կրկնեց այն տեղե - կութիւնները որ հրատարակուած են թերթերու մէջ: Յետոյ կարգաւ յանձնարարուի բանաձեւը, որով կը պահանջուի Թրքահայաստանը: Ներկա - ները լսելով բանաձեւը, պատրաստակամութիւն յայտնեցին թե թիկնեց հանդիմանալով՝ կեղծ - Ծանձնախոսման, որպէսզի մեր ժողովուրդի ձայ - նը լսելի դարձնէ Դաշնակիցներու մօտ: «Մեր Դա - տը կը յանձնէր Խորհրդային Հայաստանին» — հետեւաբար Խ. Միութեան՝ կառավարութեան, ինչպէս նաեւ մենք յաղթականներուն որոնք ժող - վրդապետութեան եւ արքայութեան համար մղե - ցին ու շահեցան այս պատերազմը: — Թղթակից

տանաւին վրայ: Ամերիկացի ծովակալը չիտեցաւ ձափոնի բանադնացիներուն հետ որոնք խուզար - կուեցան եւ իրենց սուրբըր յանձնեցին Ամերիկա - ցիներուն:

ԳԼԻՄ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՃԻՐԱՆՑ ՎԵՐՃԵԼ, «Մուսա Տաղի» հանրաժա - նօթ հեղինակը, «Մուսա Լու Անճելուր» մէջ (Բաշ - ֆորնիս), արտի հանդիմանութիւն: Մնած էր 1890 - րէն, Փրակա, բայց չէր թէ ամբողջովին, մինչեւ իր քաղաքը, ապրած էր Գեղարքիին: Եւ Աւստրիոյ մէջ: Գեղարքի էր մշակուիթով, խառնուածքով եւ լեզուով, բայց միշտ ճշնեցաւ կամուրջ մը ճիշդ գերմանական երեսակալութեան եւ լատինական բանականութեան միջեւ: Առաջին չիքըր բանա - տեղծութեանց հատոր մըն էր, «Աշխարհի քարե - կամք» (1911): Երկրորդ հատորը նոյնպէս, աւելի հասուն (1913): Մենք պատեհագիրին, (1915), կեր - դէր ազատագրութեան, մարդկային եղբայրացիու - թիւնը (Աստի եւ անոնք): Զորքը հատորը, «Դաստաստանի օրը», կը փառաբանէ անձնագոհու - թիւնը: Յետոյ յաջորդաբար գրեց խաղաղասէր եւ վշպար: «Մուսա Տաղի» քառատուն օրերը, որ բազմաթիւ իջուներու թարգմանեցան (Հայե - րէն՝ Եր. Տէր Անդրէասեան), կը ներկայացնէ 5000 Հայոցի զիմադրութիւնը եւ հանրային կեանքը իրական սուրսափնեւուն տակ: Դեռ կը խօսինք իր մասին:

Այլի Տիկին Վահրամ Զարփեան, Օր - Եո - յանա Վ. Զարփեան, Տէր եւ Տիկին Լուսար Զարփեան, Պ. Լեւոն Զարփեան, Տէր եւ Տիկին Ալյադանեան, Տէր եւ Տիկին Հեքման Գաղանեան (Թէքան), Տէր եւ Տիկին Իերուն Գաղանեան (Երեւան), Այլի Տիկին Ճիւրեան, Օր. Լիտ Զարփեան, Տէր եւ Տիկին Վահր Թոքուեան, Տէր եւ Տիկին Անդրէասեան (Ամերիկա), Այլի Տիկին Գաղանեան (Ամերիկա), — Տէր եւ Տիկին Մարտիկեան (Պոլս), Տէր եւ Տիկին Սիմոնեան (Ամերիկա), Այլի Տիկին Փաշաեան, Տէր եւ Տիկ - Ինճուեան եւ զաւակները, Պ. Գաղանեան, Այլի Տիկին Գալուստեան, Այլի Տիկին Հալաբեան, Տէր եւ Տիկին Աւագեան եւ զաւակները: Բոլոր իր ըն - տանեկան պարագաները, խորին ցաւով կը ծանու - ցանն դասնադէտ մահը:

Պ. ՎԱՀՐԱՄ ԶԱՐՓԵԱՆԻՆ
Իրենց ամուսնոյն, հօր, եղբոր, քեանային, եղբոր զաւակին, մօրեղբոր եւ աղջակային, որ տեղի ունե - ցաւ 25 Օգոստոսին, 50 տարեկան հասակին մէջ: Եւ Գաղապարտութիւնը կը կատարուի այսօր, շո - րեքշաբթի ժամը 4ին, Հայոց եկեղեցին, 15 rue Jean Goujon: Մարմինը կ'ամփոփուի Մէմֆիսի գե - րեզմանատունը, ընտանեկան դամբարանին մէջ:

ԾԱՆՈթ. — Մասնաւոր մասնագէտ չափագիր - րէն Կ լիւնդրաի Անրիպա իբր այդ Անասի:

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

2,000,000 ԱՄԵՐԻԿԱՅԻՆԵՐ
կը ծափախան Զօր. քր Կօլը

Առժամեայ կառավարութեան նախագահը ան - նախընթաց իսկականութեամբ ընդունեցաւ Նիւ Եորքի մէջ, ոչ միայն իբրեւ հիւր, այլեւ իբ - րեւ անոր պատուակալ քաղաքացին. տիտղոս մը որ շատ քիչերուն կը արուի: Երկու միլիոն քաղա - քացիներ խուռած մենք պողոտային վրայ կը ծա - փահարէին զօրավարը, երբ քաղաքապետարան կ'երթար: «Կեցցէ՛նք» կը թնդացէին օդը: Խնայաւար, բաժանաճառեք արտասանուեցան քա - ղաքապետարանին մէջ: Քաղաքապետական խոր - հուրին նախագահը յայտարարեց թէ «ստանց - Գրոնսպայն դիմադրութեան մեր յաղթանակը պիտի ուշանար: Ուղեկիցիքին մէջ գիտեն թէ Ժամանակի վերաշինութիւնը նոյնքան կարեւոր է խաղաղութեան համար որքան իր պատմութեամբ եղաւ պատերազմին համար: Գոյնակալ մը բաժակ պարպեց «Ժամանակի խորհուրդ հանրապետութեան համար որ արտասանութեան օրրանն եղաւ»: Ժրան - սայի արտաքին նախարարը «պատնէներու Փարի - զին մեծարանքը յայտնելով մենք քաղաքին՝ Նիւ Եորքին, մաղթեց որ ձիւստան ալիւս չենթար - կուի Դիմադրութեան մարտիրոսութեան: «Բայց եթէ ստիպուե՛նք միեւնոյն զոհողութիւնները կրել, պիտի կրենք»:

Ամերիկեան բոլոր թերթերը երկար եւ պա - ակեղաբար սինակներ կը նուիրեն զօրավարին, ա - տուին էջերուն վրայ: Զօր - տը Կօլ եւ իր հետե - ւորները երկուշաբթի օր Երեւոյ գաղին, իսկ երէկ մեկնեցան Քանաուս, ուր հիւրասիրուելէ վերջ պիտի վերադառնան Փարիզ:

Ինչպէս դրած էինք երէկ, այս այցելութեան շնորհիւ Պրանսա շարք եւ ջոշափելի առաւելու - թիւները ապահոված է, տեսնական գետնի վրայ: Գալով քաղաքական պահանջներուն, անոնք մենք մասով պիտի քննուին Լոնտոնի յառաջիկայ խոր - հրաժողովին մէջ:

Նախագահ Թրումըն օգնիւս մը նուիրեց զօր - տը Կօլի, յարեւմտեան անոր զոր Բոպէլթի նուիրած էր Զորչիին: Կը կարծուի թէ զօրավարը Փարիզ պիտի վերադառնայ այս օգնականով:

Ռուսու չինական դաշինք

Խ. Միութիւնը հրատարակեց այն դաշնագիրը որ կընուած էր Ձիմաստանի հետ, Օգոստոս 14ին: Այս գլխաւոր տրամադրութիւնները, որոնք մենք արտադրութիւն գործեցին քաղաքական շրջանակ - ներու մէջ, եւ որոնք ամապէս կը վերահաստա - սեն Ռուսիոյ դիրքը Մայր - Արեւելի մէջ: —

Դաշնագիրն տեւողութիւնն է 30 տարի: Եր - կու երկիրները կը ստանձնեն պատերազմէն վերջ ձեռք անել ամէն միջոց, խափանելու համար որ եւ է փորձ որ կ'ընայ խախտել խաղաղութիւնը: Ծանօն կ'առնեն փոխադարձաբար օգնել, եթէ ձա - փոն յարձակում գործէ: Անոնք պիտի գործակցին փոխադարձաբար յարգելով իրենց գերիշխանու -

ապագայ ունենալ, կ'աւելցնէ Պ. Բարազմեան, ծանրախոհ չեղտով մը եւ երկու պատուիրակները վերջին անգամ ալ պէտքեր կը շնորհակալանալ համագործակցութեան արտասահմանի բոլոր Հայերուն, կազմակերպութիւններուն ու հոսանքներուն, յօ - գուտ հայրենիքի եւ անոր Սրբազան Դատին:

ՅԱՌԱՋ.— Պատգամաւորներէն Յունաստանի առաջնորդ Մազլըմեան արք.: «Յունաստանի յառաջնորդը այսօր ինչպէս, ինչպէս տեղեկութիւնները հաղորդում է, աւելի քան երկու ժամ: Առաջնորդը շնորհակալ է համագործակցութեան իր բառով՝ միասնականութեան ամրապնդման համար:

— Ելման համագործակցութեան հարցում: Ամերիկայի եկեղեցական միութեան հարցով:

— Այս հարցը դրուեցաւ, բայց յարմար չլլալով ժողովի մէջ ատով դրադել, հարկ դատուեցաւ որ նորընտր կաթողիկոսը ինչ անձամբ ձեռք առնէ եւ միացման կենսական հարցը լուծէ: Իմ ալ բաղձաբա է՝ որ լուտով լուծուի այդ խնդիրը եւ վերահաստատուի եկեղեցական ու ազգային միասնականութիւնը: Կենսական է այս պարագան:

— Հայաստանի մէջ ալ կա՞յ միասնականութեան նոր տեսակետներ:

— Այո՛, թէ՛ պետական շրջանակներու եւ թէ եկեղեցական շրջանակներու մէջ ընդհ. ցանկութիւնն է: Առաջինն ու երկրորդն համաբարձրութիւնն ու համագործակցութիւնը անհրաժեշտ են մեր ժողովուրդին համար, մասնաւորապէս օրերուն ու տարիներուն:

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Աւելի շուր պիտի ունենայս անկո

Նախարարական խորհուրդը առջի օր նիստ գումարելով, հաստատեց պարենաւորման նոր ծրագիրը մը որ զգալի բարեփոխման կը պարունակէ: Ահա անոր տարեկան օրոշումները.

1.— Ձմեռի ամիսը տամար նոյնիստ լին սկսեալ, եթէ Սեպտեմբերի եւ Հոկտեմբերի հունձներուն հաւաքման շնորհիւ կարելի ըլլայ անհրաժեշտ մթերք կազմել: Քաղաքներու համար ցորենի արազ յանձնուել, իւրաքանչիւր կենդանի միջոց 30 ֆրանքի յաւելումական պարգեւ մը պիտի վճարուի այն արտադրիչներուն որոնք նոր հունձքին ցորենը յանձնած կ'ըլլան Յուլիս, Օգոստոս, Սեպտեմբեր եւ Հոկտեմբեր ամիսներուն:

2.— Զարկ պիտի արուի ձայնի (խմորեղէն, mentaires) արտադրութեան եւ բաժնէջափր պիտի աւելնայ ձմեռը, փոխարինելու համար դեղատոնքի հունձքին անբաւականութիւնը որ հետեւանք է երաշտի:

3.— Գնումսնձնորի արտադրութեան գինը նշանակուած է 300 ֆրանք իւրաքանչիւր կենդանի: Ասոր վրայ պիտի աւելնան 35—100 ֆրանքի պարգեւներն այն վայրերուն մէջ որոնք արտադրութիւնը տկար է եւ անոնք որ ծանրապէս վնասուած են երաշտի հետեւանքով: Լուծուած է Ք. Բ. Օ. Ա կազմակերպութիւնը (գնանախնէր, սոխ եւ սրիտոր): Անոնք թաշտումը պիտի կատարէ եռանգամ դրասնեան մը:

4.— Միւսի բաշտումն ալ պիտի բարեփոխուի հոկտեմբեր լին սկսեալ: Գինեղը ազատ պիտի ըլլայ արտադրութեան համար:

5.— Զարգեղելի (matières grasses) ամսական բաժնէջափր պիտի ըլլայ 600 կրամ, Հոկտեմբեր լին սկսեալ:

6.— Դաւառի արտադրութիւնը նուազած ըլլալով ամբողջ աշխարհի մէջ, առաւելագոյն չափով բաշտուելու համար ձակեղեղի մշակումը, ձակեղեղին գինը (մէկ թոնը) պիտի բարձրանայ 960 ֆրանքի, նաեւ պիտի վճարուի 160 ֆրանքի պարգեւ մը քաղաքային գոտաւորութեան համար, որոնք համապատասխան 1120 ֆրանք պիտի վճարուի իւրաքանչիւր թոնի:

7.— Գինի արտադրութեան գինը պիտի բարձրանայ 90 ֆրանքի, որուն վրայ պիտի աւելնայ 10 ֆրանքի պարգեւ մը, վնասուած այգիներու վերակազմութեան համար:

8.— Գինեղու ազատութիւնը վերահաստատուած է խմորեղի (cidre), անոր յատուկ խմորին, ձիւրի եւ ջրիներու համար:

× Պաշտօնաթիւրքի հրատարակեց Սեպտեմբերի բաշտումներու ցանկը: Միւսի շարքական բաժնէջափր պիտի ըլլայ 150 կրամ: Յաւելումական բաժնէջափր պիտի արուի 33նը եւ ծանր աշխատանքներու, որոնք պիտի ստանան համապատասխան 250 կրամ: Դաւառի բաժնէջափր կը մնայ անփոփոխ, բայց յինքնին որոնք պիտի ստանան 625 կրամ: Սուրճը պիտի բաժնուի Սեպտեմբ. թիւ 34-ընտրուով, 150 կրամ խառն, որուն 40 կրամը գուտ սուրճ հատուկներով:

ՄԱՐՍԻՆԻ մէկ հանրակացուն մէջ Ամերիկացի սեւաւորթի զինուոր մը խոշոր աւազակային մը քաշելով, սպաննաց պաշտօնականներուն եւ ուղեւորներուն իրեն յանձնել ինչ ու ունին: Ինչո՞քնը սարսափահար համակերպեցան: Զարագործը յետոյ հանրակացոյն ինքնով անհետացաւ:

Ե՛րբ կը վերջանայ «նախագործումը»

Տեղական թերթերը կը գրեն թէ դործակցութեան վերջի միջակայիցներու մաքրագործումը յարցած է աւելի քան 233 համեմատութեամբ: Մինչեւ հիմա մահուան դատաւարարուած են 1630 հոգի: Դատուած ամբաստանեալներու թիւն է 53.400: Դեռ 25.000 հոգի կարգի կը պալան: Բացի մահապարտներէն, 53.400 հոգին 7500 դատաւարարուած են ցկիւնաւ տաժանակիր աշխատանքի, 5345 հոգի բանտարկութեան՝ թիւապարտութեամբ, աւելի քան 12.000 հոգի՝ բանտարկութեան: Անպարտ արձակուած են 3500 հոգի: Աւելի քան 20.000 հոգի դատաւարարուած են ազգային անպատուութեան, իսկ 8000 հոգի արձակուած են քաղաքային դատարաններէն: Դատաւարութեանց ամենաբարձր թիւը արձանագրուեցաւ Յուլիսին, երբ քննուեցան աւելի քան 10.000 պարագաներ:

Զօր, քը Կոյի վերադարձը

Առժամեայ կառավարութեան նախագահը Ամերիկայէն վերադառնալէ առաջ կարեւոր ճառ մը խոսեցաւ Շիքսթի մէջ, չեղտելով թէ ամէն բանէ առաջ տնտեսական աջակցութեան կը պալան, վերադառնալու համար աւերակ երկիրը: Զօրավարը առանց վերապահութեան յայտարարեց թէ Մ. Նահանգներուն նախագահը եւ կառավարութեան անդամները լայնորէն ըմբռնեցին դրուած հարցերը եւ մասնաւորապէս Ֆրանսայի վերաբերեալ խնդիրները: Յետոյ պարզեց Ֆրանսայի կրած կորուստները, առաւելանքները, նաեւ վերադառնալու թեան ճիշդը: «Բայց եւ այնպէս խիստ տաժանելի ձեւ մը պիտի անցնենք»: Գիտենք եւ ինքեւ ծածկեր: Բայց այս ձեւերը նուազ տաժանելի պիտի ըլլայ քան վերջինը: Մեծ սխալ մը պիտի ըլլար թիւթարել թէ Ֆրանսա կ'ուզէ դժմանալ վերադառնալու իր արտադրութեան միջոցները այնպէս ինչպէս որ էին: Մեր մէջ ամէնքս ալ հասկցած են լիջնոր աշխարհ մը կը մտնենք»:

Հազիկոյթի մը մասնակցէին 500 հրաւիրեալներ, ամէն դասակարգէ:

Զօրավար Փարիզ վերադարձաւ Քանտալէն, ուր եւս խանդավառ ընդունելութիւն մը ստացուած էր: Լոնտոնի թերթերը կը գրեն թէ նախագահ թիւթար զոր խոստումներ էլ տուած Գերմանիոյ վերաբերեալ հարցերու մասին: Գալով Իտալիոյ, հաւանական կը նկատուի որ միջազգային կարգուսարք մը հաստատուի Ամերիկէի իտալական գաղթականներու մասին, մասնակցութեամբ իւր Միութեան: Հեռագրի մը համաձայն, 650 միլիոն տոլար փոխ պիտի արուի Ֆրանսայի, վերադառնալու փութեան համար:

Ամերիկ. բաւական Թոֆիոյի մեջ

Երեքշաբթի օր ամերիկեան օդային զինուորները գրաւեցին Թոֆիոյի օդակայանը, մինչ նուաւորութիւնը կ'ընդունէր Ճափոնի մնացեալ 55 մարտանաւերէն 28ին անհատաւորութիւնը: Զօր. Մաք Արթըր Ճափոնի մայրաքաղաքը պիտի մտնէ այսօր, չորեքշաբթի, 7500 զինուորներով: Միեւնոյն առան 20.000 ծովային զինուորները պիտի գրաւեն Ճափոնի երկրորդ մեծ նաւակայանը, Սեթոնոքա:

Ճափոնական անթիւր նոր պայմանագրով մը խնդրեց, կարգ մը լուսաւորութիւններ ստանալու համար: Կառավարութիւնը ամէն միջոց ձեռք առած է, պայմանները դործադրելու համար, բայց կ'ուզէ խուսափել զգալի միջադէպերէ:

× Նախագահ թիւթարը առաջադից խորհրդարանին շարունակ 18—25 տարեկան երիտաւարներու զինուորագրութիւնը, մինչեւ երկու տարի, նկատելով որ 1.200.000 զինուորներ անհրաժեշտ են, դրուեալ երկիրներու ապահովութեան համար: Նախագահը արտօնեց հրատարակել Գերմանիոյ եւ Ճափոնի զիտական գիտնորուն վերաբերեալ նիւթերը:

ԿԱՐԱԳԻՆ ԳԻՆԸ, որ մինչեւ 800ի բարձրացած էր, 600ի, նոյնիսկ 300ի թիւով է: Կրտսի թէ շատ չանցած 180 ֆրանքի պիտի ծախուի:

5.000.000 **ՀՐԵԱՆԵՐՈՒ** անուանով կոչ մը ուղղուեցաւ Միացեալ Ազգերուն, որպէսզի աջակցին, հրէական Տուէ մը հաստատուելու համար Պաղեստինի մէջ:

ՄԱՐՍԻՆԻ նամակ մը ստացանք Սարգիս Գուլհանէանէն ստորագրութեամբ, «Գիւնեաց խումը մը Պոլսեցիներու»: Կը պահանջեն Ազգ. Ճակատի կեդր. վարչութիւնէն «անմիջապէս քննիչ մարմին մը զրկել, մաքրագործելու համար տեղադրուող Ազգ. Ճակատը»: Այս առթիւ կը գրեն թէ Ա. Ճի. կարեւոր անդամներէն մէկը ձերբակալուած է ծանր արատաւարութեամբ, Օգոստոս 20էն ի վեր:

ՓԷԹԷՆԻ ԱՐԶԱԿՈՒՄԸ պահանջելու համար ազգ մը հրատարակուած է ամերիկեան թերթի մը մէջ, 1200 տոլարով, զօր. ար Կոյի այցելութեան առթիւ: Միեւնոյն առան Թոֆիոյիցիները գրուած են:

ԳԱՆՈՒԹԷ ԳԱՆՈՒԹՔ «Յունաստան» ընկերակցութիւն

«Յունաստան» կ'իմանանք թէ Գահրէթի մէջ կազմուած է «Հայ Մշակոյթի Եւրոպայի ընկերակցութիւնը», մասնակցութեամբ 18 հայրենակիցներու: Ընկերակցութեան նպատակն է ծառայել Հայ մշակոյթին, աշխատել անոր զարգացման ու բարգաւաճման եւ անոր միջոցով՝ Հայ Ժողովուրդին ու մասնաւորապէս Եւրոպայի հայութեան ազգայնահայեան կենսական ու նուիրական զորքին: Ընկերակցութիւնը պիտի աշխատի միասնական մշակութային սերտ կապ հաստատել արարական մշակոյթին հետ, մասնաւորապէս Եւրոպայի եւ ընդհանրապէս Միջին Արեւելքի մէջ: Այս նպատակներուն հասնելու համար, Ընկերակցութիւնը որոշած է.

ա) Ստանդարտ Եւրոպայի հրատարակութիւնը եւ ապահովել զայն, աւելի ճոխացնելով: բ) Հիմնել Հայ Մշակոյթի Տուէ մը Գահրէթի մէջ, արժանաւելի՝ երկարաժամ պաշտօնի եւ հետապնդուած նպատակներուն: Այս հաստատութիւնը օտուած պիտի ըլլայ:

1) «Յունաստան» համար արդիական տպարանով մը եւ խմբագրատունով մը:

2) Ընդարձակ եւ շեղ սրահով մը, (800-1000 հոգիի համար) ազգային հաւաքոյթներու, թատերական ներկայացումներու եւ այլ ազգային մեծ հանգիստներուն համար:

3) Յարակից սինակներով ազգօգուտ եւ Հայ մշակոյթին ու համայնքին նուիրուած միութիւններու եւ կազմակերպութեան համար:

4) Հրատարակչականով մը, ազգային զբաղմունքներ, արտադրութեան եւ առհասարակ Հայ մշակոյթին զարգացման ու ծառայման եւ արարական մշակոյթին ծանօթացման նուիրուած:

Ընկերակցութիւնը ձեռնարկած է արդէն կաւաւոր նուէրներ ընդունելու, իր անդամներէն ու իր նպատակներուն համակողջ բոլոր Հայերէն:

Կազմուած է իր Վարչական Խորհուրդը, որուն նախագահն է՝ Պ. Աւետիս Զաքարեան, զանաւարձ. Պ. Զարեկ Զաքարեան, զօրավար ատենադպիրը՝ Պ. Լեւոն Գոգհանէսեան:

Նուէրներու ընտրութիւնը հասած ըլլալով աւելի քան 7.000 եզ. ոսկի, արդէն իսկ գնուած է քաղաքին յարմարագոյն ու կեդրոնական մէկ փողոցին միջոցաւ գեղարար, որուն վրայ պիտի կառուցուի ապագայ շէնքը, թէ՛ փրէ՛քէն ղէպի Եւրոպայ նորարար պոզողոցին վրայ: Ընդարձակ է դեռիւր եւ արժած է մօտ 8000 երկու. ոսկի:

ԳԱՆՈՒՄԸ ՏԱՐԱԿ

ՅՐԱՆՍՍԱՅԻ ՎԵՐԱԾԻՆՈՒԹԻՒՆԸ 15 տարի պիտի տեւէ, համաձայն վերադառնալու նախարարին յայտարարութեան: Ընդհ. վնասը կը հաշուեն 4760 միլիոն ֆրանք, զումար մը որ անընթացի է. մինչ նախորդ պատերազմին չորս միլիոն էր: Անկարելի է հաստատենք բոլոր վնասները:

Կեղծ **ՀԱԶԱՐԱՆԵՐՈՒ** խնդրին առթիւ, զոր հազարներ էին երկ, թերթերը կը գրեն թէ դուստր ոչ թէ 80 միլիոն, այլ 200 միլիոն ֆրանք է: Կեղծիքի ընդունելու երեսն հանուած են նաեւ Պոտոյի, Տիւնի, Նանսիի եւ Բլեյնոնի մէջ: Տարածողները մեծ մասով Հիւս. Ամերիկեցի են, որոնք 800 ֆրանքն կը գնեն կեղծ հաղարկոյթ: Մայր դործարանը չէ դառնուած տակաւին: Ամբողջ Ֆրանսայի մէջ զանազան խումբեր կը դործեն, թղթագործ տպիւր. կամ ընթերցութեան ճանելու համար: Պոտոյի մէկ տպարանին մէջ դառնուեցան 10 միլիոն ֆրանքի կեղծ թղթագործներ:

ԸՆԴՐԱՆՍԱՅԻ ՊԱՅՔԱՐ երթալով կը ծաւալէ: Բոլոր կուսակցութիւնները շարժման մէջ դրած են իրենց ճառախօսները: Պ. Էֆօ խօսելով յանուն արմատական կուսակցութեան, պաշտպանեց երկու ժողովի տեսակէտը. — Երեսի. Ժողով եւ Մեքսիկոյ, յայտարարելով թէ միայն մէկ Ազգ. Ժողովը պիտի դառնայ վարարան ամբողջաւորութեան: Համայնաւարները կը պահանջեն միայն մէկ ժողով:

ԳՐԱՆՈՒՄՈՒ ՕՐ. — Բոլոր կազմակերպութիւններին կը խնդրուի նկատել ունենալ Սեպտեմբեր 16 թուականը, որ պիտի նուիրուի Ազգ. Դատի եւ Ռորհ. Հայրենիքին վերադարձած պատգամաւորներու զինուորական առթիւ կազմակերպուած հրապարակային մեծ միջոցներին:

ՅՐ. ԿԱՐԱՆՏ ՆԱԶԻ Փարիզի մասնաճիւղի հայերէնի դասընթացները վերադարձումը՝ Սեպտ. 6: Աշակերտները կը հրաւիրուին ներկայ ըլլալ առաջին իսկ դասին:

«ՅԱՌԱՋ» կը ՆՈՒԻՐԵՆ. — Փարիզէն Ամերիկահայ գիւրուոր մը, Պ. Միհրան Տէօքէճեան վեց ամսուան «Եւրոպա» կը նուիրէ իր ծօրը՝ Տիկին Զապէլ Տէօքէճեանին, Նիւ Եորք:

ԱՐԻԻՆՈՏ ՀԱՆԳՈՅՐ

Փարիզեան թերթերը պատահաբար միայն տեղ հուսան ուսուցիչները յարաբերութեանց, այն ալ երբ կը խօսուի Նեղուցներու մասին: Ինչ որ կը գրեն երբեմն, արձագանգներ են: Շատ քիչ թերթեր ունին սեփական թղթակցութիւններ եւ տեղաւորութիւններ:

Ընդհանրապէս, անգլեամերիկեան մամուլը կը յորդի չորեքերով, տեղաւորութիւններով եւ ուսումնասիրութիւններով, այն օրէն ի վեր որ Մոսկուա չեղեալ Հոկտեմբեր 1925ի բարեկամութեան եւ ոչ - յարձակման գաղտնիքը:

Այս երեւոյթին մէջ պատճառը անշուշտ այն է որ Անգլիոյ եւ Ամերիկայի թերթերը լոյս կը տեսնեն գործարանային ծառայով: Առաջին երկրին մէջ՝ էջերը կը ծառայուին, իսկ երկրորդին մէջ առանց սահմանափակումի:

Բայց կան ուրիշ պատճառներ ալ: Այս երկրի արհեստ Նոդեր ու վերքեր ունի որ, չի կրնար նոյն թիւով եւ յայտնութեամբ հետեւիլ ամէն միջազգային անցուղարձի:

Ուրեմն, մենք ալ շատ մը նորութիւններ անգլեամերիկեան մամուլէն կ'իմանանք:

Այսպէս, անգլեամերիկեան գործակալութեան մը Հոմերի թղթակցի մը վերջերս շահեկան տեղեկու - թիւները կը հաղորդէր ուսուցիչները վէճի մասին (Հայրենիք):

Համաձայն հրատարակուած տեղեկութեանց, 1942ին, երբ գերման բանակները Վոլգայի ափերը կը գտնուէին, Թուրքերը ժամը հասած կը համարէին, գործադրելու համաթիւրանական ծրագիրը: Այդ օրերուն անոնք զինուոր համախմբած են Անդրկովկասի սահմանին վրայ, ինչպէս կը հաստատուի Փարիզի խորհրդային դեսպանատան օր - կանն ալ: Այդ առթիւ Թուրք թերթերը երատարակելու են Մեծ Թուրքիոյ քարտուկները, որոնք համաձայն քրդական ամառամեծերու մէջ կը մտնէին ամբողջ Կովկասը, Հիւսիս Կովկասը եւն: Դարձեալ այդ օրերուն Թուրքերը անպատկառ ըն - ծացը մը թանձր էին Ու - Միութեան եւ անոր զե - նակիցներուն հանդէպ:

Դիմաւոր թղթակցի կարծիքով, եթէ Ու - Միութիւնը փոխանակ ուղղակի Թուրքիոյ ներկա - յայնչու իր պահանջները, զիմում կատարէր Միացեալ Ազգիներու կամ Երեւ Մեծերու միջոցաւ, կաշտութիւնը արհեստ ալ պատանդորդ արիւր Հա - մարուէր որքան այսօր: Հիմա որ ձեռնոցը նետած է, դժուար թէ մէկը լուծուի բարեկամաբար:

Ուրիշ խօսքով, ամերիկացի թղթակցի, Փէթ Զրէքը, անխուսափելի կը գտնէ ընդհարումը Ու - Միութեան եւ Թուրքիոյ միջեւ:

Թղթակցի չափաւոր ձեռով կը պատճառա - բանէ իր տեսութիւնը:

1. Բուսանալ պահանջները այնքան մեծ են որ, եթէ կատարուին, Թուրքիա պիտի վերածուի տասներորդական պետութեան մը, սահմանափակ - ուած Անտառիոյ գործ եւ իրի ժայռերուն եւ հա - զիս մէջ:

2. Թուրքիոյ ներկայ յետադիմական վարիչ - ները այնքան չափաւորացեալ կարծիք ունին ի - ընց ուժերուն վրայ որ, պիտի չուզին կամովին տեղի տալ Ու - Միութեան ագէն:

3. Բուսանը որչա՞մ են աւել գնով ստանալ իրենց պահանջները:

Արեւմտեան պահանջները: Այդ եղանակաւորութեան կը յանդի թղթակցի, եթէ Անգլիա եւ Մ. Նա - հանդիները անակնկալ մը չտարբին, միջին ճամբայ մը գտնելով կամ ուղղակի միջամտելով:

Տարափոխ չկայ որ եթէ Թուրքիա զիմադրէ եւ խորտակուի, Բուսան չտա աւելի ծանր պա - հանջներ պիտի ներկայացնէ:

Դժուար է հաստատել թէ Անգլիայի վարիչնե - րը այդպիսի անխելութիւն մը պիտի փորձեն: Մամուլը հիմա որ պատահաբար վերջացած է եւ տաւալոր ուժեր արտադրելի կը մնան, որ եւ է պատահականութեան հանդէպ:

Համապատասխան իր ամբողջ լոյսը պիտի դնէ Միացեալ Ազգիներու եւ մասնաւորապէս Անգլիոյ վրայ, ապա անկող Ման Ֆրանկֆոլտի դաշինքին: Ինչպէս այս դաշինքին գործադրութիւնը, Ու - Միութիւնը կրնայ մեծ յաջողութիւններ չափիլ դիւանդարեական ճամբով: Գոնէ ետ անտեղ կարս - Արտաւանը եւ Սուրբաբով: Կամ, եթէ գտնուած չափանշաններու հարցին մէջ, աւելին պա - հանջի:

Ամէն պարագայի մէջ, շատ մը անակնկալներ կը վերադառնէ Մոսկուայի Արեւելի դարաւոր եւ արիւնտ հանդիպող:

ԱՆՆՄԱՆ ԳԱՂՈՒԹ ՄԸ.— Բ.

Բարեգործական ամուսնութեան դատարար - տուած էր 1935ին ի վեր Ու. Բանի մը շարքի առաջ էր միայն որ փորձ մը կատարուեցաւ վերականգնա - նացնելու համար մասնաճիւղը:

Ժամանակին ունէինք Տիւնիսի մը: Այսօր դժբախտաբար անունն ալ մոռցուած է, ո - բովհետեւ... Տիւնիսի Դալուստի Կիւլչիսիկեան, նա - խազահուէին որուն շուրջը դառնալ մեծ փառք էր, այլեւս Լոնտոն չի բնակիր:

1934ին քանի մը բարեմիտ երիտասարդներ քով քովի եկան ու կազմեցին «Հայ Ակումբ» անու - նով նոր Միութիւն մը: Ծանրալ կ'ընէ իրենց հա - մեստ ուժերէն շատ բարձր ծրագրով ու գործը կէս ճամբան մնաց: Քանի մը պարահանդէս, հացիկ - բոլի մը ի պատիւ Ու. Մամուլեանի, ու այդքան:

Ունինք Աղբատիւնում մը տարեկան 300 ոսկի պիւտեճով որուն 100ը կը վճարէ քարիւղի հայ արքան, 50ը Աղբատիւնի հիմնադրամը, իսկ մնաց - եալը հաւաքելու համար դանձապահ եղբարդ Պէյնտիւն արեւմտ - քարիւղի կը մտնէ: Նպատիկ կարօտ են հաշիւ վեց հոգի, բոլորն ալ ծեր, հի - ւանդ ու աշխատելու անընդունակ:

Պիտի հարցնէր թէ այս անկազմակերպ գաղու - թը ի՞նչպէս կը պահէ իր եկեղեցին: Այդ տեսակէ - տէն լոյս բախտաւոր ենք, որովհետեւ եկեղեցիին ամբողջ մասնակարարութիւնը — խունի ու մոմէն մինչեւ հոգեւոր հովիւին թղթիկը — ստանձնած է մեծահարուստ հիմնադրելը, որ կը նպաստ - ամ - բողջական ընելու համար արգիւծած է նոյնիսկ չէն եւ պայծառ մնացել մուսաղիստութիւնը եկե - ղեցիցին ներս: Մասնաւոր արտօնութիւն պէտք է տեսնալ ինքնակալութիւնէն, օրինակ, Միւնիքէ Մեմուր - Ազը. Հիւսնիսիոյ Սրացոյցը ծախելու համար եկեղեցիին դրամ առջեւ: Ազը. Մասնաւոր - գրութիւնը կրնար իր չէ Լոնտոնի մէջ: Նուիրա - տուն ամէնէն գործնական կարգադրութիւնը ըրած է, մշտնջենապէս ապահովելով եկեղեցիին ծախ - քերը: Այլապէս գաղութին ուժէն շատ վեր պիտի ըլլար տարեկան հազար միւլիւն մարկ: Գաղութը որ եւ է ձայն չունի եկեղեցիին վարչութեան մէջ: Եկող - դուրսը վարչապետներն անգամ կը նշանակ - ուին բարերարին կողմէ:

Երեւոյթ թէ 500 հոգի ենք այստեղ: «Յառաջ» թղթակցիցը այժմ կը պատրաստէ մանրամասն մարդահամար մը. ընդհանուր թիւը պիտի ըլլայ, կարծես, 465, հարաւային Անգլիոյ զանազան կէ - տերուն մէջ ցրուած Հայերն ալ իմանին առնելով: Պէտք է նկատի ունենալ որ այս թիւը գրեթէ կա - յուն է 1920ին ի վեր: Շատ դժուար է ընկալութիւն հաստատել Անգլիոյ մէջ, մասնաւոր մեղի համար որ տէր - տիրական չունինք: Հարցներով գերման Հրեաներ այստեղ ապաստանեցան վերջին տասը տարին, բայց Մեծ Բրիտանիան այդք փակեց իր դուռները 1922ին, երբ մեր յայտնակիցները, Թրքական հայաժամեքն - փախչելով, ապահով եր - դէր կը փնտրէին բարեկամ երկրներէն ներս: Ե՛լ մը ալ այս ողբերգութիւնը մեր զաւաթական պատմութեան համար:

Բարեբախտաբար Լոնտոնը «Հայրենակցա - կան» Միութիւններ չունի եւ չի կրնար ունենալ, որովհետեւ ո'չ մէկ գաւառ, քաղաք կամ դիւղ — Թուրքիայէն կամ Ռուսաստանէն — չօղափրի համարն ունի այստեղ: Բացի 30-40 կեսարացի - ներէ, աննշան թիւով ներկայացուցիչներ կան Պոլսէն, Իսթիւթէն, Կանէն, Տիգրանակերտէն, Այնթապէն, Մարաշէն, Մարաշիցի, Բազուէն, Թէհրանէն, Պաղատէն, Զափալէն, Սինկափու - ընէ, Երզնկապոլէն, Սուտանէն եւայլն: Ուրեմն խառնիխառն բազմութիւն մը Թրքահայերու, Ռուսահայերու, Պարսկահայերու եւ Հնդկահա - յերու: Բարբաբ կամ սովորութեանց զանազանու - թիւնն ալ տեսալ մը արդիւն է կարծես մօտիկու - թիւն ստեղծելու համար այս արեւակիցիներուն մի - ջեւ: Ինչպէս կ'ուզէ որ թրքախօս հետարացի թէյի երբայ իր հնդկահայ հայրենակցին տունը, որ կամ գրաբար կը խօսի կամ անգլերէն:

Գաղութին մեծ մասը առեւտրով կը դրաղի: Ամէնէն ընթացիկ առեւտրիներն են արեւելեան գործը եւ մուշտակը: Բարեկեցիկ — Հայկական չափանիւշով հարուստ — վաճառականներ կան 50ի չափ: Գորգի առեւտրով առաջին անգամ Հայերը սկսած են Անգլիոյ մէջ առել վարձով տարի ա - ռաջ, բայց դժբախտաբար անոնք երկրորդական դի մը ալ — այսօր — եւ հրապարակին կը տիրեն

ՀԱՅԿ ԿԵԱՆՔԸ Հարստ. Ամերիկայի մէջ

Հ. Ե. Դ. ԱՊՈՒՄԱՆԵՐԸ ԵՒ ՄԵԾ ՏՈՒՆԸ՝ ՏՊԱ - ԲՆԱՌԱՎ. — ՀԱՄԱԶԳՈՒՄԸ ՀԱՅԱՍ

ՀԱՅԿ. ԳՍԻԻ ՀԱՄԱՐ

ՊՈՒՆԵՍՈՒ ԱՅՐԵՄ, 10 Օգոստ. (Թաւաշ). — Առաջին քաղաքացիական ընդի. տեղեկութիւն - մեր հաղորդած էի մեր գաղութի մասին: Կ'ուզեմ լրացնել պատկերը:

Ինչպէս միշտ, նաեւ այս անցնող ժամանակին հետ ազգային կեանքի հիմնական առանցքը մնաց, Հ. Ե. Դ. Ե. Սոսնի ընկերակու ու վարանելու շա - րունակաբար չեղորեց հայրենիքի զաղաքաբար, ո - բով կըրցաւ ինչպէս հոգիները ողբերգի ու մեր ազգային գործունէութեան ընդհ. փանքերուն լծել: Ունացման ու ճերմակ ջարդի անաւոր ճամ -

բուն վրայ, Դաշնակցութիւնը պատնէշ ու վաճառ մը եղաւ տարազիկ բազմահազար հայորդիներուն համար: Իր երբեմնի օղջատիկ ակումբներու փո - խարձէ, այժմ Մոնթիփիտոյի, Դորոտայի, Պուէնոս Այրէսի եւ Սան-Փաւլոյի մասնաւորե - ըր օտարուած են լաւաւոյն չէնքերով, որոնց սեմէն ներս ամէն Հայ կրնայ իրական հայկական օճախ մը տեսնել: Անոնցմէ ոմանք արդէն կուսակցական սեփականութիւններ են, որոնք հաղաբաւոր փետ - ներ արժեքով ներթափան մեծ հայտարարութիւն մը ամբարան են: Յետկապէս ուղարկուէ Պուէնոս Այրէսի կուսակցական սեփական, որ տակաւին քա - նի մը տարի առաւ ծախու առեւտրով, այժմ կըր - ցած է փակել պարտքերը, եւ ասիկէ ետք տարեկան չօղափրի կեանքները կրնայ ապահովել կազմա - կերպութեան: Երկարակեան խաղա չէնք մըն է, որ օտարուած է ամէն տեսակ յարմարութիւններով, յատուկ սրահով մը, որ թէ զանազան հաւաքութի - ներու կրնայ ծառայել եւ թէ պարահանութիւններու: Ունի փողերի սակայն կողիկ քեմ մը, ուր յամարի թիւն ներկայացուցիչներ են կը կազմակերպուին: Արահի կեց ունի նաեւ բաւական ընդարձակ սե - նակ մը ուր պիւմֆէլի տապաւնաւորութիւններէն զատ, տեղի կ'ունենան ճատրակի եւ այլ զբաղումներ եւ ժամանցներ: Վարի յարկի ընդարձակ պարս - տրամադրուած է տպարանին, ուր թերթուած են «Արմենիա» թողալար, տպագրի եւայլ մեքենա - ները, խմբագրութիւն եւայլն: Իսկ ուրիշ սենեակ - ներ են, Հ. Կ. Խաչի տրամադրութեան տակ ը - րալով, կը ծառայեն իր արհեստանոց, ապ - հետ կամ հաւաքաւեղի:

Պէտք է խոստովանիլ, որ չէնքի գնման նա - խաճառութիւնը յաջողեցաւ առաւելաբար նաեւ չըլանիս հայութեան օճաղակութեամբ, որով հա - րուստ թէ աշխատաւոր անխափ եւ առանց որ եւ է ձեռակալութեան իրենց լուծման տրամադրելին: Եւ այսօր, բացի կուսակցականներէն, անսահման ազատութեամբ նոյն չէնքին կ'օգտուին նաեւ բազ - մաթիւ ոչ Դաշնակցականներ, առաւելաբար երի - տասարդներ, որոնք առանց այլեւայլի ամէն շա - րաթ ու կիրակի օրերը, իրենց հերթական հա - ղէս-երեւոյթները ունին:

Ասիկա ուղարկուէ է մասնաւորաբար անոր համար, որ նոր սերունդը աւելի եւս սերտորէն կապուած կը մնայ հայ օճախին եւ սոյն երեկոյթ - ներու ընթմ թնդորդին մէջ, ժամանակ մը եւս հետու կը մնայ անմիջական կորուստէն: Որովհե - տեւ, ընդունենք որ Բրքան ալ ճիշդ ու շահե թա - փուի, սոյնթաքերու ճամբաներ կան, ուր ծախի - լեղ ապաստութեան մէջ նստիլ փողերի հոգի մը իսկ կրնան գործուի: Եւ արդէն քանի՞ քանիներ գահալիժ ապիւրեղով ընդմիջու հետաքուծ են մեզմէ, օտար ամուսնութիւններով կամ գէշ ճամ - բաներով հոգիին ու մոռացութեան տալով երբեմնի հայկական աստղութիւնները, տունն ու օճախը, նոյնիսկ մայրենի բարբառը: Առ այժմ բարեբախ - տաբար զգալի տոգու մը չի կազմեր ասիկա, սա - կայն սահող տարիներու հետ քանակը անկասկած

պարսիկ Հրեաները: Նոյնը կարելի է բնի մուշ - տակի հրապարակին համար:

Ունինք երկու բօլիւններ — Ժան Պաղի (Պէ - հանէլեան) եւ Տիգրան Իսթիւթեան: Պէլի առաժ - նաբով՝ Հրանդ Փափազեան. երկու դասաւոր — Արշակ Բաթիի որ ուսուցէն կ'աւանդէ Լոնտոնի համալսարանին մէջ եւ Սարգիս Բօփախեան, որ պարսկերէնի եւ թուրքերէնի դասախօսն է Արեւել - ան լեզուներու պարփարանին մէջ:

Զննարան հիւանդանոցներու մէջ կան հայ ու - սանող բօլիւններ եւ հիւանդապահուիչներ:

Երիտասարդներէն պէտք է յիշեմ Նաւար Է - սթընեմ, տպարանաւոր տնտեսագէտ մը որ զըն - դապարի աստիճան տաղաք երիտասական բանա - կին մէջ, Ֆիլիքս Արքանաւեան, երաժշտական քննադատ ու երբեմնի անձնական զարտադար Սըր Թոմաս Պիշմի: Էթիք Տիրաւոր Թուրքան ու հանգույն ճարտարապետ որուն գիտական յօջ - ուածները բարեկից արտադրութեան «Եթեքիքի» մասին հրապարակ առաւելալ մը: Վախէ Ամասեան, 20-22 տարեկան, որ վերջերս մեծ յաջողութեամբ աւարտեց իր բժշկական քննութիւնները: Թերեւս կան ռարիւններ ալ, նոյնպէս խոստմանալից, բայց ծանօթ չեն ինձի:

պիտի կրկնապատկուի, եթէ նպատակաւ պայ-
մաններ չստեղծուին: Իսկ այդ ուժը պիտի ըլլա-
կայր Հայրենիքին հետ, որու կարօտէն մեր դադ-
թական զանգուածները, հակառակ իրենց տնտե-
սական նախանձիկ պայմաններուն, տարուէ տա-
րի աւելի եւս հալ ու մաշ կ'ըլլան:

Իրենց ցայտուն ապացոյց, ըսեմ որ փոքրա-
մի երեք Մեծերու խորհրդածոյովի առթիւ երբ
առաջարկուեցաւ յանուն Հարաւային Ամերիկայի
հայութեան հեռագիր մը յղել պահանջելով թրքա-
հայ հողամասերու կցումը մեր հայրենիքին, ա-
ռանց որ եւ խորաւորեալ, յարաբանական տար-
բերութեամբ եւ կուսակցական տեսակետներու մէկ
մարդու պէս համագրգային ընդհանուր ձեւատ մը
ստեղծուեցաւ, որով անկապաղ կարելի կ'ըլլաւ ծրա-
դիրը իրականացնել: Ուրեմն հայրենաբաղձ այս
բարոյութիւնները, հաղթաբար մղուներ հեռու
Եւրոպայի իրենց Հայրենիքէն, կ'ապրին անոր շու-
շուկ, ու կ'աշխատեն անոր պահանջները տարածե-
լու աշխատանքին: Հարաւային Ամերիկայի հայու-
թեան այս միահամուռ ցանկութիւնը կրնայ վա-
րակէլ ըլլալ համագրգային մեր ընդհանուր շահե-
րու պաշտպանութեան համար, իբրեւ մէկ մարդ
ու մէկ հոգի, ի սպաս զնեյու մեր ունի ու կորովը:

ՄԱՐԿԱԹՈՐԻՆԻ

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

24 ՄԵԾ ՈՃՐԱԳՈՐԾՆԵՐԸ պիտի դառնան Հոկտեմբերին

Պաշտօնապէս հրատարակուեցաւ ցանկը
պատերազմի զլստուր ոճրագործներուն, 24 հոգի,
որոնք պիտի դատուին յառաջիկայ հոկտեմբերին,
Նիւրնբերգի մէջ, — հիթլերական փառքերու վա-
ռարանը: Ահաւասիկ այդ ցանկը. — Հէրման Կե-
րնիկ, Ռուտոլֆ Հէս (այն որ Անգլիա դաշտէն էր),
Շուաբի միջապահներու (արտաքին նախարար),
Ռուպրիխ Լէյ (Աշխատանքի առաջնորդը), Ալ-
ֆրէտ Ռոզենպերկ (արեւելեան լըմաններու նախա-
րարը), Հանս Ֆրանց (կառավարիչ Ջեխտովա-
բիոյ), Էրնսթ Քայլֆէնպրոնցը (Կենտրոնի ամե-
նէն փառագորտ վարիչներէն մէկը), Կլէնշլմ
Ֆրիք, Նուլիու Շթրայխը (հակահրէական շար-
ժումին վարիչը), Նախկին մտաւշալ Քայլթը,
Տոքթ. Ֆուլք (կլմտական նախարար), Տոքթ.
Շախթ (Նախկին տնօրէն Ռայխսպալսի), Կլու-
թալ Քրուպ, Շոպֆալ Տօնից (այն որ զինադա-
դար կնքեց), Պալտուր Ֆոն Շթրայխ (առաջնոր-
դ հիթլերական երիտասարդութեան), Ֆրից Զու-
բէլ (պարտաւորիչ աշխատանքի վարիչը Ֆրանսա-
յի մէջ), Ալպրէք Շֆիթ (պաշտպանութեանց վա-
րիչը), Մարթին Պրոման (Հիթլերի կուսակցական
փոխանորդը), Ֆոն Փափէն, Զօր. Եօալ, պառն
Ֆոն Նեյսթրիք (Նախկին կառավարիչ Ջեխտովա-
բիոյ), Արթուր Ջայր - Նիւբալ (Հիթլերի ներ-
կայացուցիչը Նախ Աւստրիոյ, յետոյ Հոլանտայի
մէջ), Հանս Ֆրից, Շոպֆալ Ռաուր:

Հաւանական է որ այս խումբին միացուի նա-
եւ մտաւշալ Ֆոն Ռուտոլֆ: Ամբաստանները
պիտի ներկայանան չորս դատաւորներու առջեւ,
որ կը ներկայացնեն Անգլիան, Մ. Նահանգները,
Ֆրանսան եւ Ռ. Միութիւնը: Ամբաստանութեան
զլստուր կէտերն են. —

1. Կարած են քաջաբերած են այնպիսի քաղա-
քականութիւն մը որ կը ձգտէր նախապաշտի պա-
տերազմ յարուցանելու, հակառակ Գերմանիոյ
կողմէ ստորագրուած յանձնառութեանց: — 2.
Ոճրները հակառակ պատերազմի միջադրացին
օրէնքներուն, Միացեալ Ազգերու բանակներուն
դէմ: — 3. Ուրիշներ քաղաքային ընակչութեանց
դէմ: — 4. Կազմակերպած են կէսթափօն կամ օգ-
նած են կազմակերպելու, իբրեւ ամբողջական մա-
սը ոճրագործական գործունէութեան: — 5. Բռնա-
բարած են ծովային պատերազմի օրէնքները:

Ինչպէս կ'երեւայ, իտալացիներն եւ ուրիշներ
յետաձգուած են յաջորդ ցանկերուն: Դիտար
դատաւարը պիտի ըլլայ Ամերիկացի մը, Պ. Ճէ-
սըն: Բոլոր ամբաստանները՝ ձերբակալուած
են, բացի Մարթին Պրոմանէն: Կը կարծուի թէ
Ռուտոլֆ Ֆոն Ռուտոլֆ ինչպէս է, բայց հեբընցաւ:
Դատաւարութիւնը պիտի արձանագործի ձայնա-
յնակներու վրայ (տիւմ), որպէսզի ապագայ սե-
րունները լսեն: Թերթերը կը գրեն թէ Նախնա-
կան հարցադրութեանց ատեն իջօրինակ անդադար
կը խօսէր, եւ իր յայտարարութիւնները կը լրա-
ցէր զբաւոր պաշտպանողականներով: Մովակալ
Տէօնից, որ Հիթլի յաջորդից կարճ ատենի մը
համար, նոյնպէս երկար կը խօսէր. իսկ Ռուպրի-
խի վերապահ էր եւ անհաշտ:

Ամբաստանները ամէն օր մէկ ժամ պտոյտ
կը կատարէին խմբովին. բայց իրարու հետ լաւ
չըլլալով, այժմ ամէն հաղորդակցութենէ զեր-
կուած են եւ կը պտոյտին զատ զատ:

ՄԱՐԿԱԹՈՐԻՆԻ հետք գտնուած է, կրնն
աւստրիական Թիւրի մէջ եւ հաւանական է որ
ձերբակալուի:

ԻՆԿՅԱՍՏԱՆԻ ԿԻՏԻ ԲԱԺՆՈՒԹՅԱՆ գերմանական աւարը

Արեւմտեան Իանկիցիները եւ Ռ. Միութիւնը
համաձայնութիւն մը կնքեցին, զերմանական հա-
տուցումներու մասին: Ռուտոլֆ իրաւունք ստա-
ցած են տարամբօրէն օգտագործելու իրենց
չըմանին ընդ որոշեցին ու հարստութիւնները, եւ
10 առ հարիւր յաւելուածական բաժին մըն ալ
պիտի ստանան միւս դանակից շըմաններէն: Յե-
տոյ, եթէ ուղեն կրնան 15 առ հարիւր փոխանա-
կութիւն մը կատարել միւս շըմաններու հարստու-
թեանց հետ:

Յառաջիկայ նոյեմբերին ժողով մը պիտի գը-
մարուի, որոշելու համար Միացեալ Ազգերէն իւ-
րաքանչիւրին ստանալիք հատուցումը: Մասնաւոր
հարցարան մը կազմուած է, իւրաքանչիւրին
փնտրելու հարցը: Հատուցումները պիտի
ձեռնարկեն հայրենի զարմանի զարմանիները եւ
նուազագոյն մաս մը վերապահելով զերման ժողո-
վուրդի ապրուստին համար: Անցեալ պատերազ-
մին 135 միլիոն մարդ հատուցում նշանակուած
էր, բայց կարելի չեղաւ ամբողջութեամբ գործա-
դրել այս որոշումը: Այս անգամ Հատուցումներու
Յանձնաժողովը ամէն քանի տարւոյ նկատի ունի
պահանջները եւ Գերմանիոյ կատարեալ զե-
նախանդութիւնը: Ամենախիտ տնօրինութիւններ
սահմանուած են, ոչնչացնելու համար Գերմանիոյ
պատերազմական կարողութիւնները: Յանձնաժո-
ղովը այնպէս մը պիտի գործէ որ, Գերմանիա
չկարենայ նոր պատերազմի մը պատրաստուիլ,
հատուցումները վճարել վորը, ինչպէս եղաւ
անցեալ անգամ:

Իրեն անմիջական հատուցում, արդէն կարգ
մը հում նիւթեր — ածուխ, աղաղակ, փոթաւ —
կը յանձնուին Գերմանիայի: Յաղթականները կ'ըն-
դունին թէ Գերմանիա կը կարօտի կարգ մը ներա-
ծումներու, պահելու համար իր ապրուստի մա-
կարդածը: Որովհետեւ վարկ պիտի չբացուի եւ
ստիպուած է վճարել այդ կենսական ներածում-
ներուն գինը, ձեւ մը պիտի գտնուի, արտաւաճ-
ներով հատուցանելու համար զանոնք:

Յաղթականների ճախոնի մէջ

Անգլեամերիկեան զինուորները Թոքիոյ
ոսգմադրական կէտերը գրաւեցին շոքեղաբեթի
ստաւու կանոնաւ: Ամէն կողմ ճերմակ զորքներ
պարզուած էին, երբ մարտանաւերը Թոքիոյ ծո-
ցը մտան: Ամերիկեան նաւատորմին հրամանա-
տարը, ծովակալ Նիմից, Թոքիոյ մոտաւ հանդիսա-
ւորապէս, յետոյ յաղթական մուտք մը գործեց
սպարապետ, զօր. Մաք Արթըր:

Ճախոնի հանդիսաւոր անձնատուրութիւնը պի-
տի ստորագրուի կիրակի օր, «Միտրի» զբաւ-
ւորին մէջ, որ ունի 45.000 թոն ապրողներին է:
Այս զբաւաւորը, անգլիացի ծովակալին զբաւ-
ւորը, «Տիւր Եւրոպ» եւ ուրիշ մարտանաւեր
երբ Թոքիոյ ծոցը մտան, ողջունուեցան թիւա-
նօթի 116 հարուածներով եւ սպիտակ զբոսներով:
Այս վիթխարի տորմիդին մէջ կը տեսնուէին միայն
երկու ճախոնական փոքր սկիւնահաւաքներ եւ քա-
նի մը նաւածիգներ: — Զօր. Լըբլէ ալ Թոքիոյ հա-
տաւ երէկ:

Միւսկալիտի ճախոն հրամանատարը, զօր-
թիւսկալի, հաղորդեց իր սպարապետին թէ վըճ-
ուած է կոտոր մինչեւ վերջին փամփուշտը, հակա-
ռակ Միջառաքին անձնատուրութեան հրամանին:
Իր կարծիքով, ճախոնական թափակը չէ պար-
տուած: — Կը հաստատուի թէ Ճախոն հաղու-
թիւն ինքրած էր հիւլէ-ուսմբին գործածութենէն
տառալ:

ԿԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂԻՊ

20Բ. ՏԸ ԿՈԼ փայլուն ընդունելութիւն մը
գտաւ Օթթայի մէջ (Քանստա), եւ սիրալի
տեսակցութիւններ ունեցաւ վարչապետին եւ ու-
րիշ վարիչներու հետ: Զօրավար ունկնդրութեան
ընդունելով թղթակցիները, յայտարարեց թէ
Ֆրանսա ամէն քանի տարւոյ պէտք ունի ցորենի,
նաւերու եւ կարգ մը ճարտարագործական մեքե-
նաներու: Եզր վախճանը որ, ըսաւ, յայտարարեց
ձեռնոր խիտ ըլլայ, բայց կը յուսանք զիմանալ եւ
պիտի զիմանանք: Տեղեկութիւններ տալով երկ-
րի տեսնական կացութեան մասին, ըսաւ թէ 18
հազար վայրաշարժներէն միայն 2000 մեքենաներ
մնացած էին ազատագրութեան ատեն: Այժմ ու-
նին 7000 շոգեմեքենայ: Ֆրանսայի ճարտարա-
գործական արտադրութիւնը այժմ գրեթէ կէսն է
նախապատերազմեան արտադրութեան: «Էեռ շատ
ընելիքներ ունիք Քանստայի եւ Միացեալ Ազգե-
րուն հետ, խաղաղութիւնը կազմակերպելու հա-
մար »:

ԵՆԻԿՈՒԼԱՐԻՆՆ Խորհրդարանը միաձայնու-
թեամբ որոշեց Լոնտոնի ժողովին պահանջել Սո-
վիետիոյ ծովեզերքը, Թրիէսթէն, Ֆիւմէն, Զարան
եւ երկու կղզիներ: Յետոյ կը պահանջէ մեծագու-
նար հատուցում, մասնաւորապէս իտալիայէն:

ԹԻՐԱՀԱՅ ԴԱՏԻՆ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ԽՄԲ. — Պանեո - Քաշանի հրապարակային
ժողովին առթիւ (26 Օգոստոս) ներակայ Յան-
նայտուրը կաշ մը գրեւոր է մեզի: Տեղի անձնա-
քեան պատմաւոր կ'արձանագրենք քանի մը կէ-
տեր, մանաւանդ որ ժողովին ամփոփումը տուած
եմք արդէն. —

... Լսելով օրուան բանախօսները, միաձայ-
նութեամբ կը խնդրենք որ զիմում կատարուի ար-
տաքին նախարարներու խորհուրդին, ինչեցնելու
համար նախորդ ընդհ. պատերազմին յաղթական
Դանակից պետութեանց հանդիսաւոր խոստումն-
ները, մասնաւորապէս Մ. Նահանգներու նախա-
դահ Ուիլսոնի գծած սահմանները, զբաւոր
յանձնառութիւնները, Սեւիւր դաշնագիրը որ
խափանուեցաւ Լոզանի դաշնագրով եւն: Մենք,
մշտնջենապէս կապուած մեր բռնադատեալ հայ-
րենիքին, պատրաստ ենք ամէն զոհողութեան,
որպէսզի Թրքահայաստանի հողերը կցուին Ռ.
Հայաստանին: Մենք պատրաստ ենք մեր ջրտնի-
քով չէնցնելու այդ ամայի եւ աւերակ տարածու-
թիւնները:

Կը պահանջենք որ Ֆրանսահայ դադուրը իր
ամբողջութեամբ, ստանց կուսակցական, դաւա-
նական եւ այլ խտրութեան աշակցի դիւանադատա-
կան դիմումներուն, որպէսզի արդարութեամբ
լուծուի Հայկական Դաւառ որուն համար այնքան
արեւն թափեց ժողովուրդներու Գրիտոսը, հայ
ժողովուրդը:

ՍԵՎԱՆԻ Զ. Ա. Ը. Մ. Ե. կազմակերպած է
միթիին մը այս կիրակի, 2 Սեպտ. Ժամը 3ին,
դպրոցի սրահին մէջ, լսելու համար Թրքահայա-
ստանի միացման բանաձեւը: Այս առթիւ պիտի
խօսի Ռ. Հայաստանէն վերադարձող պատգամա-
ւորներէն մէկը:

Պրիմիլիան հասած հեռագրէ մը ուրախու-
թեամբ կ'իմանանք թէ ազատ արձակուած է Պ.
Վրթանէ Մարտիկեան, Դադը. Վարչութեան
նախագահը, որ բանտարկուած էր Թիւրքմաշու-
թեամբ:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ տարաբախ ձիվԱՆ ԶԱ-
րիՊԱՆԻ մահուան տարեդարձին առթիւ, (զոհ
եղբայրապաշտութեան), Մարտի. Պուլ. Օտտոյ
Ս. Յակոբ մատուարին մէջ, այս կիրակի, 2 սեպտ.:

Տիկին Գեորգ Մելիքեան, որդին, Ժաք եւ
աղջիկը, Օր. Ժողով, Արքի Տիկին Նախ Փափա-
եան, Տէր եւ Տիկին Արշակ Ալեքսանեան եւ զա-
ւակները, Տէր եւ Տիկին Ժաք Ամարեան եւ զա-
ւակները եւ բոլոր ազգայնականները խորին ցաւով կը
ծանուցանեն զանոնք մահը իրենց ամուսնոյն,
հօր, փեսայի եւ աղջկանին,

Պ. ԳԵՈՐԳ ՍԵՎԱՆԻԿԻՆԻ
որ մեռաւ Օգոստոս 29ին, 39 տարեկան, Մէնտի
հիւանդանոցին մէջ, Իսի լէ Մուլիս:

Յուդարկաւորութիւնը պիտի կատարուի վա-
ղը, շաբաթ, 1 Սեպտ. Ժամը 11ին: Կը խնդրուի
հաւաքուի հիւանդանոցին առջեւ: Մարմինը պի-
տի ամփոփուի Իսի վերեղմանատունը:

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ վարչապետը ընդհ. ներման
հրամանագիր մը հրատարակեց, որուն շնորհիւ
արձակուեցան 4-5000 քաղաքական յանցաւոր-
ներ: Թերթերը 17.800 կը հաշուեն քաղաքական
յանցաւորներու ընդհ. թիւը:

ԴԱՆԱՐԻՆԻՆԻՆ ՄԸ Երեւան հանուած է
Ռուսմանիոյ մէջ, ինչպէս կը հեռագրէ Ռիթէր:
Կըսուի թէ երկու ահաբեկական կազմակերպու-
թիւններ ծրագրած էին իտալիւ Տոքթ. Կոնցալ-
կառավարութիւնը, սպաննելով անոր անդամներ -
ըր: Քսանի չափ կասկածելիներ ձերբակալուած
են: Դատարարութեան վարիչները կը համարուին
նախորդ վարչապետը, զօր. Ռատէսըն եւ ընկեր-
վարական կուսակցութեան նախորդ նախագահը:
«Լը Փոփիլիս» զարմանք կը յայտնի որ այս դա-
ւալուին կէս միլիոն ֆրանք: Արդէն ձերբակալ-
ուած են 35 հոգի եւ քանի մը հոգի ալ կը փըն-
տնուին: Կազմակերպութեան վարիչն է Լուազ,
հնազադ մը Լէ Փրիէն փողոցէն: Կեղծ թղթա-
գրամները հրապարակ հանուած են Յուլիս 28-29ի
գիշերը: Առաջին անգամ աղուած է 85 միլիոն
ֆրանքի թուով. բայց կեղծարարութիւնը կա-
տարուած է վեց ճիւղերով, դարձեալ 80-100 մի-
լիոն արժողութեամբ: Ուրեմն աւելի քան 500 մի-
լիոն կը հաշուեն ընդհ. դուստրը: Սխալ է թէ
Պանք տըրքմանը եւս կ'առնէ կեղծ հաղարկոցներ: